

Sosyal Bilimler
Enstitüsü

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

**YOLSUZLUĞUN YATIRIM NİYETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE İŞ
YAPMA KOLAYLIĞININ ROLÜ: DEMOKRATİK KONGO
CUMHURİYETİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CHRISTIAN LUMBALA KABENGELE

İSTANBUL, 2024

ÖZET

YOLSUZLUĞUN YATIRIM NİYETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE İŞ YAPMA KOLAYLIĞININ ROLÜ: DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Küreselleşme, işletmelere ulusal sınırların ötesine genişleme fırsatları sunmuş ve bu nedenle birçok işletme küresel açılımları değerlendirmektedir. İşletmeler, yurtdışında faaliyet gösterecekleri ülkeyi seçerken çeşitli faktörleri göz önünde bulundurmaktadır. Bu faktörler arasında, Dünya Bankası tarafından yayımlanan İş Yapma Kolaylığı Raporu ve Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından her yıl yayımlanan Yolsuzluk Algısı Endeksi bulunmaktadır. Bu raporlar, risklerin ve kurulum maliyetlerinin değerlendirilmesine yardımcı olduğu için işletme yöneticileri için son derece önemlidir.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2023 yılı raporuna göre, Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC) dünyada yolsuzluk oranı en yüksek 15. ülke olarak belirtilmektedir. Ayrıca, Dünya Bankası'nın 2020 yılı raporuna göre, KDC, 190 ülke arasında 183. sırada yer alarak dünyada iş yapmanın en zor olduğu 7 ülkeden biri olarak kabul edilmektedir.

Araştırmanın amacı, literatüre dayanarak yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisini incelemek ve bu etkide iş yapma kolaylığının rolünü araştırmaktır. Araştırmanın örnekleme, kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiş ve 962 katılımcıdan oluşmuştur. Veri toplama yöntemi olarak, Mart 18 - Haziran 29, 2024 tarihleri arasında online anket kullanılmıştır. Toplanan veriler, yol (path) analizi ile incelenmiş ve yolsuzluk, iş yapma kolaylığı ve yatırım niyeti arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

Veri toplama aracı olarak yolsuzluk algısı, algılanan iş yapma kolaylığı ve yatırım niyeti ölçekleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yolsuzluk algısının yatırım niyeti ve algılanan iş yapma kolaylığının boyutlarından algılanan azınlık yatırımcıların haklarının korunması ile iflas çözümü kolaylığı üzerinde doğrudan pozitif bir etkiye sahip olduğu, buna karşın algılanan işe başlama ve tapu siciline kayıt kolaylığı üzerinde negatif bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, algılanan iş yapma kolaylığının yatırım niyetini dolaylı olarak etkilediği, bu etkinin özellikle algılanan azınlık haklarının korunması ve iflas çözümü kolaylığı üzerinden gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bulgulara dayalı olarak, yolsuzlukla mücadele stratejilerinin geliştirilmesi ve iş yapma kolaylığını artırıcı düzenlemelerin yatırım niyetini olumlu yönde güçlendireceği önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Yolsuzluk, yolsuzluk algısı, iş yapma kolaylığı, yatırım niyeti.

ABSTRACT

THE ROLE OF EASE OF DOING BUSINESS IN THE EFFECT OF CORRUPTION ON INVESTMENT INTENTION: A RESEARCH ON DEMOCRATIC REPUBLIC OF CONGO

Globalization has provided businesses with opportunities to expand beyond national borders, and as a result, many companies are evaluating global expansion opportunities. When selecting a country to operate in abroad, businesses consider various factors. Among these are the Ease of Doing Business Report published by the World Bank and the Corruption Perceptions Index published annually by Transparency International. These reports are extremely important for business managers as they help assess risks and setup costs.

According to the 2023 report by Transparency International, the Democratic Republic of Congo (DRC) is ranked as the 15th most corrupt country in the world. Additionally, according to the World Bank's 2020 report, the DRC is ranked 183rd out of 190 countries, making it one of the seven most challenging countries in the world for doing business.

The aim of this research is to examine the impact of corruption perception on investment intention based on the literature, and to investigate the role of ease of doing business in this effect. The study sample was selected using a convenience sampling method and consists of 962 participants. The data collection method used was an online survey, conducted between March 18 and June 29, 2024. The collected data were analyzed using path analysis to evaluate the relationships between corruption perception, ease of doing business, and investment intention.

The data collection tools used were scales measuring corruption perception, perceived ease of doing business, and investment intention. The research found that corruption perception has a direct positive effect on investment intention and on specific dimensions of the perceived ease of doing business, particularly the perceived ease of protection of minority investors' rights and resolving insolvency. However, it was also found that corruption perception has a negative effect on the ease of starting a business and the ease of registering property. Additionally, the perceived ease of doing business indirectly influences investment intention, with this effect occurring primarily through the perceived ease of protection of minority rights and the ease of resolving insolvency. Based on the findings, it is recommended to develop anti-corruption strategies and implement reforms that improve the ease of doing business, as these can positively strengthen investment intentions.

Key words: Corruption, perception of corruption, ease of doing business, investment intention.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
ÖNSOZ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. YOLSUZLUK.....	4
2.1. Tanımı, Kapsamı ve Özellikleri	5
2.2. Yolsuzluğun sebepleri ve etkileri	11
2.2.1. Yolsuzluğun sebepleri	11
2.2.1.1. Yasal-politik sebepler.....	12
2.2.1.2. Ekonomik sebepler	13
2.2.1.3. Sosyo kültürel sebepler.....	14
2.2.1.1. Yolsuzluğun Etkileri.....	15
2.2.1.2. Yolsuzluğun olumlu etkileri	15
2.2.1.3. Yolsuzluğun olumsuz etkileri.....	16
2.3. Yolsuzluğun Sınıflandırılması ve Türleri.....	18
2.3.1. Sınıflandırılması	18
2.3.2. Türleri.....	19
2.3.2.1. Maddi çıkar karşılığı Yolsuzluk	19
2.3.2.2. Maddi olmayan çıkar karşılığı Yolsuzluk	21
2.4. Yolsuzluğun ölçülmesi	22
2.4.1. Yolsuzluk Algısı Endeksi (Corruption Perceptions Index - CPI).....	23

2.4.2.	Küresel Yolsuzluk Barometresi (Global Corruption Barometer).....	25
2.4.3.	Rüşvet Verenlerin Endeksi (Bribery Payers Index)	28
2.4.4.	Opasite Endeksi (Opacity Index).....	28
2.5.	KDC’de yolsuzluk.....	28
2.5.1.	Genel Bakış	28
2.5.2.	Tarihsel Bakış.....	29
2.5.3.	KDC’de yolsuzluğun etkilediği sektörler	36
3.	İŞ YAPMA KOLAYLIĞI.....	38
3.2.	İş Yapma Kolaylığı Endeksi.....	39
3.2.1.	Kapsamı ve önemi	40
3.2.2.	Sıralamalar.....	42
3.2.3.	Veri toplama metodolojisi	45
3.2.4.	Göstergeleri	46
3.2.4.1.	İşe başlama	46
3.2.4.2.	Eletrik Temini.....	49
3.2.4.3.	İnşaat İzinleri almak	51
3.2.4.4.	Tapu Siciline Kayıt.....	53
3.2.4.5.	Kredi Temini	55
3.2.4.6.	Azınlık Haklarının Korunması	56
3.2.4.7.	Vergilerin Ödenmesi	57
3.2.4.8.	Sınır Ötesi Ticaret.....	58
3.2.4.9.	Sözleşmelerin Uygulanması	60
3.2.4.10.	İflasın Çözülmesi.....	61
3.2.5.	Sınırlılıklar.....	62
4.	YATIRIM NİYETİ.....	63
4.2.	Yatırım Niyeti kavramı.....	63
4.3.	Yatırım Niyeti açıklayan bazı Teoriler.....	64

4.3.1.	Mantıklı Eylem Teorisi (Theory Of Reasoned Action).....	64
4.3.2.	Planlı Davranış Teorisi (Planned Behavior Theory)	64
4.4.	Yatırım Niyeti Etkileyen faktörler.....	67
4.5.	Yatırım Niyeti sonuçları	68
4.5.1.	Doğrudan yabancı yatırım	68
5.	ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	71
5.1.	Araştırmanın Problemi	71
5.2.	Araştırmanın Sınırlılıkları ve Zaman Aralığı	72
5.3.	Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Önemi.....	72
5.4.	Kavramsal çerçeve, Hipotez ve Model Geliştirme	73
5.4.1.	Yolsuzluk ve İş yapma kolaylığı arasındaki ilişkiler.....	73
5.4.2.	İş yapma kolaylığı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkiler.....	74
5.4.3.	Yolsuzluk ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkiler	77
5.4.4.	Yolsuzluk, İş yapma kolaylığı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkiler	78
5.4.5.	Araştırma Modeli.....	79
5.5.	Araştırmanın Yöntemi	81
5.5.1.	Araştırmanın Ana Kütlesi.....	81
5.5.2.	Araştırmanın Örnekleme	81
5.5.3.	Araştırma Örnekleme Yöntemi	82
5.5.4.	Veri Toplama Yöntemi.....	82
5.5.4.1.	Veri Toplama Araçları.....	82
5.5.4.2.	Yolsuzluk algısı ölçeği	84
5.5.4.3.	Algılanan İş Yapma Kolaylığı ölçeği	84
5.5.4.4.	Yatırım Niyeti Ölçeği	87
5.6.	Veri Analizi	87
5.6.1.	Yatırım Niyeti ölçeğine ait geçerlik analizi.....	93
5.6.2.	Yatırım Niyeti ölçeğine ait Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA).....	93

5.6.3.	Yolsuzluk Algısı ölçeğine ait geçerlik analizi	94
5.6.4.	Yolsuzluk Algısı ölçeğine ait Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA).....	94
5.6.5.	Algılanan İş Yapma Kolaylığı ölçeğine ait geçerlik analizleri.....	95
5.2.6.	Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	98
5.2.7.	Yol Analizine İlişkin Sonuçlar ve Hipotez testleri	101
5.2.7.1.	Hipotez testleri.....	103
6.	SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	111
7.	KAYNAKÇA	115
8.	EKLER.....	137
EK 1.	TÜRKÇE ANKET FORMU	137
EK 2.	FRANSIZCA ANKET FORMU.....	142
EK 3.	İNGİLİZCE ANKET FORMU	147
EK 4.	GÖRÜŞME SORULARI	151
EK 5.	Tablo 33. Görüşme sonuçları	153

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. En çok ve az yozlaşmış 15 ülke sıralaması	23
Tablo 2. Kurumların çoğunlukla veya tamamen yolsuzluğa bulaşmış olduğunu düşünenlerin yüzdesi	26
Tablo 3. Son 12 ay içinde bu kamu hizmetlerine erişmek için rüşvet verenlerin yüzdesi	27
Tablo 4. İYKE'nin Göstergeleri	41
Tablo 5. İş Yapma Kolaylığı Endeksi: 2020 ülkeler sıralaması	43
Tablo 6. KDC'de İş Kurmak için Prosedür, Zaman ve Maliyet	47
Tablo 7. KDC'de elektrik temini gerekli prosedür, zaman ve maliyet.....	49
Tablo 8. KDC'de İnşaat İzinlerini temin etmek için gerekli prosedür, zaman ve maliyet	52
Tablo 9. KDC'de Tapu Siciline kayıt göstergenin prosedür, gerekli zaman ve maliyet	54
Tablo 10. Kullanılan Ölçek Özeti.....	83
Tablo 11. Yolsuzluk Algısı Ölçeği	84
Tablo 12. Shah vd., (2021) tarafından geliştirilen Algılanan İş Yapma Kolaylığı Ölçeği	84
Tablo 13. Algılanan İşe başlama Ölçeği.....	86
Tablo 14. Algılanan azınlık yatırımcıların hakkı.....	86
Tablo 15. Algılanan İflasın çözümü	87
Tablo 16. Yatırım Niyeti Ölçeği.....	87
Tablo 17. Demografik bilgiler	88
Tablo 18. Araştırma ölçeklerine dair betimleyici istatistikler	91
Tablo 19. Geçerlilik Analizi Bulguları	93
Tablo 20. Yatırım Niyeti Ölçeğinin Açıkladığı Varyans Bulguları	93
Tablo 21. Yatırım Niyeti Ölçeğine Ait İfadeler ve Yüklerine İlişkin Bulgular.....	93
Tablo 22. Geçerlilik Analizi Bulguları	94
Tablo 23. Yolsuzluk Algısı Ölçeğinin Açıkladığı Varyans Bulguları.....	94
Tablo 24. İndeksin Alt Boyutlarına Ait İfadeler ve Yüklerine İlişkin Bulgular.....	94
Tablo 25. Geçerlilik Analizi Bulguları	95

Tablo 26. Algılanan İş Yapma Kolaylığının Alt Boyutlarının Açıkladığı Varyans Bulguları	95
Tablo 27. İndeksin Alt Boyutlarına Ait İfadeler ve Yüklerine İlişkin Bulgular.....	96
Tablo 28. Uyum Bulguları.....	100
Tablo 29. Değişkenler Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı Etkilere Yönelik Standardize Beta Katsayıları	102
Tablo 30. Değişkenler Arasındaki Toplam ve Dolaylı Etkilere Yönelik Sonuçlar	106
Tablo 31. Araştırma Sonucu desteklenmiş ve desteklenmemiş Hipotezler.....	109
EK 5. Tablo 33. Görüşme sonuçları	153

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yolsuzluk döngüsü.....	10
Şekil 2 . 2012-2022 KDC'nin Yolsuzluk Algısı Endeksinde aldığı notlar.....	24
Şekil 3. Son 12 ayda yolsuzluğun arttığını düşünen Kongolu katılımcıların yüzdesi	26
Şekil 4. Küresel Risk Haritası	39
Şekil 5. İYKE süreci.....	41
Şekil 6. KDC'nin her göstergenin puan ve sıralaması.....	44
Şekil 7. İYKE Veri toplama Süreci (World Bank, 2019).....	45
Şekil 8. İYKE KDC'deki İşe başlama göstergenin bileşen puanları	48
Şekil 9. KDC'deki Elektrik temini göstergenin bileşen puanları	51
Şekil 10. KDC'deki İnşaat İzinleri göstergenin bileşen puanları	52
Şekil 11. KDC'nin İYKE 2020 raporunda Krediyeye erişim göstergesinin puanı	55
Şekil 12. KDC'deki azınlık haklarının korunması göstergenin puanı	57
Şekil 13. İYKE 2020 raporunda KDC'nin vergi ödeme göstergesinin bileşen puanları	57
Şekil 14. İYKE 2020 raporunda KDC'nin Sınır Ötesi Ticaret göstergesinin bileşen puanları	59
Şekil 15. İYKE 2020 raporunda KDC'nin sözleşmelerin uygulanması göstergenin bileşen puanları ..	60
Şekil 16. Planlı Davranış Teorisinin Çekirdek Modeli.....	65
Şekil 17. Araştırma modeli.....	80
Şekil 18. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucu.....	98
Şekil 19. Yol analiz diyagramı	102

KISALTMALAR

KDC	Kongo Demokratik Cumhuriyeti
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırım
GSYİH	Gayri safi yurt içi hasıla
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
İYKE	İş Yapma Kolaylığı Endeksi
İYK	İş Yapma Kolaylığı
YEM	Yapısal eşitlik modellemesi
AFA	AFA: Açımlayıcı Faktör Analizi
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi

ÖNSOZ

"Bilim olmayan bir adam, tetikleyici olmayan bir silah gibidir." - Souleymane Boel.

Bu atasözü, bilgi arayışında yorulmadan ileri gitme enerjisi veren sürekli bir motivasyon kaynağı haline geldi benim için. Bu motivasyon, beni ülkemden uzak topraklara, Türkiye'ye götürdü. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Eğer bir gün benim sözlerim bilime ters düşerse bilimi seçin" ifadesi, bilimin üstünlüğünün evrensel ve objektif bir temele dayandığını vurgulayarak motivasyonumu pekiştirdi.

Türkiye'ye ilk geldiğimde, eğitimimde çeşitli zorluklarla karşılaştım. Ancak, Marmara Üniversitesi'nin eğitim çevresi, kaliteli profesörleri ve yeterli imkanları sayesinde, hem teorik hem de pratik olarak yeteneklerimde sürekli bir ilerleme kaydedebildim. Marmara Üniversitesi'nin bana kazandırdığı yetenekler ve altyapı, bilimsel yöntemler ve bakış açısı ile Kongo'da yolsuzlukla mücadele edilebileceği ve daha sonra iş ortamının uygun hale getirilebileceği konusunda bana güven veriyor ki bu tezi yazmaya karar aldım. Yolsuzluk, dünya çapında özellikle Kongo için ciddi bir sorun olmasına rağmen, bilimsel araştırmalar ve deneyimler sayesinde çözümü mümkün olabilir.

Bu çalışmanın başarısı, birçok kişinin katılımı sayesinde oldu. İsimlerini alıntı yapmaya kalkarsam kesinlikle birkaç yüzlerce sayfaya ihtiyacım olur. Anlayışları, sabırları ve yardımlarını esirgemeyen anne ve babam başta olmak üzere tüm aileme, akraba ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yoğun olmasına rağmen akademik hayatıma katkıda bulunan, bitmeyen sorularıyla rahatsızlık verdiğim fakat her zaman sevgiyle karşılık veren danışman hocam Prof. Dr. Göksel ATAMAN başta olmak üzere diğer tüm hocalarıma içten teşekkür eder, sonsuz saygılarımı sunarım. Sizler benim kahramanlarımsınız.

Bu çalışmanın başarısına katkıda bulunanlardan Doç. Dr. Tutku TUNCALI'ye de şükranlarımı sunarım. Son olarak da şükranlarımı hak eden sınıf arkadaşlarıma teşekkür ederim. Birlikte, bilimsel boşlukları aşmak için herkesin birbirine destek olduğu harika bir sınıf ve ekosistem oluşturduk. Gelecek ve mesleki hayatlarında çok başarılı olmalarını dilerim.

Bugün mezun oluyorum ve geniş bir bilgi hazinesine dalmış gibi hissediyorum. Umarım bu çalışma, yolsuzlukla mücadelede önemli bir rol oynar ve Kongolu vatandaşların bilincini uyandırmak için didaktik bir malzeme olarak kullanılır.

Christian Lumbala KABENGELE

1. GİRİŞ

Küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik engelleri azaltmış ve dünyayı küresel bir köye dönüştürmüştür. İşletmeler, çeşitli nedenlerle işlerini ulusal sınırların ötesine genişletmeye eğilimindedir. Gelişen pazarlarda yeni müşteriler kazanmak, iş portföylerini ve gelir kaynaklarını çeşitlendirmek, uluslararası arenada görünürlüğünü sağlamak, yerel pazarın oynaklığından korunmak gibi nedenlerle pek çok işletme küresel açılımlarını başka ülkelere yerleştirmeye karar vermektedir. Şirketler yurtdışında yerleşecekleri ülkeyi seçerken çeşitli faktörleri dikkate almaktadır. Bunlar arasında Dünya Bankası'nın geliştirdiği İş Yapma Kolaylığı Raporu ve Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından her yıl yayımlanan Yolsuzluk Algısı Göstergesi Raporu yer almaktadır. Risklerin ve kurulum maliyetlerinin ölçümü için bir kıstas sağladığından, iş yapma kolaylığının ve yolsuzluk algısının değerlendirilmesi şirket yöneticileri için esastır.

‘‘İş yapma kolaylığı’’, Dünya Bankası tarafından geliştirilen bir raporla değerlendirilen 10 göstergeye dayanmaktadır. Bu göstergeler arasında şirket kurma süreci, elektrik temini, inşaat izinleri, sınır ötesi ticaret gibi faktörler yer almaktadır. Bir ülkede iş yapmanın ne kadar kolay olduğu, yatırımların o ülkede ne kadar yüksek seviyede olabileceğini etkileyebilir. Kongo Demokratik Cumhuriyeti (KDC), Dünya Bankası tarafından oluşturulmuş İş Yapma Kolaylığı Göstergesi en son 2020 yılındaki raporunda 190 ülkeden 183. pozisyonda bulunmaktadır.

Bu rapor, iş yapma kolaylığı göstergeleri üzerinden bir ülkenin iş ortamını değerlendirmekte ve bu faktörlerin yatırım çekme potansiyelini etkilediğini göstermektedir. İş yapma kolaylığının artması, işletmelerin daha hızlı şekilde faaliyete geçebilmesini, daha düşük maliyetlerle iş yapabilmesini ve daha verimli bir şekilde büyüebilmesini sağlayabilir.

Bu nedenle, bir ülkede iş yapma kolaylığını artırmak, yatırımları teşvik etmek ve ekonomik büyümeyi desteklemek için önemli bir adımdır. İş dünyasının gereksinimlerine uygun düzenlemeler yapmak, bürokratik süreçleri basitleştirmek, altyapıyı geliştirmek ve yatırımcı güvenini sağlamak gibi faktörler, iş yapma kolaylığını artırmada etkili stratejiler olabilir.

‘‘Yolsuzluk’’ kavramı, özellikle gelişmekte olan ülkeleri ve üçüncü dünya ülkelerini büyük ölçüde etkilemektedir. KDC, dünyadaki diğer birçok ülke gibi, sürekli yolsuzluk sorunlarıyla karşı karşıyadır. KDC, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün Ocak 2022'de yayınladığı yolsuzluk algısı endeksi sıralamasında 180 ülke arasında 166. sırada yer almaktadır. Ülke bir önceki yıl 100 üzerinden 19 almışken, 2022 yılında 20 puan alarak 3 sıra kazanmış olsa da yolsuzluk, sürdürülebilir ekonomik kalkınma göstergelerini etkileyen en önemli sorunlardan biri olmaya devam etmektedir.

KDC'de, seçim kampanyalarında, televizyon haberlerinde, siyasi sahnede, iş dünyasında hatta diplomatik çevrelerde bile, yolsuzluk her zaman gündemde olan bir konudur. Öyle ki, 2022'de Büyük Britanya'nın geçici elçisi olan dışişleri yetkilisi dahil olmak üzere birçok yabancı diplomat, KDC'de yolsuzluğun Kongoluların geleceğini çalan bir kanser olduğunu X (eski Twitter) sayfasında yazmıştır. KDC'de yolsuzluk, sürekli gündemde olan bir konu olduğundan, ekonomik göstergeler üzerindeki etkisini anlamak ve analiz etmek önemlidir. Yolsuzluk, yalnızca yabancı yatırımları değil, aynı zamanda yerel yatırımları da engelleyecek olumsuz bir etkiye sahiptir ve bir ülkenin ekonomik ilerlemesinin temel bir engelidir (Kaufmann & Wei, 1999).

Literatürde az da olsa bazı araştırmacılar (Dreher & Gassebner, 2013; Méon & Weill, 2010) yolsuzluğun paralel ekonomik akışlar yaratarak olumlu etkileri olabileceğini, düzenlemeleri ve verimsiz kurumları atlatmayı mümkün kıldığı ve böylece özel sektörün kamu yetkilerinin hatalarını ve zayıflıklarını düzeltmesine olanak tanıdığı için yolsuzluğun haklı gösterilebileceği fikrini yansırı bürokratik engelleri ortadan kaldırdığını, sistemin işleyişini sağladığını ve bu sayede ekonomik büyümeyi tetiklediğini savunurken, birçok araştırmacı araştırmalarında tam tersini iddia etmektedir. Onlara göre, yolsuzluğun ekonomik büyüme (Anoruo vd., 2002; Bounoua & Matallah, 2014; Nageri vd., 2015), doğrudan yabancı yatırım (Omodero, 2019) ve iş yapma kolaylığı (Bonga & Mahuni, 2018; Karama, 2014; Mongay & Filipescu, 2012) gibi ekonomik göstergeler üzerinde olumsuz bir etkisi vardır.

Bu tez, literatüre dayanarak, yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisini incelemekte ve bu etkide iş yapma kolaylığının rolünü araştırmaktadır. KDC, yolsuzluk algısı endekslerinde düşük sıralamalara sahip olmasına rağmen, zengin doğal kaynakları nedeniyle yatırım potansiyeli yüksek bir ülke olarak seçilmiştir. Bir ülkenin doğal kaynaklara sahip olması, DYY'yi çekmek için büyük ölçüde etkili olabilir. Morisset, (2000), Afrika ülkelerinin özel sermayeyi çekebilme yeteneğinin büyük ölçüde doğal kaynakların varlığına bağlı olduğunu savunmaktadır. DYY'nin katkısı, KDC'nin doğal kaynaklarını rekabetçi ve kalkınma ölçeğinde kullanması için çok önemlidir.

KDC'deki yüksek yolsuzluğun iş yapmayı zorlaştırdığı düşünülse de, yolsuzluk her zaman iş yapma kolaylığını olumsuz etkilemez. Tayland'ın durumu da bu noktada önemli bir örnektir. Yolsuzluk algısı raporunda Tayland, 179 ülke arasında 104. sırada yer almakta ve fakat Doing Business raporunda 21. pozisyonda bulunarak beklenenden daha iyi konumda yer almaktadır. Bu sonuç, yolsuzluk ve iş yapma kolaylığı arasındaki ilişkinin karmaşık ve çok yönlü olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, yatırımcıların yolsuzluk algısının yatırım niyetleri üzerindeki etkisini belirlemenin yanı sıra bu ilişkide KDC'de iş yapma kolaylığı göstergelerinin rolünü anlamayı amaçlamaktadır.

Amaç, yolsuzluk algısının yatırım kararlarını nasıl etkilediğini ve iş yapma kolaylığı faktörlerinin bu etkiyi nasıl azaltabileceğini veya güçlendirebileceğini analiz etmektir. Ayrıca yolsuzluk iş yapma kolaylığının göstergeleri ile arasındaki ilişkileri ve iş yapma kolaylığının göstergeleri ile yatırım niyeti arasındaki ilişki yönünü belirlemek bu tezin amaçlardan birisidir. Bu çalışma, yolsuzluğun KDC'ndeki yatırım niyeti üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacak ve daha elverişli ve şeffaf bir iş ortamını teşvik etmek için öneriler sunacaktır.

Bu araştırma, KDC üzerine yapılan literatür incelemesi, bilimsel yöntemler ve saha çalışmalarına dayanarak, iş yapma kolaylığının yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisindeki rolünü nasıl oynadığını inceleyecektir. Bu çalışmanın sonuçları, KDC'nin yolsuzlukla mücadele çabalarına önemli bir katkı sağlayacak ve iş yapma kolaylığının iyileştirilmesine yönelik önerilere yol gösterecektir. Ayrıca, yolsuzlukla mücadele ve iş yapma kolaylığı faktörlerinin yatırım niyeti üzerindeki etkilerinin diğer ülkelerde nasıl olduğuna dair daha geniş bir perspektif sunacaktır.

Bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yolsuzluk kavramı konu olarak ele alınmıştır. Bu bölümde yolsuzluğun tanımı, kapsamı, sebepleri, türleri, ölçüm yöntemleri ve sonuçları gibi konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca, KDC'de yolsuzluk durumuyla ilgili bir değerlendirme yapılacaktır.

İkinci bölümde iş yapma kolaylığı konu olarak ele alınmıştır. İş yapma kolaylığı raporunun, hangi yöneme dayalı olarak hazırlandığına ve iş yapma kolaylığının hangi göstergeleri içerdiğine dair bilgilere yer verilmiştir. Bu göstergeler, şirket kurma süreci, iş sözleşmeleri, vergi uygulamaları gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıca, KDC'de şirket kurma süreci, yatırımcıların krediye erişim süreci, sözleşmelerin uygulanması gibi iş yapma kolaylığının göstergelerine ilişkin bir değerlendirme sunulmuştur.

Üçüncü bölümde yatırım niyeti üzerinde durulmuştur. Yatırım niyetini anlamak için planlı davranış teorisi incelenmiştir. Ayrıca yatırım niyetini etkileyen faktörler de ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm, asıl araştırmaya odaklanmıştır. Bu bölümde, daha önce yapılan araştırmaların incelenmesiyle yolsuzluk ile iş yapma kolaylığı arasındaki ilişkiler, yolsuzluk ile yatırım niyeti arasındaki ilişkiler ve iş yapma kolaylığı ile yatırım niyeti arasındaki ilişkiler üzerindeki çalışmalardan yola çıkılarak hipotezler oluşturulmuştur. Ayrıca araştırmanın amacı, sınırları, ana kütlesi ve örnekleme ve yöntemi belirlenmiştir.

Beşinci bölümde ise analiz edilen veriler yorumlanmıştır ve çalışmanın sonuçlarına dayanarak önerilerde bulunulmuştur. Bu bölüm, yolsuzlukla mücadele, iş yapma kolaylığının artırılması ve yatırım niyetini teşvik etme konularında politika önerilerini içermiştir.

2. YOLSUZLUK

Yolsuzluk, hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ÷lkelerde yaygın olan ve k÷lt÷rel, sosyal ve ekonomik yapılara büyük zorluklar getiren bir olgudur (Berksoy & Yıldırım, 2017). Bu sorun çeşitli sekt÷rlere yayılmış durumdadır ve birçok altta yatan birçok faktörden kaynaklanmaktadır, bu da zararlı sonuçlara yol açabilir.

Yolsuzluk, resmi veya özel görevlilerin yetki ve güçlerini kötüye kullanarak kişisel çıkar elde etmeye yönelik eylemlerdir. Bu eylemler, rüşvet, zimmete para geçirme, nepotizm gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Yolsuzluk, kamu, özel sektör ve sivil toplum gibi birçok alanda meydana gelebilir ve toplumun her kesimini etkileyebilir.

Yolsuzluk üzerine yapılan çalışmalar artık olgunluk dönemine ulaşmıştır. Bu konuda akademik çalışmaların sayısı artmakta olup bize zengin bir literatür sunmaktadır. Bu artan ilgi, uluslararası kalkınma uzmanları arasında yolsuzluğun toplumlara yarattığı olumsuz etkileri ve sürdürülebilir kalkınma için yolsuzluğa karşı mücadele etmek ve iyi yönetimin gelişmeyi gerektirdiği gerçeğinin farkına varılmasıyla motive edilmektedir.

Yolsuzluk, tarih boyunca var olmuş olsa da, son yıllarda uluslararası düzeyde daha fazla dikkat çekmektedir. Bu, yolsuzlukla mücadele etmek için çeşitli uluslararası anlaşmaların, yasal çerçevelerin ve kurumsal düzenlemelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Yolsuzluğun temel nedenleri arasında yetersiz hesap verebilirlik mekanizmaları, düşük şeffaflık düzeyi, zayıf yasal çerçeve, düşük maaşlar, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık gibi faktörler yer almaktadır. Ayrıca, k÷lt÷rel normlar, etik değerler ve ahlaki standartlar da yolsuzluğun yaygınlığını etkileyebilir. Yolsuzluğun türleri de çeşitlilik göstermekte ve farklı sektörlerde, kurumlarda ve faaliyet alanlarında ortaya çıkmaktadır.

Yolsuzluğun sonuçları oldukça zararlıdır. Ekonomik olarak, yolsuzluk kaynakların verimsiz kullanımına yol açabilir, yatırımları azaltabilir, rekabeti engeller ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir. Sosyal olarak, yolsuzluk eşitsizlikleri derinleştirebilir, toplumsal adaleti bozabilir, kamu hizmetlerine erişimi sınırlayabilir ve güven duygusunu zedeleyebilir. K÷lt÷rel olarak, yolsuzluk toplumun ahlaki değerlerini sarsabilir, dürüstlük ve saygı gibi temel değerlerin erozyona uğramasına neden olabilir.

KDC, maalesef birçok dünya ülkesinde olduğu gibi yolsuzluktan muaf bir ÷lke değildir. Yolsuzluk Algısı Endeksi'ne göre dünyanın en çok yolsuzluk yapılan ÷lkeleri arasında yer almaktadır ve 11. sırada bulunmaktadır. Bu endeks, kamu sektöründeki bürokratik yolsuzluk algısını ölçmekte ve ÷lkeleri yolsuzluk düzeyine göre sıralamaktadır.

KDC'nin yolsuzlukla mücadelede ilerleme kaydetmesi, ülkenin sürdürülebilir kalkınma ve halkın refahı için büyük önem taşımaktadır. Yolsuzlukla etkin bir şekilde mücadele edildiğinde, adalet, eşitlik, şeffaflık ve güven gibi değerlerin güçlenmesi mümkün olacaktır. Bu da ülkenin uzun vadeli kalkınma hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacaktır.

Bu bölümde yolsuzluğun tanımı, kapsamı, unsurları, özellikleri, tarihçesi, sebepleri, türleri, ölçüm yöntemleri, sonuçları ve KDC'deki yolsuzlukla ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca, yolsuzluğun toplumsal, ekonomik ve siyasi etkileri de ele alınmaktadır. Bu bölüm, KDC'de yolsuzluğun kapsamı ve etkilerini anlamamıza yardımcı olacak kapsamlı bir bakış sunmayı amaçlamaktadır. Yolsuzluğun yaygınlığı, sebepleri ve türleri üzerine odaklanarak, yolsuzluğun özellikle KDC toplumu üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamak ve etkili önleme stratejilerini tartışmak hedeflenmektedir. Bu değerlendirme, KDC'deki yolsuzlukla mücadelede karşılaşılan zorlukları ve ilerleme kaydedilmesi için gereken önlemleri ele alarak, daha adil, şeffaf ve hesap verebilir bir toplumun inşasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

2.1. Tanımı, Kapsamı ve Özellikleri

Yolsuzluğun incelenmesinde karşılaşılan zorluklardan biri, yolsuzluğun tanımıdır, tek bir evrensel tanımın bulunması zordur. Yolsuzluğun tanımını yapmak yerine, literatürde yolsuzluğun çeşitli türleri ve biçimleri üzerine odaklanılmaktadır. Genellikle yetki kötüye kullanımı, rüşvet, nepotizm, haksız kazanç elde etme, kaynakların kötüye kullanımı ve etik dışı davranışlar gibi unsurları içeren geniş bir kavram olarak incelenmiştir. Ancak, her toplum yolsuzluğu kendi bağlamında ve yasal çerçevesine göre tanımlayabilir.

Yolsuzluğun tanımlanmasını zor kılan faktörlerden biri de toplumdan topluma, kültürden kültüre farklı algılanabilen bir olgu olmasıdır. Örneğin, Çin Renmin Üniversitesi Siyaset Profesörü Zhou Shuzhen belirtmekte ki: *“Batılı ülkelerde insanlar sözleşmelerle yaşıyorlar, bir baba oğluna bazı mallarını verse de bir sözleşme oluyor. Ama Çin'de insanlar ailelerine sözleşmesiz güvenir. Bazı yozlaşmış memurlar çocukları ya da akrabaları adına ev alırlar; bu da yolsuzluk karşıtı yetkililerin soruşturmalarını zorlaştırır”* (Aycan vd., 2016, s. 389).

Batı toplumunda yolsuzluğu değerlendirirken genellikle hukuka aykırı, ahlaki olmayan eylemler dikkate alınmaktadır. Fakat Çin'de bazı durumlarda aile ilişkileri veya kişisel bağlantılar gibi nepotizme yol açan eylemler kabul edilir olarak değerlendirilmektedir. Bu kültürel farklılık, yolsuzluğun tanımlanmasında farklı algılamalara yol açabilir. Kültürel değerler, inançlar ve sosyal normlar, yolsuzlukla ilgili algıları etkileyebilir. Yolsuzluk, farklı toplumlar arasında değişen normlar, değerler ve sosyal yapılar nedeniyle farklı şekillerde algılanabilir. Bir toplumun yolsuzluğu nasıl tanımladığı, o toplumun kültürel özellikleri ve değerler sistemiyle yakından ilişkilidir.

Yolsuzluğun tanımı, farklı ülkeler, toplumlar ve kültürler arasında değişebilir ve bu nedenle her bir toplumun kendi yerel değerleri ve normlarına dayanarak bir tanım geliştirmesi önemli olsa da, aynı zamanda uluslararası arenada kabul gören bir tanımın da gerekliliğini söylemek mantıklıdır. Yolsuzluğu tanımlarken kültürel, siyasi, sosyal ve ekonomik faktörlerin dikkate alınması önemlidir. Bu faktörler, yolsuzluğun ortaya çıkmasında etkili olan koşulları ve dinamikleri anlamamıza yardımcı olabilir.

Araştırmacılar, uluslararası kalkınma uzmanları ve uluslararası kuruluşlar, yolsuzluğu tanımlama ve anlama konusunda farklı yaklaşımlar benimsemiştir. Tıpkı bir hastalıkta gibi, etkili bir tedavi yöntemi uygulamak için öncelikle doğru bir teşhis yapılması gerekir, yolsuzlukla mücadelede de bu prensip geçerlidir. Yolsuzluğun tanımlanması, kapsamının ve farklı biçimlerinin belirlenmesi de bu olgu ile mücadelede önemli bir adım oluşturmaktadır. Yolsuzluğun tanımı üzerindeki çalışmalar ve tartışmalar, yolsuzluğun etkili bir şekilde önlenmesi ve azaltılması da için de önemli bir adımdır.

Yolsuzluk kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır ve bu konuda literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Yolsuzluğun karmaşıklığı nedeniyle, farklı perspektiflerden farklı tanımlar öne sürülmüştür. Bazı uluslararası kuruluşların yolsuzluk tanımları aşağıdadır:

Dünya Bankası, T.C. Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü gibi kurumlar ile KDC Devleti (Ceza Kanunu), yolsuzluğun tanımını kamu sektörüyle sınırlayarak yapmıştır. Dünya Bankası (Dünya Bankası, 2020), yolsuzluğu bir kamu görevlisinin kişisel çıkar için yetkisini kötüye kullanılması olarak tanımlamaktadır. Bu tanım yolsuzluğun kamu kaynaklarının çalınması, bir kamu memurunun rüşvet talep etmesi veya kabul etmesi gibi çeşitli türleri içerdiğini vurgulamaktadır.

Yolsuzluk kavramı, T.C. Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü'ne göre, kamu gücünü kullanan kişilerin görevleri gereği sahip oldukları yetkiyi kötüye kullanmak suretiyle menfaat temin etmeleri olarak tanımlanmıştır. Bu kavram altında, yolsuzluk suçunun çeşitli türleri ve çerçevesi belirlemiştir. Bu türler arasında ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, kamu kurumu dolandırıcılığı, rüşvet, zimmet, irtikâp, denetim görevinin ihmali, nüfuz ticareti, kamu görevlisinin ticareti gibi suçlar yer almaktadır.

Yolsuzluk, 1973 yılında yürürlüğe giren KDC Devlet Ceza Kanunu ("Madde 147- 150 Ceza kanunu", 2021) madde 147'de tanımlanmıştır. Bu maddeye göre, yolsuzluk; resmi veya kamu görevlileri, kamu veya parastatal hizmetlerden sorumlu kişiler, devlet veya devlet şirketinin yöneticileri, denetçileri veya diğer temsilcileri, hakemler veya adalete bağlı uzmanlar gibi görevlerini yerine getiren kişilerin, bağış veya hediye kabul etmesi, onaylaması, teklif etmesi veya vaat etmesi olarak tanımlanmaktadır.

Türk Dil Kurumu, tarafından kavramı genişletilerek kapsamlı bir tanım sunulmuştur. Bu tanıma göre, yolsuzluk, bir görevi veya yetkiyi kötüye kullanma durumunu ifade etmektedir. Bu geniş tanım altında örnek olarak hırsızlık da yolsuzluğun bir türü olarak gösterilmiştir.

Öte yandan, yolsuzluk algısını ölçen kuruluş olan Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2019c), yolsuzluğu daha geniş bir perspektifle ele almaktadır. Ona göre, yolsuzluk, özel amaçlar için verilen gücün kötüye kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, yolsuzluğun kamu ve özel sektöründeki yetkililer tarafından gücün kötüye kullanılması yoluyla gerçekleştirilen her türlü kötü niyetli faaliyeti de kapsamaktadır.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü-Fransa'daki Ceza Kanunu 432-11, 433-11 ve 445-1 maddeleri, yolsuzluğu kamu veya özel görevi olan bir kişinin görev alanına giren bir eylemi gerçekleştirmek veya yapmaktan kaçınmak amacıyla bir hediye veya herhangi bir avantaj talep etmesi veya kabul etmesi şeklinde tanımlamaktadır.

Ayrıca yukarıda bahsedilen Ceza Kanunu, yolsuzluğu aktif ve pasif yolsuzluk olarak ikiye ayırmaktadır. Aktif yolsuzluk, belirli bir işlevi olan kişinin, herhangi bir türde hediye veya fayda önermesini içerirken, pasif yolsuzluk ise özel işlevi olan kişinin hediye veya menfaati kabul etmesini ifade etmektedir. Bu ayırım, yolsuzluk eylemlerinin farklı rollerdeki kişiler arasında nasıl gerçekleştiğini ve kimin tarafından başlatıldığını vurgulamaktadır.

Yolsuzluk, yetkilinin kişisel çıkarını gözeterek, genellikle kamu göreviyle ilişkili olarak, yetkiyi kural dışı bir şekilde kullanması anlamına gelmektedir. Ancak Uluslararası Şeffaflık Örgütü-Fransa'nın yolsuzluk tanımına bakıldığında, yolsuzluğun sadece kamu görevleriyle sınırlı olmadığı özel görevleri kapsadığı görülmektedir.

Yolsuzlukla ilgili çalışmalar sadece uluslararası kuruluşlar değil, araştırmacılar tarafından da yoğun bir ilgi görmektedir. Bu alanda yapılan çalışmaların zengin bir literatürü bulunmaktadır. Yolsuzluk konusunda yapılan araştırmalar, çok sayıda önemli araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Brooks (1909), McMullan (1961), Huntington (1968), Nye (1967) gibi isimler bu alanda çalışmalarıyla dikkat çeken öncü araştırmacılarıdır. Çalışmalarında, yolsuzluğu farklı perspektiflerden ele alarak zaman içindeki değişimleri tanımlamışlardır. Araştırmacılar yolsuzluğu şu şekillerde tanımlamışlardır:

Yolsuzluk olgusunu ilk inceleyen araştırmacılarından Brooks (1909)'a göre yolsuzluk en geniş anlamıyla, rüşvet ve oto-yolsuzluk da dahil olmak üzere bir dizi eylemi kapsayan bir olgu olması gerektiği belirtilmektedir. Yolsuzluk, bilinçli olarak bir görevin yanlış bir şekilde yerine getirilmesi, ihmal edilmesi veya haksız güç kullanımı olarak tanımlanmıştır. Brooks (1909), özellikle oto-yolsuzluk olarak adlandırılan bir kavramdan bahsetmiştir. Oto-yolsuzluk, kişinin kendi görevini kötüye

kullanarak kişisel çıkar elde etmesini ifade etmektedir. Bu tür yolsuzluklar, kişisel kazanç motivasyonu ile doğrudan bağlantılı olan eylemlerdir.

McMullan (1961), Huntington (1968) ve Nye (1967), yolsuzluğu sadece kamu sektörüyle sınırlamış McMullan (1961), yolsuzluğu kamu görevlilerinin yapmakla yükümlü olduğu veya yapmaması gereken bir eylemi, para veya değerli bir şey karşılığında kabul etmeleri veya meşru bir takdir yetkisini uygunsuz nedenlerle kullanmaları olarak tanımlamıştır. Nye (1967), yolsuzluğu "özelle ilgili (kişisel, yakın aile, özel grup) maddi veya statü kazanımları nedeniyle kamusal bir rolün resmi görevlerinden sapma davranışı veya etkilemeye ilişkin belirli özel tiplerin kullanılmasına karşı kuralları ihlal etmek" şeklinde tanımlamıştır. Huntington (1968), yolsuzluğu kamu görevlilerinin özel amaçlara hizmet etmek için kabul edilen normlardan sapmaları olarak tanımlamıştır.

Smith (1971) tarafından yapılan tanıma göre, yolsuzluk kamu kaynaklarının kişisel çıkarlar için kullanılmasıdır. Örnek olarak, yönetici konumunda bulunan bir kişinin yatırımcılardan resmi olmayan ödemeler olarak kişisel kazanç elde etmesi veya kamu görevlisi olarak atanan bir kişinin, yetenekleri göz önünde bulundurulmadan ailesini ve arkadaşlarını kazançlı devlet görevlerine atayarak kamu kaynaklarını kişisel çıkarları için kullanması yolsuzluğun bazı örnekleri olarak verilmiştir. Bu tanım sadece geleneksel parasal yolsuzluğu kapsamamakta; aynı zamanda siyasi ve idari yolsuzluğu da içermektedir.

Polis yolsuzluğunun ampirik tipolojisini analiz eden çalışmalarında, Roebuck ve Barker (1974), polis yolsuzluğunu, resmi görevi nedeniyle gerçek veya potansiyel olarak yetkisiz bir maddi ödül veya kazanç alan veya almayı bekleyen bir yasa uygulama görevlisinin benimsediği herhangi bir yasaklanmış davranış türü olarak tanımlamıştır.

Dobel (1978) tarafından yapılan tanıma göre, yolsuzluk, vatandaşların somut ortak refaha fayda sağlayan eylemlere, sembollere ve kurumlara makul ölçüde tarafsız taahhütlerde bulunma konusundaki ahlaki yetersizliği ifade etmektedir.

Shumer (1979) yolsuzluğun siyasi ve ekonomik boyutlarına odaklanarak, yolsuzluğu siyasi amaçlar veya konumlar elde etmek için rüşvet (ekonomik araçlar) kullanılması veya alternatif olarak, rüşvet (ekonomik fayda) veya kayırmacılık (kişisel iyilik) sağlamak için hükümet gücünün kullanılması olarak tanımlamıştır. Başka deyişle, yolsuzluk, siyasi güç elde etmek için paranın kullanılması veya para kazanmak için siyasi gücün kullanılmasıdır.

Çulpan (1980) tarafından yapılan tanıma göre, yolsuzluk ahlaki değerlere uymayan ve toplumsal düzeyde güven ve adalet duygusunu zedeleme potansiyeline sahip bir davranış olarak vurgulanmaktadır. Bu tanıma göre, yolsuzluk rüşvet, irtikap, zimmete para geçirme gibi genel ahlak

kurallarına ve dürüstlük ilkesine uymayan tüm davranışları kapsayan bir kavram olarak ele alınmaktadır.

Nas vd. (1986) , yolsuzluğu özel çıkar için kamu gücünün veya otoritesinin herhangi bir gayri meşru kullanımı olarak tanımlamıştır.

Stapenhurst (2000) tarafından yapılan tanıma göre, yolsuzluk kamu gücünün kişisel kazanç veya bağlılık borcu olan bir grup tarafından kötüye kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre, kamu görevi yapan bir yetkili tarafından rüşvet kabul edilmesi, talep edilmesi veya gasp edilmesi durumunda, kamu ve özel sektörün kesiştiği noktada yolsuzluk ortaya çıkmaktadır.

Çeşitli tanımlarda yolsuzluk için sıkça rastlanan unsurlardan "kişisel çıkar" ve "kamu gücü" dür. Burada kastedilen "kişisel çıkar" terimi, genellikle para veya değerli varlıkların elde edilmesiyle ilişkilendirilse de, aynı zamanda güç veya statüdeki artışları da içerebilir. Bu kapsamda, akrabalar veya arkadaşlar için gelecekteki iyilikler veya çıkarlar karşılığında vaatler almak da kişisel çıkar olarak kabul edilebilir. Ayrıca, akraba veya arkadaşlara yönelik iyiliklerle ilişkili olarak, kayırmacılık ve nepotizm gibi terimler de sıkça kullanılmaktadır.

"Kamu gücü" terimi ise, atanan bürokratlar tarafından kullanılan ofis ve pozisyonlar aracılığıyla ifade edilmektedir. Bu kamu gücü, politikacılar tarafından da kullanılmaktadır. Kamu gücü, yargı sistemi, kamu alımları, iş düzenlemeleri ve izinlerin verilmesi, özelleştirme, döviz işlemleri (gümrük, ticaret izinleri ve uluslararası finansal işlemler dahil), vergi uygulamaları (vergi muafiyetleri dahil), polis hizmetleri, sübvansiyonlar, kamu hizmetleri (su, elektrik, telefon, çöp toplama, sağlık hizmetleri) ve devlet hizmetleri (sağlık, eğitim gibi) gibi birçok alanda etkilidir (Lambsdorff, 2007, s. 31).

Yolsuzluğun gerçekleştirilmesi için bazı önemli özellikler bulunmaktadır:

- Yolsuzluk, genellikle etik normlara aykırı bir kavram olduğundan, sıklıkla gizlice gerçekleştirilen bir olaydır.

- Yolsuzluk olgusunda kişisel çıkar genellikle toplumsal çıkarın önündedir. Yolsuzluk yapanlar, genellikle kendi kişisel kazançlarını koruma veya artırma amacı taşımaktadırlar.

- Ceza kanunlarında bazı suçlar tek bir kişi tarafından işlenebilirken, yolsuzluk suçu için genellikle en az iki tarafın bulunması gerekmektedir. Özellikle rüşvet gibi yolsuzluk türlerinde bir taraf rüşvet alırken diğer taraf rüşveti veren olarak atfedilmektedir.

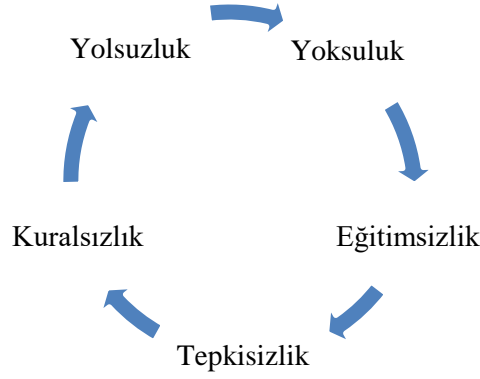
- Yolsuzluk olayları, genellikle aldatmaca ve hile içerir. Bu tür faaliyetler, yolsuzluğun gerçekleşmesi için kullanılan araçlardır.

- Yolsuzluk olgusu, karşılıklı sorumlulukları ve çıkarları içermektedir. İki taraf arasında bir anlaşma veya işbirliği söz konusu olduğunda, her iki taraf da çıkarlarını korumak ve karşılıklı

sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla işbirliği yapmaktadır. Bu çıkarlar sıklıkla maddi olmakla birlikte, parasal olma zorunluluğu yoktur (Hasdemir, 2006).

Aydın'a (2006, s. 10) göre, yolsuzluk bir döngüdür. Yolsuzluk, yoksulluğun doğmasına yol açar. Yoksulluk, eğitimsizliği beraberinde getirmektedir. Eğitimsizlik ise tepkisizliği doğurur. Tepkisizlik, kuralsızlığı teşvik eder ve kuralsızlık da yolsuzluğun artmasına neden olur.

Şekil 1. Yolsuzluk döngüsü

Kaynak: (Aydın, 2006, s. 10)

Şekil 1'e göre yolsuzluk döngüsü, çevrimsel olarak arayışlarda farklı sonuçlara yol açsa da nihai sonuç her zaman yolsuzluk olmaktadır.

Yolsuzluk, farklı tanımlarla ele alınan bir kavramdır ve bu tanımlar arasında bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Genel olarak yolsuzluk, ahlaki değerlere aykırılık, güç kötüye kullanımı, yasalara aykırılık ve toplumsal zarar gibi özellikleri içermektedir. Yolsuzluğun tanımlarının ortak noktaları, yolsuzluğun toplumda güven ve adalet duygusunu zedeleyen bir davranış olduğunu vurgulamaktadır. Ahlaki değerlere aykırı olan yolsuzluk, kamu gücünün kötüye kullanılmasıyla ilişkilendirilmekte ve genellikle yasalara ve düzenlemelere aykırıdır.

Yolsuzluğun tanımının güncel tutulması ve KDC gibi yolsuzluğun yaygın olduğu ülkelerde sürekli değişen biçimleri ve türleri göz önünde bulundurması önemlidir. Yolsuzluğun karmaşıklığı ve çeşitliliği, yolsuzlukla mücadelede daha etkin olabilmek için tanımın kapsamını ve çerçevesini belirlemeyi gerektirmektedir.

Yolsuzluk, zamanla farklı şekiller alabilir ve yeni yöntemler ve taktikler kullanılarak ortaya çıkabilir. Dolayısıyla, yolsuzluğun tanımı, güncel gelişmelere ve değişen koşullara uyum sağlamalıdır. Bu, yolsuzluğun yeni formları ve evrim geçirmiş biçimlerini kapsayacak şekilde düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir.

Ayrıca, yolsuzluğun yoğun olduğu ülkelerde mücadele stratejilerinin etkinliğini artırmak için tanımın kapsamı genişletilmelidir. Bu, sadece kamu sektöründe değil, aynı zamanda özel sektördeki yolsuzluk faaliyetlerini de içerecek şekilde yapılmalıdır. Özel sektördeki yolsuzluklar da büyük bir sorun oluşturabilmekte ve mücadele edilmesi gerekmektedir. Yolsuzluk, bir ülkenin yasal, ekonomik, kültürel ve politik kurumlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir olgudur (Svensson, 2005). Yolsuzluk, bu kurumların işleyişindeki aksaklıklar, eksiklikler ve zayıflıklar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bir ülkedeki yasal düzenlemelerin zayıf olması, denetim mekanizmalarının yetersiz olması, adalet sisteminin etkili çalışmaması, ekonomik kaynakların kötüye yönetilmesi ve kamu görevlilerinin ahlaki değerlere uymaması gibi faktörler yolsuzluk olgusunun gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Yolsuzlukla daha etkin bir şekilde mücadele etmek ve yeni ortaya çıkan yolsuzluk türlerine karşı önlem alabilmek için, yasal çerçevenin düzenli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi önemlidir. Bu, yolsuzluğa karşı daha etkili önlemler alınmasını sağlayacak ve mücadelede daha güçlü bir hukuki temel oluşturacaktır.

2.2. Yolsuzluğun sebepleri ve etkileri

2.2.1. Yolsuzluğun sebepleri

Yolsuzluğun sebeplerini anlamak, ona karşı etkili stratejiler geliştirmek için son derece çok önemlidir. Ali ve Isse (2002) araştırmalarında asıl zorluğun sadece yolsuzluğun zararlı etkilerini göstermek değil, neden bazı ülkelerde yolsuzluk düşük seviyelerdeyken diğerlerinde endemik ve yaygın hale geldiğini anlamak olduğunu savunmaktadır. Altta yatan nedenler kapsamlı bir şekilde anlaşılmeden anlamlı bir teşhis koymak veya değerli önerilerde bulunmak mümkün değildir.

Birçok çalışma yolsuzluğun temel nedenlerini belirlemeye odaklanmıştır. Genel olarak, yolsuzluğun nedenleri iki gruba kategorilenmiştir: politik-ekonomik nedenler ve sosyal-kültürel nedenler (Sandholtz ve Koetzle, 2000). Hasanoğlu & Aliyev (2007, ss. 17-32) yönetsel nedenler, ekonomik nedenler, sosyal nedenler ve siyasal nedenler olmak üzere sınıflandırmayı dört kategoriye genişletmiştir. Tanzi (1998), yolsuzluğun çeşitli sebeplerden kaynaklandığını, bunların bazılarının doğrudan, bazılarının ise dolaylı etki olduğunu ileri sürmüştür. Doğrudan etkisi olan faktörler şunları kapsamaktadır: düzenleyici ve izin yapıları, karmaşık vergi çerçeveleri, hükümetin mali kararları, kamu mal ve hizmetlerinin piyasa fiyatlarının altında fiyatlarla sağlanması, kamu görevlilerinin ekonomik konularda kullandıkları takdir yetkisi ve siyasi partilerin mali gereksinimleri. Dolaylı katkıda bulunanlar arasında bürokrasinin kalibresi, kamu maaşlarının ölçeği, hem iç hem de dış

kurumsal kontroller, ceza sisteminin önemi, düzenlemelerin, yasaların ve süreçlerin şeffaflığı ve ulusun liderinin sergilediği örnek davranışlar sayılabilir.

Araştırmacılar genellikle yolsuzluğun nedenlerini çeşitli şekillerde kategorize etmektedir. Bununla birlikte, sosyal, siyasi ve ekonomik faktörler akademisyenler tarafından önerilen hemen hemen her sınıflandırmada sürekli olarak yer almaktadır. Literatürden yola çıkarak, yolsuzluğun nedenlerini dört ana gruba ayırmayı uygun bulduk: yasal-politik, ekonomik, sosyo kültürel.

2.2.1.1. Yasal-politik sebepler

Siyasi istikrar, yolsuzluğun boyutunu etkileyen önemli bir değişken olarak öne çıkmaktadır. Akademik söylemde, yolsuzluğun genellikle siyasi eksikliklerden kaynaklandığına dair yaygın bir kabul vardır. Aktif siyasi rekabet, şeffaflık ve seçmenlere karşı hesap verebilirlik ile karakterize edilen olgun bir demokrasi, yolsuzluğu azaltma kabiliyeti ile tanınmaktadır. Demokrasiye prosedürel bir bakış açısından ziyade dinamik bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, demokrasinin doğası gereği siyasi istikrara katkıda bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Herzfeld & Weiss (2003) tarafından yürütülen kapsamlı analiz, yasal etkinlik ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi araştıran en kapsamlı referanslı çalışmalardan biri olarak durmaktadır. 59 ülkede gerçekleştirilen çeşitli anketlerden elde edilen verilere dayanarak bu iki değişken arasında güçlü bir korelasyon belirlenmiştir. Bulgularına göre, yasa uygulamanın etkinliğindeki %10'luk dışsal bir azalma, yolsuzluk seviyesinde %13'lük bir artışa neden olmuştur. Lederman vd. (2005) de aynı görüşü paylaşmakta, yolsuzluğun yaygınlığını belirlemede siyasi kurumların rolünü doğrulamaktadır.

Van Aaken vd. (2008), hukuk profesörlerinden, yolsuzlukla mücadele aktivistlerinden, yüksek mahkeme yargıçlarından ve avukatlardan elde ettikleri verileri derleyerek, hem fiili hem de hukuki yargı bağımsızlığını ölçen bir endeksi başarılı bir şekilde formüle etmişlerdir. ulgular, birincil bağımsızlığın yolsuzluğun azalmasıyla ilişkili olduğunu, hukuki bağımsızlığın ise yolsuzluğun artmasıyla bağlantılı olduğunu göstermiştir.

Demokrasi ile yolsuzluk arasındaki ilişki kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve demokratik sistemlerin belirgin özelliklerinden biri olan istikrar ön plana çıkmıştır. Politik özgürlüklerin şeffaflığı ve yapısal denetimi teşvik ettiği ortamlarda, yolsuzluğun daha az yaygın olması beklenmektedir (Kunicova & Rose-Ackerman, 2005). Ancak, Park (2003) ve Lederman vd. (2005), istikrarsız rejimlerin önemli ölçüde daha yüksek yolsuzluk seviyelerine sahip olduğunu göstererek bu beklentiye tersine çeviren bir perspektif sunmuştur. Özellikle, genellikle demokrasinin temel taşı olarak görülen seçimler, paradoksal bir şekilde yolsuzluğun artma fırsatlarına dönüşebilir.

Bu araştırma için yapılan saha çalışması sırasında rahatsız edici bir gerçek ortaya çıkmıştır: yolsuzluk KDC'ye sadece sızmakla kalmamış, aynı zamanda bir yaşam biçimi olarak yerleşmiş ve endişe verici bir kültürel kabul düzeyine ulaşmıştır. KDC siyasi sınıfı içindeki davranışlar, bu yaygın sorunun çarpıcı ve cesaret kırıcı bir örneğini teşkil etmektedir. Her ay medyada yer alan veya sosyal ağlarda dolaşan, siyasi elit üyelerinin karıştığı yolsuzluk skandallarının sıklığı, yolsuzluğun KDC toplumunun dokusunda ne kadar derin köklere sahip olduğunun altını çizmektedir. Bu tekrarlayan örüntü, siyasi alandaki yolsuzluk uygulamalarının neredeyse rutin ve beklenen hale geldiği ve KDC toplumunun çeşitli düzeylerinde yolsuzluğun normalleşmesine katkıda bulunan kültürel bir ortamın endişe verici bir resmini çizmektedir.

2.2.1.2. Ekonomik sebepler

Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk seviyesinin azaltılmasında ekonomik nedenler, ekonomik olmayan faktörlere kıyasla daha büyük bir öneme sahiptir (Shabbir & Anwar, 2007). Ekonomik değişkenlerin yolsuzluk olgusunun aydınlatılmasındaki etkilerini anlamak için kapsamlı bir incelemeye tabi tutulması mantıklıdır.

Ali ve Isse (2002) 'ye göre, ekonomik özgürlük katsayısının da gösterdiği gibi, özgürlüğün yolsuzluk üzerinde olumsuz ve kayda değer bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir. Bu korelasyon Treisman (2000), Park (2003), Kunicova ve Kunicova & Rose-Ackerman (2005), Pieroni & d'Agostino (2013) tarafından yapılan çalışmalarla da desteklenmiştir. Tüm bu kaynaklar, azalan ekonomik özgürlüğün artan yolsuzluk seviyeleriyle ilişkili olduğu konusunda hemfikirdir.

Enflasyon, yolsuzluğa katkıda bulunan ekonomik faktörlerden biridir. Enflasyon durumlarında satın alma gücü azalırken, ihtiyaçlar ya sabit kalır ya da artar. Bu da daha az etik ve yasal uygulamaların daha yaygın hale geldiği bir senaryo yaratmaktadır. Birkaç araştırmacı (Al-Marhubi, 2000; Piplica, 2011; Samimi vd., 2012) yolsuzluk ve enflasyon arasında kayda değer bir pozitif korelasyon olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda, yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde, yolsuzluğun da yüksek olma olasılığının yüksek olduğu söylemek mantıklıdır. Braun ve Di Tella (2004) yolsuzluk, enflasyon ve enflasyonun oynaklığı arasında bağlantı kuran bir model ortaya koymuştur. Bulguları, bu oynaklığın yolsuzluğun artmasına ve yatırımların azalmasına katkıda bulunabileceğini göstermiştir. Paldam (2002) ve Al-Marhubi (2000) benzer şekilde yüksek enflasyon ve yüksek yolsuzluk seviyeleri arasında bir korelasyon olduğunu göstermişlerdir.

Ali ve Isse (2002), dış yardım bağlamında, yolsuzluk ile pozitif ve önemli bir ilişki bulunduğunu savunmaktadır. Bu yardımın, hükümetin yağmacı gücünü güçlendirdiğini ve bu nedenle özel sektörün büyümesini engellediğini iddia etmektedir. Bu yardımın değiştirilebilir niteliği göz

önüne alındığında, genellikle hükümet tüketiminde bir artışa yol açabilir. Bu da genişlemesine olanak tanır ve sonuç olarak yolsuzluk seviyesini artırır. Yardım ve kamu harcamaları arasındaki etkileşim analizleri, kamu harcamalarının yolsuzluk üzerindeki istatistiksel etkisinin alınan yardım seviyesiyle orantılı olarak arttığını ortaya koymuştur.

Yolsuzluğun ekonomik sonuçları felakettir. Örneğin, KDC'nin 2018 bütçesi yaklaşık beş milyar dolara ulaşmasına ve bunun yarısı ortaklar tarafından finanse edilmesine rağmen (Jeune Afrique, 2017) , ülke yolsuzluk uygulamaları nedeniyle yıllık en az 15 milyar dolar kayıp yaşamaktadır (Media Congo, 2018). Sayısal rakamların ötesinde, çok sayıda uluslararası rapor 70 ila 90 milyon Kongolu nüfusun önemli bir çoğunluğunun yoksulluk içinde yaşadığını göstermektedir.

2.2.1.3. Sosyo kültürel sebepler

Çok sayıda araştırmacı, yetersiz eğitim (Glaeser ve Saks, 2006), din, bölgesel veya coğrafi (Sandholtz & Gray, 2003) gibi faktörler de dahil olmak üzere yolsuzluğun sosyal nedenlerini araştırmıştır.

Daha yüksek eğitim seviyeleri, bir ülkedeki yolsuzluk düzeyini azaltma potansiyeline sahiptir. Yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler, sivil hakları destekleme konusunda daha eğilimli ve hükümet baskısına daha az hoşgörülü görünmektedir. Ayrıca, yüksek eğitim seviyesine sahip kişiler uluslararası standartlara daha fazla dikkat ederler. Bu nedenle, eğitim, bir kişinin yolsuzluğa karşı savunmasızlığını potansiyel olarak azaltabilir (Glaeser ve Saks, 2006).

Sandholtz ve Gray (2003) tarafından yapılan çalışma, coğrafi komşuların yolsuzluğundan kaynaklanan negatif bir dışsallık olduğu hipotezini doğrulamıştır. Yolsuzlukla anılan ülkeler tarafından çevrelenen uluslar da bu olgudan güçlü bir şekilde etkileniyor gibi görünmektedir. Bu korelasyonun makul bir açıklaması benzer bir kültürün paylaşılması olabilir. Gerring ve Thacker (2004) ekvatoradan uzaklaştıkça yolsuzluğun azalma eğiliminde olduğunu öne sürmüştür. Bu gözlem, yolsuzluk seviyelerini etkileyebilecek bölgesel veya coğrafi faktörler hakkında ilgi çekici sorular ortaya çıkarmakta ve iklimsel veya coğrafi koşullar ile yolsuzluk eğilimi arasındaki bağlantıların daha fazla araştırılmasına davet etmiştir. Bu farklı perspektifler, uluslararası ölçekte yolsuzluğu çevreleyen karmaşık dinamiklerin daha incelikli bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır.

Genel olarak, İngiliz sömürgeleri ve diğer bölgeler arasında yolsuzluk seviyesinde farklılıklar olduğu görülmektedir (Swamy vd., 2001; Treisman, 2000). İngiliz yönetimindeki sömürgeler, diğer sömürgelere kıyasla yolsuzluğa daha az meyilli olma eğilimi göstermektedir. Örneğin, hiçbir zaman bir İngiliz sömürgesi olmayan KDC'ni ele alalım. İngiliz sömürgelerinde gözlemlenen eğilimin devam ettiğini varsayarsak, KDC'nin Zambiya, Uganda gibi İngiliz etkisi altındaki diğer sömürgelere göre

yolsuzluğa daha yatkın olabileceğini varsaymak mantıklı olacaktır. Yolsuzluk Algı Endeksi'nde, yolsuzluğun en yoğun olduğu 20 ülke arasında sadece bir İngiliz kolonisinin yer alması dikkat çekicidir.

Din, dikkat çeken bir diğer kültürel değişkendir. La Porta vd. (1997) din ve yolsuzluk arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Ancak bu ilişki örneklem genişletildiğinde ve kişi başına düşen GSYĖH'ya göre ayarlandığında azalmaktadır. Buna karşın, Treisman (2000) dinin yolsuzluk üzerinde oldukça anlamlı bir negatif etkisi olduğunu öne sürmektedir. Bonaglia vd. (2001) Protestanların (ve Protestanlığa benzer diğer dinlerin) oranının yüksek olduğu ülkelerde yolsuzluğun düşük olma eğiliminde olduğunu ileri sürmüştür.

2.2.1.1. Yolsuzluğun Etkileri

Çok sayıda nedene benzer şekilde, yolsuzluk da çok sayıda sonuca yol açmaktadır. Bu çalışma özellikle yolsuzluk uygulamalarıyla ilişkili hem olumlu hem de olumsuz etkileri/sonuçları incelemiştir.

2.2.1.2. Yolsuzluğun olumlu etkileri

Literatürdeki ezici fikir birliği yolsuzluğun ağırlıklı olarak olumsuz etkilerini vurgularken, sınırlı sayıda çalışmanın özellikle belirli bağlamlarda yolsuzluğun bazı olumlu etkilerinin varlığına işaret ettiği de doğrudur. Bu tür bulgulara ihtiyatla yaklaşmak ve yolsuzlukla ilişkili olumlu sonuçların genellikle etik ve yasal standartlar pahasına ortaya çıktığını kabul etmek önemlidir. Ayrıca, bu olumlu etkiler kısa vadeli olabilir ve uzun vadeli sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmayabilir.

Dreher ve Gassebner (2013) ile Méon ve Weill (2010) tarafından sunulan perspektifler, yolsuzluğun belirli durumlarda olumlu gibi görünen etkilere yol açabileceği fikrini savunmuştur. Bu araştırmacılar, yolsuzluğun paralel ekonomik akışlar yaratabileceğini, düzenlemelerin ve verimsiz kurumların etrafından dolaşmak için bir yol sunabileceğini öne sürmüştür. Bu görüşe göre yolsuzluk, özel sektörün bürokratik engelleri aşarken kamu yetkililerinin hatalarını ve zayıflıklarını ele almasını sağlamaktadır. Bu argüman, bazı durumlarda yolsuzluğun sistemik engelleri ortadan kaldırdığını, belirli süreçlerin işlemlerini sağladığını ve bunun sonucunda da ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini öne sürmektedir. Bu bakış açısı genellikle önemli kurumsal eksikliklerle karakterize edilen ülkeler bağlamında tartışılmaktadır.

Olumlu etkilerin kabulü, yolsuzluğun onaylanması olarak değil, etkisinin karmaşıklığının ve bağlama bağlı doğasının anlaşılması olarak yorumlanmalıdır. Bununla birlikte, ekonomik gerileme, eşitsizlik ve güven erozyonu gibi olumsuz sonuçlar literatürde daha yaygın bir şekilde desteklenmeye

ve tanınmaya devam etmektedir. Yolsuzlukla mücadele, şeffaflık ve hesap verebilirliği teşvik etme çabaları, tipik olarak yolsuzluğun toplumlar, kurumlar ve bireyler üzerindeki ağırlıklı olumsuz etkisinin kabulüne dayanmaktadır.

2.2.1.3. Yolsuzluğun olumsuz etkileri

Mo (2001), yolsuzluğun büyüme üzerindeki önemli etkisini vurgulamaktadır. Ancak, regresyon analizi diğer değişkenlerin (siyasi istikrar, beşeri sermaye ve yatırım) ardışık olarak eklenmesiyle gerçekleştirildiğinde, bu ilişkinin ortadan kalktığını belirtmektedir. Mo (2001), bu sorunu çözmek için etkinin dolaylı olduğunu öngörmekte; yolsuzluğun etkisinin yarısından fazlasının siyasi istikrar üzerinde, %20'sinden fazlasının yatırımlar üzerinde ve %15'inin beşeri sermaye oluşumu üzerindeki olumsuz etkiler yoluyla gerçekleştiğini tahmin etmektedir. Geri kalan etkinin ise doğrudan olduğu sonucuna varmaktadır.

Yolsuzluk ve yatırım arasındaki ilişkilere odaklanan çok sayıda çalışmalar bulunmaktadır. Mauro (1998) ve Brunetti vd. (1998) yolsuzluğun yatırım/GSYİH üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir olumsuz etkisi olduğunu gösteren kanıtlar sunmuştur. Balamoune-Lutz vd. (2008) yolsuzluğun yerel yatırımlar üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi olduğunu öne sürmüştür. Çalışmasında elde ettikleri sonuçlar, yolsuzluğun kamu yatırımları üzerinde pozitif, özel yatırımlar üzerinde ise negatif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Pozitif ilişki, rant kollamayı maksimize etmek için sermaye harcamalarını artıran (daha fazla bakım harcaması) yolsuzluğa karışmış bürokratların davranışlarını takip etmektedir. Özel yatırımların caydırılması, yolsuzluğun iş yapma maliyetlerini artırırken sermayeden beklenen getiriler konusundaki belirsizliği artırmasıyla açıklanmaktadır. Sonuç olarak, yolsuzluk büyümeyi baltalamaktadır.

DYY ile yolsuzluğun arasındaki ilişkiyi araştıran Lambsdorff (2000), özellikle Afrika ülkelerinde yolsuzluğun bu değişken üzerindeki olumsuz etkisini tespit etmiştir. Wei (2000), iki taraflı akışlara odaklanan çalışmasında, yolsuzluğun DYY üzerindeki zararlı etkisini başarılı bir şekilde göstermektedir. Habib ve Zurawicki (2002) göre uluslararası yatırımcılar "yolsuzluk vergisi" olarak adlandırılan bir vergiyle karşı karşıyadır. Bu verginin uluslararası yatırımcılar tarafından yerel yatırımcılara göre daha fazla hissedildiğini ileri sürmüştür. Sonuç olarak yolsuzluk, yabancı yatırımcıların yatırım faaliyetlerini yerel yatırımcılara kıyasla daha büyük ölçüde azaltma eğilimindedir. Ayrıca, yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerdeki yatırımcıların, rakiplerine kıyasla yolsuzluğun olduğu ülkelerde faaliyet göstermekten daha az çekindikleri gibi ilginç bir gözlemin de altını çizmektedirler.

Yolsuzluk, banka kredilerinin girişinde caydırıcı bir rol oynayarak kamu gelirleri üzerindeki etkiye benzer şekilde sermaye akışlarının bileşiminde bir bozulmaya neden olur. Bu ampirik bulgular Wei ve Wu'nun (2002) çalışmasından alınmıştır. Ahlin ve Pang (2008) yolsuzluk ve finansal kalkınma arasındaki etkileşimi inceleyerek nispeten daha az keşfedilmiş bir ilişkiyi araştırmıştır. Yazarlar, yolsuzluğun likidite talebini artırdığını öne sürerek, bu iki değişken arasındaki ikame hipotezlerini doğrulamışlardır.

Gupta vd. (2002) yolsuzluğun artması ile ekonomik eşitlikçiliğin azalması arasında doğrudan bir ilişki gözlemlemiştir. Analizleri, eşitsizlik Gini endeksi ile ölçülmüştür. Bulguları sağlamdır ve nedenselliğin yönünü incelemek için araç değişkenler kullanarak, yolsuzluğun sadece gelir ve eğitim eşitsizliğini artırmakla kalmayıp aynı zamanda toprak dağılımını da etkilediğini ve böylece ekonomik olarak dezavantajlı olanların karşılaştığı zorlukları daha da kötüleştirdiğini teyit etmiştir.

Dincer ve Gunalp (2008), hem zaman serisi hem de yatay kesit verilerini kullanarak ABD'de yolsuzluğun gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkisinin kapsamlı bir analizini yapmıştır. Sağlam bulguları, artan yolsuzluğun artan eşitsizlik ve yoksulluk seviyeleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Gyimah-Brempong ve de Gyimah-Brempong (2006), yolsuzluktaki bir standart sapmalık azalmanın gelir dağılımındaki Gini katsayısında İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde sırasıyla 0.05 puan, 0.14 puan, 0.25 puan ve 0.33 puanlık bir azalmaya yol açtığını göstererek benzer şekilde sağlam bir sonuca ulaşmışlardır.

Dzhumashev (2009) yolsuzluğun üretken dışsallıklar, iş ortamı ve beklentiler gibi kanallar aracılığıyla ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etki yarattığını ortaya koymuştur. Çalışmalarında De Rosa vd. (2010), özellikle eski Sovyetler Birliği ile Doğu ve Orta Avrupa ülkelerini kapsayan analizleri bağlamında, yolsuzluğun iş verimliliği üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu tahmin etmektedir. Ancak, bu etkilerin büyüklüğünün mevcut kurumsal ortama bağlı olarak değiştiğini belirtmektedirler.

Yolsuzluğun etkileri üzerine yapılan kapsamlı araştırmalar sürekli olarak olumsuz sonuçların baskınlığına işaret etmektedir. Bazı çalışmalar belirli bağlamlarda potansiyel kısa vadeli kazanımları veya olumlu sonuçları kabul etse de, yolsuzluğun genel etkisi toplumların, ekonomilerin ve yönetişimin çeşitli yönlerine zarar verme eğilimindedir. Bu olumsuz etkiler arasında ekonomik gerileme, eşitsizlik, yoksulluk, kurumlara olan güvenin azalması, siyasi istikrarsızlık ve kamu hizmetleri üzerindeki olumsuz etkiler yer almaktadır. Bu bulgular, sürdürülebilir kalkınmanın, etik yönetişimin ve toplumların genel refahının desteklenmesi için yolsuzluğun ele alınmasının ve yolsuzlukla mücadelenin önemini altını çizmektedir.

2.3. Yolsuzluğun Sınıflandırılması ve Türleri

2.3.1. Sınıflandırılması

Yolsuzluğun sınıflandırılması, tanımını kadar basit olmayan bir konudur. Araştırmacılar ve kuruluşlar yolsuzluğu çeşitli biçimlerde sınıflandırmaktadır. Yolsuzluğun sınıflandırma yöntemleri çeşitli olsa da, literatürde en yaygın gözlenen yaklaşımlar, hacim ve büyüklük düzeyine göre büyük ve küçük yolsuzluklar, yolsuzluk eyleminin taraflarının davranışlarına göre aktif ve pasif yolsuzluklar, siyasi ve yönetsel yolsuzluklar olarak kategorilendirilmesine dayanmaktadır.

Hacim ve büyüklük düzeyine göre, yolsuzluk iki ana kategori altında toplanmıştır: "dev" (grand) ve "küçük" (petty) yolsuzluklar (Boisvert vd., 2014; Mashali, 2012).

Geniş anlamıyla "küçük" terimi kapsamında, küçük ölçekli yolsuzluğun rüşvet ödemeleri bağlamında ifadesi söz konusudur. Küçük yolsuzluk, yaygın olarak idari yolsuzluk veya bürokratik yolsuzluk olarak da adlandırılmaktadır. Örnekleri oldukça fazladır: velilerin çocuklarını okula kaydetmek, bir üst seviyeye geçmelerini sağlamak veya sınavlarda başarılı olmalarını garanti altına almak amacıyla yasadışı ödemeler yapmaları gibi durumlar (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, 2017.), bir doktorun, bir hastayı bekleme listesinde yukarıya taşımak için rüşvet alması, bir başvuru formu doldurmak veya imza almak, onaylanmış bir yaptırımın bir kopyasını almak, telefon, doğal gaz, elektrik ve su hizmetlerinde uygun hizmet ve faturalandırma sağlamak için para ödemek gibi örneklerle de sürdürülebilir (Mashali, 2012).

Küçük yolsuzluktan farklı olarak, büyük yolsuzluk geniş çaplı bir yolsuzluk türüdür. Ayrıca büyük boyutları ve ciddiyeti sebebiyle siyasi yolsuzluk olarak da adlandırılmaktadır. Büyük yolsuzluk, sınırlı sayıda bireyin çoğunluğa karşı avantaj sağladığı en üst düzeydeki yetkiyi kötüye kullanımını ifade etmektedir (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2021a). Büyük yolsuzluk, hükümet görevlerinin kapsamı içinde ortaya çıkan fırsatları kullanarak yüksek düzeydeki yetkililer ve seçilmiş temsilciler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu genellikle büyük ölçekli devlet projeleri, altyapı ve inşaat projeleri gibi alanlarda gerçekleşen projelerin kapsamında ödenen veya verilen rüşvetlerin bir sonucudur (Boisvert vd., 2014).

Büyük yolsuzluk örnekleri KDC'de en yaygın şekliyle karşımıza çıkmakta; ülkenin yönetim kademesinde bulunan üst düzey yetkililer, halkın zararına olanaklardan faydalanmaktadır. Devletin en üst düzey yöneticileri, sıklıkla büyük miktarlardaki parayı başka amaçlara yönlendirmek için haksız yere kullanma uygulamalarına dahil olmaktadır. Büyük yolsuzluk meseleleri, KDC'deki gündelik yaşamın bir parçasını oluşturmakta ve bu konular sıkça yerel ve uluslararası medyada yer bulmaktadır.

Kamuoyunun dikkatini çeken ve ülkenin ekonomik ve siyasi sağlığına olumsuz etki eden, medyadaki büyük yolsuzluk örnekleri oldukça yaygındır. Bunlardan bazıları şunlardır: Covid-19 döneminde Sağlık Bakanı'nın, 6 milyon doların Covid-19 fonlarının yönetiminde zimmete para geçirildiği şüphesi (KDC Maliye Denetim Genel Müdürlüğü, 2020b); GECAMINE (KDC Demokratik Cumhuriyeti'nin kamu madencilik şirketi) üzerine yapılan mali denetim raporu, şirketin Ulusal Hazine'ye ödediğini belirttiği 400 milyon dolarlık vergi avansı ve kredilerin kaybolması; bazı üst düzey devlet yetkililerinin dolandırıcılığı nedeniyle ücretsiz eğitime destek veren Dünya Bankası finansmanının askıya alınması (Anadolu Anjasi, 2021) gibi örnekler gösterilebilir.

Yolsuzluk eylemi taraflarının davranışlarına göre aktif ve pasif yolsuzluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü-Fransa'daki Ceza Kanunu 432-11, 433-11 ve 445-1 maddeleri aktif ve pasif yolsuzluk hakkında önemli açıklamalarda bulunmuştur. Aktif yolsuzluk, belirli bir işlevi olan kişinin, herhangi bir türde hediye veya fayda önermesini içerirken, pasif yolsuzluk ise özel işlevi olan kişinin hediye veya menfaati kabul etmesini ifade etmektedir.

2.3.2. Türleri

Çeşitli araştırmalarda, amaçlarına göre işlenebilen ve sınıflandırılabilen bir dizi yolsuzluk türü bulunmaktadır. Hasanoğlu ve Aliyev (2007), yolsuzluğu maddi çıkar karşılığı ve maddi olmayan çıkar karşılığı yolsuzluk olmak üzere iki kategoriye ayırarak yolsuzluğun türlerini incelemiştir.

2.3.2.1. Maddi çıkar karşılığı Yolsuzluk

2.3.2.1.1. Rüşvet

Rüşvet, genellikle yolsuzluğun en yaygın biçimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, rüşvet tipik olarak hükümet adına sözleşme yapma ve şirketlere, bireylere, iş adamlarına ve müşterilere fayda tahsis etme yetkisine sahip bir hükümet yetkilisine para sağlamayı içermektedir. KDC'de kamu hizmetlerine erişmek için halkın rüşvet olarak para kullanması yaygın bir durumdur. Endişe verici bir istatistik, kamu hizmetlerini kullananların %80'inin son 12 ay içinde rüşvet ödediğini kabul ettiğini ortaya koymaktadır (BBC News Africa, 2023). Bu durum, rüşvetin bireyler için bürokratik süreçlerde yol almak ve temel belgeleri güvence altına almak için bir araç haline geldiği endişe verici bir eğilime işaret etmektedir.

2.3.2.1.2. **Zimmet**

Bir kimsenin yasal olmayan yollardan üzerine geçirip ödemeye zorunlu olduğu para olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). **Zimmet**, kamu otoritesine sahip bir konumda bulunan veya bir kamu hizmeti görevi ile görevlendirilmiş bir kişi tarafından gerçekleştirilen eylemleri ifade etmektedir. Bu eylemler, resmi işlemlerin, belgelerin, unvanların, kamu fonlarının, eşyaların veya resmi işlevleri veya görevleri nedeniyle kendilerine sağlanan diğer nesnelere kasıtlı olarak tahrip edilmesini, kötüye kullanılmasını veya çalınmasını içermektedir (Uluslararası Şeffaflık Örgütü Fransa, 2018). Özünde, zimmete para geçirme, genellikle güven veya yetki konumundaki bir kişinin, belirlenmiş sorumlulukları için tahsis edilen kaynakları kişisel kazanç için kötüye kullanımını içermektedir. **Zimmet** suçunun temel unsuru, fiilin tek taraflı veya karşılıklı olarak işlenmesinden bağımsız olarak, bir kamu görevlisinin olaya karışmasıdır (Gür, 2014).

2.3.2.1.3. **Rant kollama**

Rant kollama, öncelikle kamunun tekel gücüne sahip olduğu alanlarda mal ve hizmetlerin tahsisinde gerçekleşmektedir. Kamu faaliyetlerinin belirli çıkarlar doğrultusunda ekonomik çabalar yürütmek için kullanılması olarak tanımlanmaktadır.

Çeşitli rant kollama türleri vardır:

- **Monopol kollama:** Bu terim, devlet tarafından verilen bir tekel hakkını elde etmek için çıkar grupları tarafından yürütülen faaliyetleri ifade etmektedir (TEPAV, 2006, s. 29).
- **Tarife kollama:** Bu faaliyetler, çıkar gruplarının rekabet avantajı elde etmek amacıyla ithal ürünleri engellemek veya bunlara vergi uygulamak için önlemler almasını içermektedir (TEPAV, 2006, s. 29).
- **Lisans kollama:** Lobicilik faaliyetleri, çıkar grupları tarafından ithalatta tahsis edilen kotalardan lisans belgesi almak için yürütülmektedir (TEPAV, 2006, s. 29).
- **Kota kollama:** Bu faaliyetler, çıkar grupları tarafından ithalata uygulanan kota sisteminin genişletilmesine yöneliktir (TEPAV, 2006, s. 30).
- **Teşvik kollama:** Çıkar gruplarının faizsiz veya düşük faizli krediler, tarımsal ürün alımları için destek ve vergi muafiyetleri gibi devlet teşvikleri elde etmek için gösterdikleri çabalar (TEPAV, 2006, s. 30).
- **Sosyal Yardım kollama:** Bu, çıkar gruplarının hükümetten sosyal yardım sağlama çabalarıyla ilgilidir (TEPAV, 2006, s. 30).

2.3.2.1.4. Haraç

Haraçta, bir kamu görevlisi görevlerini yerine getirmesi karşılığında başka bir kişiden bir ücret talep etmekte, esasen yasadışı bir ödeme talep edilmesidir. Haraç rüşvetle benzerlikler gösterse de, aradaki temel fark haraç girişiminin kamu görevlisinden gelmesidir. Rüşvet ve haraç arasındaki paralellikler nedeniyle, yasalar irtikabı genellikle "aktif rüşvet" olarak adlandırmakta ve iki uygulama arasındaki ayrımı zorlaştırmaktadır (Özsemerci, 2003, s. 19).

2.3.2.2.Maddi olmayan çıkar karşılığı Yolsuzluk

2.3.2.2.1. Kayırmacılık

Kayırmacılık, kişisel bağlantılara ve yakın ilişkilere dayanan, yetkili bir pozisyondaki bir bireyin, niteliklerine veya liyakatine bakılmaksızın bir aile üyesine veya arkadaşına istihdam ya da iyilik sağlamak için gücünü ve nüfuzunu kullandığı tercihli muamelenin bir tezahürüdür (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2018). Kayırmacılık, genellikle grup dışındakilerin zararına olacak şekilde, kişinin kendi sosyal grubu içindeki bireylere iş fırsatları, sözleşmeler ve kaynaklar sağlama uygulamasını içermektedir (Bramoullé ve Goyal, 2009). Nepotizm (akraba kayırmacılığı), kronizm (eş-dost kayırmacılığı), patronaj veya partizanlık (siyasal kayırmacılığı) gibi uygulamalar kayırmacılık ile yakından ilişkilidir.

Akraba kayırmacılığı KDC'de günlük yaşamın kökleşmiş bir yönü haline gelmiş, siyasetten iş dünyası ve kamu kurumlarının yönetimine kadar çeşitli alanlara nüfuz etmiştir. Aile bağlarının liderlik ve karar alma süreçlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Siyasi partilerdeki liderlik pozisyonları sıklıkla aile üyelerine devredilmekte ve bu durum bakanlıklara, kamu işletmelerine ve diğer devlet kurumlarına kadar uzanmaktadır. KDC medyası tarafından 2023 yılında vurgulanan kayda değer bir örnek, Spor Bakanı kabinesinde danışman olarak görev yapanların ağırlıklı olarak aile üyelerinden oluştuğunun ortaya çıkmasını içermekte ve bu da ülkedeki kayırmacılığın yaygın doğasının altını çizmektedir (Jeune Afrique, 2021).

2.3.2.2.2. Oy ticareti

Bu uygulama, parlamento içinde siyasi kararlar alınmasını gerektiren durumlarda, Parlamento Üyeleri tarafından sunulan yasa tekliflerini onaylamak için halkın oylarının karşılıklı olarak kullanılması anlamına gelmektedir. Önemli bir husus, partiler arasında kendi çıkarlarına uygun olarak karşılıklı destek ve oy değişimidir (Ak ve Sezer, 2018).

2.3.2.2.3. Lobicilik

Lobicilik, belirli bir amacı veya tercih edilen sonucu desteklemek için bir hükümetin veya kurumun politikalarını ve kararlarını etkilemeyi amaçlayan faaliyetlerde bulunmayı içerir. Bu faaliyetler yasal sınırlar içinde olsa da, şirketler, dernekler, kuruluşlar veya bireyler tarafından dengesiz bir etkide kullanıldığında endişeler ortaya çıkmaktadır. Dürüstlük ve şeffaflıkla yürütüldüğünde lobicilik, çıkar gruplarının kanun yapma sürecine katkıda bulunmaları için yasal bir yol sağlar. Bununla birlikte, lobicilik şeffaflıktan ve düzenlemelerden yoksun olduğunda zorluklar ortaya çıkmakta ve lobicilik sürecinde hesap verebilirliği ve açıklığı garanti altına alacak tedbirler alınması gerekmektedir (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2019b).

2.4. Yolsuzluğun ölçülmesi

Yolsuzluğun ölçülmesi, hem yolsuzluğun gizli doğası (Tanzi, 1998) hem de çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmesi nedeniyle zorlu bir süreçtir (Svensson, 2005). Yolsuzluk bir olgu olduğundan onun sayısal rakamlarla ölçülmesi zorlaşmaktadır (Beşer ve Yaşar, 2019, s. 5).

Ancak, çeşitli yöntemler ve endeksler kullanılarak yolsuzluk algısı, farkındalığı ve yaygınlığı hakkında veriler elde edilebilir. Yolsuzluk ölçümü için kullanılan yaygın yöntemler arasında anketler, gözlem, denetimler ve raporlama sistemleri bulunmaktadır. Bu yöntemlerle insanların yolsuzlukla ilgili deneyimlerini, algılarını ve şikayetlerini ölçmek mümkün olabilir.

Yolsuzluğu ölçmek, genellikle toplumun ve iş dünyasının algısını değerlendirmek amacıyla yapılan anketlerle gerçekleştirilmektedir. Bu tür anketler, bir ülkedeki veya kurumdaki yolsuzluğun seviyesini belirlemede önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu noktada, yolsuzluğu ölçme konusunda en yaygın kullanılan yöntemlerden biri, Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından geliştirilen ve yaygın olarak bilinen Yolsuzluk Algısı Endeksi (Corruption Perceptions Index - CPI) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yanı sıra, yolsuzluğu ölçmek için çeşitli anket çalışmaları yapan diğer kurumlar da bulunmaktadır. Küresel Yolsuzluk Barometresi (Global Corruption Barometer) ve Rüşvet Verenlerin Endeksi (Bribery Payers Index), yolsuzluğun farklı yönlerini değerlendiren önemli ölçümler arasındadır.

Pricewaterhouse Coopers, yolsuzluğu ölçmek için Opasite Endeksi'ni kullanmaktadır. Bu endeks, bir kurumun veya ülkenin iş yapma süreçlerindeki şeffaflığını ve açıklığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmamız, yolsuzluğu değerlendiren en yaygın ve tanınan ölçümlere odaklanmıştır; ancak unutmamak önemlidir ki başka yolsuzluk ölçümleri de bulunmaktadır. Örneğin, Dünya

Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan Küresel Rekabet Endeksi (Global Competitiveness Report), yolsuzluğun ekonomik rekabet üzerindeki etkilerini analiz eden bir diğer önemli ölçüdür.

2.4.1. Yolsuzluk Algısı Endeksi (Corruption Perceptions Index - CPI)

1995 yılında başlatılan Yolsuzluk Algısı Endeksi, Şeffaflık Uluslararası'nın öncü araştırmalarından biri, dünya çapında ülkelerin yolsuzluk seviyelerini ölçmek amacıyla kullanılan bir araç olarak kabul görülmüştür. Bu endeks, algılanan kamu sektörü yolsuzluk düzeylerini temsil etmek için 0 ile 100 arasında bir puanlama sistemi kullanmaktadır. 0 puan, yüksek oranda yozlaşmayı temsil ederken, 100 puan ise çok temiz bir kamu sektörünü ifade etmektedir.

Yolsuzluk Algısı rapor, yolsuzluğun yaygınlığını ve kamu sektöründeki şeffaflık düzeyini ölçmek için çeşitli kaynaklardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Bu veriler, uluslararası kuruluşlar, anketler, iş dünyası anketleri, gazetecilik çalışmaları ve diğer bağımsız değerlendirmeler gibi kaynakları içermektedir.

Endeks, ülkeler ve bölgeler arasında karşılaştırmalar yaparak yolsuzlukla mücadelede ilerlemeleri ve zayıflıkları belirlemeyi amaçlar. Dünya çapında farklı ülkelerin yolsuzluk algısını ölçmek, kamu sektöründeki şeffaflığı artırmak ve yolsuzluğun azaltılması için politika önerilerinde bulunmak amacıyla kullanılmaktadır.

Yolsuzluk Algısı Endeksi çok önemli bir küresel gösterge olsa da, vatandaşların doğrudan yolsuzluk algısını veya deneyimini, vergi kaçakçılığını, yasadışı finansal akışları, yolsuzluğu kolaylaştıran kişileri (avukatlar, muhasebeciler, finans danışmanları, vb.), kara para aklamayı, özel sektör yolsuzluğunu ve gayri resmi ekonomileri ve piyasaları kapsamamakta, sadece uzmanların ve iş insanlarının kamu sektöründeki yolsuzlularına yönelik algılarıyla sınırlıdır (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2021b).

2022 yılı raporuna göre, KDC, 180 ülke arasında 166. sırada yer alarak 100 üzerinden sadece 21 puan alarak dünyanın en yozlaşmış 14 ülkesinden biri olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. En çok ve az yozlaşmış 15 ülke sıralaması

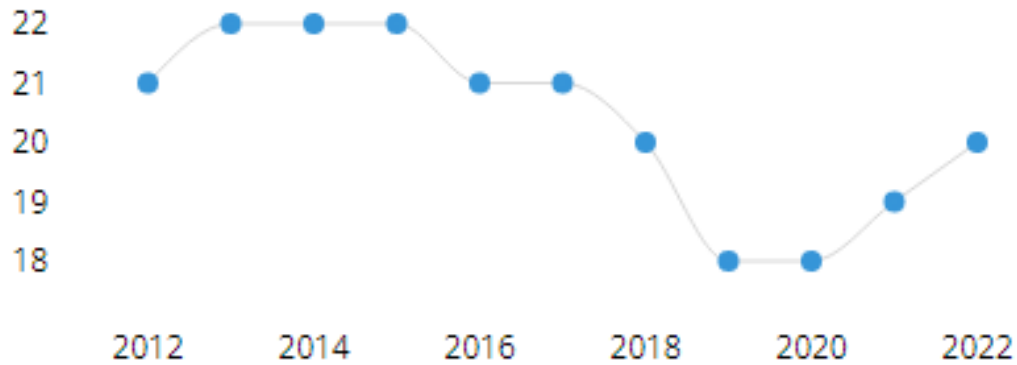
En az yozlaşmış ülkeler	Puanı	Sırası	En çok yozlaşmış ülkeler	Puanı	Sırası
Denimarka	90	1	Komor	20	162
Finlandiya	87	2	KDC	20	162
Yeni Zelanda	85	2	Myanmar	20	162
Norveç	84	4	(Kuzey) Sudan	20	162
Singapur	83	5	Tacikistan	20	162
İsveç	82	5	Libya	18	170

İsviçre	82	7	Türkmenistan	18	170
Hollanda	79	8	Haiti Ekvator Ginesi	17	172
Almanya	78	9	Nikaragua	17	172
Lüksemburg	78	10	Kuzey Kore	17	172
İrlanda	77	10	Yemen	16	176
Kanada	76	12	Güney Sudan	13	177
Estonya	76	13	Suriye	13	177
Avustralya	75	14	Venezuela	13	177
Hong Kong	75	14	Somali	11	180

Kaynak: (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2024)

Tablo 1'ye bakıldığında, 0 puan alan veya 100 puan alan hiçbir ülkenin bulunmadığı görülmektedir. En düşük yozlaşmış ülke 100 üzerinden 90 puanla, en yüksek yozlaşmış ülke ise 12 puanla belirlenmiştir. Bu durum, dünyada hiçbir ülkenin tamamen temiz olmadığını göstermekte (Aycan vd., 2016, s. 381) olup yolsuzluğun sadece KDC gibi üçüncü dünya ülkelerinde olmadığı, bunun küresel bir sorun olduğu ve her ülkenin bu konuda daha fazla çaba harcaması gerektiği anlamına gelmektedir.

Şekil 2 . 2012-2022 KDC'nin Yolsuzluk Algısı Endeksinde aldığı notlar

Kaynak: (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2021b).

2012 yılından bu yana, KDC'nin yolsuzluk algısı raporundaki en yüksek notu 2013-2016 döneminde 22 olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte, 2017-2020 yılları arasında ülke 4 puan kaybederek 2020'de 18 notunu elde etmiştir. 2021'de ülke 1 puanlık bir iyileşme kaydederek 19 notunu elde etti ve ardından 2022'de bir puan daha kazanarak 100 üzerinden 20 notuna ulaşmıştır.

Ancak bu son zamanlardaki mütevazı iyileşmelere rağmen, ülkenin yolsuzlukla mücadele konusunda hala kat edilmesi gereken uzun bir yolu olduğu açıktır. Şeffaflığı, dürüstlüğü ve yönetişimi

güçlendirmek için önemli ilerlemeler kaydedilmelidir, böylece yolsuzluğun minimumda olduğu bir ortam oluşturulabilir.

2.4.2. Küresel Yolsuzluk Barometresi (Global Corruption Barometer)

2003 yılında başlayarak, Küresel Yolsuzluk Barometresi, dünya genelindeki sıradan bireylerin yolsuzlukla karşılaşma deneyimlerini anlamak amacıyla düzenli olarak anketler düzenlemektedir. Küresel Yolsuzluk Barometresi aracılığıyla dünya çapında on binlerce kişiye ulaşarak, yolsuzlukla ilgili görüşlerini ve kişisel deneyimlerini araştırmaktadır (Afrobarometre, 2019).

Benzer şekilde, Yolsuzluk Algısı Endeksi gibi, Global Yolsuzluk Barometresi de Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayımlanan bir rapordur. Afrika'da veri toplama konusunda Afrobarometre ile işbirliği yaparak, vatandaşların yolsuzluk hakkındaki görüşleri ve rüşvet uygulamalarına dair doğrudan deneyimleri hakkında en kapsamlı ve ayrıntılı veriler elde edilmektedir.

2016 ile 2018 yılları arasında Afrobarometre tarafından 34 ülkede yürütülen saha çalışmasına ve Omega Research tarafından gerçekleştirilen bir anket çalışmasına dayanarak, Küresel Yolsuzluk Barometresi 35 Afrika ülkesinin 47.000'den fazla vatandaşının görüşlerini sunmaktadır.

KDC, Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından daha önce yayımlanan önceki baskılarda yer almadı, çünkü ülkede ulusal bir ortakları yoktu.

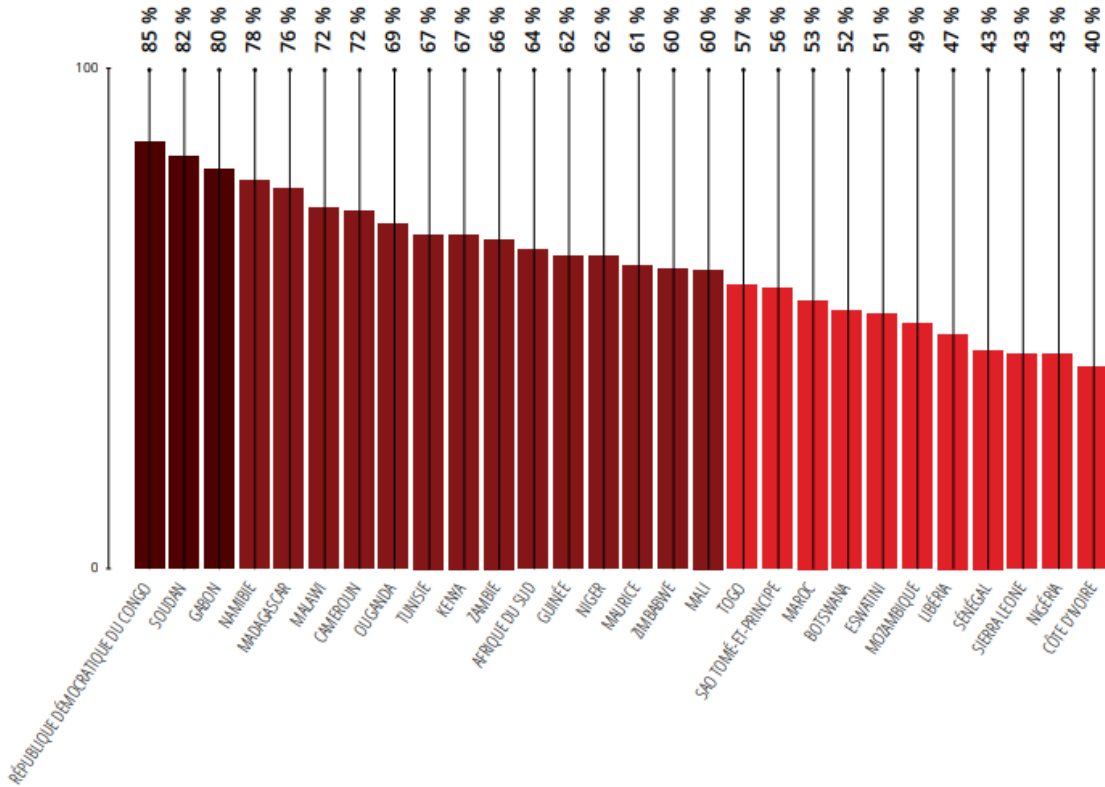
Ancak, 2015 yılında, Yolsuzlukla Mücadele KDC Ligi, Uluslararası Şeffaflık Örgütü ile KDC'nde ulusal bir ortak ve iletişim noktası haline gelmiştir.

KDC ile ilgili ilk Küresel Yolsuzluk Barometresi çalışması 2017'de yapılmıştır. LICOCO adına Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından 2017 yılında yapılan bir ilgi beyanı çağrısının ardından, Kenya merkezli bir anket şirketi olan Africa Now, bilgisayar destekli kişisel görüşmelerde (CAPI) hane halklarıyla görüşerek veri toplamak üzere işe alınmıştır.

KDC'deki Küresel Yolsuzluk Barometresi'nin hedefleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- KDC'nin karşı karşıya olduğu en önemli yönetim zorluklarının belirlenmesi ve sıralanması/vurgulanması
- Çeşitli devlet kurumlarında vatandaşlar tarafından algılanan yolsuzluk seviyesinin ölçülmesi
- Yolsuzlukla mücadelede ulusal idareler arasındaki etkileşim düzeyinin ölçülmesi ve vatandaşlara sunulan hizmetlere ilişkin algının değerlendirilmesi.

Şekil 3. Son 12 ayda yolsuzluğun arttığını düşünen Kongolu katılımcıların yüzdesi

Kaynak: (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2019a)

KDC için hazırlanan Küresel Yolsuzluk Barometresi raporu, halkın %85'inin geçtiğimiz yıl yolsuzlukta bir artış algıladığını vurgulamaktadır. Ayrıca, kamu hizmetlerinden yararlanan bireylerin %80'i son 12 ay içinde rüşvet ödediğini kabul etmektedir. Buna ek olarak, halkın %80'i hükümetlerinin yolsuzlukla etkin bir şekilde mücadele edebileceğine güvenmiyor ve sadece %32'si sıradan vatandaşların yolsuzlukla mücadeleye önemli ölçüde katkıda bulunabileceğine inanıyor. Raporda ayrıca çeşitli kurumların büyük ölçüde veya tamamen yolsuzluğa bulaşmış olduğunu düşünenlerin yüzdesi ile son 12 ay içinde kamu hizmetlerinde yolsuzluk uygulamalarının yaygınlığına ilişkin veriler de yer almıştır.

Tablo 2. Kurumların çoğunlukla veya tamamen yolsuzluğa bulaşmış olduğunu düşünenlerin yüzdesi

Kurum	Yüzde
Başkanlık veya Başbakanlık	%82
Milletvekilleri	%79
Devlet memurları	%66
Yerel yönetimler	%68
Polis güçleri	%81
Hakimler ve yargıçlar	%74
Dini liderler	% 27
Sivil toplum kuruluşları (STK'lar)	%35
İşletme sahipleri	%51
Geleneksel liderler	%43

Kaynak: (Licoco, 2020)

Tablo 3. Son 12 ay içinde bu kamu hizmetlerine erişmek için rüşvet verenlerin yüzdesi

Kurum	Yüzde
Genel yolsuzluk oranı	%80
Devlet Okulları	%59
Devlet hastaneleri ve sağlık ocakları	%43
Medeni hal	%70
Toplu hizmetler	%72
Polis kuvvetleri	%75

Kaynak: (Licoco, 2020)

2019 Küresel Yolsuzluk Barometresi raporu, KDC'nin kasvetli bir tasvirini sunmakta ve yolsuzluğun ülkenin başlıca kurumlarına dahi nüfuz ederek ileri bir aşamaya ulaştığını göstermektedir. Bulgular, münferit olayların ötesine geçen, ülkenin yönetim ve idari yapılarında sistemik bir zorluğu yansıtan yaygın ve köklü bir soruna işaret etmektedir.

Bu rapor KDC'de yolsuzluğun olgunlaştığının altını çizmekte ve yolsuzluğun toplumun ve kurumların dokusuna derinlemesine işlediğini göstermektedir. Yolsuzluk böyle bir olgunluk aşamasına ulaştığında, genellikle sürdürülebilir kalkınma, ekonomik ilerleme ve sosyal adalet önünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Böylesine köklü bir sorunun ele alınması, yasal reformlar, güçlendirilmiş yolsuzlukla mücadele tedbirleri ve dürüstlük kültürünün teşvik edilmesi taahhüdü dahil olmak üzere kapsamlı ve sürekli çabalar gerektirmektedir. Uluslararası işbirliği ve destek de yolsuzlukla mücadelede ve iyi yönetişimin teşvik edilmesinde ülkeye yardımcı olmada önemli bir rol oynayabilir.

2.4.3. Rüşvet Verenlerin Endeksi (Bribery Payers Index)

Rüşvet Verenler Endeksi 2011, dünyanın en önemli 28 ekonomisini, bu ülkelerden işletmelerin yurtdışında rüşvet verme olasılığı açısından değerlendirmektedir. Bu değerlendirme, Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2011 Rüşvet Verenler Anketi'nde belgelendiği üzere, işletme yöneticilerinin bakış açılarına dayanmaktadır (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2011).

Rüşvet Verenler Endeksi'nin ilk yayını 1999 yılında gerçekleşmiş ve başlangıçta 19 büyük ekonomiyi kapsamıştır. Sonraki baskılarda kapsam genişletilerek endeks 2002'de 21, 2006'da 30, 2008'de 22 ve nihayet 2011'de 28 önde gelen ekonomiyi kapsamıştır. Puanlama sistemi 0 ile 10 arasında değişmekte olup, sıfıra yakınlık rüşvete eğilimin arttığını, 10'a yakınlık ise rüşvet eğiliminin azaldığını göstermektedir.

En son 2011 yılında yapılan araştırmaya göre, rüşvete en az eğilim gösteren ilk beş ülke Hollanda, İsviçre, Belçika, Almanya ve Japonya'dır. Buna karşılık, rüşvet eğiliminin en yüksek olduğu son beş ülke Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Meksika, Çin ve Rusya olarak belirlenmiştir. Bu endeks, farklı ekonomilerden şirketlerin küresel sahnede rüşvete katılma olasılıklarını değerlendirmek ve karşılaştırmak için değerli bir araç olarak hizmet vermektedir. KDC'nin Rüşvet Verenler Endeksi'nde yer almaması, bu ülkeden sıralamaya dahil edilmek için yeterli veri veya katılım olmayabileceğini düşündürmektedir.

2.4.4. Opasite Endeksi (Opacity Index)

Opaklık Endeksi hem ülkelerdeki yolsuzluk seviyelerini hem de tüm kuruluşlardaki şeffaflığı değerlendirmektedir. Özel bir firma olan Kurtzman Group tarafından 2000 yılından bu yana yayınlanan Opaklık Endeksi 100 üzerinden bir puanlama sistemi kullanmaktadır. Daha düşük bir puan daha yüksek şeffaflığa işaret ederken, daha yüksek bir puan şeffaflığın azaldığını göstermektedir (Beşer ve Yaşar, 2019, s. 52).

2.5. KDC'de yolsuzluk

2.5.1. Genel Bakış

KDC, sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak, yolsuzluk ve kötü yönetim, bu kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını engellemiş ve ülkenin gelişimini sınırlamıştır. Yolsuzluk, kamu hizmetlerinde, devlet yönetiminde ve iş dünyasında yaygın bir şekilde görülmektedir.

KDC'de yolsuzluk, Kongoluların günlük yaşamlarını etkileyen yaygın bir sorundur. Bu ülkede, devletin farklı seviyelerinde ve kamu hizmetlerinde çalışanlar arasında sıkça rastlanan yolsuzluk olayları, halkın yaşamını olumsuz etkilemektedir. Örneğin, polis memurlarının rüşvet almasıyla trafik cezalarından kaçınmak veya kamu hizmetlerinden yararlanabilme gibi durumlar yaşanabilmektedir.

Yolsuzluk, KDC'de temel hizmetlerin etkin bir şekilde sunulmasını engellemekte ve kaynakların yanlış kullanılmasına neden olmaktadır. Eğitim, sağlık, güvenlik, altyapı gibi kritik sektörlerdeki yolsuzluk vakaları, bu hizmetlere erişimi sınırlamakta ve toplumun genel refahını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, yolsuzluk nedeniyle kamu kaynakları kişisel çıkarlar için kötüye kullanılmakta ve halkın güveni sarsılmaktadır.

KDC Demokratik Cumhuriyeti'nde yolsuzluk uygulamaları, adeta sosyal norm haline gelmiş durumdadır ve bu durum o kadar yaygınlaşmıştır ki, toplumun her kesimi bu sorunla karşılaşsa dahi şaşırılmamaktadır. KDC Piskoposluk Komitesi'nin 2010 yılında ifade ettiği sözler, ülkedeki yolsuzluğun boyutunu ve çeşitliliğini net bir şekilde yansıtmaktadır. Komitenin belirttiği gibi, "*KDC'de her şey satın alınabilir: adli karar, üniversite unvanı, okul diploması, kimlik kartı, ehliyet, pasaport, siyasi atama, idari terfi, arazi tapusu, doğum belgesi, durum belgesi, ...*" Jacquemot (2010) Bu ifadeler, yolsuzluğun KDC'de ne kadar yaygın olduğunu ve neredeyse her sektör ve hizmet alanında var olduğunu vurgulamaktadır.

Bu sözler, yolsuzluğun sadece belirli bir alanda değil, hemen hemen her sektörde ve hizmette mevcut olduğunu göstermektedir. Adli sistemden eğitim sistemine, kimlik belgelerinden kamu görevlerine kadar, yolsuzluk her düzeyde ve her alanda kök salmış durumdadır. Bu da, toplumun temel haklarının ve adaletin nasıl çığnendiğini, haksızlık ve kayırmacılığın nasıl yaygınlaştığını göstermektedir.

2.5.2. Tarihsel Bakış

KDC'deki yolsuzluk durumunu daha iyi anlamak için ülkenin tarihine bir göz atmak önemlidir. Yolsuzluk, KDC'nin geçmişinde uzun bir süredir var olan bir sorundur. KDC, Belçika tarafından kolonize edilen bir ülkedir. 1960 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. 1960-1965 yılları arasında ülke, Joseph Kasa-Vubu tarafından cumhurbaşkanlığı yönetimi altında idare edilmiştir. 1965-1997 döneminde ise ülke, Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu wa Za Banga'nın diktatörlüğü altında 32 yıl boyunca yönetilmiştir. Mobutu, ülkenin adını "Zaire" olarak değiştirmiştir.

1997 yılında Laurent-Désiré Kabila, Mobutu'yu bir darbeyle devirmiş ve ülkenin adı tekrar KDC olarak değiştirilmiştir. Ancak 2001 yılında Kabila suikasta uğramıştır. 2001'de Laurent-Désiré

Kabila'nın ođlu Joseph Kabila Kabange, KDC Demokratik Cumhuriyeti'nin başkanı olarak atanmıştır. Kabila, ülkenin doğusundaki savaşlarla mücadele ederek 5 yıl boyunca yönetimde kalmış ve 2006 yılında ilk demokratik seçimleri düzenlemiştir. 2011 seçimlerinde tekrar seçilen Kabila'nın görev süresi 2016'da sona ermiş olsa da ülkenin ekonomik imkansızlıkları nedeniyle görev süresi 2 yıl daha uzatılmış ve 2018'de seçimler yapılmıştır. Bu seçimlerde muhalefetin adayı Félix-Antoine Tshisekedi Tshilombo, KDC'nin başkanı olmuştur.

KDC'nin yolsuzluk sorunları, kolonizasyon döneminden gelen mirasın bir sonucu olarak Mobutu'nun iktidarında da devam etmiştir. Mobutu'nun diktatörlük rejimi altında yolsuzluk derinleşmiştir (Tedika, 2013). Mobutu Sese Seko'nun yönetimindeki dönemde yolsuzluk, devletin siyasi ve ekonomik yapısını sarmış ve kökleşmiştir. Devletin tüm kolları, yolsuzluğun yaygınlaşması için kullanılmış ve kurumlar sistematik bir şekilde kötüye kullanılmıştır. Mobutu rejimi altında, devletin kaynakları kişisel zenginlik ve güç elde etmek için kullanılmış, yolsuzluk ve rüşvet ağı yaygınlaşmıştır.

Mobutu rejimi döneminde, yolsuzlukla ilgili geniş çapta hoşgörü gözlemlenmiş ve bu hoşgörü, sadece insanların tutumlarına değil, aynı zamanda ülkenin diline de yansımıştır. Yolsuzluğa atıfta bulunmak için insanlar, örneğin "coop" olarak kısaltılan işbirliği (cooperation), "madesu ya bana" olarak adlandırılan çocuk fasulyesi veya "mbuengi" olarak bilinen bir fasulye türü gibi terimler kullanılmıştı. Bu terimler, yolsuzluğun yaygınlığını ve kabul edilmişliğini ifade etmek için kullanılmıştı. 'Çocuk fasulyesi' terimi kullanıldığında, 'para çalınmışsa ise çocuklarına fasulye getirmek için çalınmıştır' anlaşılmalıdır. Dilin bu yönde şekillenmesi, toplumun yolsuzluğun varlığını normalleştirme ve hatta espriye dönüştürme eğilimini yansıtmaktadır.

Mobutu rejimi altında, yolsuzluk konusundaki yaygın hoşgörü, toplumun dilindeki ifadelerde de kendini göstermiştir. Atasözleri, normalde bilgelik aktarmak için kullanılan bir araç olmasına rağmen, rüşvetin meşru bir faaliyet olarak kabul edilebilir olduğu fikrini iletmek için dönüştürülmüştür. Örneğin KDC dilinde insanlar "ku usadilanga, ku udilanga" derler, bu da "çalıştığın yerde yersin" anlamına gelmektedir. Bu, çalıştığımız yerde "yemek" yani hırsızlık yapmanın kabul edilebilir olduğunu ifade etmektedir. Mobutu'nun bir konuşmasında, devlet görevlileri tarafından yapılan zimmete para geçirmeyi kınarken, Lingala dilinde "yiba na mayele" yani "akıllıca çal" anlamına gelen bir ifade kullanması kullanılmıştır. Bu, halka göre, devlet parasını çalmakta sorun olmadığını, sadece yakalanmadığı sürece akıllıca hareket etmeleri gerektiğini ima etmektedir. Bu tür ifadeler, yolsuzluğun normalleştirilmesini ve toplumda kabul görmesini teşvik etmek için kullanılmıştır.

Mobutu rejimi altında, yolsuzluk ulusal mirası kişisel mülkiyete dönüştürmek amacıyla sistematik bir şekilde kullanılmıştır. Mobutu ve yakın çevresi, devletin kaynaklarını kişisel servetlerini inşa etmek ve yakınlarını zenginleştirmek için kullanma konusunda örnek olmuştur (Diangitukwa, 2001; K. C. Dunn, 2002).

Mobutu'nun yönetimi, neo-patrimonial bir rejim olarak nitelendirilebilir (Kodi, 2008, s. 17). Bu rejimde, devletin kaynakları ve kurumları, iktidar seçkinlerinin kişisel mülkiyeti haline gelmiştir. Devletteki konumlarını, ülke ve halka hizmet etmek için değil, kişisel zenginleşme ve ailelerini desteklemek için bir fırsat olarak gören iktidar seçkinleri, Mobutu'nun yönetimiyle benzer bir şekilde davranmıştır.

Bu yaklaşım, yolsuzluğun yaygınlaşmasına ve ülkenin kaynaklarının haksız bir şekilde dağıtılmasına yol açmıştır. Devletin zenginlikleri ve imkanları, iktidar seçkinleri tarafından istismar edilmiştir ve halkın çoğunluğu yoksulluk içinde yaşamaya devam etmiştir. Bu durum, toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesine ve ülkenin kalkınmasının engellenmesine yol açmıştır.

Mobutu darbeden dolayı 1997 yılında ülkeden kaçmıştır. İktidara gelen yeni cumhurbaşkanı Laurent-Désiré Kabila'nın rejimi neo-patrimonial rejim ile devam etmiş yani sosyopolitik bir ölçüt olarak varlığını sürdürmüştür.

Laurent-Désiré Kabila'nın iktidarı ele geçirmek için Ruanda, Uganda ve Burundi'den yardım aldığı bilinmektedir. Kabila, 1997 yılında Mobutu Sese Seko'nun rejimine karşı başarılı bir isyan başlatmak için bu ülkelerin desteğini almıştır. Ruanda, Uganda ve Burundi, Kabila'nın isyan güçlerine askeri destek sağlamış ve ona lojistik ve mali yardımda bulunmuştur.

Laurent-Désiré Kabila döneminde, Ruandalı, Ugandalı ve Burundili işgal güçleri tarafından herkesin gözü önünde yağmalanan mallar, Kabila'nın kendi çevresi tarafından ele geçirilmiştir. Ayrıca, KDC diasporasından gelen siyasi aktivistler ve maceracılar, deneyim ve beceri eksikliklerine rağmen hükümette ve diğer önemli kurumlarda yüksek pozisyonlara atanmışlardır.

KDC'de kurulan savaş ekonomisi gerçekten de çeşitli aktörlerin savaştan kar elde etmek için yararlandığı bir yapıyı oluşturmuştur. Savaş ağaları, yabancı müttefikler, yerli ve yabancı şirketler, suç örgütleri ve yerel siyasi otoriteler arasındaki işbirliği, bu ekonomik ağların işleyişini belirlemiştir.

Savaş ekonomisinin temel amacı, savaşın finansmanını sağlamak ve çeşitli kaynaklardan gelir elde etmektir. Bu gelirler, elmas, altın, kobalt, tantal gibi doğal kaynakların yağmalanması, kaynakların kaçakçılığı, yasa dışı ticaret, tutsakların köleleştirilmesi ve insan kaçakçılığı gibi faaliyetlerden elde edilmiştir. Bu süreçte, savaşan tarafların kontrolü altındaki bölgelerde yerel halkın zorla çalıştırılması, baskı altına alınması ve kaynaklardan mahrum bırakılması söz konusu olmuştur.

Bu geniş ticari ağlar, kaynakları sömürmeyi ve fiyatları kontrol etmeyi amaçlamıştır. Elde edilen gelirler, çoğunlukla savaşa ve silahlı grupların ihtiyaçlarına yönlendirilmiştir. Sivil halk ise sürekli olarak yağmalanmış ve mağdur edilmiştir. Bu durum, toplumun sosyal ve ekonomik yapısını derinden etkilemiş, yoksulluğu ve eşitsizliği artırmıştır

Sonuç olarak, KDC'de kurulan savaş ekonomisi, kaynakları yağmalama, fiyatları manipüle etme ve nüfusu sürekli olarak sömürme stratejilerine dayanan geniş ticari ağlara dayanmıştır. Bu ekonomik yapı, yolsuzluğun ve şiddetin devam ettiği, istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bir ortamda işlemiştir ve toplumdaki eşitsizlikleri derinleştirmiştir (Kodi, 2008, ss. 27-28).

2001 yılında Birleşmiş Milletler, Laurent-Désiré Kabila dönemindeki yoğun yolsuzluğun boyutlarını gösteren bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 2001), KDC'ndeki çatışmanın öncelikli olarak beş temel maden kaynağının - koltan, elmas, bakır, kobalt ve altın - erişim, kontrol ve ticareti etrafında döndüğünü vurgulamıştır. Ülkenin zengin doğal kaynakları, hukuk dışılık ve merkezi otoritenin zayıflığı bağlamında direnilemez bir cazibe oluşturmuştur.

Yabancı orduların KDC'nin doğal kaynaklarını sömürme faaliyetleri sistematik ve yaygın hale gelmiştir. Yağmalama, talan, şantaj ve suç örgütlerinin oluşumu, işgal altındaki bölgelerde yaygınlaşmıştır. Bu suç örgütleri, küresel olarak etkili olan ağlar ve bağlantılara sahiptir ve bölgedeki ciddi bir güvenlik sorunu oluşturmuştur.

Bu raporun ortaya koyduğu bulgular, yolsuzluğun ülkenin temel sorunu haline geldiğini açıkça göstermiştir. Doğal kaynakların sömürülmesi etrafında dönen yasa dışı faaliyetler, istikrarsızlığı ve çatışmayı sürdürmenin yanı sıra yönetim yapılarının daha da zayıflamasına katkıda bulunmuştur. Derinlemesine kökleşmiş bir yolsuzluk sistemi ortaya çıkmıştır ve bu durum ulusal sınırları aşan bir tehdit oluşturarak bölgenin sosyo-ekonomik refahını ve güvenliğini tehlikeye atmıştır.

Sonuç olarak Laurent-Désiré Kabila'nın iktidarı döneminde yolsuzluk sorunu devam etmiş ve Mobutu'nun yönetiminden miras kalan bir sorun olarak öne çıkmıştır. Jacquemot (2010), Laurent-Désiré Kabila'nın rejimini "yeni yolsuzluk" olarak nitelendiren bir görüşe sahiptir. Bu görüşe göre, Kabila dönemi, 1990-2000 yıllarında gerçekleştirilen liberalleşme ve demokratikleşme politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir yolsuzluk biçimidir. Kabila'nın iktidara gelmesiyle birlikte, önceki dönemlere kıyasla farklı bir yolsuzluk modeli benimsenmiştir. Devletin kaynakları kişisel kazanç ve zenginleşme için kötüye kullanılmış ve yolsuzluk, yönetim ve kurumlar arasında yaygınlaşmıştır. KDC'nin üçüncü cumhurbaşkanı olarak bilinen Laurent-Désiré Kabila'nın iktidarı, ülkedeki yolsuzluk sorununun devam ettiği bir dönem olarak tanımlanmaktadır.

16 Ocak 2001'de Başkan Laurent-Désiré Kabila'nın öldürülmesinden sonra Kinshasa'da büyük bir karışıklık yaşanmıştır. Ülkede anayasa olmadığı için yönetim belirsizlik içindeydi. Sadece 27

Mayıs 1997 tarihli ve 003 sayılı kararnamede yer alan on üç maddeye dayanarak ülke yönetilmektedir. Bu metinde devlet cumhurbaşkanının ölümü veya görevini yerine getirememesi durumunda herhangi bir planlama bulunmamaktaydı (Jeune Afrique, 2011). Bu belirsiz durumda, 30 yaşında olan Joseph Kabila Kabange, babası Laurent-Désiré Kabila'nın öldürülmesinden on gün sonra, yani 26 Ocak 2001'de KDC'nin cumhurbaşkanlığına geçmiştir. Kendisi, rahmetli babasının çevresi tarafından cumhurbaşkanı olarak atanmıştır. Joseph Kabila'nın iktidara gelmesiyle birlikte ülkede yönetsel belirsizlik ve yolsuzluk devam etmiştir.

Joseph Kabila Kabange, ülkenin dört bir yanında çıkan iç savaş ve çatışmalarla karşı karşıya kaldığında, Pretoria Anlaşması'yla ülkenin yönetimini, isyancı gruplarla paylaşmayı kabul etmiştir. Bu anlaşma çerçevesinde, mevcut başkan Joseph Kabila ve 4 büyük isyancı grup lideri arasında anlaşmaya varılmış ve KDC, 2003 yılında "1+4 formülü" olarak bilinen bu düzenlemeye geçmiştir. Bu formüle göre (Kodi, 2008, s. 17), Joseph Kabila başkanlık görevini sürdürürken, dört büyük isyancı grup lideri de başkan yardımcısı olarak atanacaktı. Bu şekilde, ülkedeki çatışmaların sonlandırılması ve istikrarın sağlanması amaçlanmıştır.

Pretoria Anlaşması sadece bir güç paylaşımı anlaşmasıydı. Hükümet içindeki ortaklar, aynı hedeflere ulaşma konusunda anlaşmazlık içindeydi. Yolsuzluk yolunu bularak farklı şekillerde devam etmiştir. Liyakatten ziyade siyasi kayırmacılığın etkili olduğu memur atamaları, yönetim becerilerinin ve teknik uzmanlığın azalmasına neden olmuştur. Hükümet, kamu hizmetleri, silahlı kuvvetler, polis ve diğer kurumlar içindeki politikacıların beceriksizliği, kendi bileşenlerinin çıkarlarını savunmalarına yol açmıştır. Devletin çıkarları yerine bireysel veya grup çıkarları öncelikli hale gelerek yolsuzluk daha da artmıştır.

1+4 rejimi geçiş dönemi olarak adlandırılmış ve ülkenin demokratik seçimlere kadar yönetilmesi amaçlanmıştır. Ancak, önceki rejimlerde olduğu gibi, bu rejim de yolsuzluğun bir mirasını devralmıştır. 1+4 rejimi dönemindeki yaygın yolsuzluk, ülkenin tüm sektörlerine olumsuz etki yapmıştır. Kamu yönetimi zayıflamış, hizmetlerin kalitesi düşmüş ve vatandaşların temel ihtiyaçları karşılanamamıştır. Eğitim sektörü, kaynakların kötüye kullanılması ve yolsuzluk nedeniyle çökmüş, öğrencilerin eğitim kalitesi düşmüştür. Adalet sistemi, rüşvet ve kayırma nedeniyle güvenilirliğini yitirmiş, adaletin sağlanması zorlaşmıştır. Maden sektörü, yolsuzluk ve kaçakçılıkla mücadele edememiş, ülkenin doğal kaynakları haksız şekilde sömürülmüştür. Ordu, yolsuzluk nedeniyle güvenilirliğini yitirmiş, askeri yeteneklerini etkili bir şekilde kullanamamıştır. Bu dönemde gerçekleşen seçimlerde bile yolsuzluk vakaları görülmüş, demokratik süreçlerin güvenilirliği sarsılmıştır. Tüm bu olumsuzluklar ülkenin kalkınmasını engellemiş ve halkın yaşam koşullarını olumsuz etkilemiştir (Kodi, 2008, ss. 30-46).

1+4 yönetimi Aralık 2006'da KDC'nin düzenlediği ilk seçimlerle sona ermiştir. Joseph Kabila Kabange, bu seçimlerde cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Bu seçimler, ülkenin demokratik bir geçiş sürecine girdiğini ve yeni bir siyasi dönemin başladığını işaret etmiştir. Joseph Kabila'nın cumhurbaşkanı seçilmesi, 1+4 formülüyle paylaşılan gücün sona erdiğini ve ülkenin tek bir liderin yönetimi altında birleştiğini göstermiştir. 24 Ocak 2019 tarihindeki iktidar devri ve şu anki Devlet Başkanı Félix Antoine Tshisekedi Tshilombo'nun göreve gelmesiyle gerçekleşen değişiklik, KDC'deki yolsuzluk uygulamaları devam etmiştir (Kodi, 2008, s. 17).

Yeni rejim iktidara gelir gelmez 4 ay sonra büyük çaplı bir yolsuzlukla karşı karşıya kalmıştır. Tshisekedi'nin 100 Gün Programı'nın finansmanına tahsis edilen fonların zimmetine para geçirilmesiyle ilgili olarak "100 Gün Davası" adı verilen dava açılmıştır (Radio France International, 2020). Kongolu Devlet Başkanının görevdeki kabine direktörü, acuzenin sandığında yer almıştır. 100 Günlerin acil programını finanse etmek için ayrılan 50 milyon doların "zimmete para geçirme" ve "kara para aklama" iddialarıyla gündeme gelmiştir.

Yeni rejimin yolsuzlukla mücadele etmek için oluşturduğu "Yolsuzlukla Mücadele ve Önleme Ajansı (APLC)" maalesef kurulduktan kısa bir süre sonra KDC medyası tarafından ajansın yolsuzlukla suçlanan görevlileri vardır. Bu görevliler kara para aklama faaliyetleriyle suçlanmaktadır. Bu ciddi suçlamalar karşısında, soruşturma sonuçlanana kadar söz konusu kişilerin görevlerine geçici olarak son verilmiştir. Açıklığa kavuşturmak ve derinlemesine bir soruşturma yürütmek amacıyla, suçlanan görevlilerin görevden uzaklaştırılması kararı alınmıştır(Actualité CD, 2020).

Yeni rejim, sadece Yolsuzlukla Mücadele ve Önleme Ajansı'nı değil, aynı zamanda Kamu Maliye Denetim Genel Müdürlüğü'ne de güç ve kaynaklar sağlayarak, kamu kurumlarının mali denetimlerini gerçekleştiren bir rol üstlenen bu kuruluşa da yetki vermiştir. Bu kuruluş, yayınladığı raporlarla birçok yetkiliyi yolsuzlukla suçlayarak yolsuzlukla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Maliye Denetim Genel Müdürlüğü'nün raporları, yolsuzluğun KDC sisteminde ne kadar kök salmış olduğunu ortaya koymaktadır ve bu durum ülkenin ekonomik gelişimini felç etmektedir. Maliye Denetim Genel Müdürlüğü'nün birkaç raporu aşağıdadır:

COVID-19 pandemisine karşı mücadele için ayrılan fonların denetim misyonu raporunda, Maliye Denetim Genel Müdürlüğü 6 milyon doların Covid-19 fonlarının yönetiminde zimmete para geçirildiği şüphesiyle adaletin soruşturma yapmasını talep etmiştir. Sağlık Bakanı, fonların zimmetine para geçirilmesiyle suçlanmıştır. Bakan gözaltına alınıp hapisaneye gönderilse de, birkaç ay sonra hapisaneden çıkmıştır(KDC Maliye Denetim Genel Müdürlüğü, 2020b).

2012-2020 yıllarına ilişkin GECAMINE (KDC Demokratik Cumhuriyeti'nin kamu madencilik şirketi) üzerinde yapılan mali denetim raporu, şirketin Ulusal Hazine'ye ödediğini belirttiği 400 milyon

dolarlık vergi avansının ve kredilerin kayıp olduğunu ortaya koymuştur(KDC Maliye Denetim Genel Müdürlüğü, 2020a).

Devlet memurlarının maaşlarına ilişkin denetim misyonu raporuna göre, kamu hazinesinin aylık olarak 148 milyar KDC Frangı yani 67 milyon Amerikan Doları civarında bir kayıp yaşadığını tahmin edilmektedir. Raporda belirtilenlere göre, 145.604 tane yanlış, hayali ve maaş için uydurulmuş sicil numaralarına sahip memurlara ödeme yapılmıştır; 53.328 memur aynı isimle dosyalarda birden fazla sicil numarasına sahiptir; 93.356 memur, ödeme yapılan diğer memurlarla aynı sicil numarasını paylaşmaktadır; 43.725 memura, köken hizmetlerinden gelen bildirim listelerinde, onların isimleri yer almamasına rağmen ödeme yapılmıştır; ayrıca 961 tane maaş işleminden sorumlu olan memur da birden fazla bakanlık listesinde yer almaktadır. Birçoğu 15'ten fazla maaş listesinde yer almaktadır (KDC Maliye Denetim Genel Müdürlüğü, 2020c).

Maliye Denetim Genel Müdürlüğü raporları, KDC'de yolsuzluğun yaygın ve ciddi bir sorun olduğunu açıkça göstermektedir. Bu raporlar, yolsuzluğun ne kadar büyük boyutlarda olduğunu vurgulayarak, ülkenin ekonomisine ciddi zararlar verdiğini göstermektedir. Yolsuzluklar, ülkenin en üst düzey yetkilileri dahil olmak üzere çeşitli düzeylerde gerçekleştirilmekte ve bu da KDC devletinin milyonlarca dolar kaybetmesine yol açmaktadır.

Maliye Denetim Genel Müdürlüğü'nün raporlarına rağmen, kamu fonlarından zimmete para geçirildiği iddia edilenler, KDC'deki adalet sisteminin etkili bir şekilde işlememesi nedeniyle nadiren sorgulanmakta ve genelde cezalandırılmamaktadır. Hatta adalet tarafından sorgulanan bazı yetkililer daha sonra serbest bırakılmakta, bu da yolsuzluğun cezasızlıkla sonuçlanmasına yol açmaktadır. Bu durum, Maliye Denetim Genel Müdürlüğü'nün yolsuzlukla mücadelede önemli bir rol oynayan ve anlamlı raporlar yayınlamakla elde edilen çabaları etkisiz hale getirmektedir.

Adalet sistemi, finansal denetim kurumlarına destek olup yolsuzlukla mücadelede önemli bir rol oynamalıyken, ne yazık ki gerçeklik böyle değildir. Adalet sistemi kendisi de birçok yolsuzluk olayıyla suçlanmış durumdadır, bu da yolsuzlukla mücadelede güvenilir bir ortamın oluşmasını engellemektedir. Nakamwambila Kiadiamuyika ve Kabanga Kazadi (2007) tarafından yapılan çalışma, yargıçlar arasında yolsuzluğa katılım oranının %35 ile %55 aralığında olduğunu ve polisler arasında ise %93 ile %100 olduğunu göstermiştir. Bu yolsuzluk eylemleri, adalet sisteminin etik dışı davranışlarıyla belirginleşmektedir.

KDC ulusal kanalında kamuya açık olarak yayınlanan bir davada, daha önce suç işlemekle itham edilen ve hapse atılan çok sayıda sanığın, hakimlere rüşvet verdikleri iddiasıyla mahkemeler tarafından defalarca serbest bırakıldığı gözlemlenmiştir. Bu ifşaat, KDC'deki yolsuzlukla mücadele çabalarının kasvetli bir görüntüsünü çizmektedir. Buradaki endişe verici ima, adalet sistemi gibi

yolsuzlukla mücadele etmekle görevli bir kurumun kendisinin yolsuzluğa bulaşmasının, genel durumla ilgili ciddi endişelere yol açmasıdır.

2.5.3. KDC’de yolsuzluğun etkilediği sektörler

“KDC’de her şey satın alınabilir: adli karar, üniversite unvanı, okul diploması, kimlik kartı, ehliyet, pasaport, siyasi atama, idari terfi, arazi tapusu, doğum belgesi, durum belgesi” (Jacquemot, 2010). Bu ifade yolsuzluğun boyutlarını ve KDC’deki her sektörü nasıl etkilediğini yansıtmaktadır. KDC’de, yolsuzluğun yaygın etkisi gözlemlenmektedir ve bu etki, adalet sisteminden eğitim sistemine, kamu yönetiminden kolluk kuvvetlerine kadar hemen hemen tüm sektörleri içermektedir.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün Küresel Yolsuzluk Barometresi ve Dünya Bankası İş Yapma ve Girişim anketleri, yargı içindeki yolsuzlukları işaret etmektedir. Ayrıca, 2019’da Uluslararası Şeffaflık Örgütü’ne katılan vatandaşların %74’ü, hakim ve yargıçların çoğunun yolsuzluğa karıştığına inandığını ifade etmiştir. KDC’de adli yolsuzluk iki ana şekilde ortaya çıkmaktadır: yürütme veya yasama organlarının adli işlemlere siyasi müdahalesi ve yaygın rüşvet uygulaması. Bu yolsuzluk, toplumun en yoksul üyelerini orantısız bir şekilde etkilemekte, kaynakları yetersiz olsa bile rüşvet ödemek zorunda kaldıkları için üzerlerine önemli bir yük bindirmekte ve hayatta kalma mücadelelerini daha da zorlaştırmaktadır. Afrika için en son hazırlanan Küresel Yolsuzluk Barometresi’ne göre, KDC’de polis için rüşvet oranı, ankete katılan tüm ülkeler arasında en yüksek olarak göze çarpmaktadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün 2019’da bildirdiğine göre, polisle muhatap olan bireylerin %75’i önceki 12 ay içinde rüşvet ödediklerini bildirmiştir. Ayrıca, KDC’de vatandaşların %81 gibi ezici bir çoğunluğu polis teşkilatının yolsuzluğa bulaşmış olduğuna inanmaktadır (Afrobarometre, 2019).

Saha çalışmamız sırasında, pasaport almak için gayri resmi ödemeler yaptıklarını söyleyen 412 KDC vatandaşıyla görüştük. KDC pasaportunun resmi bedeli 90 ABD doları iken, katılımcıların %85’i 150 ABD doları, %13’ü 180 ABD doları ve %2’si 180 ABD dolarından fazla ödeme yaptıklarını belirtmiştir. Dikkat çekici bir şekilde, tek bir katılımcı bile resmi tutar olan 90 doları ödememiştir. Bu endişe verici bir durumdur ve devlet hizmetlerine erişim için yolsuzluğun nasıl kaçınılmaz hale geldiğini vurgulamaktadır.

2015 yılında eski Cumhurbaşkanı Kabila, eski bir adalet bakanı olan Luzolo Bambi Lesa’yı İyi Yönetişim, Yolsuzlukla Mücadele, Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı Özel Danışmanı olarak atadı. Bambi 2015 yılında KDC’nin dolandırıcılık faaliyetleri nedeniyle yılda 15 milyar ABD Doları kadar, yani ülkenin yıllık bütçesinin yaklaşık iki katı kadar para kaybettiğini iddia etti. Danışman, bakanların, valilerin ve devlete ait şirketlerin, kamu kuruluşlarının ve hizmetlerinin

yöneticilerinin karıştığı yolsuzluk vakalarını hem 2015 hem de 2017'de savcılığa bildirdi. Ancak bu raporlar herhangi bir yasal sonuç doğurmamıştır. Bazı yorumcular, bu tür eylemlerin adaletin yerini bulmasını sağlamaktan ziyade kamuoyunun olumlu görüşünü kazanmak için yapıldığını düşünmektedir (Media Congo, 2018).

Yolsuzluk, vergi ve gümrük hizmetleri için önemli bir sorun teşkil etmekte ve hükümetin gelir yaratmasını büyük ölçüde etkilemektedir. Uluslararası Kriz Grubu'nun 2006 tarihli bir raporuna göre, KDC Afrika'daki en düşük gelir toplama kapasitelerinden birine sahip olup, gümrük idaresi vergi gelirlerine önemli bir katkı sağlamaktadır. Paradoksal olarak, gümrük idaresi aynı zamanda gelir kaybının da başlıca kaynağıdır; tahminlere göre gümrük vergilerinin %60 ile 80 arasında değişen önemli bir kısmı tahsil edilememektedir. Bu durum KDC'nin doğusundaki çatışmalara katkıda bulunmaktadır, zira silahlı gruplar faaliyetlerini sınırlarda toplanan vergilerle finanse etmektedir (International Crisis Group, 2006).

Saha çalışmamız sırasında, adam kayırma, yeniden görevlendirme, kamu fonlarının zimmete geçirilmesi, dolandırıcılık ve benzeri en yaygın yolsuzluk biçimlerini tespit ettik. Yolsuzlukla mücadele konusunda uzman bazı kişilerle yapılan görüşmelerin ardından, yolsuzluktan en çok etkilenen sektörün siyaset olduğu sonucuna varabiliriz. Kongolu politikacılar KDC'nin tüm hastalıklarının kaynağıdır, çünkü yolsuzluğu yaşam biçimi haline getirmişlerdir ve diğer tüm sektörleri etkilemektedirler.

KDC, anayasa, yargı ve yolsuzlukla mücadele kurumları gibi yolsuzlukla mücadele mekanizmalarını yürürlüğe koymuş olsa da, çoğu rapor, yolsuzlukla mücadele ve yolsuzlukla mücadele yasalarının etkili bir şekilde uygulanması için güçlü bir siyasi irade olduğuna dair çok az kanıt olduğunu göstermektedir. Bugüne kadar, bu güçlü düzenleyici çerçeve, suistimale dair güçlü kanıtlar sunulduğunda bile yolsuzluk eylemlerini etkili bir şekilde adalet önüne çıkarmakta başarısız olmuştur (Kodi, 2008).

KDC tarihinde yolsuzluk, bir rejimden diğerine aktarılan bir miras olarak varlığını sürdürmektedir. Zamanla siyasetçilerin büyük çoğunluğu için bir yaşam biçimi olarak yerleşmiş ve halk arasında normalleşmiştir. Bu karmaşık tarihsel dinamik, yolsuzluğun temsil ettiği zorluğun ölçeğini vurgulamakta ve onu liderlerin nesiller boyunca devam eden yarı kurumsallaşmış bir uygulamaya dönüştürmesine neden olmuştur. Bu tarihin derinlemesine incelenmesi, yolsuzluğun altında yatan mekanizmaların anlaşılması ve bu kalıcı olguyla mücadele etmek için etkili stratejilerin formüle edilmesi için önemli bilgiler sağlayabilir.

3. İŞ YAPMA KOLAYLIĞI

Dünya Bankası Grubu'nun 2003-2020 yılları arasında yayımladığı "İş Yapma Kolaylığı" başlıklı yıllık rapor, dünya genelinde 190 ülkedeki ticari faaliyetleri etkileyen düzenlemeleri değerlendirmektedir. Bu kapsamlı rapor, her ülkenin mevcut iş fırsatlarının kalitesini ve etkinliğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ekonomileri sıralamak amacıyla geliştirilen endeks, ülkeleri en olumlu olanından (1. sıra) en düşük performans gösterene kadar (190. sıra) sıralamaktadır. Yüksek sıralamalar, ticari faaliyetlere uygun bir düzenleyici ortamın varlığını göstermekte ve her ekonomiye 0 ile 100 arasında bir puan verilmektedir; 0 en düşük performansı, 100 ise en yüksek performansı temsil etmektedir.

İş Yapma Kolaylığı değerlendirmesi, bir işletmenin tüm yaşam döngüsünü içeren 12 kritik göstergeye dayanmaktadır. İşe başlama (iş kurma), inşaat ruhsatı alma, elektriğe bağlanma, mülkiyet devri (tapu kaydı), kredi temini, azınlık yatırımcılarına koruma, vergi ödeme, sınır ötesi ticaret, sözleşmelerin uygulanması ve Algılanan İflas Çözümü Kolaylığının çözümü gibi 10 önemli gösterge, puan ve sıralama hesaplamalarında dikkate alınmaktadır.

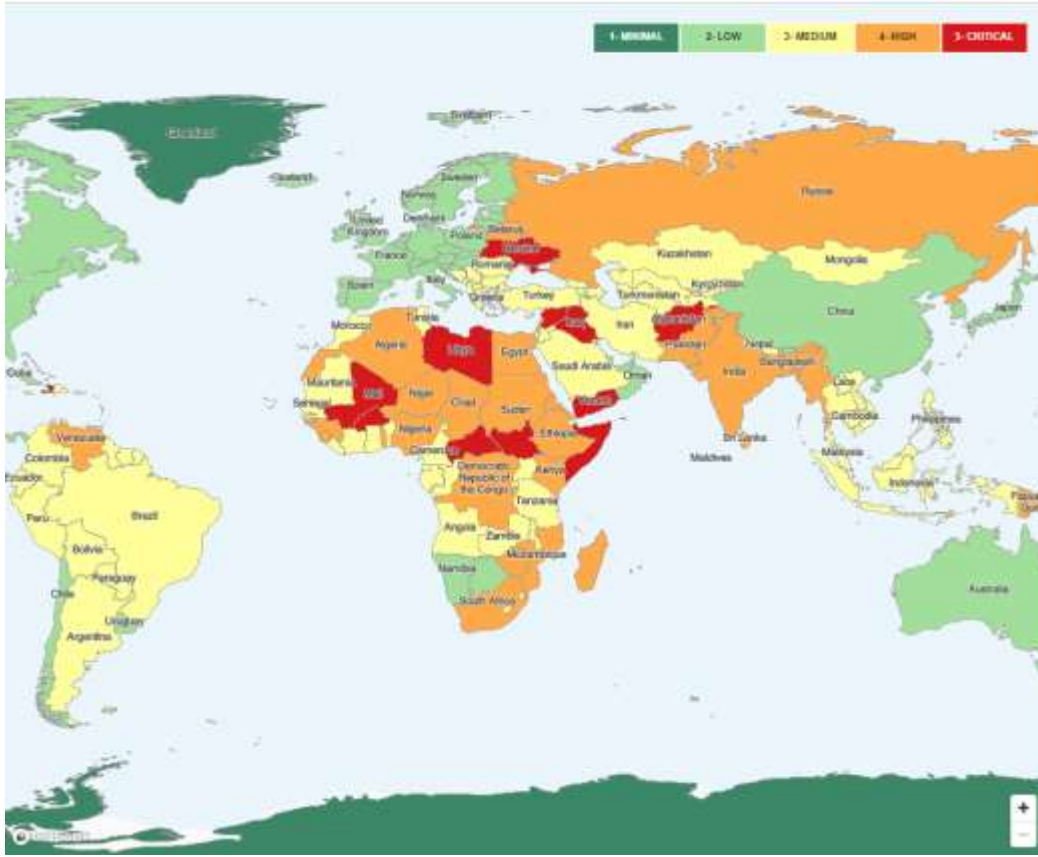
Raporda, işgücü piyasası düzenlemeleri ve kamu alımları gibi unsurların da değerlendirildiği belirtilmektedir. Ancak genel analizde bu faktörler, iş yapma kolaylığı puanı ve sıralama hesaplamalarına dahil edilmemektedir. Bu yaklaşım, raporun ticari faaliyetleri etkileyen temel düzenlemelere odaklanarak, iş ortamının genel verimliliğini ölçmeyi amaçlamaktadır.

İş Yapma Kolaylığı, bir ülkede iş kurma, işletme ve genel iş süreçlerini yönetme konusundaki kolaylığı değerlendiren önemli bir faktördür (Kumar & Kumar, 2023). Bu faktörlerin detaylı bir analizi, yatırımcılar için kritik bir öneme sahiptir çünkü bu, potansiyel riskleri belirlemelerine ve güvenli bir şekilde yatırım yapmalarına yardımcı olabilir. İyi ve etkin düzenlemelere sahip ülkeler, büyük miktarda doğrudan yabancı yatırım çekme eğilimindedir (Bayraktar, 2013) . Bu sebeple, KDC gibi ülkeler de daha fazla yatırımcı çekmek için iş ortamını iyileştirmenin önemli olduğu bir gerçektir.

İş Yapma Kolaylığı Göstergesi 2020 raporuna göre, KDC'nin dünya genelinde 190 ülke arasında 183. sırada yer alması, iş yapmanın ne kadar zorlu bir süreç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu sıralama, KDC'nin iş dünyasında ciddi zorluklarla karşılaştığını ve iş ortamını iyileştirmeye acil ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. KDC'nin dünya genelinde iş yapmanın en zor olduğu ülkeler arasında 7. sırada yer alması, iş dünyasının karşılaştığı engellerin büyük bir ciddiyetle ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, KDC'de iş ortamını geliştirmeye yönelik yapılan düzenlemeler ve reformlar, ülkenin uluslararası yatırımcılar için daha çekici hale gelmesine önemli katkılarda bulunabilir.

İş Yapma Kolaylığı raporu 2020'den bu yana güncel rapor yayımlamış olsa da, KDC'deki iş düzenlemelerinde belirgin bir iyileşme olmadığı görülmektedir. Özellikle, yatırımcılar için belirsizliğin ve bu belirsizliğin potansiyel kayıplara yol açma derecesinin değerlendirildiği 2023 Ülke Güvenliği Risk Değerlendirme Haritası'na göre, KDC yüksek riskli bir ülke olarak sınıflandırılmış durumda. Bu durum, ülkenin iş dünyası için hala önemli zorluklarla karşı karşıya olduğunu ve yatırımcılar için belirsiz bir ortamın devam ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, KDC'nin uluslararası yatırımcılar için çekici hale gelmesi için daha fazla düzenleme ve reforma olan ihtiyaç devam etmektedir.

Şekil 4. Küresel Risk Haritası

Kaynak: (Country Security Risk, 2024)

3.2. İş Yapma Kolaylığı Endeksi

İş Yapma Kolaylığı Endeksi, 2002 yılında Dünya Bankası Grubu'nun önde gelen üç ekonomisti Simeon Djankov, Michael Klein ve Caralee McLiesh tarafından ortaklaşa oluşturulmuştur. Bu endeks, Simeon Djankov, Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes ve Andrei Shleifer tarafından Quarterly Journal of Economics'de yayınlanan "The Regulation of Entry" adlı çalışmanın bir ürünüdür.

Çalışma, 85 ülkede start-up'ların girişine ilişkin düzenlemelerle ilgili yeni veriler sunmaktadır. Veriler, bir start-up'ın yasal olarak faaliyet gösterebilmesi için katlanması gereken prosedür sayısını, resmi süreyi ve resmi maliyetleri detaylı bir şekilde ele almaktadır. Çoğu ülkede resmi giriş ücretleri oldukça yüksek seviyededir. Araştırmanın elde ettiği sonuçlar, daha katı giriş düzenlemelerine sahip ülkelerde yolsuzluğun daha yaygın olduğunu, resmi olmayan ekonomilerin ise daha büyük olduğunu göstermektedir. Ancak, bu ülkelerde kamusal veya özel malların kalitesinin daha iyi olmadığına dikkat çekilmektedir. Ayrıca, daha demokratik ve sınırlı hükümetlere sahip ülkelerde giriş düzenlemelerinin daha hafif olduğu gözlemlenmiştir.

Her yıl ülkeler tarafından yürütülen reformlarla ilgili araştırma verilerinin yayınlanması ve düzenlemeler açısından en iyi reformları gerçekleştirmiş olan ekonomilerin dünya bankası grubu tarafından sıralanması, birçok ülkeyi iş yapma kolaylığı endeksi raporunda iyi bir not almak amacıyla iş ortamını iyileştirmeye teşvik etmiştir.

Her yıl, İş Yapma Kolaylığı endeksi, dünya genelinde yapılan başarılı reformları yayınlamaktadır. Djankov vd.'in (2001), "The Regulation of Entry" çalışmasının yayınlanmasının ardından, raporun ele aldığı her göstergeyle ilgili başka birkaç akademik makalelerde yayınlamak, iş yapma endeksi raporuna ülkeler arasında saygın bir itibar kazandırmıştır.

İş Yapma Kolaylığı Endeksi raporu, 2003-2020 yılları arasında her yıl 17 kez yayımlandıktan sonra, banka yöneticilerinin 2018 ve 2020 raporlarının sonuçlarını manipüle etmeye çalıştığına dair bir denetimi belgeleyen bir inceleme sonucunda, 2020'deki son raporunu yayınlamıştır.

3.2.1. Kapsamı ve önemi

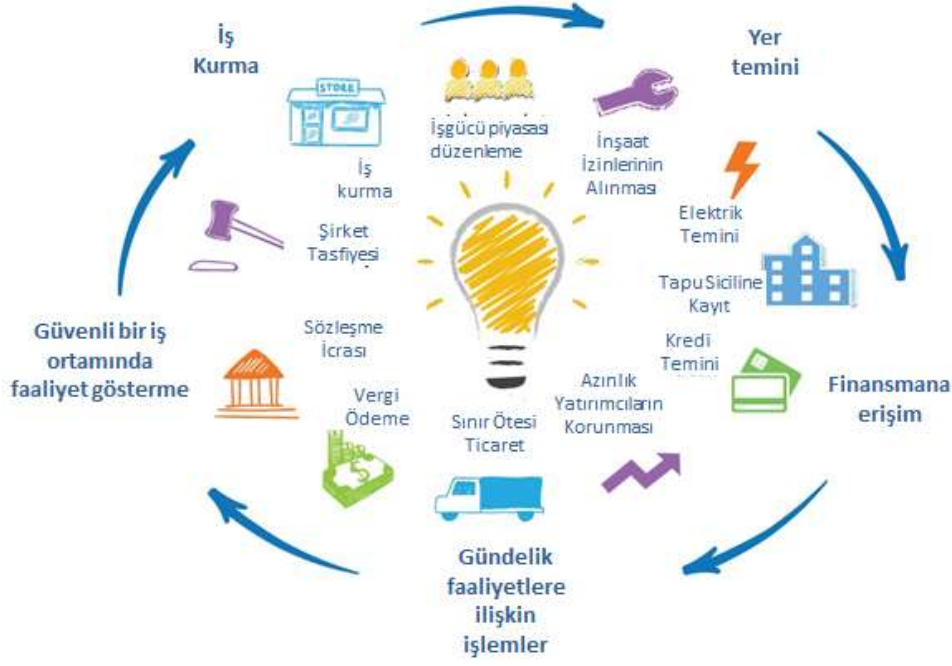
İş Yapma Kolaylığı Endeksi'nin (İYIKE) temeli, ekonomik faaliyetlerin belirgin ve tutarlı düzenlemelerden nasıl faydalanabileceği ilkesine dayanmaktadır. Bu prensip, mülkiyet haklarını belirleyen, anlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştıran ve keyfi davranışlara ile sözleşme kötüye kullanımına karşı koruma sağlayan yasalara önemli bir vurgu yapmaktadır. Bu düzenlemelerin temel amaçları, etkinlik artışı, şeffaflığın sağlanması, hedeflerin başarılmasına destek, fırsatların kolayca elde edilmesi, sağlıklı büyümenin teşviki ve istikrarlı, sürdürülebilir bir ekonominin sürdürülmesidir.

Bu kuralların etkinliği ve kapsayıcılığı, toplumların kalkınma stratejileri ve politikalarının yanı sıra bu süreçte ortaya çıkan maliyetlere finansman sağlanması üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. İYIKE'nin temel hedefi, bu düzenlemelerin etkili bir şekilde uygulanmasını teşvik ederek ekonomik faaliyeti desteklemek ve genel iş ortamını iyileştirmektir. (Dünya Bankası, 2019).

İş Yapma Kolaylığı Endeksi, bir ülkenin iş ortamının sağlığını değerlendiren ve işletmelerin yaşam döngüsü boyunca karşılaştığı düzenlemeleri inceleyen son derece kritik bir rapordur. Bu

endeks, yatırımcılar için büyük önem taşımaktadır çünkü işletmelerin kuruluş aşamasından başlayarak yerleşim, finansmana erişim, günlük operasyon yönetimi ve güvenli ticaret ortamında faaliyet gösterme gibi kilit bilgileri sağlayarak bir ülkenin iş ortamının genel sağlığını ve kalitesini belirlemektedir.

Şekil 5. İYKE süreci

Kaynak: Dünya Bankası, 2019

Şekil .. İş Yapma Kolaylığı Endeksinin Ölçtüğü Bileşenler

İş Yapma Kolaylığı, bir ülkedeki yerel işletmelerin ticaret faaliyetlerini etkileyen kritik düzenlemeleri değerlendiren bir ölçüttür. İş kurma, inşaat izinleri, elektrik temini, mülk tescili, kredi erişimi, azınlık yatırımcıların korunması, vergi ödemeleri, sınır ötesi ticaret, sözleşmelerin uygulanması ve Algılanan İflas Çözümü Kolaylığı çözümleri gibi 10 göstere üzerinde nicel veriler sunar (Tablo 11). İş Yapma Kolaylığı, işçi istihdamı ve devlet sözleşmeleri (kamu ihaleleri) gibi göstergeleri ölçmekte fakat sıralamaya dahil edilmemektedir.

Tablo 4. İYKE'nin Göstergeleri

	Gösterge	İçerik
1	İşe başlama (İş kurma)	Limited şirket kurmak için prosedürler, süre, maliyet ve ödenmiş asgari sermaye tutarı
2	İnşaat izni alma	Bir depo inşa etmek için tüm formaliteleri tamamlamaya yönelik prosedürler, zaman ve maliyet ve inşaat izin sistemindeki kalite kontrol ve güvenlik mekanizmaları.
3	Elektrik bağlatma	Elektrik şebekesine bağlanma prosedürleri, süresi ve maliyeti, elektrik arzının güvenilirliği ve

		tarifelerin şeffaflığı
4	Tapu Siciline kayıt	Bir mülkün devrine ilişkin prosedürler, süre ve maliyet ile arazi yönetim sisteminin kalitesi
5	Kredi alma	Taşınır teminat kanunları, ipotek tesisi ve kredi bilgi sistemleri
6	Azınlık yatırımcıların korunması	İlişkili taraf işlemlerinde ve kurumsal yönetimde azınlık hissedarlarının hakları.
7	Vergilerin ödenmesi	Bir firmanın tüm vergi düzenlemelerine ve başvuru sonrası süreçlere uyum sağlaması için yapılan ödemeler, süre, toplam vergi ve katkı payı oranı
8	Sınır ötesi ticaret	Karşılaştırmalı üstünlüğe sahip ürünü ihraç etmenin ve otomobil parçalarını ithal etmenin zaman ve maliyeti
9	Sözleşmelerinin uygulanması	Ticari bir anlaşmazlığı çözmenin süresi, maliyeti ve yargı süreçlerinin kalitesi
10	İflas çözümü	Ticari Algılanan İflas Çözümü Kolaylığıta zaman, maliyet, sonuç ve kurtarma oranı ve Algılanan İflas Çözümü Kolaylığına ilişkin yasal çerçevenin gücü

Kaynak: Dünya Bankası, 2019

Ekonomik kalkınma hedefleyen ülkeler, iş yapma kolaylığı endeksinde yer alan on göstereyi geliştirmeye odaklanmalıdır. Zira iş yaratmaya yönelik düzenleyici reformlar, özellikle düşük gelirli ülkelerde, yabancı ve yerli yatırımlar arasındaki işbirliğini güçlendirmede kilit bir rol oynayabilir (Munemo, 2014) . Bu sayede, KDC gibi düşük gelirli ülkelerde girişimcilik ve ekonomik büyüme artırılabilir.

Nangpiire ve ark. (2018), 44 Sahra Altı Afrika ekonomisi üzerinde yaptıkları çalışmada, İş Yapma Kolaylığı ölçütleri ile doğrudan yabancı yatırım girişleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla korelasyon analizi kullanmışlardır. Çalışma, azınlık yatırımcıların korunmasının, sınır ötesi ticaretin ve Algılanan İflas Çözümü Kolaylığının çözülmesinin, bölgede doğrudan yabancı yatırımı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediğini bulmuştur. İş yapma kolaylığı göstergelerinin, Sahra Altı Afrika ülkelerine doğrudan yabancı yatırım çekmede genel bir istatistiksel etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Bu akademik çalışma, iş yapma kolaylığı göstergelerini içeren bir dizi araştırmadan biridir. Düzenlemeleri geliştirerek en iyi performansı sergileyen ekonomiler, yatırımcıların dikkatini çekebilmektedir.

3.2.2. Sıralamalar

Dünya Bankası, 2003'ten 2020'ye kadar her yıl İş Yapma Kolaylığı Endeksi verilerini düzenli olarak yayınlamıştır. Bu süre zarfında toplamda 17 raporun yayımlanmıştır. Endeks, ekonomileri en olumlu performanstan (1. sıra) en düşük performansa (190. sıra) kadar sıralamaktadır. Yüksek sıralamalar, bir ülkede ticaret faaliyetlerine olanak tanıyan etkili bir düzenleyici ortamın varlığını

gösterir. Her ekonomiye 0 ile 100 arasında bir puan verilmekte, 100 puan en yüksek ve en iyi notu temsil ederken, 0 puan en düşük ve en kötü notu ifade etmektedir.

Doing Business sıralaması, yabancı şirketlerin yatırım kararlarında kritik bir rol oynayabilir. Bu sıralama sonuçları, özellikle KDC'deki yatırım projelerinin fizibilitesini ve yatırım getirisi potansiyelini değerlendirmek isteyen yatırımcılar tarafından kullanılabilir.

Yüksek bir İş Yapma Kolaylığı sıralaması, çekici bir iş ortamının ve net düzenlemelerin işareti olabilir; bu da yatırımcılara düzenleyici çerçevenin istikrarı ve öngörülebilirliği konusunda güvence sağlayabilir. Tam tersine, düşük bir sıralama, ülkenin yabancı yatırım açısından çekiciliği konusunda şüphe uyandırabilir ve şirketleri alternatif lokasyonlar aramaya teşvik edebilir.

İş yapma kolaylığı endeksi sıralamasında iyi bir konumda olan ülkelerin yüksek düzeyde doğrudan yabancı yatırım çekmeye eğilimli olduğunu göstermektedir (Jayasuriya, 2011). Ancak, bu etkinin iş yapma kolaylığının sınır ötesi ticaret bileşeni tarafından belirlendiğine dair kanıtlar da bulunmaktadır (Corcoran ve Gillandersz, 2013).

İş Yapma Kolaylığı sıralaması, hükümetler, iş dünyası, akademisyenler ve yabancı yatırımcılar için değerli bilgiler sunmaktadır. Bu sıralama, ülkelerin diğer uluslara kıyasla durumlarını değerlendirmelerine ve daha çekici ve rekabetçi bir iş ortamını teşvik etmek için gelişme potansiyeline sahip alanları belirlemelerine olanak tanımaktadır.

Tablo 5. İş Yapma Kolaylığı Endeksi: 2020 ülkeler sıralaması

	En iyi performans sergileyen 10 ülke	Puan	Sıralama	En Kötü performans sergileyen 10 ülke	Puan	Sıralama
1	Yeni Zelanda	86,8	1	KDC Cumhuriyeti	39,5	180
2	Singapur	86,2	2	Doğu Timor	36,9	182
3	Hong Kong	85,3	3	Çad	36,2	183
4	Danimarka	85,3	4	KDC Demokratik Cumhuriyeti	35,6	184
5	Kore Cumhuriyeti	84,0	5	Orta Afrika Cumhuriyeti	34,6	185
6	Amerika Birleşik Devletleri	84,0	6	Güney Sudan	32,7	186
7	Gürcistan	83,7	7	Libya	30,8	187
8	Birleşik Krallık	83,5	8	Yemen	30,2	188
9	Norveç	82,6	9	Venezuela	21,6	189
10	İsveç	82	10	Somali	20	190

Kaynak: Dünya Bankası, 2020

2020 İş Yapma Kolaylığı Endeksi raporuna göre, hiçbir ülkenin 100 üzerinden 100 puan almadığı görülmektedir. Bu durum, iş düzenleme reformları konusunda en iyi performansı sergileyen ülkelerin bile hala iyileştirmeler yapması gerektiğini göstermektedir. Sıralamada en yüksek puanı alan ülke, 100 üzerinden 86,8 puan ile Yeni Zelanda'dır ve birinci sıradadır. En düşük puanı alan ülke ise 100

üzerinden 20 puan ile Somali'dir, bu da onu 190 ülke arasında sonuncu yapmaktadır. KDC, ise 190 ülkeden 183. sırada yer almaktadır. Bu durum, ülkenin dünyanın ticaret faaliyetleri için dünyanın en zorlayıcı yedinci ülke olduğunu göstermektedir.

Her göstergeye özgü puanlar, ülkenin performansını belirlemek için kullanılmaktadır. sonuç olarak bir ülkenin nihai puanını belirlemek için her gösterge için elde edilen puanların ortalamasının alındığı bir yöntem kullanılmaktadır. Şekil 3'te, her gösterge için KDC'nin puanlarına ve sıralamasına genel bir bakış sunmaktadır.

Şekil 6. KDC'nin her göstergenin puan ve sıralaması

Kaynak: Dünya Bankası, 2020

KDC'nin iş kurma düzenlemelerine yönelik gerçekleştirdiği reformlar, bu alandaki etkinliğini gösteren belirli bir gösterge üzerinden değerlendirilmiştir. Bu, 100 üzerinden 91,6 gibi oldukça yüksek bir puan elde etmiş olmasıyla vurgulanmaktadır. Bu yüksek puan, KDC'nin iş kurma konusundaki düzenlemelerinde olumlu bir performans sergilediğini işaret etmektedir. Ayrıca, KDC'nin dünya genelinde iş yaratma açısından 54. sırada yer alması, bu alandaki düzenlemelerin 190 ekonomi sıralamasında önemli bir konumda bulunduğunu göstermektedir. Diğer göstergelere bakıldığında, özellikle de Algılanan İflas Çözümleri Kolaylığı çözüm göstergesine verilen 0 puanın çok düşük olduğu görülmekte ve bu alanın iyileştirilmesi gerekmektedir.

İş Yapma Kolaylığı Endeksi sıralamasında iyi bir konum elde etmek, Sahra Altı Afrika ülkeleri için kat edilmesi gereken uzun bir yol olduğunu göstermektedir. Çünkü İş Yapma Kolaylığı Endeksi raporunun oluşturulmasından bu yana, Sahra Altı Afrika ülkeleri genellikle sıralamada daha düşük pozisyonlarda yer almaktadır.

Bir ülkenin iş ortamının kalitesi hakkında değerli bilgiler sunduğu için İş Yapma Kolaylığı sıralaması, iş dünyası, araştırmacılar ve uluslararası yatırımcılar için büyük bir öneme sahiptir. Bu bilgiler, ülkeler arasındaki performanslarını karşılaştırmak ve iyileştirilecek alanları belirlemek, daha çekici ve rekabetçi bir iş ortamı oluşturmak amacıyla kullanılabilir.

3.2.3. Veri toplama metodolojisi

İş Yapma Kolaylığı verileri, ulusal yasaların, kuralların ve idari şartnamelerin kapsamlı bir incelemesinden ve bunların pratik uygulamalarına ilişkin özel sektör uzmanlarının ilk elden gözlemlerinden elde edilmektedir. Çalışma, 190 ekonomiyi kapsayarak, diğer kaynaklarda sınırlı veya hiç bulunmayan verilere sahip, en küçük ve en yoksul ekonomileri de içermektedir. Veriler, uzmanlarla (hem özel sektör uygulayıcıları hem de hükümet yetkilileri) gerçekleştirilen çok sayıda iletişim turu, anket yanıtları, konferans görüşmeleri, yazılı yazışmalar ve ekip ziyaretleri yoluyla toplanmaktadır.

İş Yapma Kolaylığı, dört ana bilgi kaynağı kullanmaktadır: yürürlükteki yasa ve düzenlemeler, İş Yapma Kolaylığı katılımcıları, kapsam dahilindeki ekonomilerin hükümetleri ve Dünya Bankası Grubu bölgesel personeli. Verilerin nasıl toplandığı, hangi aşamalardan geçtiği ve raporlama sürecinin nasıl şekillendiği açıkça Şekil 2’de görselleştirilmiştir.

Şekil 7. İYKE Veri toplama Süreci (World Bank, 2019)

Şekil 7’de belirtildiği gibi, İş Yapma Kolaylığı veri toplama metodolojisi, Anket Geliştirme aşamasını takiben, veri toplama ve analiz aşamasını içermekte, bunu veri doğrulama süreci izlemekte ve nihayetinde iş yapma raporunun hazırlanma aşaması gelmektedir.

3.2.4. Göstergeleri

İş yapma kolaylığı, Dünya Bankası tarafından geliştirilen bir raporla değerlendirilen 10 göstergeye dayanmaktadır. Bu göstergeler arasında şirket kurma süreci, elektrik temini, inşaat izinler/ruhsatı almak, sınır ötesi ticaret gibi faktörler yer almaktadır.

3.2.4.1.İşe başlama

Bu gösterge, bir girişimcinin yeni bir iş kurmak için aşması gereken idari ve yasal engelleri tanımlamaktadır. Bu gösterge, her ekonominin en büyük ticaret şehrinde küçük ve orta ölçekli bir limited şirketin resmi olarak başlaması ve faaliyet göstermesi için gereken prosedür sayısını, zamanı, maliyeti ve ödenmiş asgari sermayeyi hesaplamaktadır (Dünya Bankası Grubu, 2020c).

Munemo (2014), DYY ve yerli yatırımın, ev sahibi ekonomilerde yeni bir yerli firmanın faaliyete geçmesi için gereken düzenleyici ortamdan yakından etkilendiğini göstermiştir. Giriş düzenlemelerinin maliyetinin belirli bir seviyeyi aştığı ve bu ülkelerin çoğunun kişi başına düşen GSYH'nin en alt çeyreğinde yer aldığı ülkelerde DYY'nin yerli yatırımı dışladığını tespit etmiştir.

İş kurma sürecini basitleştirmeyi amaçlayan reformlar büyük önem taşımaktadır. KDC gibi kayıt dışı işletmelerin kayıtlı işletmelerden sayıca fazla olduğu ülkelerde (UN Women, 2022), girişin kolaylaştırılması işletmelerin kayıt altına alınmasını teşvik edebilir (Bruhn ve McKenzie, 2014). Bu politikaların birçoğu kayıtlı firma sayısında sadece mütevazı bir artışa yol açabilse de, yine de yabancı ve yerli yatırımlar arasında tamamlayıcılığı teşvik etmede önemli bir rol oynarlar (Munemo, 2014). Bu da özellikle düşük gelirli ülkelerde girişimciliği teşvik etme ve ekonomik büyümeyi destekleme potansiyeline sahiptir.

3.2.4.1.1. KDC'de İşe başlama

KDC'de bir iş kurmak için İş kurmak için Tek Pencere'den geçmek gerekmektedir. İş Kurmak için Tek Pencere (Guichet Unique de Création d'Entreprise), işletmelerin, tüzel kişilerin ve bireylerin hızlı bir şekilde gerekli formaliteleri tamamlamalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuş tek bir merkezdir. Bu merkez, şirket kurma sürecinde yer alan tüm hizmetleri (temsilcileri aracılığıyla) tek bir çatı altında birleştirmekte ve özellikle noterlik, ticaret ve emlak kredi sicili kayıt sicili, kimlik tespitinden sorumlu Ulusal Ekonomi İdaresi gibi hizmetleri içermektedir. Ayrıca, ekonomik operatörler, vergi dairesi, vergi dışı gelirlerin idaresi gibi birçok önemli kurumu da içermektedir.

30 Ocak 2014 tarihli Tekdüzen Kanununun ticari şirketler ve ekonomik çıkar grupları hukukuna ilişkin 6. maddesi hükümlerine göre, KDC'nde (DRC) tanınan şirketlerin hukuki şekilleri aşağıdaki gibidir:

- Şahıs şirketi veya bireysel tüccar;
- Limited şirket (SARL);
- Anonim şirket (SA);
- Basitleştirilmiş Anonim Şirket (Société par Actions Simplifiée -SAS);
- Kolektif şirket (Société en Nom Collectif -SNC);
- Komandit şirket (Société en Commandite Simple - SCS);
- Ekonomik Çıkar Gruplaşması (Groupement d'Intérêt Economique).

Tablo 6. KDC'de İş Kurmak için Prosedür, Zaman ve Maliyet

	Prosedür	Gerekli zaman	Maliyet
1	<p>Şirket adını kontrol etmek</p> <p>İlgili kurum : Tek Pencere (Guichet Unique de la Création d'Entreprise)</p> <p>İşletme kurucuları şirket adını Sicil İdaresi'nde ücretsiz olarak doğrulayabilir</p>	2 gün	0 Amerikan Doları
2	<p>Ticaret Siciline, vergi idaresine (Direction Générale des Impôts), şirketin kuruluşunu Çalışma Bakanlığına bildirmek, Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu'na (INSS) kaydolmak.</p> <p>Kurum: Tek Pencere (Guichet Unique de la Création d'Entreprises)</p> <p>Ticaret Sicili, vergi idaresi (Direction Générale des Impôts), Çalışma Bakanlığı ve Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumu (INSS)'na kaydolmak için Tek Pencere'de bir form doldurmak gerekmektedir.</p> <p>Aşağıdaki belgeler sunulmalıdır:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tüzel kişi için ➤ Tek Pencere Genel Müdürüne hitaben şirket kurulmasını talep eden mektup; ➤ 4 nüsha halinde şirket tüzüğü + Resmi Gazete'de yayınlanmak üzere tüzüğün elektronik versiyonu; ➤ Yöneticinin imzasının örneği (artı yöneticinin yabancı olması durumunda vizenin geçerlilik süresinin fotokopisi); ➤ Sermayeye iştirak ve sermayenin ödenmesi beyanı; ➤ Sermayenin ödendiğine dair belge (ödeme makbuzu veya kayıtlı ofisin bulunduğu Taraf Devlette usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş bir bankacılık veya mikro-finans kurumu tarafından verilen sertifika). Limited şirket için, katkı paylarının nominal değeri her biri 10 ABD Doları eşdeğerinden az olmamasına rağmen, asgari sermaye şartı yoktur. 	3 gün	30 Amerikan Doları

	<ul style="list-style-type: none"> - Gerçek kişi için <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tek Pencere Genel Müdürüne hitaben şirket kurulmasını talep eden mektup; ➤ Mülkiyet tapusu veya kira sözleşmesi veya kullanım hakkı; ➤ Tanınan kimlik belgesi; ➤ 75 gün geçerli sabıka kaydı veya yeminli belgeden alıntı; ➤ İkamet unvanı – vize (yabancılar için); ➤ Evlilik sözleşmesi (gerekirse yabancılar için); ➤ Yetki veya Vekaletname (prosedürü başlatacak yöneticinin bulunmaması durumunda). 		80 Amerikan Doları
3	<p>Sermaye miktarını bankaya yatırmak</p> <p>Kurum: Banka</p> <p>30/12/2014 tarihli ve 002/cab/min/jgs&dh/014 ve 243/cab/min/finances/2014 sayılı Kararnameye göre, asgari sermaye fonları hissedarlar tarafından bir kredi kuruluşunda veya akredite bir mikro-finans kuruluşunda açılan bir banka hesabına yatırılabilir ve ödeme makbuzu söz konusu fonların yatırıldığının kanıtı olarak kabul edilir. Ticaret Sicilinde ticari bir bankanın temsilcisi bulunmaktadır. Kayıt ücretleri de bankaya ödenir.</p>	1 gün	0 Amerikan Doları
4	<p>Şirketin kuruluşunu Ulusal İstihdam Ofisi'ne (l'Office National de l' Emploi, ONEM) bildirmek</p> <p>Kurum : ONEM</p> <p>İş Kanunu'nun 216. Maddesine göre, işçi çalıştırmayı gerektiren herhangi bir faaliyet planlayan herhangi bir gerçek veya tüzel kişi, işe başladıktan sonraki 15 gün içinde İş Teftiş Dairesi ve Ulusal İstihdam Bürosu'na bildirimde bulunmalıdır. Bildirim tek bir formda yapılır ve bir örneği Çalışma Müfettişliğine, diğer iki örneği de İstihdam Bürosuna gönderilir.</p>	1 gün	0 Amerikan Doları

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020a ve Yatırımların Teşviki Ulusal Ajansı, 2023)

Şekil 8. İYKE KDC'deki İşe başlama göstergenin bileşen puanları

Prosedür

Zaman

Maliyet

Ödenmesi gereken
asgari sermaye

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

Sahra altı Afrika'da iş kurma sürecinin ortalama Endeks puanı 80,1 olarak kaydedilmektedir. KDC, etkileyici bir 91,6 puanla, bu ortalamadan daha yüksek bir değere sahip olarak öne çıkmaktadır.

Bu, KDC'nin Ruanda (93,2) ve Burundi'nin (92,9) hemen ardında gelecek bölgede dikkat çeken bir konumda olduğunu göstermektedir. İş kurma sürecinde yapılması gereken iyileştirmeler ve reformlara rağmen, KDC'nin oldukça olumlu bir performansa sahip olduğunu belirtmek önemlidir.

3.2.4.2. Elektrik Temini

"Elektrik temini" göstergesi, bir işletmenin yeni inşa edilen bir depo için kalıcı bir elektrik bağlantısı sağlamasına ilişkin prosedürleri, zamanı ve maliyetleri değerlendirmektedir. Ayrıca, "Arz Güvenilirliği ve Tarifelerin Şeffaflığı Endeksi" elektrik arzının güvenilirliğini, tarife yapılarının şeffaflığını ve elektriğin fiyatlandırılmasını değerlendirmektedir (Dünya Bankası Grubu, 2020g).

3.2.4.2.1. KDC'de Elektrik Temini

KDC elektrifikasyon oranının en düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Kongo nüfusunun %10'undan azının elektriğe erişimi vardır; bu oran kentsel alanlarda %35 (Kinşasa'da %50), kırsal alanlarda ise %1'den azdır. Elektriğe erişimde büyük bölgesel farklılıklar vardır ve özellikle ülkenin kuzeyinde düşük seviyeler söz konusudur.

Tablo 7. KDC'de elektrik temini gerekli prosedür, zaman ve maliyet

	Prosedür	Gerekli zaman	Maliyet
1	<p>Özel trafo merkezi planları da dahil olmak üzere bağlantı başvurusunu gönderip saha incelemesini beklemek</p> <p>Kurum : SNEL</p> <p>Elektrik bağlantısı başvurusu online olarak yapılabilir. Aşağıdaki belgelerin ibraz edilmesi gerekmektedir: Niyet mektubu, müşterinin kimlik fotokopisi, vekaletname fotokopileri</p> <p>kadastro belgeleri ve deponun elektrik bağlantısının onayı. Belgelerin noter onaylı olmasına gerek yoktur. Belgeleri gönderdikten sonra müşterinin harici incelemeyi ve tahmini beklemesi gerekir.</p>	5 gün	59 Amerikan Doları
2	<p>SNEL tarafından harici saha incelemesini alma ve tahmini bedeli bekleme</p> <p>Kurum : Soci�t� Nationale d'Electricit� (SNEL) – Devlet Elektrik Kurumu</p> <p>Yeni bağlantı için fiyat teklifini yetkilendirmek ve üretmek için SNEL mühendisleri tarafından depoda harici bir inceleme yapılır. Fiyat teklifi alındıktan sonra müşteri ödemeyi yapar.</p>	3 gün	30 Amerikan Doları
3	<p>Elektrik yüklenicisinin özel trafo merkezi inşa etmesi</p> <p>Kurum : Elektrik M�teahhidi</p>	1 gün	0 Amerikan Doları

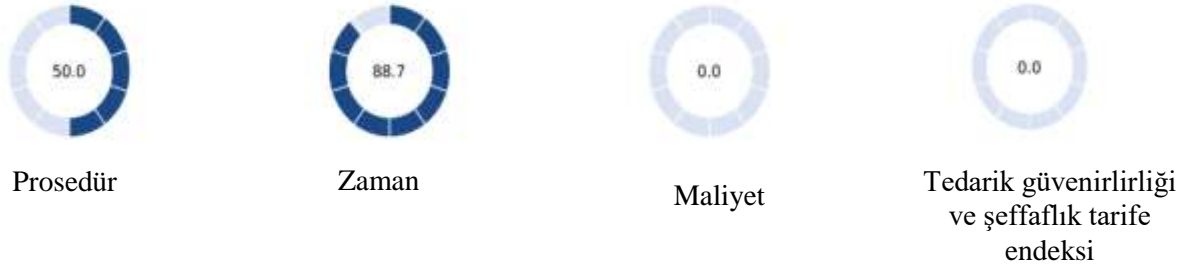
4	<p>"Yol otoritesinden kazı izni alınması</p> <p>Kurum: OVD (Yol ve Drenaj Ofisi), SNEL'deki Tek Nokta Hizmeti (Guichet Unique)</p> <p>Müşteriler, bir kazı izni almak için OVD (Yol ve Drenaj Ofisi)'ye şahsen gitmelidirler. SNEL'deki tek nokta hizmetin uygulanmasıyla müşteri, izin başvurusunu yapabilir ve ödemeyi tek nokta hizmette gerçekleştirebilir.</p>	1 gün	0 Amerikan Doları
	<p>SNEL tarafından özel trafo merkezinin dış denetiminin alınması</p> <p>Kurum : Société Nationale d'Electricité (SNEL)</p>	4 gün	0 Amerikan Doları
	<p>Tedarik sözleşmesini imzalayın ve SNEL tarafından sayaç montajını ve nihai bağlantıyı teslim alma</p> <p>Kurum : Société Nationale d'Electricité (SNEL)</p>	10 gün	4 bin 266,99 Amerikan Doları

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

İşletmeler için bağlantıların kurulmasında ve istikrarlı bir güç kaynağının sağlanmasında elektrik hizmetlerinin önemi yadsınamaz. Gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok işletme, yetersiz elektrik arzı ve kalitesinin yarattığı zorlukları aşmak için jeneratörler aracılığıyla kendi kendine tedarik yoluna başvurmuştur. Ancak Foster ve Steinbuks (2009) gibi çalışmalar, bu çözümün kamu hizmetlerinden elektrik elde etmeye kıyasla çok daha pahalı olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, küçük firmalar için, kendi kendine tedarik ile ilgili masraflar çok yüksek olabilmekte ve özellikle de bu tür iyileştirmeler artan elektrik tüketimini içeriyorsa, faaliyetlerini geliştirmelerini engelleyebilmektedir (Lee, 2010).

Kongo'da çok sayıda firma, güvenilir elektrik arzının olmaması nedeniyle elektrik jeneratörü kullanmak zorunda kalmaktadır. Kinşasa'da Ulusal Elektrik Şirketi (SNEL) tarafından sunulan kamu elektrik hizmeti zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu eksikliklere yanıt olarak, SNEL temsilcileri ve kullanıcılar elektrik dağıtımını ve erişimi için alternatif yaklaşımlar araştırmaktadır. Bazı yöneticiler ve yerel temsilciler izinsiz bağlantıların kurulmasını kolaylaştırmakta, fatura ödeme sürelerinin ertelenmesi için pazarlık yapmakta, ödeme karşılığında yük atma programlarını atlatmaya çalışmakta ve kullanıcıları yeniden kurulum için pazarlık yapmaya zorlamak amacıyla düzensiz kesintiler yapmakta, resmi görevleri dahilinde olsa bile her türlü müdahale için ödeme talep etmekte vb. Mağdurdan çok suç ortağı gibi görünen kullanıcılar, elektriğe erişim için resmi prosedürleri maliyet ve zaman açısından daha esnek hale getirdiği için bu uygulamaları tercih ediyor gibi görünmektedir (Mpiana Tshitenge, 2018).

Şekil 9. KDC'deki Elektrik temini göstergenin bileşen puanları

Elektrik bağlantı süreçleriyle ilgili maliyetlerin kolaylaştırılması ve azaltılması, motorlu taşıt üretimi gibi önemli elektrik talebi olan sektörlerdeki işletmelerin performansının artmasıyla ilişkilidir (Geginat ve Ramalho, 2018). Bir ülke olarak Kongo için elektrik arzının kalitesini artırmak çok önemlidir.

3.2.4.3. İnşaat İzinleri almak

Bu gösterge, bir depo inşa etme sürecinin tamamını takip ederek, bu çabayla ilgili prosedürleri, zamanı ve maliyetleri kapsamaktadır. Bu süreç, gerekli lisans ve izinlerin alınmasını, tüm zorunlu bildirimlere uyulmasını, gerekli denetimlerin başlatılmasını ve tamamlanmasını ve kamu hizmeti bağlantılarının güvence altına alınmasını içeriyordu. Ayrıca, gösterge bu prosedürel hususların ötesine geçerek Yapı Kalite Kontrol Endeksini de değerlendirmektedir. Bu endeks, yapı yönetmeliklerinin kalitesini, kalite kontrol ve güvenlik mekanizmalarının sağlamlığını, mevcut sorumluluk ve sigorta çerçevelerini ve profesyonel sertifikasyon gerekliliklerini incelemektedir (Dünya Bankası Grubu, 2020a).

3.2.4.3.1. KDC'de İnşaat İzinleri Almak

KDC'de İnşaat ruhsatı alma sürecini kolaylaştırmak amacıyla, kısaltması "Gupec" olarak bilinen inşaat ruhsatı vermek için Tek Pencere'nin oluşturulması, bir kamu kurumunun kurulması, organizasyonu ve işletilmesine ilişkin 24 Mayıs 2022 tarihli ve 22/21 sayılı Kararname ile kolaylaştırılmıştır (Desk Eco Journal, 2023).

"Gupec" in kurulmasıyla kaydedilen ilerlemeye rağmen, KDC'de inşaat ruhsatı almak için hâlâ izlenmesi gereken 13 prosedür bulunmaktadır. İYKE raporuna göre KDC bu konuda 59.5 puan almıştır. Bu puan Sahraaltı Afrika ortalaması olan 58,5'in üzerinde olsa da Ruanda (70,6), Angola (65,3) ve Malawi (63,1) gibi ülkelerle kıyaslandığında yetersiz kalmaktadır. Bu durum, KDC'de inşaat ruhsatı alma sürecinin verimliliğinde benzerlerine kıyasla daha fazla iyileştirme yapılması gerektiğini göstermektedir (Dünya Bankası Grubu, 2020b).

Şekil 10. KDC'deki İnşaat İzinleri göstergenin bileşen puanları

Prosedür

Zaman

Maliyet

Bina Kalite Kontrol Endeksi

Tablo 8. KDC'de İnşaat İzinlerini temin etmek için gerekli prosedür, zaman ve maliyet

	Prosedür	Gerekli zaman	Maliyet
1	Kadastro ekstresini temin etmek İlgili kurum : Kentsel Araştırma Dairesi ve Kadastro	15 gün	5 Amerikan Doları
2	İnşaat işlerine başlamadan önce denetim İlgili kurum: Şehir Planlama ve İskan Bakanlığı Denetim sırasında inşaat sahasının mülkiyeti ve bu arsa üzerinde başka kısıtlamalar veya ücretler olup olmadığı kontrol edilmektedir. Ayrıca, inşaat ruhsatı talep dilekçesine eklenen taşınmaz tapusu ve/veya diğer belgelerin doğruluğu da kontrol edilmektedir.	1 gün	0 Amerikan Doları
3	İnşaat ruhsatı temin etmek Kurum: Şehir Planlama ve İskan Bakanlığı İnşaat izni için gereken belgeler şunlardır: - Kiralama sözleşmesi - Kadastro çıktısı - İnşaat izni talebi - 1/2000 ölçekli Konum Planı - 1/500 ölçekli Genel Plan - Konum ve Yerleşim Planı (sokaklar, komşular, yapı yüksekliği) - 1/50 ölçekli İcra Planı	30 gün	1639 Amerikan Doları
4	İnşaat sırasında denetim Kurum : Şehir Planlama ve İskan Bakanlığı Bu ikinci denetim, inşaatın planlara uygun olup olmadığını; doğru inşaat malzemelerinin kullanılıp kullanılmadığını ve inşaatçının programa uyup uymadığını kontrol etmek içindir.	1 gün	0 Amerikan Doları
5	Son denetim talebi Kurum : Şehir Planlama ve İskan Bakanlığı	1 gün	0 Amerikan Doları
6	Uygunlu belgesini temin etmek Kurum : Şehir Planlama ve İskan Bakanlığı	30 gün	0 Amerikan Doları
7	Mülkiyet Sicilinde yeni bir mülk başlığı talep etmek	7 gün	60 Amerikan

	Kurum : Şehir Planlama ve İskan Bakanlığı		Doları
8	Mülkün incelenmesi ve PV de mise en valeur (Değerlendirme Tutanağı)'ün alınması Kurum : Kadastro	15 gün	0 Amerikan doları
9	Yeni mülk unvanını temin etmek Kurum: Arazi ve Gayrimenkul Tapu Sicil İdaresi Değerlendirme Tutanağı (yeni kadastro haritası), daha sonra Mülkiyet unvanını verecek olan Arazi ve Gayrimenkul Tapu Sicil İdaresine verilir. Bu kadastral ekstre, diğer tüm belgelerle birlikte Kadastro Dairesi Müdürü tarafından imzalanır.	7 gün	0 Amerikan Doları
10	Su şebekesine bağlantı için su şirketine başvurmak Kurum : REGIDESO Su şebekesine bağlanmak için gereken süre, binanın veya arazinin su kaynağından ne kadar uzakta olduğuna bağlıdır. Süre bir gün ile bir hafta arasında değişmektedir. Minimum ücret 100 Americka Dolarıdır.	1 gün	100 Amerikan Doları
11	Su şirketi tarafından denetleme ve maliyet tahmini alma Kurum : REGIDESO	1 gün	0 Amerikan Doları
12	Su şebekesine bağlantı sağlamak Kurum : REGIDESO	14 gün	0 Amerikan Doları
13	Septik tank inşa etmek Kurum : Özel firma	6 gün	1575 Amerikan Doları

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

KDC'de inşaat ruhsatı almak, toplam 122 gün süren, 13 prosedürü kapsayan ve 3.379 ABD doları tutarında harcamaya neden olan önemli bir zaman ve kaynak yatırımı gerektirmektedir. Prosedürlerin uzun sürmesi ve buna bağlı maliyetler önemli faktörlerdir. KDC gibi yoğun inşaat ihtiyacı olan bir ülkede, inşaat izni almak için gereken süre büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, inşaat izinlerinin alınmasına ilişkin maliyetlerin yüksek olduğu ülkelerde faiz oranlarındaki düşüşlerin ekonomi üzerinde nispeten sınırlı bir uyarıcı etkisi olduğu gözlemlenmiştir (Gete, 2014).

3.2.4.4. Tapu Siciline Kayıt

Bu gösterge, herhangi bir tapu ihtilafı olmaksızın bir arazi ve tescilli bir bina gibi bir mülk edinmek isteyen bir girişimciyi içeren standart bir senaryoyu göz önünde bulundurarak, mülkiyet kaydıyla ilgili süreçleri, süreyi ve masrafları değerlendirmektedir. Değerlendirme ayrıca, her bir ekonomide arazi idaresi sisteminin etkinliğinin değerlendirilmesini de kapsamıştır. Kaliteyi ölçmek için kullanılan arazi idaresi endeksi beş boyuttan oluşmaktadır: altyapının güvenilirliği, bilginin

şeffaflığı, coğrafi kapsam, arazi anlaşmazlıklarının çözümü ve mülkiyet haklarına adil erişim (Dünya Bankası Grubu, 2020i).

3.2.4.4.1. KDC’de Tapu Siciline kayıt

KDC’nin mevcut puanı 46.6 olan Tapu Siciline kayıt göstergesi 8 prosedürden oluşmaktadır. Bu puan Sahra altı ortalaması olan 53,6’nın altındadır. Tapu silicine kayıt prosedürleri ve yasaları kolaylaştırılmış bir ülke yabancı yatırıma elverişli bir ortam sağlayabileceğinden, bu göstergede açık bir iyileştirme ihtiyacı vardır. Bu süreçlerin basitleştirilmesi, Batalov (1998) tarafından da vurgulandığı üzere, yabancı yatırımların çekilmesinde kritik bir faktör olan gayrimenkul mülkiyet haklarına ilişkin belirsizliği azaltmaktadır. Mülkiyet devir prosedürlerinin etkinliğinin ve basitliğinin artırılması, yatırım ortamını olumlu yönde etkileyebilir ve genel ekonomik kalkınmaya katkıda bulunabilir.

Tablo 9. KDC’de Tapu Siciline kayıt göstergenin prosedür, gerekli zaman ve maliyet

	Prosedür	Gerekli zaman	Maliyet
1	Tapu Tescil Memurluğunda bir tapu araştırması yapmak Kurum : Tapu Tescil Memuru (Conservateur des Titres Immobiliers)	2 gün	5 Amerikan Doları
2	Satış sözleşmesini bir avukat ile imzalamak Kurum: Avukat	2 gün	1 225 Amerikan Doları (Mülkün %5 değeri)
3	Tapu Kayıt Memuru tarafından onaylanmış satış senedi ve değiştirilmesi için yapılan başvuru tescil belgesi almak Kurum : Tapu Tescil Memuru (Conservateur des Titres Immobiliers)	2 gün	1639 Amerikan Doları (80 - 120 \$, satıcı ve alıcının bir fotoğrafı 100 \$ noter onaylı satış sözleşmesi 60 \$ yeni mülk belgesi)
4	Kadastradan bir arazi araştırmacısı mülkü incelemek, değer biçer ve kadastro planını hazırlamak Kurum : Tapu Tescil Memuru (Conservateur des Titres Immobiliers)	1 gün	75 Amerikan Doları (\$50 - \$100 (ödenmiş muffedişe; aşağıdakiler de dahil olmak üzere araştırma ücretleri ve giderler))

5	Vergi dairesi (DGRAD) tarafından devlet vergileri için bir ödeme emri düzenlenmek Kurum: İdari ve Adli Gelirler Genel Müdürlüğü (Direction générale des recettes administratives, judiciaires, domaniales et de participations, DGRAD)	3 gün	0 Amerikan Doları
6	Devlet harçları ticari bir bankaya ödenir Kurum : Ticaret Bankası	1 gün	0 Amerikan Doları ((%3) için mülk değeri kayıt ücreti)
7	Alıcı adına yeni bir tescil belgesi düzenlenir Kurum : Mülkiyet Tescil Memuru (Conservateur des Titres Immobiliers)	14 gün	0 Amerikan Doları
8	Dijitalleştirilecek tescil belgesini Congo Check'ten onay almak Kurum : Congo Check Sarl	2 gün	0 Amerikan doları

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

Tapu siciline kayıt için gereken 27 günlük süre, bürokratik ve idari prosedürlerin külfetli yapısının altını çizmektedir. Bürokratik karmaşıklıkların azaltılması, mülkiyet kayıt prosedürlerinin hızlandırılması ve nihayetinde daha verimli ve duyarlı bir idari çerçeveye katkıda bulunulması için gereklidir. Bu girişim, mülkiyetle ilgili işlemlerde gereksiz gecikmeleri en aza indirerek iş dostu bir ortam yaratma ve ekonomik büyümeyi teşvik etme hedefiyle uyumludur.

3.2.4.5.Kredi Temini

Kredi Alma göstergesi, finansal erişimle ilgili iki önemli bileşeni içermektedir. Belirli bir ekonomideki kredi raporlama sistemlerinin verimliliğini ve esnekliğini inceleyerek Kredi Raporlama Sistemlerinin Gücünü dikkate almaktadır. Ayrıca, Teminat ve İflas Yasalarının Etkinliğini değerlendirerek, bu yasal çerçevelerin teminat ve Algılanan İflas Çözümleri Kolaylığı süreçlerini yöneterek kredi verme faaliyetlerini ne kadar iyi desteklediğine odaklanmaktadır (Dünya Bankası Grubu, 2020f).

3.2.4.5.1. KDC'de Kredi Temini

Kongo, 30 puanla krediye erişim açısından Sahraaltı Afrika ortalamasının altında kalmaktadır. Bu durum, 95 puana sahip olan ve kredi erişiminde dünya genelinde 4. sırada yer alan Ruanda gibi diğer bazı Sahra altı Afrika ülkeleriyle tezat oluşturmaktadır.

Şekil 11. KDC'nin İYKE 2020 raporunda Krediye erişim göstergesinin puanı

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

Krediye erişim, yatırımcılar için son derece kritik bir konu. KDC'nin bu alanda önemli reformlara ihtiyaç duyması kaçınılmaz. Krediye erişim reformlarının etkili olabilmesi, kredi sağlayan kuruluşların kapsamı ve kredi bilgilerinin paylaşılabilirliği ile doğrudan ilişkilidir. Bu tür reformların etkisi özellikle sözleşmelerin uygulanmasının zayıf olduğu ülkelerde, KDC gibi ülkelerde daha da belirgin hale gelmektedir (Martinez Peria & Singh, 2014). Bu çerçevede, KDC'nin bu alandaki reformlara odaklanması hayati önem taşımaktadır.

Ayrıca, dikkat çekici bir diğer husus, Kongo'daki tüm finansal kuruluşların yabancı sermayeye ait olması ve yerli bir kuruluşun bulunmamasıdır. Bu durum, ülkede kapsamlı mali reformlara acil ihtiyaç olduğunu gösteriyor. Belki de Kongoluların kendi finansal kuruluşlarını kurması, krediye erişimi kolaylaştırabilir ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirebilir.

3.2.4.6. Azınlık Haklarının Korunması

Bir kuruluşta kurumsal yönetimin veya azınlık (küçük hissedar) haklarının yöneticiler tarafından şirket varlıklarının kötüye kullanılmasına karşı ne ölçüde korunduğunun değerlendirilmesi Azınlık Yatırımcı Koruma Endeksi aracılığıyla yapılmaktadır. Bu endeks alternatif olarak Küçük Yatırımcı Koruma Endeksi olarak da adlandırılmaktadır. (Dünya Bankası Grubu, 2020h).

3.2.4.6.1. KDC'de Azınlık Haklarının Korunması

KDC'nin kanunu, yerli ya da yabancı, kökenlerine bakılmaksızın tüm yatırımcılara eşit muamele yapılmasını sağlar ve garanti etmektedir. Bu, Kongolu bir yatırımcı ile yabancı bir yatırımcı arasında hiçbir şekilde ayrımcılığa izin verilmediği anlamına gelir ve yasal çerçevede eşit muamele taahhüdünü vurgulamaktadır (www.investindrc.cd, 2018).

Şekil 12. KDC'deki azınlık haklarının korunması göstergenin puanı

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

3.2.4.7. Vergilerin Ödenmesi

Bu gösterge, orta ölçekli bir şirketin belirli bir yılda ödemekle veya kesmekle yükümlü olduğu vergileri ve zorunlu katkıları belgelemektedir. Ayrıca, vergi ve katkı payı yükümlülüklerinin yerine getirilmesiyle ilgili idari yük değerlendirilmektedir (Dünya Bankası Grubu, 2020d) .

3.2.4.7.1. KDC'de Vergilerin Ödenmesi

Kongo vergi sistemi hem yabancı hem de yerli yatırımcılar için caydırıcı bir unsur haline gelmiş ve birçok kişiyi başka yerlerde yatırım fırsatları aramaya sevk etmiştir. Buna ek olarak, bazı kişiler KDC'yi bir vergi cenneti olarak istismar etmekte, devletin mali durumunu olumsuz yönde etkilerken kendilerini zenginleştirmek için bir araç olarak kullanmaktadır. Yarı kurumsallaşmış yolsuzluğun yaygınlığı, etkili gelir tahsilatının önündeki önemli bir engel olarak öne çıkmaktadır. Kongo Demokratik Cumhuriyeti, iyi yapılandırılmış vergi kanunlarına sahip olmasına rağmen, bunların uygulanmasını sağlayacak yeterli yaptırım tedbirlerinden yoksundur. Sonuç olarak, mevcut sistem ülke gelirlerinin maksimize edilmesinde etkili bir araç olmaktan uzaktır (Mushi, 2021).

Şekil 13. İYKE 2020 raporunda KDC'nin vergi ödeme göstergesinin bileşen puanları

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

2020 Doing Business raporunda KDC'nin vergi ödeme göstergesi 40.9 puan olarak Sahra altı ülkeler ortalamasının altında kalmıştır. Bu durum Kongo'yu Ruanda (84.6), Angola (69.5), Malavi (62.4) ve Burundi (60.9) gibi ülkelerin oldukça gerisine yerleştirmektedir. Özellikle KDC'nin aşırı olduğu düşünülen 52 vergi uyguladığı dikkat çekmektedir. Vergilerin çokluğu hem yerli hem de

yabancı girişimciler arasında endişelere yol açtığından bu konunun ele alınması büyük önem taşımaktadır. Vergilendirme sistemi, yatırımcıları cezbetmede çok önemli bir faktördür. Karmaşık bir vergi sistemi doğrudan yabancı yatırımları (DYY) önemli ölçüde engellerken, DYY akışlarının hacmi üzerindeki etkisi aşgari düzeydedir. Lawless'in, (2013) çalışması, vergi karmaşıklığındaki %10'luk bir azalmanın, efektif kurumlar vergisi oranını bir puan düşürmekle eşdeğer olduğunu ortaya koymaktadır.

Kongolu bir gümrük uzmanı, ihracata yönelik üretim eksikliği göz önüne alındığında, ülkenin birincil gelir kaynağı olarak vergilerin önemini vurgulamaktadır. Uzman, yüksek vergi oranlarının gelir elde etmek için gerekli olduğunu, çünkü ülkenin gelir biriktirebileceği tek aracı oluşturduğunu ileri sürmektedir. Alternatif gelir kaynaklarının yokluğu, vergilerin ülkenin ekonomik refahının sürdürülmesindeki öneminin altını çizmektedir.

3.2.4.8.Sınır Ötesi Ticaret

Sınır ötesi ticaret göstergesi, mal ihracatı ve ithalatının lojistik süreçlerinde yer alan zaman ve maliyeti sistematik olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirme, tarifeler hariç olmak üzere, genel ihracat veya ithalat sürecindeki üç farklı prosedür grubuna odaklanmaktadır. İncelenen prosedürler belgesel uygunluk, sınır uygunluğu ve yurt içi taşımacılığı kapsamaktadır. Sınırlar ötesi ticaret göstergesi, bu unsurları kapsamlı bir şekilde ölçerek, malların uluslararası ticaretiyle ilgili verimlilik ve maliyetlerin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Dünya Bankası Grubu, 2020k).

3.2.4.8.1. KDC'de Sınır Ötesi Ticaret

KDC, ekonomisinin önemli bir bölümünü oluşturan sektör ile uluslararası ticarete güçlü bir bağlılık göstermektedir. Veriler, zaman ve maliyet hususları da dahil olmak üzere ihracat ve ithalat prosedürlerindeki değişiklikleri özetlemekte ve sınır ötesi ticaretin verimliliğindeki ve ilgili masraflarındaki gelişmeleri yansıtmaktadır:

İhracat Prosedürleri:

- Sınır Ötesi Ticaret Prosedürlerine Uyum (saat olarak): 515 saatten 300 saate düşmüştür.
- Sınır Ötesi Ticaret Prosedürlerine Uyum Maliyeti (ABD Doları cinsinden): 2.223 USD'den 1.000 USD'ye düşürülmüştür.
- Sınır Ötesi Ticaret Gerekliliklerine Uyum (saat olarak): 698 saatten 300 saate düşmüştür.
- Belgelendirme Gerekliliklerine Uyum Maliyeti (ABD Doları cinsinden): 2.500 USD'den 1.200 USD'ye düşmüştür.

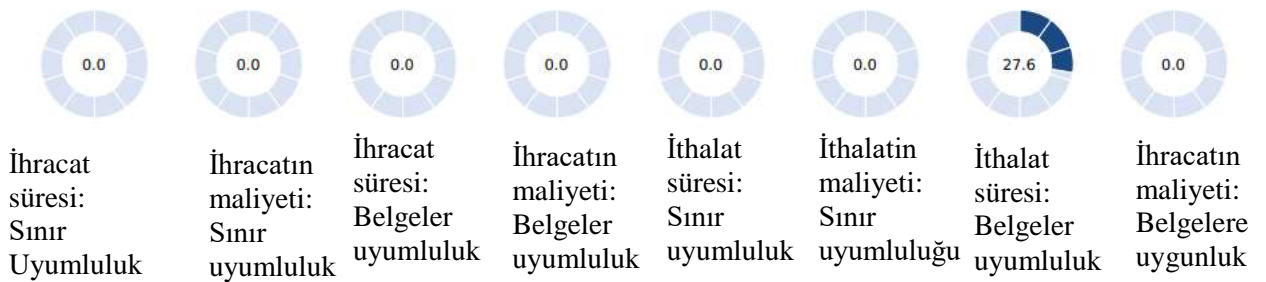
İthalat Prosedürleri:

- Sınır Ötesi Ticaret Prosedürlerine Uyum (saat olarak): 588 saatten 290 saate düşmüştür.
- Sınır Ötesi Ticaret Prosedürlerine Uyum Maliyeti (USD cinsinden): 3.039 USD'den 1.000 USD'ye düşürülmüştür.
- Belgelendirme Gerekliliklerine Uyum (saat olarak): 216 saatten 105 saate düşmüştür.
- Belgelendirme Gerekliliklerine Uyum Maliyeti (ABD Doları cinsinden): 875 USD'den 425 USD'ye düşmüştür (www.investindrc.cd, 2018).

Bu değişiklikler, daha verimli ve uygun maliyetli bir sınır ötesi ticaret ortamına katkıda bulunarak, hem ihracat hem de ithalat süreçleriyle ilgili zaman ve maliyetin kolaylaştırılması ve azaltılmasına yönelik olumlu bir eğilime işaret etmektedir.

Resmi veriler ithalat ve ihracat prosedürlerinde verimlilik artışı olduğunu gösterse de, gerçekte durum farklı görünmektedir. İthalat ve ihracat süreçleri uzamakta ve gümrük ücretleri o kadar fahiş seviyelere ulaşmıştır ki yatırımcılar arasında bir şikayet kaynağı haline gelmiştir. Çok sayıda yatırımcı, 40 feet'lik bir konteyner satın almak için 15.000 \$ gibi yüksek meblağlar ödemek zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Bu önemli mali yük, yatırımcılar için önemli bir zorluk ve endişe kaynağı oluşturmaktadır ve potansiyel olarak genel iş ortamını ve ekonomik cazibeyi etkilemektedir. Resmi veriler ile yatırımcıların pratik deneyimleri arasındaki bu tutarsızlıkların giderilmesi şeffaflığın, güvenin ve daha yatırımcı dostu bir atmosferin teşvik edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Şekil 14. İYKE 2020 raporunda KDC'nin Sınır Ötesi Ticaret göstergesinin bileşen puanları

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

Sınır Ötesi Ticaret göstergesinin bileşenleri arasında sadece "İthalat Süresi: Belgeler uyumluluk" bileşenine bir puan verilirken diğer bileşenlere puan verilmemiştir. Bu veri eksikliği, bu belirli bileşenler için kapsamlı bilgi eksikliğine işaret etmektedir.

3.2.4.9.Sözleşmelerin Uygulanması

Sözleşmelerin uygulanması göstergesi, ticari bir anlaşmazlığın yerel bir ilk derece mahkemesi aracılığıyla çözüme kavuşturulmasının hem zamanını hem de maliyetini değerlendirmektedir. Buna ek olarak, her bir ekonominin mahkeme sisteminin kalitesini ve verimliliğini artırmayı amaçlayan bir dizi en iyi uygulamayı ne ölçüde benimsediğini değerlendiren yargı süreçlerinin kalitesi endeksini de içermektedir. Bu kapsamlı değerlendirme, yasal mekanizmaların etkinliği ve belirli bir ekonomide sözleşmelerin uygulanmasına yönelik genel ortam hakkında fikir vermektedir (Dünya Bankası Grubu, 2020e).

3.2.4.9.1. KDC'de Sözleşmelerin Uygulanması

KDC sözleşmelerin uygulanması göstergesi 33,3 ile Sahra Altı Afrika ortalaması olan 49,6'nın altındadır. KDC'nin bu puanı yükseltmesi zorunludur ve bu da sözleşmelerin uygulama süreçlerinin verimliliği ve etkinliğinde iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Şekil 15. İYKE 2020 raporunda KDC'nin sözleşmelerin uygulanması göstergenin bileşen puanları

Zaman

Maliyet

Yargı süreçlerinin kalitesi endeksi

Kaynak: (Dünya Bankası Grubu, 2020b)

Söz konusu veriler bağlamında sözleşmelerin uygulanmasına yönelik süreç, aşağıdaki aşamalardan oluşan toplam 610 günlük bir süreyi kapsamaktadır:

- Dosyalama ve Hizmet: 20 gün
- Yargılama ve Karar: 300 gün
- Kararın Uygulanması: 290 gün

Ayrıca, sözleşmelerin uygulanmasıyla ilgili maliyet, talep değerinin bir yüzdesi olarak ifade edilir:

- Toplam Maliyet: Talep değerinin %80,6'sı
- Avukatlık Ücretleri: 70%
- Mahkeme Harçları: 7.8%
- İcra Harçları: %2,8

Yasal çerçevenin değerlendirilmesi aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Yasal Prosedürlerin Kalitesi (0-18): 7 ila 12 arasında puanlanmıştır.
- İşletme Yönetimi (0-6): 0,5 ile 3 arasında puanlanmıştır.
- Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri (0-3): 2 ila 3 arasında puanlanmıştır.

Bu puanlar yasal prosedürlerin etkinliği ve verimliliği, iş yönetimi uygulamaları ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin mevcudiyeti hakkında fikir vermektedir. Kongo'da sözleşmelerin uygulanmasını düzenleyen kanunlarda yapısal reformlar yapılması gerekmektedir. Sözleşmelerin etkili bir şekilde uygulanmasının sağlanmasında kritik bir bileşen olan Kongo'daki yargı hizmetlerinin kalitesi, dikkat edilmesi ve iyileştirilmesi gereken bir alandır.

3.2.4.10. İflasın Çözülmesi

İYKE, İflasın Çözümü değerlendirmesinde, yerel tüzel kişiliklerle ilgili Algılanan İflas Çözümleri Kolaylığı süreçlerinin süresini, masraflarını ve sonuçlarını incelemektedir. Bu faktörler, yeniden yapılanma, tasfiye veya borç icrası (haciz veya kayyum) gibi süreçler yoluyla teminatlı alacaklılar tarafından geri alınan dolar üzerinden sent olarak ifade edilen geri kazanım oranını hesaplamak için kullanılmıştır. Alacaklılar tarafından geri kazanılan tutarın bugünkü değeri, merkez bankaları ve Economist Intelligence Unit'ten elde edilen verilerle tamamlanan Uluslararası Para Fonu'nun borç verme oranları kullanılarak belirlenmiştir (Dünya Bankası Grubu, 2020j).

3.2.4.10.1. KDC'de İflasın Çözülmesi

Dünya Bankası Grubu ekibi tarafından yapılan araştırmaya göre, KDC'de son 12 ay içinde herhangi bir haciz, tasfiye veya yeniden düzenleme işlemi rapor edilmemiştir. Bu tür işlemlerin olmaması, açıklanan Algılanan İflas Çözümleri Kolaylığı senaryosuyla ilgili süre, maliyet veya sonuçların değerlendirilmesini imkansız kılmaktadır. Sonuç olarak, KDC için İflasın Çözümü göstergesine 0 puan verilmiştir. Bu sorunu ele almak için KDC'nin Algılanan İflas Çözümleri Kolaylığının çözümüne ilişkin net bir yasal çerçeve oluşturması zorunludur. Bu konuda kapsamlı yasaların geliştirilmesi, gelecekte ilgili verilerin toplanmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştıracaktır.

KDC'nin Algılanan İflas Çözümleri Kolaylığı reformlarını başlatması hayati önem taşımaktadır. Finansal sıkıntıların etkin bir şekilde çözülmesini kolaylaştırdığı bilinen sağlam Algılanan İflas Çözümleri Kolaylığı yasaları, daha dinamik bir özel sektörle ilişkilidir (Klapper, 2011). İflas maliyetlerinin yüksek olduğu ülkeler, ekonomi politikası belirsizliğinin hem DYY girişi hem de çıkışı üzerindeki baskılayıcı etkisini kötüleştirme eğilimindedir (Zhu vd., 2019). Bu nedenle KDC etkili Algılanan İflas Çözümleri Kolaylığı reformları uygulayarak potansiyel olarak daha dirençli ve canlı bir özel sektörü teşvik edebilir ve aynı zamanda ekonomik politika belirsizliği ile ilişkili DYY üzerindeki olumsuz etkileri azaltabilir.

İş Yapma Göstergeleri, hem yerel yatırımları hem de Doğrudan Yabancı Yatırımları (DYY) çeken daha temiz bir iş ortamının teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. KDC'nin bu göstergeleri iyileştirmesi ve nihayetinde daha da elverişli bir iş ortamına katkıda bulunması zorunludur. Şu anda, Doing Business raporunda 100 üzerinden 27 puan alan Kongo, iş yapmak için küresel olarak en zor 7. ülke konumundadır. Bu sıralama potansiyel yatırımcılar arasında olumsuz bir imaj ve algı yaratmaktadır.

İYKE raporunun 2020'den bu yana yayınlanmamasına rağmen, ülkeleri belirli reformları yürürlüğe koymaya, böylece düzenlemeleri iyileştirmeye ve iş ortamını basitleştirmeye motive etmede psikolojik bir rol oynamıştır. Birçok ülke, İş Yapma Kolaylığı raporunda daha elverişli bir konum elde etmek için aktif olarak önemli reformlar gerçekleştirerek daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekmeyi amaçlamıştır.

3.2.5. Sınırlılıklar

Dünya çapındaki farklı ekonomilerden elde edilen verilerin karşılaştırılabilirliği, İş Yapma Kolaylığı göstergeleri açısından oldukça önemlidir. Bu veriler, ülkeler arasındaki ekonomik performans değerlendirmek, yatırım olanaklarını analiz etmek ve politika oluşturmak için temel bir kaynak olsa da bazı zayıf yönleri ve sınırlılıkları bulunmaktadır.

İş yapma kolaylığı raporu sadece büyük iş şehirlerini göz önüne almaktadır (source a ajouter). Bir ülkedeki iş düzenlemeleri genellikle büyük şehirlerle sınırlı kalmaz. Kırsal alanlarda, küçük kasabalarda ve farklı bölgelerde iş yapma koşulları büyük şehirlerden farklılık gösterebilir. Başka bir deyişle, iş düzenlemeleri ve uygulamaları ülke genelinde farklılık gösterebilir. Metropol odaklı bir rapor, heterojenlikleri göz ardı ederek iş dünyası için eksik bir rehber sunabilir. Bu nedenle, iş yapma kolaylığı raporları bir ülkenin genel ve homojen bir iş ortamını yansıtmayabilir.

İş yapma kolaylığı endeksi, genellikle çok uluslu şirketler tarafından yatırım yeri kararlarında önemli bir gösterge olarak kabul edilmekle birlikte, bu endeksi tek başına değerlendirmek doğru bir yaklaşım değildir. İş yapma kolaylığı sıralamasının yabancı yatırımcılar için tek karar kriteri olarak kullanılmaması gerektiğini vurgulamak önemlidir. Bu endeks, yatırım ortamını değerlendirmede önemli bir rol oynasa da, bir ülkenin cazibesini belirleyen diğer faktörler de göz önüne alınmalıdır.

Yatırımcılar, yatırım kararı almadan önce sadece İş Yapma Kolaylığı değil, aynı zamanda siyasi istikrar, iş gücü kalitesi, altyapı kalitesi, iç pazar büyüklüğü, Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi gibi diğer önemli faktörleri de göz önünde bulundurmalıdır. Bu unsurlar, bir ülkedeki iş ortamını daha geniş bir perspektiften değerlendirerek, yatırım kararı sürecini daha sağlam bir temele oturtmaya yardımcı olabilir.

4. YATIRIM NİYETİ

4.2. Yatırım Niyeti kavramı

Yatırım niyeti, kavramın özünü yansıtan iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşmakta: 'yatırım' ve 'niyet'. Yatırım, bugünden fedakarlık yaparak gelecekte gelir elde etme amacıyla gerçekleştirilen bir eylemdir (Mengi ve Türkmen, 2013). Yatırım, millî ekonominin veya bir ticaret kuruluşunun üretim ve hizmet gücünü artırıcı nitelikte olan aktif değerlerine yapılan yeni eklemeler; envestisman (Türk Dil Kurumu, 2024).

Niyet ise, uzmanların çeşitli şekillerde tanımladıkları bir kavramdır, ancak genel olarak, bir bireyin gelecekte ne yapmayı planladığını belirtmesi olarak kabul edilmektedir. Esasen, bir kişinin niyeti, zamanın ilerleyen bir noktasında belirli bir eylemde bulunma arzusunu veya planını kapsamaktadır. Bird (1988) bakış açısına göre niyet, kişinin dikkatini belirli amaçlara veya hedeflere yönlendiren, geçmiş deneyimlerle veya sonuçlara ulaşmaya yönelik yerleşik yaklaşımlarla şekillenen zihinsel bir durum olarak görülmektedir. Öte yandan, Angelle (2006) bir bireyin niyetini, belirli bir şekilde hareket etme konusundaki kesin kararlılığı olarak nitelendirmektedir. Ayrıca, niyetin, bireylerin gelecekteki davranışlarını tahmin etmede önemli bir rol oynayan bireysel içsel değerlerle birlikte kasıtlı ve açık tutumların birleşimini temsil ettiği vurgulanmaktadır.

Yatırım niyeti, yatırımcıların karar verme süreçlerinin karmaşık psikolojik boyutlarını inceleyip sadece yatırım yapma eyleminin ötesine geçerek bu seçimleri şekillendiren temel tutumları araştırmaktadır. Yatırımcılar, kişisel inançlar, risk toleransı, finansal hedefler, piyasa algıları ve dış faktörlerden oluşan karmaşık bir etki ağındadır.

Yatırım yapmaya yönelik davranışsal niyetin anlaşılması, bilişsel süreçler ile duygusal tepkiler arasındaki incelikli etkileşimin takdir edilmesini gerektirmektedir. Yatırımcı kararları genellikle piyasa dinamikleri, hakim ekonomik eğilimler ve finansal kazanç veya kayıp potansiyeli hakkındaki yorumlarından etkilenmektedir. Aşırı güven veya riskten kaçınma gibi psikolojik önyargılar, yatırım tercihleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Yolsuzluk Algı Endeksi ve İş Yapma Kolaylığı gibi uluslararası raporlar yatırımcılar için kritik hususlar haline gelmektedir. Çünkü yolsuzluk ve zorlu iş ortamları potansiyel riskler olarak algılanmaktadır.

İster yerel ister yabancı yatırım olsun, yatırımın özü niyetin eyleme dönüştürülmesinde yatmaktadır. Bu nedenle, yatırımcıların karar alma süreçlerinin psikolojik yönleri hakkında fikir edinmek çok önemlidir. Bu psikolojik faktörlerin çok yönlü doğasını tanımak ve anlamak, yatırım kararlarını yönlendiren dinamikleri kavramak ve nihayetinde finansal ortamın daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmak için gereklidir (Samsuri vd., 2019).

4.3. Yatırım Niyeti açıklayan bazı Teoriler

Yatırım niyetini daha derinlemesine anlamak için araştırmacılar, yatırımcıların yatırım yapma niyetlerini ve bu niyetleri şekillendiren faktörleri açıklayan literatürdeki yaygın teorilere yönelmişlerdir. Özellikle, yaygın olarak kabul gören iki teori "Gerekçeli Eylem Teorisi" ve "Planlı Davranış Teorisi" dir.

4.3.1. Mantıklı Eylem Teorisi (Theory Of Reasoned Action)

"Mantıklı Eylem Teorisi" (Theory of Reasoned Action), sosyal psikolojiden kaynaklanan bir kavram. Bu kavram, Fishbein ve Ajzen (1975) tarafından geliştirilen, bireylerin inançlarının, tutumlarının, normlarının, niyetlerinin ve davranışlarının arasındaki ilişkilerini açıklayan bir modeldir. Bu modele göre, bir bireyin davranışı, o davranışta bulunma niyetinden etkilenmektedir. Bu niyet, kişinin belirli bir davranışa ilişkin tutumu ve öznel normları tarafından şekillendirilmektedir. Bireylerin önceden var olan tutum ve davranışsal niyetlerine göre nasıl davranacaklarını tahmin etmek için kullanılmaktadır. Bireyin belirli bir davranışta bulunma kararı, o davranışın sonucunda elde etmeyi umduğu sonuçlara bağlıdır.

Fishbein ve Ajzen (1975, s. 302) tarafından tanımlandığı şekliyle öznel normlar, bireyin söz konusu davranışı gerçekleştirmesi ya da gerçekleştirmemesi gerektiğine ilişkin olarak önemli diğer kişiler tarafından sahip olunan görüşlere dair algısını ifade etmektedir. Model özünde bir denkleme özetlenebilir:

$$\text{Davranışsal Niyet} = \text{Tutum} + \text{Öznel Normlar}$$

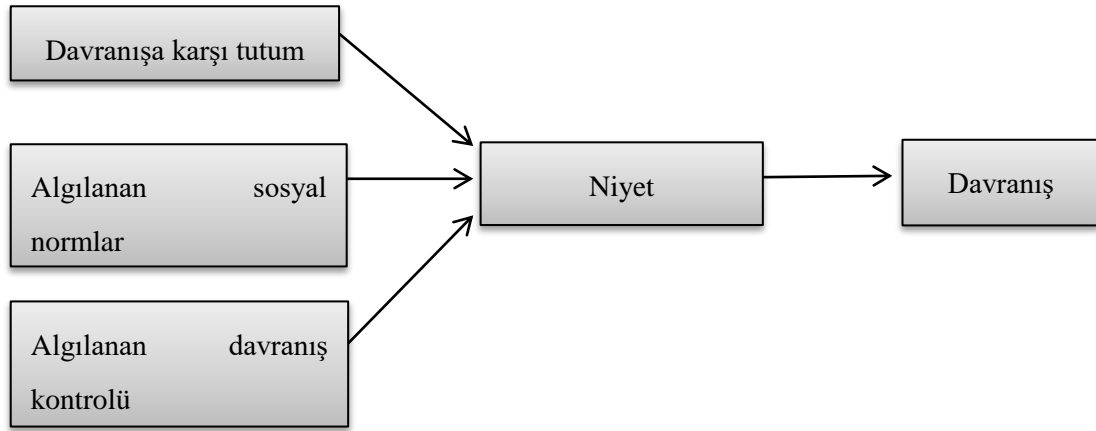
Mantıklı Eylem Teorisi ayrıca davranışı etkileyen diğer tüm faktörlerin bunu tutum veya öznel normları etkileyerek dolaylı yoldan yaptığını ileri sürer. Fishbein ve Ajzen (1975) bu faktörleri dış değişkenler olarak adlandırmaktadır. Bunlar, örneğin görevlerin özellikleri, arayüz veya kullanıcı, geliştirme veya uygulamanın doğası, politik etkiler, organizasyon yapısı vb. unsurları kapsamaktadır (Sheppard vd., 1988).

4.3.2. Planlı Davranış Teorisi (Planned Behavior Theory)

Planlı Davranış Teorisi, Ajzen (1991) tarafında geliştirilmiştir. Bu teori, kişinin davranışını niyet yoluyla tahmin edebilen bir model sunmaktadır. Ajzen (1991) Planlı Davranış Teorisi, mantıklı eylem teorisinin bir uzantısıdır ve bu teoriye ek olarak bir değişken eklenmiştir: Algılanan Davranışsal Kontrol. Planlı Davranış Teorisi, davranışın kökeninde bireyin niyetini merkeze almaktadır (Fayolle, 2005). Bu teoriye göre, bir planlama gerektiren her türlü davranış, bu davranışı gerçekleştirme niyeti tarafından önceden tahmin edilebilir.

Ajzen'nin (1991) Planlı Davranış Teorisi'ne göre, niyet üç temel belirleyicinin sonucudur: davranışa karşı tutum, algılanan sosyal normlar ve algılanan davranış kontrolü. Davranışa karşı tutum, bireyin hedeflediği davranışa ne kadar çekici veya itici bulunduğunu kişisel olarak değerlendirmesi anlamına gelmekte yani kişinin ilgili davranışı olumlu veya olumsuz derecede değerlendirme derecesini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, bireyin davranışın gerçekleştirilmesinin sonuçları hakkındaki inançlarından oluşmaktadır. Öte yandan, algılanan sosyal normlar, aile, arkadaşlar ve ebeveynler gibi yakın sosyal çevresi tarafından bireye uygulanan sosyal baskıları veya kişi için önemli olan bireylerin hedef davranışın, yani teşebbüs eyleminin gerçekleştirilmesine ilişkin görüşlerinin algılanmasını içermektedir (Emin, 2004). Bu algı, bireyin sosyal çevresindeki kişilerin beklenti ve görüşlerine uyma motivasyonundan etkilenmektedir. Bandura (1977) öz yeterlilik kavramından kaynaklanan algılanan davranışsal kontrol, bireyin belirli bir davranış gerçekleştirme konusunda algılanan yeteneğini ifade eder. Ajzen (1991) öne sürdüğü gibi niyetin ifadesi, bireyin iradesi dahilinde olmasına bağlıdır. Bu faktör, bireyin kendi becerileri, geçmiş deneyimleri, olası engelleri ve istenen davranış gerçekleştirme için gerekli kaynaklar ve fırsatlar üzerindeki anlayış ve hakimiyet düzeyini kapsamaktadır.

Şekil 16. Planlı Davranış Teorisinin Çekirdek Modeli

Kaynak: Planlı Davranış Teorisinin Çekirdek Modeli (Ajzen, 1985).

Aharoni (2015), iç ve dış faktörlerin bir şirketin yabancı ülkelere yatırım yapma niyetini nasıl etkileyebileceğini açıklayan “firma davranış teorisi” önermiştir. Teorideki model, şirket içindeki stratejik düşüncelerin, yatırım niyetini yönlendiren ana dahili faktörler olduğunu varsaymaktadır. Öte yandan, yatırım niyetini etkileyebilecek dış faktörler arasında yabancı hükümetlerden gelen davetler, pazar kaybı endişeleri ve diğer benzer faktörler yer almaktadır.

Ajzen (1985, 1991, 2002) tarafından geliştirilen Planlı Davranış Teorisi, sosyal psikoloji alanında davranış tahmin etmeye yönelik bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Bireylerin kasıtlı kararlar verdikleri

ve davranışlarının belirli bir faaliyette bulunma niyetlerinin doğrudan bir sonucu olduğu önermesine dayanmaktadır. Birçok alanda kullanılmaya başlanmıştır. Çok sayıda araştırmacı (Akhtar & Das, 2019; East, 1993; Hapsari, 2021; Mahardhika ve Zakiyah, 2020; Rathee ve Aggarwal, 2022; Sobaih ve Elshaer, 2023), yatırım niyetini açıklamak için Planlı Davranış Teorisi'ni uygulamıştır.

Akhtar & Das (2019), finansal okuryazarlığı ve kişilik özelliklerinin yanı sıra Planlı Davranış Teorisi'ni kullanarak Hintli yatırımcıların hisse senedi piyasalarındaki yatırım niyetleri üzerine bir analiz gerçekleştirmiştir. Çalışmaları, tutumun finansal okuryazarlığı ile yatırım niyeti arasındaki bağlantıda kısmi bir aracı olarak önemli bir rol oynadığını gösteren kayda değer bulgular ortaya koymuştur. Buna ek olarak, finansal öz yeterliliğin kişilik özellikleri ve yatırım niyeti arasındaki ilişkiyi etkilemede ikili bir role sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, çalışma öznel normların kişilik özellikleri ve yatırım niyeti arasındaki ilişki üzerinde zayıf bir pozitif etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Buna karşılık, öznel normların yatırım niyeti üzerinde zayıf bir pozitif etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, yatırımcıların niyetlerini şekillendiren faktörlerin karmaşık etkileşimine dair değerli bilgiler sunmakta ve yatırım kararı verme bağlamında finansal okuryazarlığı, kişilik özellikleri ve Planlı Davranış Teorisi'nin bileşenleri arasındaki incelikli ilişkilere ışık tutmaktadır.

Hapsari (2021) çalışmasında, Endonezyalı yatırımcıların yatırım fonu ürünlerindeki yatırım niyetleri çoklu doğrusal regresyon uygulanarak incelenmiştir. Çalışma, yatırım niyetlerini etkileyen faktörleri ortaya çıkarmak için Planlı Davranış Teorisi'nden yararlanmıştır. Hapsari, yatırım fonu yatırımı bağlamında tutum, öznel normlar ve algılanan kontrol davranışının birlikte davranışsal niyetin bileşenlerini oluşturduğunu tespit etmiştir.

Rathee ve Aggarwal (2022), araştırmalarında Hintli yatırımcıların etki yatırımı niyetini şekillendiren faktörleri araştırmak için iki aşamalı bir yapısal eşitlik modelleme yaklaşımı kullanmışlardır. Planlı Davranış Teorisi'nden yararlanarak, risk algısı ve içsel motivasyon olmak üzere iki ek yapıyı dahil ederek çerçeveyi genişletmişlerdir. Çalışma, Hindistan bağlamında etki yatırımı niyeti olgusunu tahmin etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın bulguları, tutum, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrolün yatırımcıların Hindistan'da etki yatırımı yapma niyeti üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, risk algısının yatırımcı niyeti üzerinde en az olumlu etkiye sahip olduğu belirlenirken, iç motivasyon yatırımcıların etki için yatırım yapma niyeti üzerinde güçlü bir olumlu etki yaratmıştır. Bu sonuçlar, özellikle Hindistan pazarında etki yatırımı bağlamında, yatırımcıların karar alma süreçlerinde yer alan karmaşık dinamiklerin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Yatırım niyetini anlamak için Planlı Davranış Teorisi'nin kullanarak en güncel araştıranlardan Sobaih ve Elshaer (2023). Çalışmalarında, Planlı Davranış Teorisi'nin merceğini kullanarak finansal okuryazarlığının riskli yatırım niyeti üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırma, finansal okuryazarlığı ile riskli yatırım niyeti arasındaki ilişki üzerinde Planlı Davranış Teorisi öncülünün etkisini incelemek için kapsamlı bir model geliştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca çalışmada, risk almanın üç Planlı Davranış Teorisi yapısı ile riskli yatırım niyeti arasındaki bağlantılar üzerindeki ılımlı etkisi araştırılmıştır. Bu araştırma için kullanılan anket Suudi Arabistan'daki devlet üniversitelerinin son sınıf öğrencilerine yöneliktir. SmartPLS kullanılarak analiz edilen bulgular, finansal okuryazarlığının riskli yatırıma yönelik tutumlar, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrol üzerinde anlamlı bir pozitif etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Hem öznel normlar hem de algılanan davranışsal kontrol riskli yatırım niyeti üzerinde önemli bir pozitif etki göstermiştir. İlginç bir şekilde, öğrencilerin kişisel tutumlarının riskli yatırım niyeti üzerinde önemli bir doğrudan veya aracı etkisi olmamıştır. Ayrıca, risk alma, kişisel tutum ile riskli yatırım niyeti arasındaki ilişkiyi hafifletmemiştir. Çalışma, riskten kaçınan bir kültüre mensup olan öğrencilerin kişisel tutumlarının riskli yatırım niyeti üzerindeki etkisinin anlamlı olmamasını açıklayabileceğini öne sürmüştür.

Planlı Davranış Teorisi gerçekten de kasıtlı davranışa odaklanan çok çeşitli araştırma çabalarına uygulanabilen önemli ve çok yönlü bir çerçeve olarak durmaktadır. Faydası, yatırım niyeti, bağlılık niyeti, kalma niyeti ve daha fazlası gibi çeşitli alanlara uzanmaktadır. Araştırmacılar, kasıtlı davranışla ilgili çeşitli konuları araştırmak ve analiz etmek için Planlı Davranış Teorisi'ni kullanmakta büyük değer bulmaktadır. Farklı alanlara uygulanabilirliği, araştırmacıların insan karar verme dinamiklerini sistematik olarak açıklamalarına olanak tanıyan teorik bir çerçeve olarak öneminin altını çizmektedir.

4.4. Yatırım Niyeti Etkileyen faktörler

Çok sayıda araştırmacı, yatırımcıların tercihlerini ve yatırım niyetlerini analiz etmiş, bu kavramı açıklamak için çeşitli fikirler ve teoriler ortaya koymuştur. Bu araştırmacılar, yatırımcı tercihlerini etkileyen psikolojik, ekonomik ve sosyal faktörleri araştırarak finansal kararların ardındaki motivasyonlara ilişkin anlayışımızı derinleştirmeye çalışmışlardır.

Bazı araştırmacılar kişisel faktörleri inceleyerek bunları iki ayrı kategoriye ayırmıştır: psikolojik faktörler ve bilişsel faktörler. Çalışmaların çoğu, yatırım niyetini anlamak için planlı davranış teorisini bir model olarak uygulamıştır.

Raut vd. (2021), Hindistan borsasında bireysel yatırımcıların sosyal sorumlu yatırım eğilimlerini etkileyen faktörleri araştırmış ve anlamaya çalışmıştır. Çalışma aynı zamanda Hindistan bağlamında bu tür bir davranışın öngörülmesinde gerekçeli eylem teorisi modelinin uygulanabilirliğini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bulgular, tutum, öznel normlar, ahlaki normlar, finansal okuryazarlık

ve finansal performansın yatırımcıların sosyal sorumlu yatırıma yönelik niyetlerini önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır. Ancak, çevresel kaygılar ile yatırımcıların sosyal sorumlu yatırım eğilimleri arasında kayda değer bir ilişki tespit edilememiştir.

Çalışmanın sonuçları, %71'lik çoklu kare korelasyonu ile nihai modelin yatırımcıların sosyal sorumlu yatırıma yönelik niyetlerindeki varyansın önemli bir kısmını etkili bir şekilde açıkladığını göstermektedir. Bu durum, yatırımcıların sosyal sorumlu yatırım alanındaki karar verme davranışlarını tahmin etmede, ek içgörülerle tamamlanan gerekçeli eylem teorisi modelinin başarılı bir şekilde uygulandığının altını çizmektedir. Ayrıca çalışma, yatırımcıların sosyal sorumluluk yatırımlarını değerlendirirken finansal hedeflere kişisel toplumsal yükümlülüklerden daha fazla öncelik verdiklerini vurgulamaktadır.

Yatırıma yönelik olumlu bir eğilim, Endonezyalı üniversite öğrencilerinin Şeriat uyumlu hisse senedi yatırım fonlarına yatırım yapma istekliliğini olumlu yönde etkilemektedir. Bu eğilim, bu tür yatırımların ödüllendirici, faydalı ve yararlı olduğu algısından kaynaklanmaktadır. Bu bulgular, İtalya'da emeklilik fonu yatırımı ve Endonezya'da Sukuk üzerine yapılan çalışmalarda gözlemlendiği gibi, üniversite öğrencilerinin yatırım tercihlerini şekillendirmede tutumun etkili rolünü tespit eden benzer çalışmalarla uyumludur. Ayrıca, Raut'un araştırması, geçmiş davranış ve niyet arasında önemli bir değişken olarak tutumun rolünün altını çizmektedir. Yatırımcılar, tutumlarını destekleyen geçmiş deneyimlerini seçici bir şekilde hatırlama eğilimindedir ve böylece yatırım kararlarına ilişkin mevcut niyetlerini etkilerler. Bu önyargılı hafıza geri çağırma, geçmiş davranışlar ile şimdiki niyetler arasındaki ilişkide tutumun işlevine katkıda bulunmaktadır.

4.5. Yatırım Niyeti sonuçları

Çalışmalarında, Samsuri vd. (2019) yatırımın temelinde niyetin somut eylemlere dönüştürülmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Yazarlar, yatırım sürecinin özünde, başlangıçtaki yatırım niyetinden başlayarak bu niyetin gerçekleştirilmesine doğru dinamik bir ilerleme olduğunu savunmaktadır. Çalışmamız bağlamında, literatürde sıkça tartışılan doğrudan yabancı yatırım (ve yerel yatırımın), daha geniş bir yatırım niyetinin sonuçları olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir.

4.5.1. Doğrudan yabancı yatırım

90'lı yılların başında, doğrudan yabancı yatırım (DYY) istikrarlı bir artış göstermiş ve ekonomi araştırmacılarını DYY ve kalkınma sonuçları üzerindeki etkisini incelemeye sevk etmiştir.

DYY'in önemini vurgulamakta ve çeşitli ekonomik göstergeler üzerindeki derin etkilerinin altını çizmektedir. Bir yandan, DYY ev sahibi ülkelerdeki yerli yatırımların artmasını kolaylaştırarak sermaye birikimini artırma potansiyeline sahiptir. Doğrudan Yabancı yatırım, sermaye fonlarının bir ülkeden diğerine aktarılması olarak tanımlanmaktadır (Kurtaran, 2010).

DDYY'ler, temel ekonomik parametrelerin şekillendirilmesinde ve etkilenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu yatırımların etkisi, bir ülkenin veya bölgenin genel ekonomik performansına ve kalkınmasına katkıda bulunan bir dizi ekonomik göstergeye yayılmaktadır. Bayraktar (2013), iş kayıtlarında üstün performans gösteren gelişmekte olan ekonomilerin daha fazla Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) çekme şansına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bir ülkenin iş yapma kolaylığı ile DYY çekme kabiliyeti arasındaki bağlantı özellikle belirgindir. Bu ilişkiyi etkileyen temel bileşenler arasında bir işi başlatmak için gereken süre (iş kurma), bir işi kapatmanın verimliliği (Algılanan İflas Çözümlü Kolaylığın çözülmesi) ve yatırımcı koruma önlemlerinin etkinliği yer almaktadır. Bu unsurlar toplu olarak elverişli bir iş ortamı yaratılmasına katkıda bulunur ve bu da gelişmekte olan ekonomilerde fırsat arayan yabancı yatırımcılar için karar verme sürecinde önemli bir faktör haline gelir. Bu spesifik bileşenlerin anlaşılması ve ele alınması, potansiyel olarak bir ülkenin yabancı yatırımcılar için cazibesini artırabilir ve ekonomik büyüme ve kalkınma için elverişli bir ortamı teşvik edebilir.

Velde ve Morrissey'ye (2001) göre, çok uluslu şirketler çalışanlarına daha iyi ve genellikle daha uygun ücretler ödemekte, ancak tekstil sektörü dışında çok az sayıda vasıfsız iş yaratmakta, bu da yoksulluğu azaltma olasılıklarını düşürmektedir. DYY'nin insani kalkınma üzerindeki etkisine odaklanan bir araştırmada Chudnovsky ve Lopez (1999), çok uluslu şirketler tarafından yaratılan doğrudan istihdamın önemini elbette sektörlere bağlı olduğunu, ancak genel olarak belirleyici olanın zincirleme etkilerle bağlantılı dolaylı istihdam olduğunu tahmin etmektedir. Bazı eğilimlerin altını çizmektedirler: : yaratılan iş hacmi, satın almalarla ziyade yeni yatırımlarda, sanayiden ziyade hizmet sektöründe ve yerel işgücü maliyetlerinin düşük olduğu durumlarda daha yüksek olacaktır.

Matei & Drumasu (2015) çalışması, Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Doğu Asya'daki 29 ekonomide İş Yapma Kolaylığı göstergelerinin Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bulguları, İş Yapma Kolaylığı performansı ile DYY arasında genel olarak pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, inşaat izinlerinin alınması ve krediye erişimle ilgili zorluklar da dahil olmak üzere belirli faktörlerin yatırım niyeti üzerinde olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan, sınır ötesi ticaret ve tapu kaydı gibi bileşenler olumlu etkiler göstererek daha elverişli bir yatırım ortamına katkıda bulunmuştur.

Ayrı bir analizde, Nangpiire vd. (2018) 44 Sahra Altı Afrika ekonomisinde İş Yapma Kolaylığı önlemleri ile DYY girişleri arasındaki korelasyonu araştırmıştır. Çalışma, azınlık yatırımcılarının korunması, sınır ötesi ticaret ve Algılanan İflas Çözümü Kolaylığı çözümünün bölgedeki DYY'yi etkileyen istatistiksel olarak önemli faktörler olduğunu tespit etmiştir. Genel sonuç, İş Yapma Kolaylığı göstergelerinin Sahra Altı Afrika ülkelerine DYY çekmede istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Çalışma, daha fazla DYY çekmek için strateji olarak iş kurma prosedürlerini kolaylaştırmaya ve iş ortamlarını iyileştirmeye yönelik hükümet çabalarını savunmaktadır.

Yatırımları teşvik etmek amacıyla KDC, aşağıdaki hedeflerle Yatırımların Teşviki için Ulusal Ajansı (ANAPI) kurmuştur:

- KDC'nin olumlu imajını desteklemek.
- Belirli yatırım fırsatlarını vurgulamak.
- Ülkenin iş ortamının iyileştirilmesi için savunuculuk yapmak (bakım sonrası).
- Ulusal topraklarda ekonomik faaliyetlerini başlatmayı veya genişletmeyi tercih eden yatırımcılara idari destek sağlamak (*Agence Nationale pour la Promotion des Investissements*, 2009)

KDC 2021 yılında girecek doğrudan yabancı yatırım (DYY) miktarı, 2020 yılındaki 1,65 milyar ABD dolarına kıyasla %11,7'lik bir artışla 1,87 milyar ABD doları olarak tahmin edilmektedir. Ancak ülkenin zenginliği ve büyüklüğü göz önüne alındığında bu rakam hala yetersizdir. KDC'nin daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekebilmesi için iş ortamını iyileştirmesi gerekmektedir (*Agence Congolaise de Presse*, 2022).

5. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

5.1. Araştırmanın Problemi

KDC, doğal kaynaklar açısından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olarak bilinmektedir (Ekmen, 2011). Bu durum, ülkenin yabancı yatırımları çekmek için önemli bir avantaj sağladığını düşündürmektedir. Ancak, KDC'nin yolsuzluk algısı ve iş yapma kolaylığının göstergeleri, yabancı yatırımların ülkede gerçekleşme potansiyelini etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yolsuzluk, ülkede iş yapma ortamını olumsuz etkileyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Yolsuzluk, girişimciler, yöneticiler ve şirketler açısından bir maliyet unsuru taşımaktadır (Zhao vd., 2003). KDC'de iş yapma süreçlerinde yasa dışı ödemeler yapılması, yatırım yapma isteğini azaltmakta ve girişimcileri caydırmaktadır. Bu durum, KDC'nin iş ortamının cazip olmadığını ve yolsuzluk nedeniyle iş yapmanın zor olduğunu ortaya koymaktadır (Kabongo Mujika, 2014). Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2023 yılı raporunda, KDC'nin dünyada yolsuzluk oranı en yüksek olan 15. ülke olduğu belirtilmektedir (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2024). Ayrıca, Dünya Bankası tarafından oluşturulan İş Yapma Kolaylığı Göstergesi 2020 yılı raporunda, KDC'nin 190 ülke arasında 183. sırada yer aldığı görülmektedir (Dünya Bankası Grubu, 2020c). KDC, dünyada iş yapmanın en zor 7. ülke anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda, araştırmanın amacı, KDC'de yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisinde iş yapma kolaylığının rolünü incelemektir. Yolsuzluk algısı ve iş yapma kolaylığı göstergeleri kullanılarak, KDC'de ile yolsuzluk ile yatırım arasındaki ilişki analiz edilip, iş yapma kolaylığının bu ilişki üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

Araştırmanın sonuçları, KDC'nin yolsuzlukla mücadele stratejilerini ve iş yapma koşullarını geliştirmek için politika yapıcılar ve iş dünyası tarafından kullanılabilir. Yolsuzluğun azaltılması ve iş yapma kolaylığının artırılması, KDC'nin yabancı yatırımlar açısından daha çekici hale gelmesini sağlayacaktır. Ayrıca, bu araştırma, diğer benzer ekonomik yapıya sahip ülkeler için de önemli bir örnek teşkil edebilir ve benzer sorunlarla mücadele eden diğer ülkelerin stratejileri için bir rehber niteliği taşıyabilir.

Bu araştırma, KDC'de iş ortamının geliştirilmesi için politika yapıcılar ve iş dünyası tarafından kullanılacak önemli bir kaynak olacaktır.

5.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Zaman Aralığı

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, araştırma sadece KDC'nin başkenti Kinşasa'da faaliyet gösteren mevcut veya potansiyel yatırımcılarla sınırlıdır. Diğer bölgelerdeki yatırımcıların perspektifleri veya deneyimleri dikkate alınmamıştır. Farklı bölgelerdeki yatırımcıların, yolsuzluk algısı ve iş yapma kolaylığı konusundaki görüşleri farklılık gösterebilir. Bununla birlikte, Kinşasa şehri, KDC'nin diğer bölgelerinden ve yurtdışından gelen yatırımcılarla bir metropol olarak oluştuğu için çalışmamız için önemli bir referans noktasıdır. İkinci olarak, araştırma toplam olarak 962 yatırımcı sınırlıdır. Araştırma, 18 Mart - 29 Haziran 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

5.3. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Önemi

İlk olarak, KDC'de yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisini incelemeyi amaçladık. Bu kapsamda, KDC'ye mevcutta yatırım yapan ve yapmak isteyen kırk (40) yatırımcı (28 Kongolu ve 12 yabancı) ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde ele alınan kritik noktalar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Görüşmede sorulan sorular ve katılımcıların yanıtları ekte (EK 5) sunulmuştur.

Yapılan görüşmeler sonucunda, KDC'deki yolsuzluğun yatırım niyeti üzerinde ciddi bir olumsuz etkisi olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğu, yolsuzluk seviyelerinin yüksek olduğunu ve rüşvet ödemedi idari işlemleri gerçekleştirememenin yaygın bir sorun olduğunu belirtmiştir. Bu durum, yatırımcıların güvenini sarsmakta ve yatırım yapma niyetlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, elektrik kesintileri, vergi belirsizliği ve yüksek rüşvet talepleri gibi zorluklarla karşılaşan yatırımcılar, bu sorunları aşmak için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Ancak, bu zorlukların üstesinden gelmek için daha köklü ve yapısal reformların gerektiği vurgulanmıştır.

Görüşme katılımcılarının benzer bakış açıları doğrultusunda, sadece yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisini değil, aynı zamanda bu ilişkide iş yapma kolaylığının bileşenlerinin rolünü de çalışmaya dahil edip incelemeye karar verilmiştir.

Bu bağlamda, bizim çalışmanın amacı KDC'de yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisinde iş yapma kolaylığının rolünü incelemektir. Çalışma ayrıca, sermaye sahiplerini ülkeye yatırım yapmaya ikna etmek için yolsuzluğa karşı çözümler önermeyi ve KDC'deki iş ortamını nasıl iyileştirilebileceğini önermeyi amaçlamaktadır. Başka deyişle, bu çalışma, ülkenin kendi topraklarında ulusal ve yabancı yatırımı teşvik etmek için aşması gereken engelleri gözden geçirerek, KDC'deki genel yatırım çerçevesini nesnelleştirmektedir.

5.4. Kavramsal çerçeve, Hipotez ve Model Geliştirme

Yolsuzluk ve iş yapma kolaylığı doğrudan ölçülemeyen kavramlar olduğundan, bu kavramları değerlendirmek için yolsuzluk algısı ve algılanan iş yapma kolaylığı ölçüm araçları olarak kullanılmıştır. Bu araştırmanın temel amacı, yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisinde algılanan iş yapma kolaylığının aracılık rolünü incelemektir. Bu çerçevede, benzer konuları ele alan önceki çalışmalar gözden geçirilmiş ve bu çalışmaların bulguları doğrultusunda araştırmanın hipotezleri oluşturulmuş, model belirlenmiştir.

5.4.1. Yolsuzluk ve İş yapma kolaylığı arasındaki ilişkiler

Yolsuzluk ve iş yapma kolaylığı ile ilgili ampirik araştırmalar bağımsız olarak yapılmakta, ancak yolsuzluğun iş yapma kolaylığı üzerindeki etkisine ilişkin çok az çalışma vardır.

Nageri & Gunu (2020) , yolsuzluğun iş yapma kolaylığı üzerindeki etkisini ampirik çalışması yapmıştır. Çalışma, 2004-2017 dönemi için diğer ekonomik ve finansal kurumsal faktörler ve iş yapma kolaylığı puanıyla birlikte yolsuzluk sıralaması, yolsuzluk puanı, yolsuzluğun kontrolü ve enflasyonun dengesiz panel verilerini analiz etmiştir. Çalışma sonuçları, yolsuzluk sıralaması, enflasyon ve ithalatın iş yapma kolaylığı üzerinde negatif ve anlamlı etkiye sahip olduğunu; yolsuzluk puanı, yolsuzluğun kontrolü, borç verme oranı yayılımı ve eğitim (beceri düzeyi) iş yapma kolaylığı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Mongay & Filipescu (2012) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma, 172 ülkenin yer aldığı bir paneli analiz etmiş ve yolsuzluğun iş yapma üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma, incelenen iki değişken arasındaki yüksek derecede karşılıklı bağımlılığı ortaya koymuştur. Yolsuzluğun yaygın olduğu ülkeler, iş yapmayı daha zor ve karmaşık hale getirme eğilimindedir; öte yandan şeffaf ülkeler, yabancı ve yerel yatırımcılar için iş yapmayı kolaylaştırma eğilimindedir.

Bu araştırma, yolsuzluğun her zaman iş yapma kolaylığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmadığına dikkat çekmektedir. Tayland örneği üzerinden açıklamak gerekirse, Tayland yolsuzluk algısı raporunda 179 ülke arasında 104. sırada bulunurken, iş yapma kolaylığı raporunda beklenenden daha iyi bir konumda, yani 21. sırada yer almaktadır. Bu nedenle, yolsuzluğun iş yapma kolaylığı üzerindeki etkisi beklenenden farklı sonuçlar doğurabilir. Bu sonuç, yolsuzluk ve iş yapma kolaylığı arasındaki ilişkinin karmaşık ve çok yönlü olduğunu göstermektedir.

Rüşvet Ödeyenler Endeksi'ndeki ülkeleri kullanarak gözlem sayısını 214'ten 28'e düşürerek örneklem büyüklüğünü sınırlayan Karama (2014) , yolsuzluğun ve hukukun üstünlüğünün iş yapma kolaylığı, GSYH büyümesi ve kişi başına GSYH üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma sonuçları, yolsuzluk, rüşvet ve hukukun üstünlüğünün bir ülkede iş yapma kolaylığı ve ülke ekonomisi

üzerindeki olumsuz etkisini makro düzeyde ortaya koyan bir genel bakış sunmaktadır. Ayrıca yolsuzluk, rüşvet ve hukukun üstünlüğünün bir ülke ekonomisi üzerindeki olumlu etkisini mikro düzeyde göstermektedir.

Mevcut literatüre göz attığımızda, yolsuzluğun iş yapma kolaylığı üzerindeki etkisinin varlığına dair birçok kanıt bulunmaktadır. Literatüre dayanarak aşağıdaki hipotezleri örmemekteyiz:

H₁: Yolsuzluk algısının algılanan iş yapma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

İş yapma kolaylığının tüm alt boyutlarına dikkate alarak, ana hipotezden aşağıdaki alt hipotezler oluşturulmuştur:

- H_{1.a}: Yolsuzluk algısının algılanan İşe başlama kolaylığı üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.b}: Yolsuzluk algısının algılanan İnşaat izni alma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.c}: Yolsuzluk algısının algılanan Elektrik bağlatma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.d}: Yolsuzluk algısının algılanan Tapu siciline kayıt kolaylığı üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.e}: Yolsuzluk algısının algılanan Kredi kolaylığı alma üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.f}: Yolsuzluk algısının algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması kolaylığı üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.g}: Yolsuzluk algısının algılanan Vergilerin ödenmesi kolaylığı üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.h}: Yolsuzluk algısının algılanan Yolsuzluğun Sınır ötesi ticaret kolaylığı üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.i}: Yolsuzluk algısının algılanan Sözleşmelerin uygulanması kolaylığı üzerinde etkisi vardır.
- H_{1.j}: Yolsuzluk algısının algılanan İflasın çözümü kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

5.4.2. İş yapma kolaylığı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkiler

Literatürde İş yapma kolaylığı, doğrudan yabancı yatırım, yerel yatırım gibi yatırım niyetinin sonuçları olan kavramlarla ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Yatırım niyeti kavramı, sıklıkla doğrudan yabancı yatırım çerçevesinde incelenmiştir. “İş yapma kolaylığı” ile “Doğrudan yabancı yatırım” arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda ampirik çalışma vardır.

Bayraktar (2013)'a göre, iş yapma rekorunda daha iyi performans gösteren gelişmekte olan ekonomiler, daha fazla DYY çekme şansına sahiptir. Ayrıca, bu etkiyle ilişkili iş yapma kolaylığının ana bileşenleri olan bir iş kurmak (işe başlamak) için geçen süre, bir işletmeyi kapatma (Algılanan İflas çözümü kolaylığı) ve yatırımcıların korunması olduğu tespit edilmiştir.

Piwonski (2010) , ülkelerinin iş ortamını iyileştirerek iş yapma kolaylığını iyi bir seviyeye yükselterek, bir hükümetin DYY olarak 44 milyon Amerikan doları getirebileceğini savunmuştur. İş

yapma kolaylığı sıralamasında iyi bir pozisyonda olan ülkeler yüksek doğrudan yabancı yatırımları cezbetmektedir, ancak bu etkinin, iş yapma kolaylığının sınır ötesi ticaret bileşeni tarafından belirlendiğine dair kanıtlar vardır.

Matei & Drumasu (2015), İş Yapma Kolaylığı göstergelerinin doğrudan yabancı yatırım üzerindeki etkilerini Güney Asya, Güneydoğu ve Doğu Asya'yı kapsayan 29 ekonomiyi incelemiştir. Çalışma sonuçları, iş yapma kolaylığı performansı ile doğrudan yabancı yatırım arasında genel olarak pozitif bir ilişkinin olduğunu göstermektedir, ancak İş Yapma Kolaylığının bileşenlerinden inşaat izni alma ve krediye erişim ile ilgili belirli faktörlerin Yatırım Niyeti üzerinde olumsuz etkileri olurken, sınır ötesi ticaret ve tapu kaydının olumlu etkileri vardır.

Korelasyon analizi kullanarak, Nangpiire vd. (2018) , 44 Sahra Altı Afrika ekonomisi arasında İş Yapma Kolaylığı ölçütleri ile doğrudan yabancı yatırım girişleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma, azınlık yatırımcılarını korumanın, sınır ötesi ticaretin ve Algılanan İflas Çözümü Kolaylığının, bölgede DYY'yi etkilemede istatistiksel olarak anlamlı olduğunu bulmuştur. İş yapma kolaylığı göstergelerinin, DYY'leri Sahra Altı Afrika ülkelerine çekmede genel bir istatistiksel etkiye sahip olduğu sonucuna varmaktadır. Hükümetler, daha fazla DYY çekmek için iş kurma prosedürlerini kolaylaştırmalı ve iş ortamlarını iyileştirmelidir. Aynı çalışmada, İş Yapma Kolaylığının bileşenlerden İnşaat izni alma, tapu kaydı ve krediye erişim Asya ekonomilerine doğrudan yabancı yatırım girişlerini çektiği tespit edilmiştir.

Vogiatzoglou ve Nguyen (2016), çok çeşitli ticari düzenlemelerin Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği üyesi ülkelerde DYY çekme üzerindeki etkisini yakından incelemiştir. Çalışma, 2003-2013 dönemi için sekiz (8) Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği ekonomisinden elde edilen verileri kullanarak Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği içi Doğrudan Yabancı Yatırım akışlarının ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği dışı girişlerin belirleyicilerini ampirik olarak incelemiştir. Çalışmanın sonuçları, verimli iş düzenleme ortamlarının Doğrudan Yabancı Yatırımın önemli bir belirleyicisi olduğunu ve özellikle içe bağlı Doğrudan Yabancı Yatırımın kritik bir belirleyicisi olduğunu ortaya koymuştur.

Morris ve Aziz (2011), iş yapmayı etkileyen faktörler ile Sahra Altı Afrika ve Asya ülkelerine (toplam 57 ülke) doğrudan yabancı yatırım girişi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 2000 ve 2005 yılları arasındaki farklı değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarına odaklanmışlardır. “Tapu kaydı” ve “sınır ötesi ticaret” olmak üzere iki göstergenin DYY girişleriyle ilişkili olduğunu bulmuştur. Çalışma, DYY'nin iş ortamıyla ilişkili olduğu hipotezine ampirik destek sağlamıştır.

Nnadozie & Njuguna, (2011), yatırım ortamı, özellikle geçerli iş düzenlemeleri ile DYY arasındaki ilişkiyi Afrika bölgesinde araştırmıştır. İş düzenlemelerini bağımsız değişkenlerden

birisinin regresyonları analizi yaptıktan sonra, iş kurallarının ve düzenlemelerinin DYY için önemli olduğunu bulmuşlardır.

Hassan & Basit (2018), Dünya Bankası'nda listelenen 190 ülkeden 177 ülke örneklem olarak kullanarak, dünya çapında 2011'den 2015'e kadar olan dönemde iş yapma kolaylığının içe dönük doğrudan yabancı yatırım üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma, bir iş kurarak, kredi alarak, tapu kaydı yaparak, vergi ödeyerek ve sözleşmeleri uygulayarak iş yapma kolaylığını ölçmüştür. Bununla birlikte, 'kredi alma' ve 'tapu kaydı'nın doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerinde önemli bir olumsuz etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ancak 'İş kurmak' ve 'Vergi ödemek' araştırmanın çalışma dönemine giren doğrudan yabancı yatırımlarda önemli bir etkiye sahip olmadığı gözlenmiştir. Çalışmanın bulguları, iş yapma kolaylığının, daha iyi sözleşme uygulaması, kredi alma ve tapu kaydı yoluyla içe dönük doğrudan yabancı yatırımı mümkün kıldığını göstermektedir. Araştırma bulguları, yöneticilerin ve uluslararası şirketlerin DYY yoluyla yabancı ülkelere yatırım yaparken iş yapma kolaylığının önemini anlamalarına yardımcı olacaktır.

Literatüre baktığımızda İş yapma kolaylığı ile yatırım niyetinin sonucu olan doğrudan yabancı yatırım arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalarda, İYK göstergelerinin DD'ye üzerine bir etkisi olduğu gözlenmektedir. Literatüre dayanarak aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H₂: Algılanan İş yapma kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.

İş yapma kolaylığının tüm göstergelerini dikkate alarak, ana hipotezden aşağıdaki alt hipotezleri oluşturabiliriz:

- **H_{2.a}:** Algılanan İşe başlama kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.b}:** Algılanan İnşaat izni alma kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.c}:** Algılanan Elektrik bağlatma kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.d}:** Algılanan Tapu siciline kayıt kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.e}:** Algılanan Kredi alma kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.f}:** Algılanan Azınlık yatırımcılarının haklarının korunması kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.g}:** Algılanan Vergilerin ödenmesi kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.h}:** Algılanan Sınır ötesi kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.i}:** Algılanan Sözleşmelerin uygulanması kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.
- **H_{2.j}:** Algılanan İflas çözümü kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.

5.4.3. Yolsuzluk ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkiler

Çok sayıda akademik çalışma, yolsuzluk algısının yatırım niyetinin sonucu olan doğrudan yabancı yatırım (DYY) veya yerel yatırım veya yatırım yapma niyeti ile nasıl bağlantılı olduğunu incelemeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte, yolsuzluk algısı ile doğrudan yabancı veya yerel yatırım arasındaki korelasyon derecesinin çeşitli ortamlarda farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Javorcik & Wei (2002) ve Júlio vd. (2013), yolsuzluğun etkileri konusunda aynı görüşleri paylaşmaktadır. Yolsuzluk sınır ötesi yatırımları olumsuz etkilemekte ve sonuç olarak yolsuzluğun bulunduğu bölgelerdeki doğrudan yabancı yatırım hacmini azaltmaktadır.

Omodero (2019), yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım üzerindeki etkisini araştırmak için çoklu OLS regresyonunu kullanmış ve bulgular, yolsuzluğun hüküm süren olumsuz etkisiyle mücadele etmek için güçlü bir kurumsal ve yasal sistem kurma ihtiyacını ortaya koymuştur.

Quazi vd. (2014), genelleştirilmiş anlar yöntemini kullanarak 1995'ten 2012'ye kadar 53 Afrika ülkesinde yolsuzluğun DYY üzerindeki etkisini inceleyip yolsuzluğun Afrika'daki doğrudan yabancı yatırım girişlerini hızlandırdığı sonucuna varmışlardır.

Gasanova vd. (2017), yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerindeki etkisini araştırmış ve bulguları, ülkelerdeki yüksek düzeyde yolsuzluğun ve elverişsiz ekonomik ortamın doğrudan yabancı yatırım girişlerini olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur.

Wei (2000), 14 ana ülkeden 53 ev sahibi ülkeye farklı türde ikili sermaye akışını analiz etmiş ve yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımı diğer sermaye akışı türlerinden daha fazla azalttığı sonucuna varmıştır. Başka bir araştırmada Wei & Shleifer (2000), 12 ana ülkeden 45 ev sahibi ülkeye ikili DYY akışlarına ilişkin verileri kullanarak, yolsuzluğun bir vergi gibi davrandığını ve DYY'yi azalttığını da tespit etmiştir.

Habib & Zurawicki (2002), 7 ana ülkeden 89 ev sahibi ülkeye ikili DYY akışını analiz etmişler ve yabancı yatırımcıların yolsuzluğu ahlaksız ve verimsiz olarak gördükleri için genellikle yolsuzluğa karşı oldukları sonucuna varmışlardır.

Zhao vd. (2003), 40 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeden panel verilerini incelemişler ve yolsuzluğun, coğrafi bölgeler ve ekonomik sınıflandırmalar arasında DYY girişlerini önemli ölçüde azalttığını bulmuşlardır.

54 ülkeden verileri kullanan Ketkar vd. (2005), yolsuzluk göstergesindeki 1 puanlık bir iyileşmenin, doğrudan yabancı yatırımları GSYİH'nın %0,5'ine kadar artırabileceğini etmiştir.

Caetano ve Caleiro (2005) 97 ülkeye DYY girişini incelemişler ve yolsuzluğun yüksek oranda yolsuzluğun olduğu ülkelerde DYY'yi önemli ölçüde azalttığı, ancak yolsuzluğun düşük olduğu ülkelerde etkinin zayıf olduğu sonucuna varmışlardır.

Cuervo-Cazurra (2006), nispeten daha fazla yozlaşmış ana vatan ülkelerden gelen yatırımcıların, aynı zamanda yozlaşmış olan ev sahibi ülkelere yatırım yapma olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Literatüre baktığımızda Yolsuzluğun DYY üzerinde anlamı bir etkisi olduğunu varabiliriz. Aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H₃: Yolsuzluk algısının Yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

5.4.4. Yolsuzluk, İş yapma kolaylığı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkiler

Yolsuzluk, iş yapma kolaylığı ve yatırım yapma niyetini aynı anda inceleyen çok az çalışma mevcut. Genel olarak ayrı incelenmiştir.

Umar vd. (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışma, 2005-2020 yılları arasındaki dönemde Nijerya'da yolsuzluk, iş yapma kolaylığı ve yatırım niyetinin sonucu olan yerli yatırım arasındaki ilişkiyi incelemek için Bootstrap ARDL sınır yaklaşımını kullanmıştır. ARDL modelinden elde edilen deneysel sonuçlar, iş yapma kolaylığı endeksindeki iyileşmenin Nijerya'da yerli yatırımı teşvik ettiğini göstermektedir. Ayrıca, yolsuzluğun azaltılmasının Nijerya'daki yerli yatırımı önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. Yani, daha az yolsuzluk, yerli yatırımı artırırken, tam tersi durum yerli yatırımları azaltmaktadır.

Matete (2021), 2010'dan 2019'a kadar süren on yıllık bir dönemi içeren 16 Güney Afrika Kalkınma Topluluğu ekonomisi için iş yapma kolaylığı, yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Genelleştirilmiş Anlar Yöntemi tekniğini kullanmıştır. Araştırma sonuçları, yolsuzluğun ve iş yapma kolaylığının, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu ekonomileri bölgesindeki DYY girişleriyle anlamlı bir şekilde pozitif ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Aracı değişken, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında yer alarak, bu iki değişken arasındaki ilişkiyi açıklamaya yardımcı olan bir mekanizma işlevi görür (Baron & Kenny, 1986; Namazi & Namazi, 2016). Mevcut literatür incelendiğinde, yolsuzluk algısının hem iş yapma kolaylığını (Nageri & Gunu, 2020; Mongay & Filipescu, 2012; Karama, 2014) hem de yatırım niyetini etkilediği (Wei, 2000) ayrıca iş yapma kolaylığının da yatırım niyetini etkilediği görülmektedir (Piwonski, 2010; Nangpiire vd. 2018; Vogiatzoglou ve Nguyen, 2016; Hassan & Basit, 2018). Bu bağlamda, iş yapma kolaylığının mediatör (aracı) bir değişken olduğu sonucuna varılmaktadır. İş

yapma kolaylığı, yolsuzluk algısının yatırım niyeti üzerindeki etkisini açıklayan bir aracı değişken rolünü üstlenip üstlenmediği araştırılmıştır. Yolsuzluğun Yatırım Niyeti üzerindeki etkisinde İş yapma kolaylığının oynadığı rolü test etmek için aşağıdaki hipotezi önermekteyiz:

H₄: Algılanan İş Yapma Kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.

Algılanan İş yapma kolaylığının tüm bileşenlerine dikkate alarak, ana hipotezden aşağıdaki alt hipotezler oluşturulmuştur:

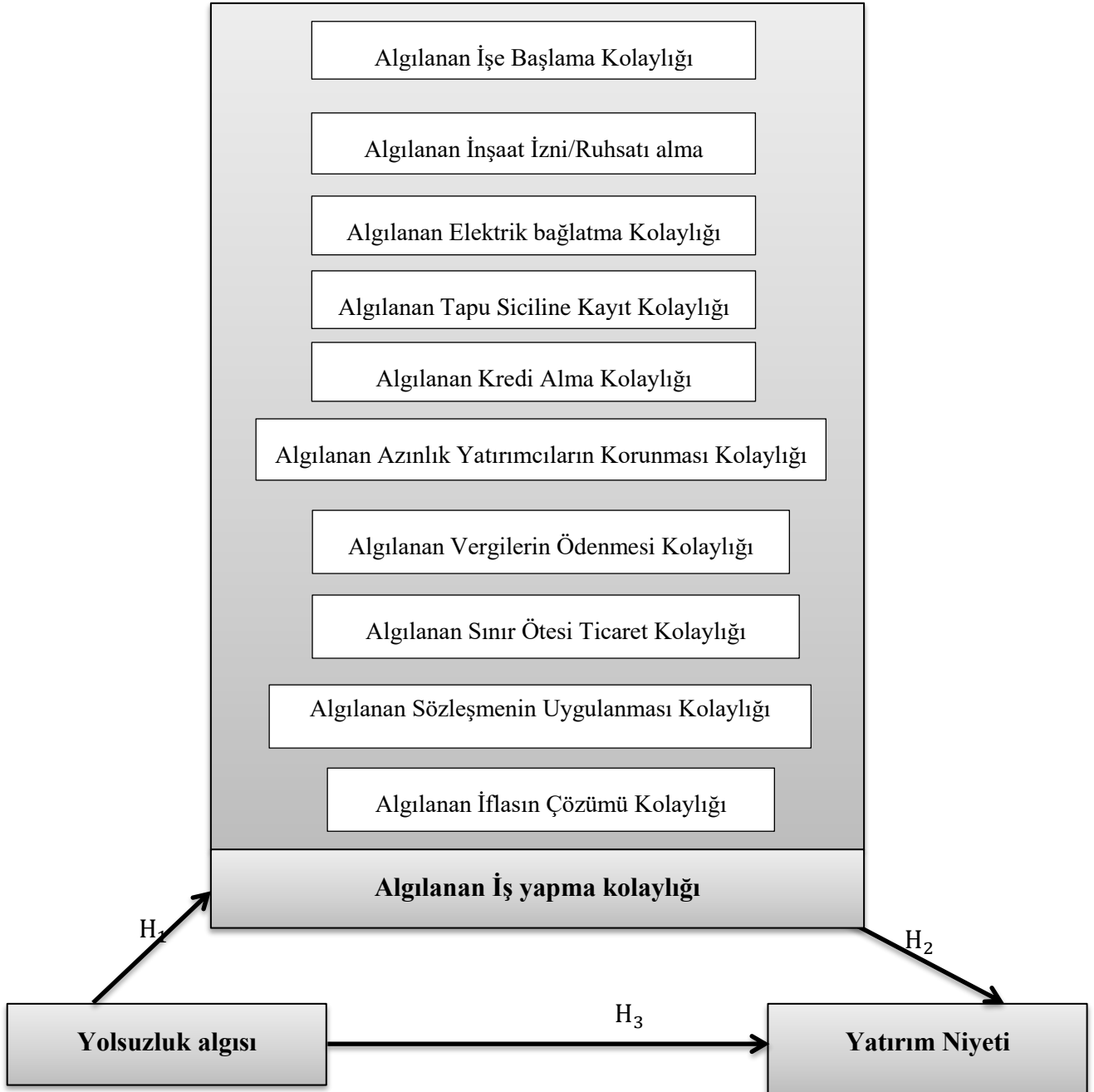
- **H_{4.a}:** Algılanan İşe başlama kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.b}:** Algılanan İnşaat izni alma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.c}:** Algılanan Elektrik bağlatma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.d}:** Algılanan Tapu siciline kayıt, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.e}:** Algılanan Kredi alma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.f}:** Algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.g}:** Algılanan Vergilerin ödenmesi, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.h}:** Algılanan Sınır ötesi ticaret kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.i}:** Algılanan Sözleşmenin uygulanması kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.j}:** Algılanan İflasın çözümü kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.

5.4.5. Araştırma Modeli

Bu araştırmada ilişkisel model kullanılmıştır. Korelasyonel araştırma olarak da bilinen bu yöntem, iki veya daha fazla değişken arasındaki istatistiksel ilişkileri keşfetmeyi amaçlamaktadır (Christensen vd., 2011, s. 61; Haslam, 2004).

Literatür taramasına dayanarak, araştırma yolsuzluk algısının algılanan iş yapma kolaylığı üzerinde etkisi olduğunu ve bunun da yatırım niyetini etkileyebileceğini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, algılanan iş yapma kolaylığının boyutlarının yatırım niyeti üzerinde bir etkisi olduğu görülmektedir.

Şekil 17. Araştırma modeli

Şekil 17'e (araştırma modeli) göz attığımızda, yolsuzluk algısının yatırım niyeti üzerindeki etkisi, iş yapma kolaylığı göstergeleri aracılığıyla hem doğrudan hem de dolaylı bir etkiye sahiptir. İş yapma kolaylığı alt boyutlarının yatırım niyeti üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Araştırmada

kullanılan modele uyarlanan yol analizi tercih edilmiştir. Yol analizinde, değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı nedensel etkiler test edilmektedir. Geleneksel regresyona göre avantajları, birden fazla bağımlı değişkenin aynı anda test edilmesine olanak sağlaması, gözlenen değişkenlerdeki ölçüm hatalarının modele dahil edilebilmesi ve doğrudan ve dolaylı etkilerin test edilebilmesidir. Yol analizi, birkaç regresyon analizi yapmak yerine, araştırmacıların modeli bütünüyle test etmesine olanak tanımaktadır (Gürbüz, 2019, s. 99). Bu analiz, IBM SPSS Amos 23 yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

5.5. Araştırmanın Yöntemi

5.5.1. Araştırmanın Ana Kütlesi

Bu araştırmanın ana kütlesi, mantıksal olarak KDC'de mevcut yatırım yapmakta olan ve/veya yatırım yapma niyetinde olan bireylerden oluşmaktadır. Bu kişiler, KDC'nin iş ortamı hakkında bilgi sahibi olmaları ve deneyimlerini ve bakış açılarını paylaşmaları nedeniyle bu çalışma için büyük bir öneme sahiptir. Bu şekilde ana kütlemin doğru bir şekilde belirlenmesi, araştırmanın kapsamını doğru bir şekilde yansıtarak sonuçların genelleme yapılabilirliğini ve geçerliliğini artırmaktadır.

5.5.2. Araştırmanın Örnekleme

Bu araştırmada, evrenin tamamına ulaşmanın mümkün olmadığı için örnekleme yöntemi kullanılacaktır. Örneklem, evrenin temsil gücüne sahip bir parçasını seçerek sonuçların daha genelleştirilebilir ve geçerli olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, KDC'nin başkenti Kinşasa'da faaliyet göstermeyi planlayan, mevcut veya potansiyel yatırımcılar araştırmanın örnekleme olarak seçilmiştir.

Kinşasa, KDC'nin ekonomik ve ticari merkezi olarak önemli bir konumuna sahiptir. Bu bölgedeki yatırımcılar, KDC'nin genel yatırım ortamını temsil eden bir grup olarak kabul edilebilir. Kinşasa'da yer alan şirketler, yerel ve uluslararası yatırımcıların faaliyet gösterdiği ve Kongo ekonomisine katkı sağladığı önemli bir noktalar. Bu nedenle, Kinşasa'daki yatırımcılar araştırmanın temsil edici bir örneklemini oluşturacaklardır.

Araştırmaya katılacak katılımcıların, KDC'nin iş ortamı ve iş yapma kolaylığı göstergeleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu göstergeler, şirket kurma süreci, elektrik temini, sınır ötesi ticaret gibi iş yapma kolaylığıyla ilgili faktörleri içermektedir. Katılımcıların bu konularda deneyimleri veya bilgileri olması, araştırmanın daha nitelikli ve bilgiye dayalı sonuçlar üretmesini sağlayacaktır. Bu kişiler, Kongo'da yatırım yapmanın zorlukları, fırsatları, engelleri ve beklentileri hakkında bilgi ve görüşlere sahip olabilirler.

5.5.3. Araştırma Örneklem Yöntemi

Bu araştırmada, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi, araştırmacının kolaylıkla erişebildiği ve araştırma konusuyla ilgili olan bireylerin seçimine dayanmaktadır. Bu yöntem, örneklemin hızlı ve pratik bir şekilde oluşturulmasını sağlamaktadır. Bu yöntem, araştırmada zaman ve maliyet açısından daha verimli bir seçenek olabilir (Gegez, 2019, s. 200).

5.5.4. Veri Toplama Yöntemi

Veri toplama yöntemi olarak kantitatif araştırma yöntemlerinden Online anket yöntemi tercih edilmiştir. Ancak, KDC'de yatırım yapmanın zorlukları, fırsatları, engelleri ve beklentileri ile yolsuzluk algısı, iş yapma kolaylığına ilişkin deneyimler, yatırım tercihleri ve diğer ilgili konuları anlamak için daha kapsamlı nicel verilere ulaşmak amacıyla yatırımcılarla bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, araştırmacının kolaylıkla erişebileceği KDC'de faaliyet gösteren mevcut veya potansiyel yatırımcılar arasından seçilmiştir. Bu yöntem, yatırımcıların kişisel deneyimlerini, görüşlerini ve beklentilerini yansıtan derinlemesine verilerin toplanmasına olanak sağlamıştır.

5.5.4.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aracı 5 bölümden oluşmaktadır:

İlk bölümde, yolsuzluk ölçmek için Tan vd., (2017) tarafından geliştirilen 5'li Likert ölçeğine dayanan beş sorudan oluşan yolsuzluk algısı ölçeği kullanılmıştır.

İkinci bölümde, iş yapma kolaylığı, algılanan iş yapma kolaylığı ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Algılanan İş Yapma Kolaylığı ölçeğindeki ifadeler, Shah vd.'in (2021) çalışmasına dayanmaktadır. Bu ölçekte, Tapu siciline kayıt, İnşaat İzinleri Alma, Elektrik Bağlatma, Kredi Almak, Vergilerin Ödenmesi, Sınır ötesi ticaret ve Sözleşmelerin Uygulanması boyutları bulunmaktadır. İşe Başlama göstergesi çalışmaya dahil edilmemiştir. Algılanan İşe başlama ölçeği, İYKE 2020 raporuna dayanılarak ölçek geliştirilmiştir. Algılanan Azınlık Yatırımcıların Korunması ve Algılanan İflasın çözümü boyutu Bhasin (2019)'in çalışmasından uyarlanıp kullanılmıştır.

Üçüncü bölümde ise yatırım niyetini ölçmek için Akhtar ve Das (2019) tarafından geliştirilen üç maddeden oluşan Yatırım Niyeti ölçeği kullanılmıştır.

Son bölümde ise katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik soruların yanı sıra yatırım yaptıkları veya yapmayı düşündükleri sektör hakkında bilgi toplanmıştır.

Anket formunda, değerlendirme ölçek tipi olarak beş Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek, katılımcıların görüşlerini ve algılarını belirtmek için aşağıdaki katılma derecelerini içermektedir: "Kesinlikle Katılmıyorum: 1", "Katılmıyorum: 2", "Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum: 3", "Katılıyorum: 4" ve "Kesinlikle Katılıyorum: 5".

Anket, hem Kongolu hem de Türk ve diğer uyruklu katılımcıları kapsayacak şekilde tasarlandığı için, ölçekler asıl dil olan İngilizcenin yanı sıra, Türkçe ve Kongo'daki katılımcılar için Fransızca 'ya çevrilmiştir. Çeviri işlemi, İstanbul'daki 10. Noter'e bağlı yeminli tercüman Sawa Asani Salumu tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sayede, farklı dil ve kültürlerden gelen katılımcıların anketi anlaması ve doğru yanıt vermesi sağlanarak, veri toplama sürecinde dil bariyerlerinin önüne geçilmiştir.

Ankette yer alan ifadelerin anlaşılabilirliğini değerlendirmek üzere, ana kütleyi temsil eden 30 kişi ile bir öntest uygulanmıştır. Bu öntest sırasında, sorulara verilen cevapların niteliği değil, soruların anlaşılabilirliği ön planda tutulmuştur. Öntest sonucunda, anket formundaki ifadelerin anlaşılabilirliğinde ve uygunluğunda herhangi bir problemle karşılaşılmamış olup, öntest başarıyla tamamlanmıştır.

Tablo 10. Kullanılan Ölçek Özeti

Ölçek	İfade sayısı	Ölçek tipi	Yazar(lar)
Yolsuzluk Algısı	5	5'li Likert	Tan vd. (2017)
Algılanan İşe başlama	4	5'li Likert	Yazar (2024)
Algılanan Tapu Siciline kayıt	5	5'li Likert	Shah vd. (2021)
Algılanan İnşaat izni/ruhsatı	5	5'li Likert	Shah vd. (2021)
Algılanan Elektrik bağlatma	5	5'li Likert	Shah vd. (2021)
Algılanan kredi alma	5	5'li Likert	Shah vd. (2021)
Algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması	3	5'li Likert	Bhasin (2019)
Algılanan vergilerin ödenmesi	5	5'li Likert	Shah vd. (2021)
Algılanan Sınır Ötesi Ticaret	5	5'li Likert	Shah vd. (2021)
Algılanan Sözleşmelerin uygulanması	5	5'li Likert	Shah vd. (2021)
Algılanan İflasın çözümü	3	5'li Likert	Bhasin (2019)
Yatırım Niyeti	3	5'li Likert	Akhtar ve Das (2019)

5.5.4.2. Yolsuzluk algısı ölçeği

Yolsuzluk algısı ölçeği, Tan vd., (2017) tarafından yürütülen çalışmadan uyarlanmış olup, bu ölçekte 5'li Likert beş maddeden oluşan bir ölçek kullanılmıştır. Ölçek ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 11. Yolsuzluk Algısı Ölçeği

		İfadeler
1	YA1	Yolsuzluk, Kongo Demokratik Cumhuriyeti tarihinin farklı dönemlerinde sürekli olarak mevcut olmuştur.
2	YA2	Yolsuzluk yapma fırsatı bulan çoğu kişi yolsuzluk yapar.
3	YA3	Günümüzde, Demokratik Kongo'da yolsuzluk çok yaygın bir olgudur ve neredeyse her sektöre yayılmıştır.
4	YA4	Günümüz Kongo toplumunda yolsuzluk çok ciddi bir sorundur.
5	YA5	Yolsuzluk olgusu iş ortamlarında ortaya çıkmış ve giderek daha ciddi bir hal almıştır.

5.5.4.3. Algılanan İş Yapma Kolaylığı ölçeği

Shah vd., (2021) tarafından geliştirilen "iş yapma kolaylığı algısı ölçeği" çalışmada uyarlanarak kullanılmıştır. Ölçek, İYKE'nin on gösterge arasından sadece yedisi üzerine yoğunlaşırken, işe başlama süreci, azınlık yatırımcıların korunması ve Algılanan İflas Çözümü Kolaylığın çözümü gibi üç önemli göstergeyi dışarıda bırakmıştır. Araştırma yazarı, bu eksik göstergeler için İYKE raporunun ölçütlerine dayanarak yeni ölçekler geliştirmiştir.

Tablo 12. Shah vd., (2021) tarafından geliştirilen Algılanan İş Yapma Kolaylığı Ölçeği

Algılanan Tapu Siciline kayıt kolaylığı		
1	TS1	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde tapu siciline kayıt az zaman alıyor.
2	TS2	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde tapu siciline kayıtlı ilişkin prosedürlerin sayısı azdır.
3	TS3	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde mülk kaydı yapmak kolaydır.
4	TS4	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde mülk kaydının maliyeti makuldür.
5	TS5	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde genel olarak arazi yönetimi iyi kalitededir.
Algılanan İnşaat izni/ruhsatı kolaylığı		
6	İR1	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde, inşaat izni almanın maliyeti makuldür.
7	İR2	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde inşaat izni/ruhsatı almak için gerekli prosedür sayısı oldukça azdır.
8	İR3	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde inşaat izni/ruhsatı almak için geçen süre kısa.
9	İR4	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde İnşaat izni/ruhsatı almak için prosedür hakkında

		bilgi edinmek kolaydır.
10	İR5	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki bina düzenlemeleri yüksek kalitededir.
Algılanan Elektrik bağlatma kolaylığı		
11	EB1	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde işletmeler için elektrik bağlatmak için az sayıda prosedür içermektedir.
12	EB2	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde iş için elektrik bağlatma süreci nispeten hızlıdır.
13	EB3	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde iş için elektrik bağlatma maliyeti makuldür.
14	EB4	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde elektrik kalitesi iyidir.
15	EB5	Elektriğe bağlı nüfus oranını gösteren elektrifikasyon (elektriklendirme) oranı Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yüksektir.
Algılanan kredi alma kolaylığı		
16	KA1	Alacaklılar borcun geri ödenmesini kolayca sağlayabilir.
17	KA2	Alacaklılar, borç ödenmeme durumunda teminata rahatlıkla el koyabilir.
18	KA3	Borçluların kredi geçmişleri ve mevcut borç durumlarıyla ilgili bilgilere Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde kolayca erişilebilir.
19	KA4	Alacaklılar, Algılanan İflas Çözümü Kolaylığı etmiş bir şirketin tasfiye gelirlerinden önce ödeme alırlar.
20	KA5	Firmalar, banka finansmanına erişim konusunda herhangi bir zorluk yaşamıyor.
Algılanan vergilerin ödenmesi kolaylığı		
21	VO1	Vergi beyannamemi doldururken çevrimiçi vergi sistemini kullanmayı kolay buluyorum.
22	VO2	Online vergi sistemini kullanarak gelir vergimi beyan etmeyi kolay buluyorum.
23	VO3	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde vergi mükellefi tarafından yapılan ödeme sayısı azdır.
24	VO4	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde vergi uyum prosedürü daha kısa sürüyor
25	VO5	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki vergi oranı adildir.
Algılanan Sınır Ötesi Ticaret kolaylığı		
26	SO1	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde ürünleri ihraç ve ithal etmek az zaman alıyor
27	SO2	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde uluslararası ticaretin maliyeti düşüktür
28	SO3	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki uluslararası ticaret limanları verimli çalışıyor.
29	SO4	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki gümrük departmanları verimli ve iş dostudur
30	SO5	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki düzenleyici ortam verimli ve iş dostudur
Algılanan Sözleşmelerin uygulanması kolaylığı		
32	SU1	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde sözleşmelerin yasal olarak uygulanması az zaman alıyor.
33	SU2	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde sözleşme uygulamaları için gerekli prosedür sayısı nispeten azdır.
34	SU3	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde mahkemeler ve icra maliyetleri düşüktür.

35	SU4	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde ortalama avukat ücreti makuldür.
36	SU5	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde hukuk sistemi yüksek kalite ve standartlara sahiptir.

Dahil edilmeyen göstergelerin ölçekleri İYKE raporunda göstergelerin ölçütlerine dayanarak geliştirilmiştir. İşe başlama göstergesi, bir iş kurmak için gereken işlem sayısı, bu işlemlerin gerçekleştirilmesi için gereken süre (gün olarak), bir iş kurmak için gereken maliyet ve bir iş kurmak için gereken asgari sermaye dikkate alınarak belirlenmektedir (Dünya Bankası Grubu, 2020c). Görüldüğü gibi, işe başlama göstergesi dört bileşenden oluşmaktadır. Bu bağlamda, Algılanan İşe Başlama Ölçeği için aşağıdaki İngilizce ve Türkçe ifadeleri oluşturduk:

Tablo 13. Algılanan İşe başlama Ölçeği

Algılanan İşe Başlama Ölçeği kolaylığı		
1	İB1	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde bir iş kurmak daha az sayıda prosedür içermektedir.
2	İB2	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde işyeri açmak için gereken süre daha azdır.
3	İB3	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde bir iş kurmanın maliyeti makuldür.
4	İB4	Bir işletme açmak için gereken asgari sermaye makuldür.

Azınlık Yatırımcıların Korunması göstergesi, bir kuruluşta kurumsal yönetim veya kuruluşa ait bir malvarlığının yöneticiler tarafından kötüye kullanılmasına karşı azınlık (küçük hissedar) korunmasını ölçmektedir. Bu gösterge şu üç bileşenleri içermektedir: Çıkar Çatışması Düzenlemelerinin Derecesi, Hissedarların Yönetimdeki Rolü ve Azınlık Pay Sahiplerinin Korunması. Algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması Bhasin'nin (2019) "Ease of Doing Business for MSMEs" adlı çalışmasından uyarlanarak geliştirilmiştir.

Tablo 14. Algılanan azınlık yatırımcıların hakkı

Algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması kolaylığı		
1	AY1	Azınlık pay sahibi yatırımcıları, şirket veya yönetim kurulu yükümlülüklerini yerine getirmezse, onlara karşı dava açmak kolaydır.
2	AY2	Azınlık hissedarlarının şirket yönetimi ve önemli kurumsal kararlardaki rolü önemlidir.
3	AY3	Azınlık pay sahibi hissedarlarının yönetim kurulunun görevi kötüye kullanmaya karşı korunması etkilidir.

İflasın çözümü göstergesi, yerel kuruluşların dahil olduğu Algılanan İflas Çözümü Kolaylığı işlemlerinin süresini, masraflarını ve sonuçlarını incelemenin yanı sıra mahkeme tarafından yönetilen

tasfiye ve yeniden yapılandırma süreçlerini düzenleyen yasal sistemin sağlamlığını değerlendirmektedir. (Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2020). Algılanan İflasın çözümü Bhasin'nin (2019) “Ease of Doing Business for MSMEs” adlı çalışmasından uyarlanarak geliştirilmiştir.

Tablo 15. Algılanan İflasın çözümü

Algılanan İflasın çözümü kolaylığı		
1	IC1	İflas işlemleri kapsamında borcun tahsil edilmesi için geçen süre azdır.
2	IC2	İflas işlemleri kapsamında borcun tahsil edilmesinin maliyeti makuldür.
3	IC3	İflas durumlarında başarılı kurtarma oranı yüksektir.

5.5.4.4. Yatırım Niyeti Ölçeği

Yatırım niyeti için, Akhtar ve Das (2018) tarafından geliştirilen 3 maddelik yatırım niyeti ölçeği kullanılmıştır.

Tablo 16. Yatırım Niyeti Ölçeği

İfadeler		
1	YN1	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne yatırım yapma ihtimalim yüksektir.
2	YN2	Arkadaşlarım ve ailemi Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne yatırım yapmaya tavsiye ederim.
3	YN3	Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne yatırım yapmayı düşünüyorum.

5.6. Veri Analizi

Ölçeklerin güvenilirliği için Cronbach Alpha ve Omega analizi yapılmıştır. Cronbach Alpha değerinin 0,70'in üzerinde olması beklenmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014:317). Omega katsayısı, bir ölçeğin veya testin farklı maddelerinin (sorularının) birbiriyle ne kadar tutarlı olduğunu ölçer. Bu katsayı, Cronbach's Alpha'ya alternatif olarak geliştirilmiştir ve genellikle daha doğru bir iç tutarlılık göstergesi olarak kabul edilir. Yüksek bir Omega değeri (genellikle 0,70'in üzerinde) iyi bir güvenilirlik göstergesidir (T. J. Dunn vd., 2014; Hayes & Coutts, 2020; Revelle & Zinbarg, 2009).

Araştırmada kullanılan ölçeklere ait geçerlik ve güvenilirlik analizleri açımlayıcı faktör analizleri için SPSS 26.0 programında, doğrulayıcı faktör ve Yol analizi için AMOS 24.0 programlarında yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizleri kapsamında uyum değerleri düşük çıkan maddelerde modifikasyon indeksleri yoluna gidilmiştir.

Tüm analizlerde anlamlılık (p) değeri 0,05 olarak alınmıştır. Uygulanan testler sonuçlarında $p < 0,05$ olduğunda farklılık istatistiksel anlamda önemli, $p > 0,05$ olduğunda ise çıkan farklar istatistiksel anlamda önemsiz olarak değerlendirilmiştir (Sürücü vd., 2021).

Tablo 17. Demografik bilgiler

Cinsiyet		
	Sıklık	%
Erkek	755	78,5
Kadın	207	21,5
Toplam	962	100,0
Yaş		
	Sıklık	%
18-25	32	3,3
26-30	164	17,0
31-35	211	21,9
36-40	364	37,8
41-45	191	19,9
Toplam	962	100,0
Medeni Durum		
	Sıklık	%
Bekar	426	44,3
Evli	446	46,4
Boşanmış	90	9,4
Toplam	962	100,0
Gelir Durumu (Amerikan Doları olarak)		
	Sıklık	%
1-500	84	8,7
501-1000	92	9,6
1001-1500	93	9,7
1501-2000	84	8,7
2001-2500	99	10,3
2501-3000	80	8,3
3001-3500	81	8,4
3501-4000	83	8,6
4001-4500	91	9,5

4501-5000	87	9,0
5001+	88	9,1
Toplam	962	100,0

Eğitim Durumu

	Sıklık	%
İlkokul	139	14,4
Ortaokul	127	13,2
Lise	143	14,9
Ön Lisans	141	14,7
Lisans	138	14,3
Yüksek Lisans	142	14,8
Doktora	132	13,7
Toplam	962	100,0

Çalışma Durumu

	Sıklık	%
Özel Sektör	234	24,3
Kamu	230	23,9
Serbest Meslek	232	24,1
Çalışmıyor	266	27,7
Toplam	962	100,0

Uyruk

	Sıklık	%
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	644	64,9
Kongo Cumhuriyeti	53	5,5
Türk	42	4,4
Hint	38	4,0
Mali	37	3,8
Gine	42	4,4
Fransız	39	4,1
Kenya	31	3,2
Etiyopya	36	3,7
Toplam	962	100,0

İkamet

	Sıklık	%
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	899	93,5

Kongo Cumhuriyeti	27	2,8
Türkiye	36	3,7
Toplam	962	100,0
Yatırım Sektörü		
	Sıklık	%
Maden	70	7,3
Sağlık	62	6,4
Tekstil	69	7,2
Taşımacılık	65	6,8
Petrol ve Petrol Ürünleri	63	6,5
Turizm	72	7,5
Dijital reklam	64	6,7
Perakendecilik	66	6,9
Tarım, Gıda Sanayi	72	7,5
Sanayi	57	5,9
Bankacılık ve finans	58	6,0
Kozmetik	61	6,3
Genel Ticaret	73	7,6
İnşaat ve alt yapı	63	6,5
Diger	47	4,9
Toplam	962	100,0

Katılımcıların demografik bilgilerinin incelendiği Tablo 17 sonuçlarına göre; katılımcıların 755'i erkek (%78,5), 207'si ise kadındır (%21,5). 36-40 yaş aralığında 364 kişi (%37,8), 18-25 yaş aralığında 32 kişi bulunmaktadır (%3,3). Evli 446 (%46,4), bekar 426 (%44,3) katılımcı bulunmaktadır. Gelir durumu 2001-2500 arasında olan 99 kişi (%10,3), 1-500 arasında olan 84 kişi (%8,7), 5001 ve üzerinde olan 88 kişi bulunmaktadır (%9,1). 143 katılımcı lise mezunu (%14,9), 142 katılımcı yüksek lisans mezunu (%14,8), 132 katılımcı ise doktora mezunudur (%13,7). Özel sektörde çalışan 234 kişi (%24,3), kamuda çalışan 230 kişi bulunmaktadır (%23,9). Demokratik Kongolu 644 katılımcı (%64,9), Türk 42 katılımcı bulunmaktadır (%4,4). Madene yatırım yapan 70 kişi (%7,3), turizme yatırım yapan 72 kişi (%7,5), genel ticarete yatırım yapan 73 kişi (%7,6) bulunmaktadır.

Tablo 18. Araştırma ölçeklerine dair betimleyici istatistikler

Ölçek	Min	Maks	Ort	SS	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach Alfa	Omega Katsayısı
Yolsuzluk Algısı	1,00	5,00	3,00	1,297	-,031	-1,367	,939	0,886
Algılanan İşe Başlama Kolaylığı	1,00	5,00	2,99	1,177	,048	-1,334	,852	0,828
Algılanan İnşaat İzni Kolaylığı	1,00	5,00	3,03	1,242	-,019	-1,339	,940	0,890
Algılanan Elektrik Bağlatma Kolaylığı	1,00	5,00	3,05	1,257	-,047	-1,323	,941	0,882
Algılanan Tapu Sicil Kayıt Kolaylığı	1,00	4,60	2,67	,943	,044	-1,272	,856	0,784
Algılanan Kredi Alma Kolaylığı	1,20	4,80	2,41	,713	,738	-,055	,530	0,470
Algılanan Azınlık Yatırımcıları korunması Kolaylığı	1,00	5,00	3,41	1,216	-,230	-1,293	,889	0,836
Algılanan Vergilerin Ödenmesi Kolaylığı	1,00	4,40	1,97	,763	1,112	,301	,705	0,674
Algılanan Sınır Ötesi Ticaret Kolaylığı	1,00	4,40	2,00	,672	1,486	-,057	,884	0,847
Algılanan Sözleşmenin	1,00	5,00	3,01	1,266	-,007	-1,379	,941	0,903

Uygulanması								
Kolaylığı								
Algılanan İflasın Çözümü Kolaylığı	1,00	5,00	3,40	1,233	-,208	-1,325	,895	0,879
Yatırım Niyeti	1,00	5,00	3,41	1,243	-,185	-1,355	,896	0,851

Tablo 18'de, araştırma ölçeklerine ilişkin betimleyici istatistikler sunulmuştur. Bu tabloda, her bir ölçeğin minimum ve maksimum değerleri, ortalama puanı, standart sapması, çarpıklık ve basıklık değerleri ile Cronbach Alfa ve Omega katsayıları yer almaktadır.

Yolsuzluk algısı ölçeğinden elde edilen ortalama puan 3,00 olup, bu ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,939'dur. Algılanan İşe başlama kolaylığı ölçeğinde katılımcılar ortalama 2,99 puan almış ve bu ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,852 olarak hesaplanmıştır. Algılanan Algılanan İnşaat izni kolaylığı ölçeğinden alınan ortalama puan 3,03'tür ve bu ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,940 olarak belirlenmiştir. Algılanan Elektrik bağlatma kolaylığı ölçeğinden elde edilen ortalama puan ise 3,05 olup, Cronbach Alfa katsayısı 0,941'dir. Algılanan Tapu siciline kayıt kolaylığı ölçeğinde katılımcıların ortalama puanı 2,67 olup, bu ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,856'dır.

Algılanan Kredi alma kolaylığı ölçeğinden katılımcıların aldığı ortalama puan 2,41 olarak hesaplanmış ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,530'dur. Algılanan Azınlık yatırımcıları korunması kolaylığı ölçeğinden alınan ortalama puan 3,41'dir ve bu ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,889'dur. Algılanan Vergilerin ödenmesi kolaylığı ölçeğinde ortalama puan 1,97 olup, Cronbach Alfa katsayısı 0,705'tir. Algılanan Sınır ötesi ticaret kolaylığı ölçeğinden elde edilen ortalama puan 2,00 olup, bu ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,884'tür. Algılanan Sözleşme uygulanması kolaylığı ölçeğinden alınan ortalama puan 3,01'dir ve Cronbach Alfa katsayısı 0,941 olarak hesaplanmıştır. Algılanan İflas çözümü kolaylığı ölçeğinde ortalama puan 3,40 olup, Cronbach Alfa katsayısı 0,895'tir. Yatırım niyeti ölçeğinden elde edilen ortalama puan ise 3,41 olup, Cronbach Alfa katsayısı 0,896'dır.

5.6.1. Yatırım Niyeti ölçeğine ait geçerlik analizi

Tablo 19. Geçerlilik Analizi Bulguları

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği	,715	
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	1832,633
	df	3
	Anlamlılık	,000

Tablo 19'a göre, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği değeri 0,715 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, KMO'nun 1'e yakın olması nedeniyle toplanan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010).

5.6.2. Yatırım Niyeti ölçeğine ait Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)

Yapılan AFA sonucunda indeksin alt boyutları ile bunların açıkladığı varyans oranları Tablo 20'de olduğu gibidir.

Tablo 20. Yatırım Niyeti Ölçeğinin Açıkladığı Varyans Bulguları

Boyutlar	Özdeğer	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde
1	2,485	82,826	82,826

Tablo 20'e göre; indeks toplamda tek alt boyutla sınırlandırılmıştır. Bu boyuta ait özdeğer 2,485 ve açıkladığı varyans %82,826 olarak hesaplanmıştır. Belirlenen alt boyuta ait ifadeler ile bunlara ait yüklerle ilişkin bulgular Tablo 12'de belirtilmiştir.

Tablo 21. Yatırım Niyeti Ölçeğine Ait İfadeler ve Yüklerine İlişkin Bulgular

İfadeler	1.Boyut
YN2	,942
YN3	,894
YN1	,893

AFA kapsamında belirlenen alt boyuta dair faktör yükleri 0,893 ile 0,942 arasında değişip toplamda 3 maddeden oluşmaktadır. Faktör yükü 0,40'ın altında madde bulunmadığından mevcut boyutlar ile analizlere devam edilecektir.

5.6.3. Yolsuzluk Algısı ölçeğine ait geçerlik analizi

Tablo 22. Geçerlilik Analizi Bulguları

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği	,780	
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	3952,151
	df	10
	Anlamlılık	,000

Tablo 22'e göre; Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin (0.780) yüksek ve 1'e yakın bir değer olması, Bartlett Küresellik Testi p değerinin (0,000) olması sonucunda toplanan verilerin istatistiki olarak anlamlı ($p < 0,05$) ve bu veri setinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010).

5.6.4. Yolsuzluk Algısı ölçeğine ait Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)

Yapılan AFA sonucunda indeksin alt boyutları ile bunların açıkladığı varyans oranları Tablo 7'de olduğu gibidir.

Tablo 23. Yolsuzluk Algısı Ölçeğinin Açıkladığı Varyans Bulguları

Boyutlar	Özdeğer	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde
1	3,380	67,597	67,597

Tablo 23'e göre; indeks toplamda tek alt boyutla sınırlandırılmıştır. Bu boyuta ait özdeğer 3,380 ve açıkladığı varyans %67,597 olarak hesaplanmıştır. Belirlenen alt boyuta ait ifadeler ile bunlara ait yüklerle ilişkin bulgular Tablo 15'de belirtilmiştir.

Tablo 24. Yolsuzluk Algısı Ölçeğine Ait İfadeler ve Yüklerine İlişkin Bulgular

İfadeler	1.Boyut
YA2	,950
YA3	,948
YA4	,888
YA1	,888
YA5	-

AFA kapsamında belirlenen alt boyuta dair faktör yükleri 0,888 ile 0,950 arasında değişip toplamda 5 maddeden oluşmaktadır. “Yolsuzluk olgusu iş ortamlarında ortaya çıkmış ve giderek daha ciddi bir almıştır” maddesi (YA5)’ne ait faktör yükü 0.40’ın altında olduğundan analizden çıkarılmıştır. Analizlere 4 madde olarak devam edilecektir.

5.6.5. Algılanan İş Yapma Kolaylığı Ölçeğine ait geçerlik analizleri

Tablo 25. Geçerlilik Analizi Bulguları

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği	,902	
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	34585,221
	df	990
	Anlamlılık	,000

Tablo 25’e göre; Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin (0.902) yüksek ve 1’e yakın bir değer olması, Bartlett Küresellik Testi p değerinin (0,000) olması sonucunda toplanan verilerin istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0,05$) ve normal dağılım göstermesi, örneklemin temsiliyet gücünün yeterli olduğunu ve bu veri setinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010).

5.6.6. Algılanan İş Yapma Kolaylığı Ölçeğine ait Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)

Yapılan AFA sonucunda indeksin alt boyutları ile bunların açıkladığı varyans oranları Tablo 26’da olduğu gibidir.

Tablo 26. Algılanan İş Yapma Kolaylığının Alt Boyutlarının Açıkladığı Varyans Bulguları

Boyutlar	Özdeğer	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde
1	10,058	22,350	22,350
2	4,537	10,083	32,433
3	4,056	9,013	41,447
4	3,822	8,493	49,940
5	3,612	8,028	57,967
6	1,525	3,388	61,356
7	1,320	2,933	64,289
8	1,234	2,743	67,032

9	1,138	2,528	69,560
10	1,017	2,259	71,819

Tablo 26'a göre; indeks toplamda on alt boyutla sınırlandırılmıştır. Birinci alt boyuta ait özdeğer 10,058 ve açıkladığı varyans %22,350; ikinci alt boyuta ait özdeğer 4,537 ve açıkladığı varyans %10,083; üçüncü alt boyuta ait özdeğer 4,056 ve açıkladığı varyans %9,013; dördüncü alt boyuta ait özdeğer 3,822 ve açıkladığı varyans %8,493; beşinci alt boyuta ait özdeğer 3,612 ve açıkladığı varyans %8,028; altıncı alt boyuta ait özdeğer 1,525 ve açıkladığı varyans %3,388; yedinci alt boyuta ait özdeğer 1,320 ve açıkladığı varyans %2,933; sekizinci alt boyuta ait özdeğer 1,234 ve açıkladığı varyans %2,743; dokuzuncu alt boyuta ait özdeğer 1,138 ve açıkladığı varyans %2,528; onuncu alt boyuta ait özdeğer 1,017 ve açıkladığı varyans %2,259 olarak hesaplanmıştır. On alt boyut beraber ölçeğin %71,819'luk kısmını açıklamaktadır.

Belirlenen alt boyuta ait ifadeler ile bunlara ait yüklerle ilişkin bulgular Tablo 27'de belirtilmiştir.

Tablo 27. Algılanan İş Yapma Kolaylığının Alt Boyutlarına Ait İfadeler ve Yüklerine İlişkin Bulgular

İfadeler										
	1.Boyut	2	3	4	5	6	7	8	9	10
IB1	0,811									
IB2	0,872									
IB3	0,856									
IB4	0,789									
TS1		0,802								
TS2		0,864								
TS3		0,859								
TS4		0,814								
TS5		0,994								
IR1			0,848							
IR2			0,920							
IR3			0,941							
IR4			0,919							

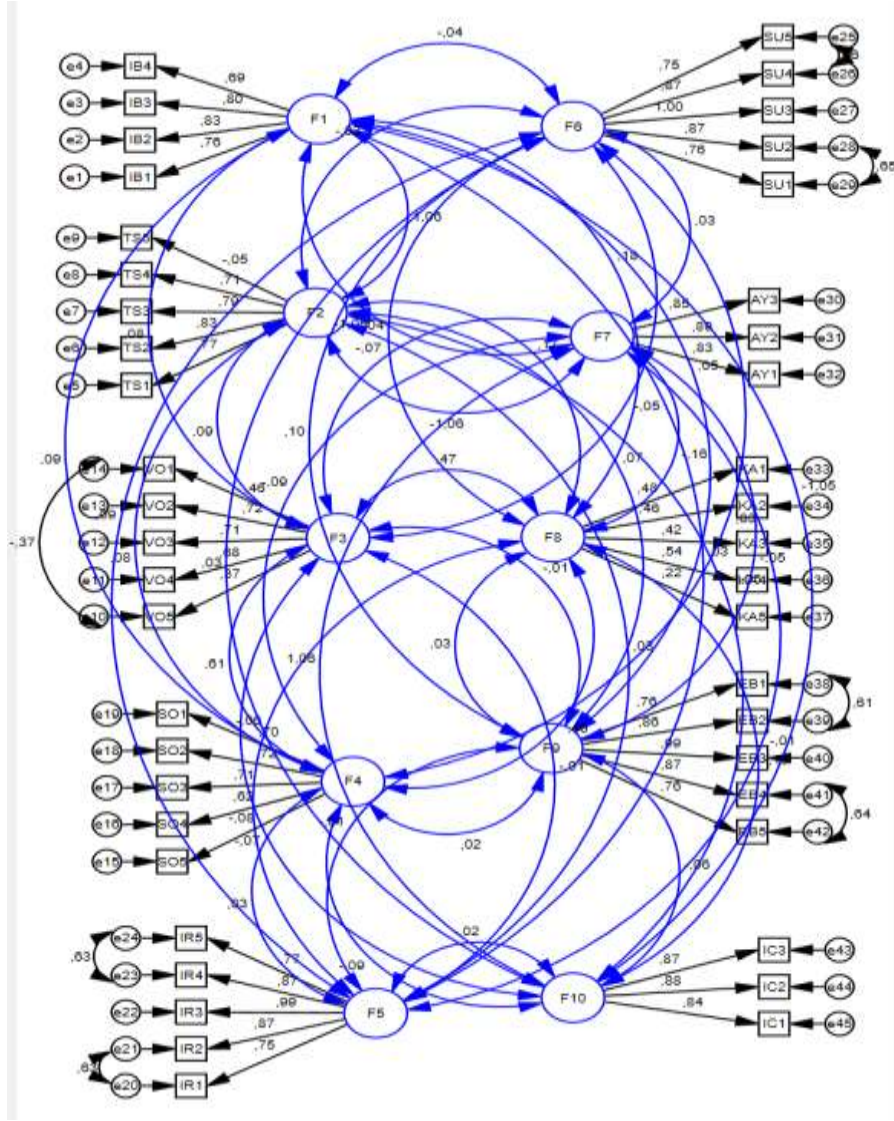
IR5	0,860	
EB1	0,856	
EB2	0,918	
EB3	0,943	
EB4	0,924	
EB5	0,859	
KA1	0,656	
KA2	0,544	
KA3	0,429	
KA4	0,596	
KA5	0,400	
AY1	0,883	
AY2	0,939	
AY3	0,891	
VO1	0,467	
VO2	0,622	
VO3	0,600	
VO4	0,616	
VO5	0,401	
SO1	0,624	
SO2	0,637	
SO3	0,642	
SO4	0,584	
SO5	0,467	
SU1	0,642	
SU2	0,688	
SU3	0,719	
SU4	0,690	
SU5	0,629	
IC1	0,890	
IC2	0,939	

AFA kapsamında Algılanan İş Yapma Kolaylığı ölçeğine ait 10 alt boyut belirlenmiştir. Algılanan İşe başlama kolaylığı alt boyutu 4 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri 0,736 ve 0,857 arasında değişmektedir. Algılanan Tapu siciline kayıt Kolaylığı alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri 0,592 ve 0,848 arasında değişmektedir. Algılanan İnşaat izni/ruhsatı alma Kolaylığı alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri 0,648 ve 0,728 arasında değişmektedir. Algılanan Elektrik bağlatma Kolaylığı alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri 0,437 ve 0,508 arasında değişmektedir. Algılanan Kredi alma Kolaylığı alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri 0,400 ve 0,524 arasında değişmektedir. Algılanan Azınlık yatırımcılarının korunması Kolaylığı alt boyutu 3 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri 0,883 ve 0,839 arasında değişmektedir. Algılanan Vergilerin ödenmesi Kolaylığı alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri ,401 ve 0,622 arasında değişmektedir. Sınır ötesi ticaret alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri ,467 ve ,642 arasında değişmektedir. Algılanan Sözleşmelerin uygulanması Kolaylığı alt boyutu 5 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri 0,629 ve ,719 arasında değişmektedir. İflasın çözümü alt boyutu ise 3 maddeden oluşmaktadır ve faktör yükleri 0,890 ve 0,939 arasında değişmektedir. Analizler sonucunda faktör yükü ,40'ın altında olan madde bulunmadığı için Doğrulayıcı Faktör Analizine mevcut boyutlar ile devam edilecektir.

5.2.6. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Bir ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilip onaylanması, o ölçeğin geçerli olduğunu göstermektedir. Araştırmalarda uygulanacak temel analizlerden önce DFA kullanarak ölçeklerin geçerliliğini test etmek, yaygın olarak kabul edilen bir yaklaşımdır. Ayrıca yapısal eşitlik modellemesi uygulamalarında, test edilen modelin veriyle uyumlu olup olmadığını anlamak için uyum iyiliği indekslerine bakılmaktadır (Gürbüz, 2019, ss. 30-342) Bu çalışmada da doğrulayıcı faktör analizi, ölçeklerin geçerliliğini değerlendirmek amacıyla kullanılmış ve uyum iyiliği istatistikleri hesaplanarak modelin geçerliliği test edilmiştir.

Şekil 18. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucu

Araştırma modelinin genel geçerliliği test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçlarına göre, bazı uyum iyiliği indekslerinin yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Özellikle CMIN/DF, GFI, CFI ve IFI değerleri literatürde kabul edilen düzeylerin altında kalmıştır. Bu nedenle, modelin uyum iyiliğini artırmak amacıyla çeşitli modifikasyonlar yapılmıştır.

Bu modifikasyonlar kapsamında, Algılanan Vergilerin Ödenmesi Kolaylığı Ölçeğinin VO1 ile VO5'e ait e10 ile e14 hata terimleri arasında, Algılanan İnşaat İzinleri Alma Kolaylığı Ölçeğinin IR5 ile IR4'e ait e24 ile e23 ve IR2 ile IR1'e ait e20 ile e21 hata terimleri arasında, Algılanan Sözleşmelerin Uygulanması Kolaylığı Ölçeğinin SU1 ile SU2'ye ait e28 ile e29 ve SU4 ile SU5'e ait e25 ile e26 hata terimleri arasında, Algılanan Elektrik Bağlantısı Kolaylığı Ölçeğinin EB1 ile EB2'ye ait e38 ile e39 ve EB4 ile EB5'e ait e41 ile e42 hata terimleri arasında kovaryanslar oluşturulmuştur.

Bu kovaryansların oluşturulmasının ardından, modelin uyum iyiliği değerleri kabul edilebilir düzeye ulaşmıştır. İyileştirilmiş uyum iyiliği değerleri ve sonuçları, Tablo 29’de detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 28. Uyum Bulguları

Uyum Ölçütleri	Kriterler	Değerler	Sonuç
Anlamlılık Değeri (p)	<0,05	0,000	Anlamlı
Açıklanan Varyans Oranı (AVE, Average Variance Extracted)	<0,50	0,62	Yüksek
Ki-Kare Serbestlik Derecesi Oranı (CMIN/DF, χ^2/df)	≤ 5	3,920	Yüksek
Ki-Kare Değeri (χ^2) / Serbestlik Derecesi (df)	<5	784,900/200	Zayıf
İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index-GFI)	<0,85	,819	Düşük
Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (Adjusted Goodness of Fit Index-AGFI)	<0,80	,790	Düşük
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index-CFI)	<0,90	,924	Yüksek
Artan Uyum İndeksi (Increasing Fit Index-IFI)	<0,90	,924	Yüksek
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation-RMSEA)	>0,80	,055	Yüksek

Uyum bulgu tablosuna bakıldığında χ^2/sd oranının 2 ve altı olması yapının mükemmel olduğunu, 5 ve altında bir değer ise elde edilen yapının kabul edilebilir olduğunu göstermektedir (Kline, 2023; Özdamar, 2016, s. 185). Buna göre, çalışmada ulaşılan 3,92 değerinin kabul edilebilir bir değerde olduğu söylenebilir. AVE değerine bakıldığında; 0,62 değerine ulaşmıştır. 0.50 ve üzeri bir AVE değeri, yapıdaki gözlenen değişkenlerin varyansının en az yarısının, ilgili faktör tarafından açıklandığını gösterir ve bu, iyi bir geçerlilik göstergesidir (Fornell & Larcker, 1981). RMSEA değeri incelendiğinde; 0.055 değerine ulaşılmıştır. RMSEA değerinin 0.08’den küçük olması (Brown, 2015; Jöreskog, 1993) yapının kabul edilebilir uyum gösterdiğini belirtmektedir. CFI 0.924 değeri ve IFI 0.924 değerlerinin kabul edilebilir uyum sağladığı, GFI 0.82 değerinin kabul edilebilir uyum

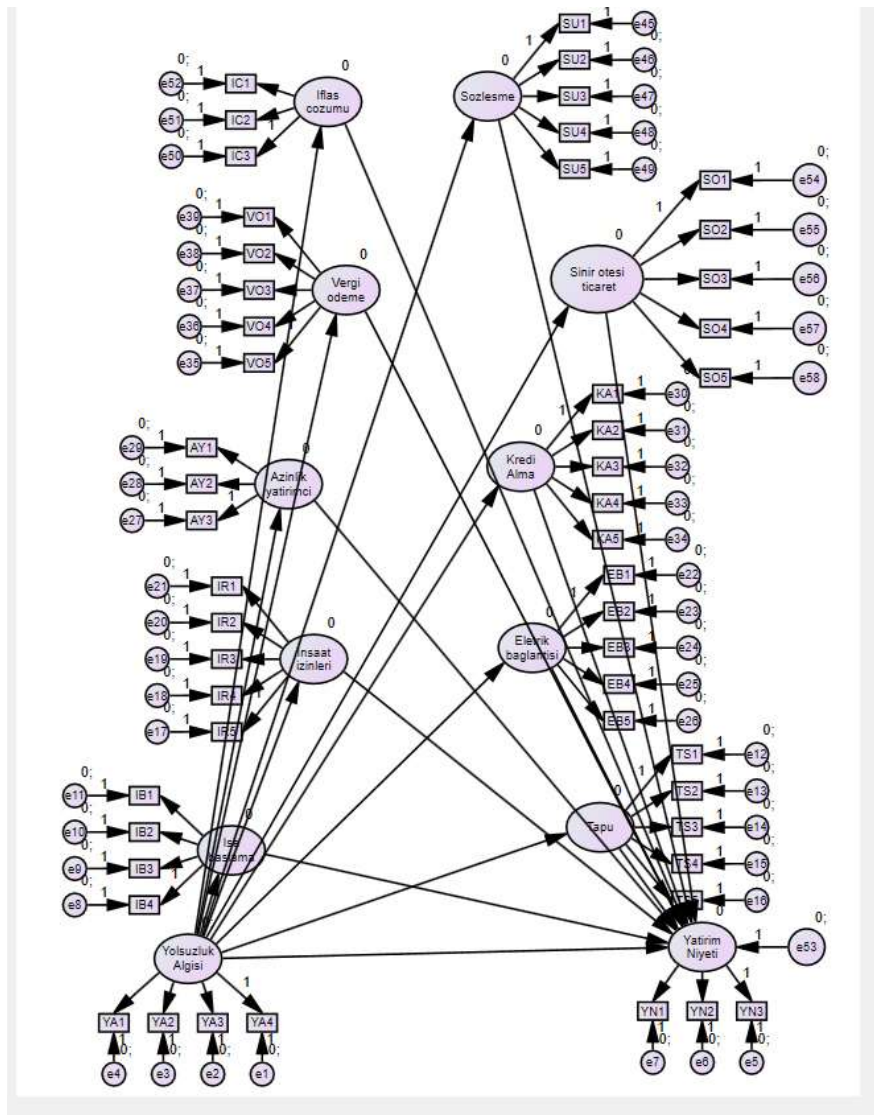
indeksi 0.90, AGFI 0,79 değerinin ise kabul edilebilir 0.85 değerinin altında kaldığından zayıf düzeyde uyum sağladığı söylenebilir (Özüdoğru vd., 2018, s. 129). Uyum indeksleri birlikte değerlendirildiğinde ulaşılan yapının genel olarak iyi düzeyde uyum sergilediği söylenebilir. Ölçme modelin doğrulanmasından sonra yapısal model üzerinden araştırma hipotezleri test edilmiştir.

5.2.7. Yol Analizine İlişkin Sonuçlar ve Hipotez testleri

Araştırma değişkenleri arasındaki doğrudan ve dolaylı nedensel ilişkileri incelemek için oluşturulan kavramsal model temel alınarak Yol (Path) analizi uygulanmıştır. Yol analizi, çoklu değişkenler arasındaki ilişkileri ve bu değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkileri incelemek için kullanılan bir istatistiksel tekniktir. Nedensel ilişkileri daha karmaşık bir düzeyde anlamak için geliştirilmiştir ve basit regresyon analizinden daha kapsamlıdır (Streiner, 2005). Yol analizi sonucunda elde edilen standartlaştırılmış beta katsayıları, standart hata değerleri, standartlaştırılmış beta katsayıları için yanlılık (bias-corrected Bootstrapping) tekniğine dayalı olarak hesaplanan %95 güven aralıkları değerleri sunulmuştur.

Güven aralıkları, analiz sonuçlarının güvenilirlik düzeyini göstermek amacıyla alt güven limiti (Lower Confidence Limit - LCL) ve üst güven limiti (Upper Confidence Limit - UCL) olarak ifade edilir. Aracılık etkisinin istatistiksel anlamlılığını test etmenin en yaygın yöntemi, bu güven aralıklarının sıfır değerini içerip içermediğini incelemektir. Güven aralığı sıfırı içermiyorsa, aracılık etkisi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilir (Sürücü vd., 2021, s. 182).

Şekil 19. Yol analiz diyagramı

Tablo 29. Değişkenler Arasındaki Doğrudan ve Dolaylı Etkilere Yönelik Standardize Beta Katsayıları

Yollar	β	Sh	t	p	LLCI	ULCI
Yolsuzluk Algısı → İB	-,865	,008	-97,827	,000	-,882	-,847
Yolsuzluk Algısı → İR	-,012	,031	-,400	,689	-,073	,048
Yolsuzluk Algısı → TS	-,867	,009	-100,206	,000	-,883	-,850
Yolsuzluk Algısı → EB	-,060	,031	-1,912	,056	-,121	,001
Yolsuzluk Algısı → KA	-,024	,235	2,562	,723	-,232	,001
Yolsuzluk Algısı → AY	,902	,008	109,770	,000	,886	,918
Yolsuzluk Algısı → VO	-,046	,020	-2,208	,027	-,087	-,005
Yolsuzluk Algısı → SO	-,046	,021	-2,272	,023	-,087	-,006
Yolsuzluk Algısı → SU	,035	,031	1,098	,272	-,027	,096

Yolsuzluk Algısı → İÇ	,915	,008	109,591	,000	,898	,931
Yolsuzluk Algısı → Yatırım Niyeti	,922	0,008	109,755	,000	,905	,938
İB → Yatırım Niyeti	0.0215	0.0266	0.8089	0.418	-0.0306	0.0736
İR → Yatırım Niyeti	-0.0105	0.0271	-0.3888	0.697	-0.0637	0.0426
TS → Yatırım Niyeti	-0.0042	0.0076	-0.5489	0.583	-0.0190	0.0107
EB → Yatırım Niyeti	0.0052	0.0075	0.6877	0.491	-0.0096	0.0199
KA → Yatırım Niyeti	0.3084	0.0308	10.0117	0.943	-0.0258	0.0240
AY → Yatırım Niyeti	-0.0009	0.0127	-0.0708	0.000	0.2480	0.3689
VO → Yatırım Niyeti	0.0104	0.0129	0.8123	0.416	-0.0148	0.0357
SO → Yatırım Niyeti	-0.0029	0.0075	-0.3934	0.694	-0.0176	0.0117
SU → Yatırım Niyeti	0.3208	0.0304	10.5675	0.694	-0.0176	0.011
İÇ → Yatırım Niyeti	0.320	0.0304	10.567	0.000	0,2612	0.0380

Not: İB, Algılanan İşe Başlama Kolaylığı; İR, Algılanan İnşaat İzinleri/Ruhsatı alma Kolaylığı; TS, Algılanan Tapu Siciline Kayıt kolaylığı; EB, Algılanan Elektrik Bağlatma kolaylığı; KA, Algılanan Kredi alma kolaylığı; AY, Algılanan Azınlık Yatırımcıların Korunması kolaylığı; VO, Algılanan Vergilerin Ödenmesi kolaylığı; SO, Algılanan Sınır Ötesi Ticaret Kolaylığı; SU, Algılanan Sözleşmelerin Uygulanması kolaylığı; İÇ, Algılanan İflas Çözümü Kolaylığı.

5.2.7.1. Hipotez testleri

5.2.7.1.1. Birinci Hipotez ve Alt Hipotezler

Tablo 29'a bakıldığında, yolsuzluk algısının iş yapma kolaylığının boyutları ve yatırım niyeti üzerindeki doğrudan etkilerini ortaya koymaktadır. Ayrıca iş kolaylığının boyutlarının yatırım niyeti üzerindeki etkisini de incelemektedir.

H_{1.a}: Yolsuzluk algısının algılanan İşe başlama kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

Yolsuzluk algısının işe başlama kolaylığı üzerindeki etkisi negatif ($\beta = -0.865$, $p < 0.001$) .
H_{1.a} desteklenmiştir.

H_{1.b}: Yolsuzluk algısının algılanan İnşaat izni alma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

H_{1.c}: Yolsuzluk algısının algılanan Elektrik bağlatma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

H_{1.e}: Yolsuzluk algısının algılanan Kredi alma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

H_{1.i}: Yolsuzluk algısının algılanan Sözleşmelerin uygulanması kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

Analiz sonuçlarına göre, yolsuzluk algısının algılanan inşaat izni alma, elektrik bağlatma, kredi alma ve sözleşmelerin uygulanması kolaylığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi

bulunmamıştır. İnşaat izni alma kolaylığı için ($p = 0,689$; LLCI = $-0,073$, ULCI = $-0,048$), elektrik bağlatma kolaylığı için ($p = 0,056$; LLCI = $-0,12$, ULCI = $0,001$) ve kredi alma kolaylığı için ($p = 0,723$; LLCI = $-0,232$, ULCI = $0,001$) anlamlılık değerleri $0,050$ 'nin üzerinde olup, güven aralıkları sıfırı içerdiği için **H_{1,b}**, **H_{1,c}**, **H_{1,e}** ve **H_{1,i}** desteklenmemiştir.

H_{1,d}: Yolsuzluk algısının algılanan Tapu siciline kayıt kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

Yolsuzluk Algısı → Tapu Siciline Kayıt Kolaylığı (TS): Yolsuzluk algısının algılanan tapu siciline kayıt kolaylığı üzerindeki etkisi negatif ($\beta = -0.867$, $p < 0.001$). Yolsuzluk algısı arttıkça, tapu siciline kayıt sürecinin zorlaştığı algısı da artmaktadır. Bu bağlamda **H_{1,d}** desteklenmiştir.

H_{1,f}: Yolsuzluk algısının algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

Yolsuzluk Algısı → Azınlık Yatırımcıların Korunması (AY): Çok güçlü pozitif bir ilişki bulunmuştur ($\beta = 0.902$, $p < 0.001$). Yani, yolsuzluk algısının algılanan azınlık yatırımcıların korunması kolaylığı üzerinde pozitif bir etkisi vardır. Bu bağlamda **H_{1,f}** desteklenmiştir.

H_{1,g}: Yolsuzluk algısının algılanan Vergilerin ödenmesi kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

H_{1,h}: Yolsuzluk algısının algılanan Sınır ötesi ticaret kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

Yolsuzluk Algısı → Vergilerin Ödenmesi Kolaylığı (VO) ve Sınır Ötesi Ticaret Kolaylığı (SO): Her iki değişken üzerinde de negatif ve anlamlı etkiler var (VO: $\beta = -0.046$, $p = 0.027$; SO: $\beta = -0.046$, $p = 0.023$). Bu, yolsuzluk algısının artmasıyla bu süreçlerin zorlaştığına dair bir algının oluştuğunu göstermektedir. Bu bağlamda **H_{1,g}** ve **H_{1,h}** desteklenmiştir.

H_{1,j}: Yolsuzluk algısının algılanan İflasın çözümü kolaylığı üzerinde etkisi vardır.

Yolsuzluk Algısı → İflas Çözümü (İÇ): Yolsuzluk algısının iflas çözümü ve sözleşmelerin uygulanması kolaylığı üzerindeki etkileri oldukça güçlü ve anlamlıdır (İÇ: $\beta = 0.915$, $p < 0.001$). Bu bağlamda **H_{1,i}** ve **H_{1,j}** desteklenmiştir.

5.2.7.1.2. İkinci Hipotez ve Alt Hipotezler

Tablo 20'deki sonuçlara göre hipotezlerin yorumları şu şekildedir:

H_{2,a}: Algılanan işe başlama kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

İşe başlama kolaylığının yatırım niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. p değeri (0.418) 0.05 'in üzerinde olduğu için hipotez desteklenmemiştir.

H_{2,b}: Algılanan inşaat izni alma kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

İnşaat izni alma kolaylığının yatırım niyeti üzerindeki etkisi anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. p değeri (0.418) 0.05'in üzerinde olduğu için hipotez desteklenmemiştir.

H_{2.c}: Algılanan elektrik bağlatma kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

Algılanan elektrik bağlatma kolaylığının yatırım niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. p değeri (0.418) 0.05'in üzerinde olduğu için hipotez desteklenmemiştir.

H_{2.d}: Algılanan tapu siciline kayıt kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

Algılanan tapu siciline kayıt kolaylığının yatırım niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. p (0,583) değeri 0,050'nin üstünde olduğundan bu hipotez de desteklenmemiştir.

H_{2.e}: Algılanan kredi alma kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

Algılanan kredi alma kolaylığının yatırım niyeti üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. p değeri (0.697) 0,050'nin üstünde olduğu için hipotez desteklenmemiştir.

H_{2.f}: Algılanan azınlık yatırımcılarının haklarının korunması kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

p (0.000) değeri 0,050'nin altında ve güven aralıkları (LLCI=0.248 ve ULCI=0.3689) sıfır içermediğinden Algılanan azınlık yatırımcılarının haklarının korunması kolaylığının yatırım niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda hipotez desteklenmemiştir.

H_{2.g}: Algılanan vergilerin ödenmesi kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

p değerinin (= 0.416 > 0.05) 0,050'nin üstünden olmasından Algılanan vergilerin ödenmesi kolaylığının yatırım niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Hipotez desteklenmemiştir.

H_{2.h}: Algılanan sınır ötesi ticaret kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

p değerinin (= 0.694 > 0.05) 0,050'den yüksek olduğundan dolayı Algılanan sınır ötesi ticaret kolaylığının yatırım niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Hipotez desteklenmemiştir.

H_{2.i}: Algılanan sözleşmelerin uygulanması kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

Anlamlılık p değerinin (0.694) 0,050'nin üstünde olduğundan Algılanan sözleşmelerin uygulanması kolaylığının yatırım niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Bu bağlamda hipotez desteklenmiştir.

H_{2.j}: Algılanan iflas çözümü kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

p (0.000) değeri 0,050'nin altında ve güven aralıkları (LLCI=0.261 ve ULCI=0.0380) sıfır içermediğinden İflas çözümü kolaylığının yatırım niyeti üzerinde anlamlı ve güçlü bir etkisi vardır. Bu hipotez kabul edilmiştir. Hipotez desteklenmiştir.

İkinci hipotezlerin bir kısmı ($H_{2,f}$ ve $H_{2,j}$) desteklenmiştir ve bu değişkelerin yatırım niyeti üzerinde anlamlı etkiler gösterdiği görülmektedir. Diğer hipotezler ise desteklenmemiştir, yani bu değişkenlerin yatırım niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

5.2.7.1.3. Üçüncü Hipotez ve Alt Hipotezler

H₃: Yolsuzluk algısının Yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.

Yolsuzluk algısının yatırım niyeti üzerindeki doğrudan etkisi oldukça güçlü ve anlamlıdır. p değeri 0.05'in çok altında (p = 0.000) ve β katsayısı 0.922, bu da yolsuzluk algısının yatırım niyetini pozitif ve yüksek derecede etkilediğini göstermektedir. Güven aralıkları da pozitif (LLCI = 0.905, ULCI = 0.938), bu da sonuçların güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hipotez desteklenmiştir.

5.2.7.1.4. Dördüncü Hipotez ve Alt Hipotezler

İş yapma kolaylığının boyutlarının rolünü belirlemek amacıyla yapılan analizde, yanlılık tekniği kullanılmıştır. Dolaylı etkilere ait yanlılık testi sonuçlarına göre, anlamlılık değerlendirmesi için p değeri ve %95 güven aralığı dikkate alınmıştır. p değeri 0,050'nin altında ve Güven aralığının sıfır değerini içermemesi durumunda (Gürbüz, 2019, s. 113), yolsuzluk algısı ile yatırım niyeti arasındaki ilişkide aracı rolü oynayıp oynamadığı belirlenmiştir.

Tablo 30. Değişkenler Arasındaki Toplam ve Dolaylı Etkilere Yönelik Sonuçlar

Yollar	β	Sh	t	p	LLCI	ULCI
Standartlaştırılmış Toplam Etkiler						
Yolsuzluk algısı → Yatırım Niyeti	,9220	,0084	109,755	,0000	,9055	,9384
Toplam Dolaylı Etkiler						
Yolsuzluk algısı → Yatırım Niyeti	,3604	,0430	8,3855	,0000	,2760	,4447
Standartlaştırılmış Dolaylı Etkiler						
Yolsuzluk algısı → İB → Yatırım niyeti	-0,019	0,0253	2,0545	0,452	-0,691	-0,306
Yolsuzluk algısı → TS → Yatırım niyeti	0,0095	0,0257	-10,0406	0,0253	-0,406	0,607
Yolsuzluk algısı → IR → Yatırım niyeti	0,0001	0,0003	-10,0005	0,0003	-0,005	0,007
Yolsuzluk algısı → EB → Yatırım niyeti	-0,003	0,0006	-20,0017	0,000	-0,0017	0,007
Yolsuzluk algısı → KA → Yatırım niyeti	0,005	0,250	34,2562	0,752	-0,0023	0,0014
Yolsuzluk algısı → AY → Yatırım niyeti	0,2906	0,0305	1,2296	0,0305	0,229	0,0349

Yolsuzluk algısı→ VO→ Yatırım niyeti	0,0001	0,0007	-2,0014	,0007	-,0014	,0015
Yolsuzluk algısı→ SO→ Yatırım niyeti	-0,005	0,0008	-1,0023	,0008	-,0023	,0008
Yolsuzluk algısı→ SU→ Yatırım niyeti	-0,001	0,0004	-4,0010	,0004	-,0010	,0006
Yolsuzluk algısı→ IC→ Yatırım niyeti	0,3064	0,0287	5,2515	,0287	,2515	,3627

Not: İB, Algılanan İşe Başlama Kolaylığı; İR, Algılanan İnşaat İzinleri/Ruhsatı alma Kolaylığı; TS, Algılanan Tapu Siciline Kayıt kolaylığı; EB, Algılanan Elektrik Bağlatma kolaylığı; KA, Algılanan Kredi alma kolaylığı; AY, Algılanan Azınlık Yatırımcıların Korunması kolaylığı; VO, Algılanan Vergilerin Ödenmesi kolaylığı; SO, Algılanan Sınır Ötesi Ticaret Kolaylığı; SU, Algılanan Sözleşmelerin Uygulanması kolaylığı; İÇ, Algılanan İflas Çözümü Kolaylığı.

H_{4.a}: Algılanan İşe başlama kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.

- **H_{4.b}**: Algılanan İnşaat izni alma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı oynamaktadır.
- **H_{4.c}**: Algılanan Elektrik bağlatma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı oynamaktadır.
- **H_{4.d}**: Algılanan Tapu siciline kayıt, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.e}**: Algılanan Kredi alma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.f}**: Algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.g}**: Algılanan Vergilerin ödenmesi, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.h}**: Algılanan Sınır ötesi ticaret kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.
- **H_{4.i}**: Algılanan Sözleşmenin uygulanması kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.

H_{4.j}: Algılanan İflasın çözümü kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.

Algılanan İş Yapma kolaylığının boyutlarının yolsuzluk algısı ile yatırım arasındaki ilişkideki etkisinin anlamlılığını test etmek amacıyla güven aralıkları hesaplanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda %95 güven aralığının alt ve üst sınırları içinde sadece algılanan azınlık yatırımcıların korunması ($p=0,035<0,050$; Alt:0,229 ve Üst:0,348) ve iflas çözümü kolaylığı ($p=0,0287<0,050$;

Alt:0,251 ve Üst:0,362)alt boyutların sonucu sıfırın yer almadığı görülmüştür. Buna bağlı olarak, algılanan azınlık yatırımcıların korunması ve iflas çözümü kolaylığı değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı bir aracı değişken olduğu tespit edilmemiştir. Başka bir ifadeyle, algılanan azınlık yatırımcıların korunması ve iflas çözümü kolaylığı, yolsuzluk algısı ile yatırım arasındaki ilişkide etkili bir aracı rolü üstlenmemektedir. Bu bağlamda hipotez desteklenmemiştir.

Diğer dördüncü alt hipotezler desteklenmemiştir. Kısaca Algılanan işe başlama kolaylığı için %95 güven aralığı sıfırı içermekte ve p değeri 0.452 ile 0.05'in üzerinde olduğundan, bu değişkenin yolsuzluk algısı ile yatırım niyeti arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı rolü bulunmamaktadır. Dolayısıyla H4.a hipotezi desteklenmemektedir.

P değeri 0.0003 ile anlamlı olsa da, %95 güven aralığı sıfırı içermektedir. Bu nedenle, algılanan inşaat izni alma kolaylığının aracılık rolü anlamlı bulunmamıştır. H4.b hipotezi desteklenmemektedir.

Algılanan elektrik bağlatma kolaylığı için p değeri anlamlı olsa da, %95 güven aralığı sıfırı içerdiği için bu değişkenin aracılık etkisi anlamlı bulunmamıştır. Bu bağlamda H4.c hipotezi desteklenmemektedir.

Algılanan tapu siciline kayıt kolaylığı için p değeri 0.0253 ile anlamlı görünse de, %95 güven aralığı sıfırı içermekte olduğundan, bu değişkenin aracılık etkisi anlamlı değildir. H4.d hipotezi desteklenmemektedir.

Algılanan kredi alma kolaylığı için p değeri 0.752 olup, %95 güven aralığı sıfırı içerdiğinden, bu değişkenin aracılık etkisi anlamlı bulunmamıştır. H4.e hipotezi desteklenmemektedir.

Algılanan azınlık yatırımcıların korunması kolaylığı için p değeri 0.0305 ile anlamlı olup, %95 güven aralığı sıfırı içermemektedir. Bu değişken, yolsuzluk algısı ile yatırım niyeti arasında anlamlı bir aracı rol oynamaktadır. H4.f hipotezi desteklenmektedir.

Algılanan vergilerin ödenmesi kolaylığı için p değeri anlamlı olsa da, %95 güven aralığı sıfırı içermekte olduğundan, bu değişkenin aracılık rolü anlamlı bulunmamıştır. H4.g hipotezi desteklenmemektedir.

Algılanan sınır ötesi ticaret kolaylığı için p değeri anlamlı olsa da, %95 güven aralığı sıfırı içermekte olduğu için aracılık etkisi anlamlı bulunmamıştır. H4.h hipotezi desteklenmemektedir.

Algılanan sözleşmenin uygulanması kolaylığı için p değeri anlamlı olsa da, %95 güven aralığı sıfırı içerdiğinden, bu değişkenin aracılık etkisi anlamlı bulunmamıştır. H4.i hipotezi desteklenmemektedir.

Son olarak, algılanan iflas çözümü kolaylığı için p değeri 0.0287 ile anlamlı olup, %95 güven aralığı sıfırı içermemektedir. Bu değişken, yolsuzluk algısı ile yatırım niyeti arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı rol oynamaktadır. H_{4,j} hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 31. Araştırma Sonucu desteklenmiş ve desteklenmemiş Hipotezler

Hipotez	Sonuç
H₁: Yolsuzluk algısının algılanan iş yapma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	
➤ H_{1.a}: Yolsuzluk algısının algılanan İşe başlama kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
➤ H_{1.b}: Yolsuzluk algısının algılanan İnşaat izni alma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{1.c}: Yolsuzluk algısının algılanan Elektrik bağlatma kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{1.d}: Yolsuzluk algısının algılanan Tapu siciline kayıt kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
➤ H_{1.e}: Yolsuzluk algısının algılanan Kredi kolaylığı alma üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{1.f}: Yolsuzluk algısının algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
➤ H_{1.g}: Yolsuzluk algısının algılanan Vergilerin ödenmesi kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
➤ H_{1.h}: Yolsuzluk algısının algılanan Yolsuzluğun Sınır ötesi ticaret kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
➤ H_{1.i}: Yolsuzluk algısının algılanan Sözleşmelerin uygulanması kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{1.j}: Yolsuzluk algısının algılanan İflasın çözümü kolaylığı üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
H₂: Algılanan İş yapma kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	
➤ H_{2.a}: Algılanan İşe başlama kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{2.b}: Algılanan İnşaat izni alma kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{2.c}: Algılanan Elektrik bağlatma kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{2.d}: Algılanan Tapu siciline kayıt kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{2.e}: Algılanan Kredi alma kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{2.f}: Algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
➤ H_{2.g}: Algılanan Vergilerin ödenmesi kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir

➤ H_{2,h} : Algılanan Sınır ötesi kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{2,i} : Algılanan Sözleşmelerin uygulanması kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{2,j} : Algılanan İflas çözümü kolaylığının Yatırım Niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
H₃: Yolsuzluk algısının Yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır.	Desteklenmiştir
H₄: Algılanan İş Yapma Kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	
➤ H_{4,a} : Algılanan İşe başlama kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{4,b} : Algılanan İnşaat izni alma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı oynamaktadır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{4,c} : Algılanan Elektrik bağlatma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı oynamaktadır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{4,d} : Algılanan Tapu siciline kayıt, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{4,e} : Algılanan Kredi alma kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{4,f} : Algılanan Azınlık yatırımcıların haklarının korunması kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	Desteklenmiştir
➤ H_{4,g} : Algılanan Vergilerin ödenmesi, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{4,h} : Algılanan Sınır ötesi ticaret kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{4,i} : Algılanan Sözleşmenin uygulanması kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	Desteklenmemiştir
➤ H_{4,j} : Algılanan İflasın çözümü kolaylığı, Yolsuzluk algısı ve Yatırım Niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.	Desteklenmiştir

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yatırımlar, ülkelerdeki ekonomik büyümeyi teşvik etmede hayati bir rol oynamaktadır (Almfraji & Almsafir, 2014; Anwer & Sampath, 1999; Borensztein vd., 1998; Carkovic & Levine, 2005; Cullison, 1993). Daha fazla yatırım çekmek için hükümetlerden elverişli iş ortamları yaratmaları istenmektedir. İş dostu düzenlemelere sahip ülkeler yerel yatırımcıları desteklemekte ve yabancı yatırımcıları da çekmektedir (Hassan & Basit, 2018; Kumar & Kumar, 2023; Piwonski, 2010).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2024 raporuna göre, Demokratik Kongo Cumhuriyeti dünyada yolsuzluk oranının en yüksek olduğu 17. ülke konumundadır. Ayrıca, Dünya Bankası Grubu'nun 2021 tarihli İş Yapma Kolaylığı raporunda Demokratik Kongo Cumhuriyeti, 190 ülke arasında 183. sırada yer almaktadır. Bu, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin dünyada iş yapmanın en zor olduğu 7. ülke olduğunu göstermektedir.

KDC Yolsuzluk Algı Endeksi'ndeki dünyanın en çok 15.yozlaşmış ülkesi olmasına rağmen, bol doğal kaynakları nedeniyle önemli bir yatırım potansiyeline sahiptir. Doğal kaynakların varlığı, doğrudan yabancı yatırım çekme konusunda büyük bir etkidir. Afrika ülkelerinin özel sermayeyi çekme kabiliyeti, büyük ölçüde doğal kaynakların erişilebilirliğine bağlıdır (Morisset, 2000).

Araştırma, yolsuzluğun yatırım niyeti üzerindeki etkisinde iş yapma kolaylığının rolünü incelemiştir. Veri toplamak için anket yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar, Kongo iş ortamı hakkında bilgi sahibi olan, daha önce Kongo'da iş yapmış veya iş kurmuş ya da halen faaliyet göstermekte olan kişilerden seçilmiştir. Bu katılımcılardan sadece kantitatif değil, aynı zamanda kalitatif veriler de toplanmıştır. Yolsuzluk ve iş yapma kolaylığı, doğrudan ölçülemeyen yapılar olduğundan, katılımcıların bu konudaki algıları 5'li Likert ölçeği ile değerlendirilmiştir.

Yolsuzluk algısı ölçeği, Tan vd. (2017) tarafından yürütülen çalışmadan uyarlanmış, iş yapma kolaylığı algısı ölçeği ise Shah vd.(2021) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, iş yapma kolaylığı endeksinin (İYKE) on göstergesinden yedisini kapsarken, işe başlama süreci, azınlık yatırımcıların korunması ve Algılanan İflas Çözümü Kolaylığının çözümü gibi üç önemli göstergelyi dışarıda bırakmıştır. Araştırma toplam olarak 962 yatırımcı sınırlıdır. Araştırma, 18 Mart - 29 Haziran 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

962 katılımcıdan elde edilen veriler, SPSS 26.0 ve AMOS 24 programlarında yol (path) analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan dört hipotez test edilmiştir: H1: Yolsuzluk algısının algılanan iş yapma kolaylığının 10 boyutu üzerinde etkisi vardır; H2: İş yapma kolaylığının boyutlarının yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır; H3: Yolsuzluk algısının

yatırım niyeti üzerinde etkisi vardır; H4: Algılanan iş yapma kolaylığı, yolsuzluk algısı ve yatırım niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır.

Analiz sonuçlarına göre, yolsuzluk algısının algılanan iş yapma kolaylığının bazı boyutları üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Yolsuzluk algısının algılanan işe başlama kolaylığı, algılanan tapu siciline kayıt kolaylığı, algılanan vergilerin ödenmesi kolaylığı, algılanan sınır ötesi ticaret kolaylığı ve algılanan iflasın çözümü kolaylığı üzerinde negatif etkiler tespit edilmiştir. Diğer yandan, algılanan azınlık yatırımcıların korunması kolaylığı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür. Ancak, algılanan inşaat izni alma kolaylığı, algılanan elektrik bağlatma kolaylığı, algılanan kredi kolaylığı alma kolaylığı ve algılanan sözleşmelerin uygulanması kolaylığı boyutları üzerinde yolsuzluk algısının etkisi bulunmamıştır.

İş yapma kolaylığının boyutlarından azınlık yatırımcıların haklarının korunması, algılanan iflas çözümü kolaylığının yatırım niyeti üzerinde etkili bulunmuştur; diğer boyutlar üzerinde ise etkisi tespit edilmemiştir. Ayrıca, yolsuzluk algısının yatırım niyeti üzerinde pozitif bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Son olarak, algılanan iş yapma kolaylığının boyutlarından algılanan azınlık yatırımcıların korunması kolaylığı ve algılanan iflas çözümü kolaylığı, yolsuzluk algısı ile yatırım niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynamaktadır. Diğer boyutlar bu ilişkide etkili bulunmamıştır.

Literatürde yolsuzluğun ekonomik etkileri üzerine iki zıt görüş bulunmaktadır. Dreher & Gassebner (2013) ve Méon & Weill (2010) gibi bazı araştırmacılar, yolsuzluğun ekonomik akışları hızlandırabileceğini ve verimsiz düzenlemeleri atlatmayı mümkün kıldığını savunmaktadır. Bu görüş, yolsuzluğun özel sektörün kamu yetkililerinin hatalarını düzeltmesine olanak tanıyan bir "yağlama etkisi" olduğu fikrine dayanmaktadır. Ancak, Anoruo ve diğerleri (2002), Bounoua & Matallah (2014), Nageri ve diğerleri (2015), Omodero (2019) gibi daha geniş bir kesim, yolsuzluğun ekonomik büyüme, doğrudan yabancı yatırım, iş yapma kolaylığı gibi ekonomik göstergeler üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bonga & Mahuni (2018), Karama (2014) ve Mongay & Filipescu (2012) gibi araştırmalar da bu negatif etkileri iş yapma kolaylığı bağlamında incelemiştir.

Bu çalışmanın bulguları da literatürdeki genel eğilimlerle büyük ölçüde uyumludur. Yolsuzluk algısının, algılanan iş yapma kolaylığının bazı boyutları üzerinde negatif etkiler yarattığı görülmüştür. Özellikle işe başlama, tapu siciline kayıt, vergilerin ödenmesi, sınır ötesi ticaret ve iflas çözümü kolaylıkları üzerinde olumsuz etkiler tespit edilmiştir. Bu bulgular, yolsuzluğun iş yapma süreçlerini zorlaştırdığı ve dolayısıyla ekonomik akışları aksattığı argümanını desteklemektedir.

Bununla birlikte, yolsuzluğun azınlık yatırımcıların korunması kolaylığı üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, yolsuzluğun bazı durumlarda, özellikle yatırımcı haklarının korunması bağlamında, olumlu etkiler yaratabileceğine işaret eden Dreher & Gassebner

(2013) ve Méon & Weill (2010) gibi araştırmacıların görüşleriyle örtüşmektedir. Yani, yolsuzluk algısının bazı düzenleyici engelleri aşmaya yardımcı olabileceği savı, belirli alanlarda geçerli olabilir.

İş yapma kolaylığının azınlık yatırımcılarının haklarının korunması ve iflas çözümü boyutlarının, yolsuzluk algısı ile yatırım niyeti arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı tespiti ise ilginçtir. Bu durum, yatırımcılar açısından bazı kolaylıkların yolsuzluğun olumsuz etkilerini hafifletebileceğini göstermektedir. Öte yandan, yolsuzluk algısının yatırım niyeti üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılması, yolsuzluk algısının bazı yatırımcılar tarafından fırsat olarak değerlendirilebileceğine dair literatürdeki tartışmaları doğrulamaktadır.

Bu çalışma, yolsuzluğun iş yapma kolaylığı üzerindeki olumsuz etkilerini vurgularken, bazı boyutlarda pozitif etkiler de gösterebileceğini ortaya koymuştur. Literatürdeki bulgularla karşılaştırıldığında, yolsuzluk algısının iş yapma süreçlerine etkisinin karmaşık ve bağlama bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında, yolsuzluk ve iş yapma kolaylığı yatırımcı kararlarında önemli rol oynayan etmenler arasında yer alsa da, bu faktörlerin tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Yolsuzluk ve iş yapma kolaylığı, yatırım niyeti üzerinde etkili olsa da, diğer faktörlerin de dikkate alınması gerektiği açıktır. Yatırımcılar, sadece iş yapma kolaylığı ve yolsuzluk algısını değil, aynı zamanda genel ekonomik koşulları ve uzun vadeli sürdürülebilirliği de değerlendirerek kararlarını vermektedirler.

KDC bağlamında, yolsuzluğun derinlemesine kök saldığı ve kurumları zayıflattığı göz önüne alındığında, kapsamlı yapısal reformlar büyük bir önem taşımaktadır. Yolsuzlukla mücadele, Kongo liderlerinin öncelikli hedefi haline gelmeli ve bu sürecin başarıya ulaşabilmesi için orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirilmelidir. Bu stratejiler, sadece yolsuzluğun önlenmesini değil, aynı zamanda iyi yönetim, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin güçlendirilmesini de içermelidir.

Yolsuzlukla mücadelede kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik tesis edilmesi, kamu görevlilerinin mali durumlarının iyileştirilmesi ve sağlam kurumsal yapıların oluşturulması kritik önem taşımaktadır. Uluslararası iş birliği ile adalet ve yargı hizmetlerinin etkinliğinin artırılması, bu mücadeleyi güçlendirecektir. Uzun vadede, eğitim sisteminin iyileştirilmesi, hukukun üstünlüğü ve yasalara saygının tesis edilmesi, vatandaşların hükümete güvenini ve yolsuzluğa karşı duyarlılığını artıracaktır. Sivil toplumun etkinliği artırılmalı ve kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesi sağlanmalıdır. Dijital teknolojiler ve büyük veri analitiği, yolsuzluk risklerinin erken tespit edilip önlenmesine yardımcı olarak mücadelede önemli bir araç sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma, yolsuzluk algısı, iş yapma kolaylığı ve yatırım niyeti arasındaki ilişkileri inceleyerek literatüre önemli katkılar sağlamıştır. Araştırma, özellikle gelişmekte olan ülkeler

bağlamında yolsuzluğun iş yapma kolaylığı ve yatırım niyetleri üzerindeki etkilerini analiz ederek, politika yapıcılar için değerli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, algılanan iş yapma kolaylığının yolsuzluk algısı ve yatırım niyeti arasındaki ilişkide rolünü inceleyen araştırma, iş yapma kolaylığı kavramının ekonomik kararlar üzerindeki önemini vurgulamıştır.

Bu, politika yapıcıların ve yatırımcıların dikkat etmesi gereken kilit noktaları belirlemelerine yardımcı olabilir. Araştırma, farklı ülkelerden ve kültürlerden gelen katılımcıların yolsuzluk algısı ve iş yapma kolaylığı konusundaki tutumlarını karşılaştırarak, kültürel ve bölgesel farklılıkların bu konulardaki etkilerini ortaya koymuştur. Bu, yolsuzlukla mücadele stratejilerinin ve iş yapma kolaylığı politikalarının yerel bağlamlara uyarlanmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, yolsuzluk algısı ve iş yapma kolaylığı ölçeklerinin geliştirilmesi ve uyarlanması konusundaki bulgularıyla, bu tür ölçüm araçlarının geçerlilik ve güvenilirliğini artırma çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Özellikle, farklı kültürel ve dilsel bağlamlarda ölçeklerin uyarlanması ve test edilmesi konusundaki bulgular, gelecekteki araştırmalar için önemli ipuçları sunmaktadır. Bu katkılar, araştırmanın sonuçlarının sadece akademik literatüre değil, aynı zamanda politika yapıcılar, yatırımcılar ve yolsuzlukla mücadele eden kuruluşlar için de değerli bilgiler sunmasını sağlamaktadır.

7. KAYNAKÇA

- Actualité CD. (2020). *RDC : suite à la saga Access Bank, APLC annonce la suspension de ses deux directeurs sans citer leurs noms* | Actualite.cd. <https://actualite.cd/index.php/2020/12/23/rdc-suite-la-saga-access-bank-aplc-annonce-la-suspension-de-ses-deux-directeurs-sans>
- Afrobarometre. (2019). *Baromètre mondial de la corruption – Afrique 2019: Perceptions et expériences de la corruption par les citoyens*. Wwww.Afrobarometer.Org. <https://www.afrobarometer.org/publication/barometre-mondial-de-la-corruption-afrique-2019-perceptions-et-experiences-de-la-corruption-par-les-citoyens/>
- Agence Congolaise de Presse. (2022, Kasım 20). *RDC: Les investissements directs étrangers entrant évalués à 1,87 milliard USD en 2021*. ACP. <https://acp.cd/economie/rdc-les-investissements-directs-etrangers-entrant-evalues-a-187-milliard-usd-en-2021/>
- Agence Nationale pour la Promotion des Investissements. (2009). Anapi. <https://www.investindrc.cd/fr/Statut-et-Missions>
- Aharoni, Y. (2015). The foreign investment decision process. İçinde *International Business Strategy* (ss. 10-20). Routledge.
- Ahlin, C., & Pang, J. (2008). Are financial development and corruption control substitutes in promoting growth? *Journal of Development Economics*, 86(2), 414-433.
- Ajzen, I. (1985). From Intentions to Actions: A Theory of Planned Behavior. İçinde J. Kuhl & J. Beckmann (Ed.), *Action Control* (ss. 11-39). Springer Berlin Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-69746-3_2
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I. (2002). *Constructing a TPB questionnaire: Conceptual and methodological considerations*. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=0574b20bd58130dd5a961f1a2db10fd1fcbae95d>

- Ak, M., & Sezer, Ö. (2018). Kamu Personel Sisteminde Çalışanların Görevde Yükselmesinde Kayırmacılık Sorunu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Akhtar, F., & Das, N. (2019). Predictors of investment intention in Indian stock markets: Extending the theory of planned behaviour. *International journal of bank marketing*, 37(1), 97-119.
- Ali, A. M., & Isse, H. S. (2002). Determinants of economic corruption: A cross-country comparison. *Cato J.*, 22, 449.
- Al-Marhubi, F. A. (2000). Corruption and inflation. *Economics Letters*, 66(2), 199-202.
- Almfraji, M. A., & Almsafir, M. K. (2014). Foreign direct investment and economic growth literature review from 1994 to 2012. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 129, 206-213.
- Anadolu Anjası. (2021). RDC: La Banque mondiale suspend un financement de 100 millions de dollars pour cause de fraude. <https://www.aa.com.tr/fr/afrique/rdc-la-banque-mondiale-suspend-un-financement-de-100-millions-de-dollars-pour-cause-de-fraude/2131410>
- Angelle, P. S. (2006). Instructional Leadership and Monitoring: Increasing Teacher Intent to Stay Through Socialization. *NASSP Bulletin*, 90(4), 318-334. <https://doi.org/10.1177/0192636506294843>
- Anoruo, E., Braha, H., & Ahmad, Y. (2002). Purchasing power parity: Evidence from developing Countries. *International Advances in Economic Research*, 8, 85-96. <https://doi.org/10.1007/BF02295339>
- Anwer, M. S., & Sampath, R. K. (1999). *Investment and economic growth*. <https://ageconsearch.umn.edu/record/35713/>
- Articles 147 à 150 Code pénal (2021). <https://legalrdc.com/popup/articles-147-a-150-code-penal/>
- Aycan, Z., N. Kanungo, R., Mendonça, M., & Kayapalı, A. (2016). *Kültürler arası bağlamda örgütler ve yönetim* (1. bsk). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, S. (Ed.). (2006). *Yolsuzluk: Nedenleri, etkileri ve çözüm yolları* (1. bs). Turhan Kitabevi.

- Baliamoune-Lutz, M., Ndikumana, L., & UNECA, A. A. (2008). Corruption and growth in African countries: Exploring the investment channel. *University of Massachusetts Amherst Working Paper*, 8.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173.
- Batalov, L. (1998). The Russian Title Registration System for Realty and Its Effect on Foreign Investors. *Wash. L. Rev.*, 73, 989.
- Bayraktar, N. (2013). Foreign direct investment and investment climate. *Procedia Economics and Finance*, 5, 83-92.
- BBC News Afrique. (2023, Aralık 7). Election présidentielle 2023 en RDC: “La corruption n’a épargné aucun secteur” en RDC - Jules Alingete. *BBC News Afrique*. <https://www.bbc.com/afrique/articles/cz72lx3215ko>
- Berksoy, T., & Yıldırım, N. E. (2017). Yolsuzluk Kavramına Genel Bir Bakış: Problemler Ve Çözümler. *Journal of Awareness*, 2(1), 1-18.
- Beşer, B. H., & Yaşar, B. (2019). *Yolsuzluk ve subjectif ölçümü*. Ekin Yayınevi.
- Bhasin, K. (2019). *Ease of Doing Business for MSMEs*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30609.79200>
- Bird, B. (1988). Implementing Entrepreneurial Ideas: The Case for Intention. *The Academy of Management Review*, 13(3), 442. <https://doi.org/10.2307/258091>
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu. (2018). *Petty corruption*. IIEP Unesco - Etico | Platform on Ethics and Corruption in Education. <https://etico.iiep.unesco.org/en/petty-corruption>

- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. (2001). *Report of the Panel of Experts on the Illegal Exploitation of Natural Resources and Other Forms of Wealth of DR Congo—Democratic Republic of the Congo* | ReliefWeb. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/report-panel-experts-illegal-exploitation-natural-resources-and>
- Boisvert, Anne-Marie Lynda, Dent, P., & Quraish, O. B. (2014). *Corruption in Canada: Definitions and Enforcement*. Public Safety Canada. <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/rgnzd-crm-brf-48/index-en.aspx>
- Bonaglia, F., Braga de Macedo, J., & Bussolo, M. (2001). *How Globalization Improves Governance*.
- Bonga, W. G., & Mahuni, K. (2018). Assessing the impact of ease of doing business and corruption on economic growth for Africa Free Trade Zone (AFTZ) member states. *MPRA Paper*, 88932. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3252373
- Borensztein, E., De Gregorio, J., & Lee, J.-W. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth?. *Journal of International Economics*, 45(1), 115-135. [https://doi.org/10.1016/S0022-1996\(97\)00033-0](https://doi.org/10.1016/S0022-1996(97)00033-0)
- Bounoua, C., & Matallah, S. (2014). Corruption and economic growth: Empirical evidence from Algeria. *International Journal of Innovation and Applied Studies*, 8(3), 927.
- Bramoullé, Y., & Goyal, S. (2009). *Favoritism*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1484756
- Braun, M., & Di Tella, R. (2004). Inflation, Inflation Variability, and Corruption. *Economics & Politics*, 16(1), 77-100. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2004.00132.x>
- Brooks, R. C. (1909). The Nature of Political Corruption. *Political Science Quarterly*, 24(1), 1-22. <https://doi.org/10.2307/2141078>
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford publications. <https://books.google.com/books?hl=fr&lr=&id=tTL2BQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Co>

nfirmatory+factor+analysis+for+applied+research.+(2th+ed.).+Guilford+Press&ots=amQwtQ
UOaC&sig=78BAdlcU4d2sZEjSxqBKaesL8N8

- Bruhn, M., & McKenzie, D. (2014). Entry Regulation and the Formalization of Microenterprises in Developing Countries#. *The World Bank Research Observer*, 29(2), 186-201. <https://doi.org/10.1093/wbro/lku002>
- Brunetti, A., Kisunko, G., & Weder, B. (1998). Credibility of Rules and Economic Growth: Evidence from a Worldwide Survey of the Private Sector. *The World Bank Economic Review*, 12(3), 353-384. <https://doi.org/10.1093/wber/12.3.353>
- Caetano, J., & Caleiro, A. (2005). *Corruption and Foreign Direct Investment. What kind of relationship is there?* Documento de Trabalho. <https://www.econstor.eu/handle/10419/142738>
- Carkovic, M., & Levine, R. (2005). Does foreign direct investment accelerate economic growth. *Does foreign direct investment promote development*, 195, 220.
- Christensen, L. B., Johnson, B., Turner, L. A., & Christensen, L. B. (2011). *Research methods, design, and analysis*. <https://www.pearsonhighered.com/assets/preface/0/2/0/5/0205944566.pdf>
- Chudnovsky, D., & Lopez, A. (1999). *Globalization and developing countries: Foreign direct investment and growth and sustainable human development*. UN Geneva, Switzerland. https://www.academia.edu/download/74500314/Globalization_and_Developing_Countries_F20211110-32277-107y3ae.pdf
- Country Security Risk. (2024). *Global Risk Forecast 2024: Context and Clarity for the Year Ahead | Crisis24*. <https://crisis24.garda.com/global-risk-forecast-2024-report>
- Cuervo-Cazurra, A. (2006). Who cares about corruption? *Journal of international business studies*, 37, 807-822.
- Cullison, W. (1993). Public investment and economic growth. *FRB Richmond Economic Quarterly*, 79(4), 19-33.
- Çulpan, R. (1980). Bürokratik sistemin yozlaşması. *Amme İdaresi Dergisi*, 13(2), 31-45.

- De Rosa, D., Gooroochurn, N., & Görg, H. (2010). Corruption and productivity: Firm-level evidence from the BEEPS survey. *World Bank Policy Research Working Paper*, 5348. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1630232
- Desk Eco Journal. (2023, Mayıs 16). RDC: Le Guichet Unique de Délivrance de Permis de Construire est déjà opérationnel à Kinshasa. *Deskeco - Premier site d'information 100% économie de la RDC*. <https://deskeco.com/2023/05/16/rdc-le-guichet-unique-de-delivrance-de-permis-de-construire-est-deja-operationnel-kinshasa>
- Diangitukwa, F. (2001). *Pouvoir Et Clientélisme Au Congo-Zaire-Rdc* (Editions Harmattan). https://www.editions-harmattan.fr/index_harmattan.asp?navig=catalogue&obj=livre&razSqlClone=1&no=2783
- Dincer, O. C., & Gunalp, B. (2008). *Corruption, income inequality, and poverty in the United States*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1158446
- Djankov, S., la porta, R., Shleifer, A., & Lopez-de-Silanes, F. (2001). The Regulation of Entry. *The Quarterly Journal of Economics*, 117. <https://doi.org/10.1162/003355302753399436>
- Dobel, J. P. (1978). The corruption of a state. *American Political Science Review*, 72(3), 958-973.
- Dreher, A., & Gassebner, M. (2013). Greasing the wheels? The impact of regulations and corruption on firm entry. *Public Choice*, 155(3-4), 413-432. <https://doi.org/10.1007/s11127-011-9871-2>
- Dunn, K. C. (2002). [Review of *The Congo from Leopold to Kabila: A People's History*, tanıtım yazarı G. Nzongola-Ntalaja]. *The International Journal of African Historical Studies*, 35(2/3), 577-579. <https://doi.org/10.2307/3097681>
- Dunn, T. J., Baguley, T., & Brunnsden, V. (2014). From alpha to omega: A practical solution to the pervasive problem of internal consistency estimation. *British Journal of Psychology*, 105(3), 399-412. <https://doi.org/10.1111/bjop.12046>
- Dünya Bankası. (2020, Şubat 19). *Anticorruption Fact Sheet* [Text/HTML]. Dünya Bankası. <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2020/02/19/anticorruption-fact-sheet>

- Dünya Bankası Grubu. (2020a). *Dealing with Construction Permits—Doing Business—World Bank Group*. <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/dealing-with-construction-permits>
- Dünya Bankası Grubu. (2020b). *Doing Business: Economy Profile of Congo, Dem. Rep.*
- Dünya Bankası Grubu. (2020c). *Doing Business Report*. <https://archive.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>
- Dünya Bankası Grubu. (2020d). *Doing Business—Paying Taxes*. <https://subnational.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/paying-taxes/score>
- Dünya Bankası Grubu. (2020e). *Enforcing Contracts—Doing Business—World Bank Group*. <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/enforcing-contracts>
- Dünya Bankası Grubu. (2020f). *Getting Credit—Doing Business—World Bank Group*. <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/getting-credit>
- Dünya Bankası Grubu. (2020g). *Getting Electricity—Doing Business—World Bank Group*. <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/getting-electricity>
- Dünya Bankası Grubu. (2020h). *Protecting Minority Investors—Doing Business—World Bank Group*. <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/protecting-minority-investors>
- Dünya Bankası Grubu. (2020i). *Registering Property—Doing Business—World Bank Group*. <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/registering-property>
- Dünya Bankası Grubu. (2020j). *Resolving Insolvency—Doing Business—World Bank Group*. <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/resolving-insolvency>
- Dünya Bankası Grubu. (2020k). *Trading across Borders—Doing Business—World Bank Group*. <https://archive.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/trading-across-borders>
- Dzhumashev, R. (2009). *Is there a direct effect of corruption on growth?* <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/id/eprint/18489>

- East, R. (1993). Investment decisions and the theory of planned behaviour. *Journal of Economic Psychology*, 14(2), 337-375.
- Ekmen, P. (2011). From Riches to Rags-the Paradox of Plenty and its Linkage to Violent Conflict. *Goettingen J. Int'l L.*, 3, 473.
- Emin, S. (2004). Les facteurs déterminant la création d'entreprise par les chercheurs publics: Application des modèles d'intention. *Revue de l'Entrepreneuriat*, 3(1), 1-20.
- Fayolle, A. (2005). Evaluation of entrepreneurship education: Behaviour performing or intention increasing? *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 2(1), 89. <https://doi.org/10.1504/IJESB.2005.006072>
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Addison-Wesley Publishing Company.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50. <https://doi.org/10.1177/002224378101800104>
- Foster, V., & Steinbuks, J. (2009). Paying the price for unreliable power supplies: In-house generation of electricity by firms in Africa. *World Bank Policy Research Working Paper*, 4913. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1401219
- Gasanova, A., Medvedev, A. N., & Komotskiy, E. I. (2017). The assessment of corruption impact on the inflow of foreign direct investment. *AIP Conference Proceedings*, 1836(1). <https://pubs.aip.org/aip/acp/article-abstract/1836/1/020011/586178>
- Gegez, E. A. (2019). *Pazarlama araştırmaları* (6. baskı). Beta Basım Yayım.
- Geginat, C., & Ramalho, R. (2018). Electricity connections and firm performance in 183 countries. *Energy Economics*, 76, 344-366. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2018.08.034>
- Gerring, J., & Thacker, S. (2004). Political institutions and governance: Pluralism versus centralism. *British Journal of Political Science*, 34(2), 295-303.

- Gete, P. (2014). Dealing with construction permits, interest rate shocks and macroeconomic dynamics. *Proceedings from Doing Business (DB) Conference*, 1-2. <https://www.worldbank.org/content/dam/doingBusiness/media/Miscellaneous/Conference2014/2014-GETE-permits-interest-rate---macro-dynamics.pdf>
- Glaeser, E. L., & Saks, R. E. (2006). Corruption in america. *Journal of public Economics*, 90(6-7), 1053-1072.
- Gupta, S., Davoodi, H., & Alonso-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of governance*, 3, 23-45.
- Gür, M. F. (2014). Yolsuzluk Nedir? Yolsuzluk Çeşitleri Ve Ülkeler Arası Yolsuzluk Algılaması. *Mali Cozum Dergisi/Financial Analysis*, 24(124). https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&profile=ehost&scope=site&authtype=crawler&jrnl=13035444&AN=99152452&h=Xo5DbH1RtR8r%2FuWbXXMENgkCzWcSYY1wHOLE6qY1HsiTZ%2BqCjf04B5qhvoN7MAaPc4NOn1QkRqDs5McVT1kakA%3D%3D&crl=c&casa_token=8d8hKaDVbOwAAAAA:BQVtoYGxCS6k5FYqUUP2u8g3GSkCHozrXiXxhmaJiHAWLS1khG_P8qdTOF_aB_xlNiSan7elx-mADXw
- Gürbüz, S. (2019). *AMOS ile yapısal eşitlik modellemesi* (1. bsk). Seçkin.
- Gyimah-Brempong, K., & de Gyimah-Brempong, S. M. (2006). Corruption, growth, and income distribution: Are there regional differences? *Economics of governance*, 7, 245-269.
- Habib, M., & Zurawicki, L. (2002). Corruption and foreign direct investment. *Journal of international business studies*, 33, 291-307.
- Hapsari, S. A. (2021). The theory of planned behavior and financial literacy to analyze intention in mutual fund product investment. *5th Global Conference on Business, Management and Entrepreneurship (GCBME 2020)*, 136-141. <https://www.atlantispress.com/proceedings/gcbme-20/125960522>
- Hasanoğlu, M., & Aliyev, Z. (2007). *Yönetimde yolsuzluk ve mücadele stratejileri* (1. bs). Nobel Yayın Dağıtım.

- Hasdemir, İ. (2006). *Sosyolojik bakış açısıyla yolsuzluk olgusu* [Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı]. tez.yok.gov.tr
- Haslam, N. (2004). Research on the relational models: An overview. *Relational Models Theory*, 43-74.
- Hassan, Z., & Basit, A. (2018). Ease of doing business and its impact on inward FDI. *Hossain, MT, Hassan, Z., Shafiq, S., & Basit, A.(2018). Ease of Doing Business and Its Impact on Inward FDI. Indonesian Journal of Management and Business Economics, 1(1), 52-65.*
- Hayes, A. F., & Coutts, J. J. (2020). Use Omega Rather than Cronbach's Alpha for Estimating Reliability. But.... *Communication Methods and Measures, 14(1), 1-24.*
<https://doi.org/10.1080/19312458.2020.1718629>
- Herzfeld, T., & Weiss, C. (2003). Corruption and legal (in) effectiveness: An empirical investigation. *European Journal of Political Economy, 19(3), 621-632.*
- Huntington, S. P. (1968). *Political Order in Changing Societies. Yale University Press, New Haven.*
- International Crisis Group. (2006, Temmuz 20). *Sortir du piège du conflit: Promouvoir la bonne gouvernance au Congo.* <https://www.crisisgroup.org/fr/africa/central-africa/democratic-republic-congo/escaping-conflict-trap-promoting-good-governance-congo>
- Jacquemot, P. (2010). La résistance à la « bonne gouvernance » dans un État africain. Réflexions autour du cas congolais (RDC). *Revue Tiers Monde, 204(4), 129-146.*
<https://doi.org/10.3917/rtm.204.0129>
- Javorcik, B. S., & Wei, S.-J. (2002). *Corruption and cross-border investment: Firm level evidence.*
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=344660
- Jeune Afrique. (2011). *16 janvier 2001: Le jour où Joseph succéda à Kabila à la tête de la RDC - Jeune Afrique.* <https://www.jeuneafrique.com/192835/politique/16-janvier-2001-le-jour-o-joseph-succ-da-kabila-la-t-te-de-la-rdc/> (Erişim tarihi: 14/12/2023)

- Jeune Afrique. (2017). RDC: L'Assemblée nationale adopte le budget 2018 sur fond d'inquiétude quant au financement des élections – Jeune Afrique. *jeuneafrique*.
<https://www.jeuneafrique.com/500516/economie-entreprises/rdc-lassemblee-nationale-adopte-le-budget-2018-sur-fond-dinquietude-quant-au-financement-des-elections/>
- Jeune Afrique. (2021). Travail, famille... et ministère des Sports: En RDC, Kabulo Mwana Kabulo en pleine tourmente – Jeune Afrique. *JeuneAfrique.com*.
<https://www.jeuneafrique.com/1473924/politique/travail-famille-et-ministere-des-sports-en-rdc-kabulo-mwana-kabulo-en-pleine-tourmente/> (Erişim tarihi: 14/12/2023)
- Jöreskog, K. G. (1993). LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language. *Scientific Software International*.
<https://books.google.com/books?hl=fr&lr=&id=f61i3quHcv4C&oi=fnd&pg=PR15&dq=Lisrel+8:+Structural+equation+modeling+with+simplis+command+language&ots=ukzoBl-C3t&sig=zDyLCg6BLtKI5IdAF9WKPuGeJ9k>
- Júlio, P., Pinheiro-Alves, R., & Tavares, J. (2013). Foreign direct investment and institutional reform: Evidence and an application to Portugal. *Portuguese Economic Journal*, 12(3), 215-250.
<https://doi.org/10.1007/s10258-013-0093-z>
- Kabongo Mujika, B. (2014). *Amélioration du climat des affaires en RDC?: Recueil d'exceptions congolaises contre-productives à l'investissement*.
<https://www.torrossa.com/gs/resourceProxy?an=4945871&publisher=FZ2990>
- Karama, D. (2014). *Ease of doing business: Emphasis on corruption and rule of law*.
<https://mpa.ub.uni-muenchen.de/id/eprint/58662>
- Kaufmann, D., & Wei, S.-J. (1999). *Does "grease money" speed up the wheels of commerce?* National bureau of economic research Cambridge, Mass., USA. <https://www.nber.org/papers/w7093>
- KDC Maliye Denetim Genel Müdürlüğü. (2020a). *Rapport d'audit GECAMINES*.
<https://www.igf.gouv.cd/rapports/Rapport%20d%27audit%20GECAMINES/2>

- KDC Maliye Denetim Genel Müdürlüğü. (2020b). *RAPPORT DE MISSION DE CONTROLE DES FONTS AFFECTES A LA LUTTE CONTRE LA PANDEMIE DE COVID-19—AOUT 2020*.
<https://www.igf.gouv.cd/rapports/RAPPORT%20DE%20MISSION%20DE%20CONTROLE%20DES%20FONTS%20AFFECTES%20A%20LA%20LUTTE%20CONTRE%20LA%20PANDEMIE%20DE%20COVID-19%20-%20AOUT%202020/10>
- KDC Maliye Denetim Genel Müdürlüğü. (2020c). *Rapport De Mission D’audit De La Paie Des Fonctionnaires—Fevrier 2020*.
<https://www.igf.gouv.cd/rapports/RAPPORT%20DE%20MISSION%20D%27AUDIT%20DE%20LA%20PAIE%20DES%20FONCTIONNAIRES%20-%20FEVRIER%202020/9>
- Ketkar, K. W., Murtuza, A., & Ketkar, S. L. (2005). Impact of corruption on foreign direct investment and tax revenues. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 17(3), 313-341.
- Klapper, L. (2011). *Saving viable businesses: The effect of insolvency reform* (Text/HTML note no. 328). World Bank. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/849681468156567802/Saving-viable-businesses-the-effect-of-insolvency-reform>
- Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
https://books.google.com/books?hl=fr&lr=&id=t2CvEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Principles+and+practice+of+structural+equation+modeling.+Guilford+Publications+&ots=sWTE_78XgK&sig=Cm1dwPtXpCSa-IC1Xb6SzGRv96Q
- Kodi, M. (2008). *Corruption et gouvernance en RDC durant la Transition (2003-2006)* (Institut d’Etudes de Sécurité Monographie).
- Kumar, P., & Kumar, D. (2023). Ease of Doing Business: Approaching the Context. İçinde J. Choudrie, P. Mahalle, T. Perumal, & A. Joshi (Ed.), *ICT with Intelligent Applications* (C. 311, ss. 357-366). Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-19-3571-8_35

- Kunicova, J., & Rose-Ackerman, S. (2005). Electoral rules and constitutional structures as constraints on corruption. *British journal of political science*, 35(4), 573-606.
- Kurtaran, A. (2010). DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM KARARLARI VE BELİRLEYİCİLERİ. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), Article 2.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1997). Trust in Large Organizations. *The American Economic Review*, 87(2), 333-338.
- Lambsdorff, J. G. (2000). De La Propension Des Exportateurs À Verser Des Pots-De-Vin. L'impact Sur Les Échanges. *Revue Tiers Monde*, 41(161), 89-116.
- Lambsdorff, J. G. (2007). *The institutional economics of corruption and reform: Theory, evidence and policy*. Cambridge university press.
<https://books.google.com/books?hl=fr&lr=&id=tIrWkbtKWU0C&oi=fnd&pg=PA236&dq=The+Institutional+Economics+of+Corruption+and+Reform,+Theory,+Evidence+and+Policy.+Cambridge+&ots=-xNvf0wDdW&sig=o6sCPGuORq69frlaebI6oAots5g>
- Lawless, M. (2013). Do Complicated Tax Systems Prevent Foreign Direct Investment? *Economica*, 80(317), 1-22. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0335.2012.00934.x>
- Lederman, D., Loayza, N. V., & Soares, R. R. (2005). Accountability and Corruption: Political Institutions Matter. *Economics and Politics*, 17(1), 1-35. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2005.00145.x>
- Lee, K. S. (2010). *An evaluation of decentralization policies in light of changing location patterns of employment in the Seoul Region* (Text/HTML UDD 60). World Bank Group.
<https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/513071468041345492/An-evaluation-of-decentralization-policies-in-light-of-changing-location-patterns-of-employment-in-the-Seoul-Region>
- Licoco. (2020). *Rapport sur le Baromètre de la Corruption en RDC*. Licoco.
<https://licoco.org/rapport-sur-le-barometre-de-la-corruption-en-rdc/>

- Mahardhika, A. S., & Zakiyah, T. (2020). Millennials' intention in stock investment: Extended theory of planned behavior. *Riset Akuntansi dan Keuangan Indonesia*, 5(1), 83-91.
- Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü. (2017). *Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü*. T.C. Emniyet Müdürlüğü. <https://www.egm.gov.tr/kom/maligenelbilgi-19-04-2013>
- Martinez Peria, M. S., & Singh, S. (2014). *The Impact of Credit Information Sharing Reforms on Firm Financing?* (SSRN Scholarly Paper 2486938). <https://papers.ssrn.com/abstract=2486938>
- Mashali, B. (2012). Analyzing the relationship between perceived grand corruption and petty corruption in developing countries: Case study of Iran. *International Review of Administrative Sciences*, 78(4), 775-787. <https://doi.org/10.1177/0020852312455991>
- Matei, A., & Drumasu, C. (2015). Corporate Governance and public sector entities. *Procedia Economics and Finance*, 26, 495-504.
- Matete, D. (2021). *The relationship between corruption, ease of doing business and FDI inflows in SADC countries* [Master's Thesis, University of Capetown]. <https://open.uct.ac.za/handle/11427/35861>
- Mauro, P. (1998). Corruption and the composition of government expenditure. *Journal of Public Economics*, 69(2), 263-279.
- McMullan, M. (1961). A Theory of Corruption. *The Sociological Review*, 9(2), 181-201. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1961.tb01093.x>
- Media Congo. (2018). *Actualité | Luzolo Bambi: « La RDC perd chaque année 15 milliards USD dans les détournements des fonds publics »* | [mediacongo.net](https://www.mediacongo.net/article-actualite-39445_luzolo_bambi_la_rdc_perd_chaque_annee_15_milliards_usd_dans_les_detournements_des_fonds_publics.html). https://www.mediacongo.net/article-actualite-39445_luzolo_bambi_la_rdc_perd_chaque_annee_15_milliards_usd_dans_les_detournements_des_fonds_publics.html
- Mengi, B. T., & Türkmen, S. Y. (2013). Yatırım Hileleri. *Öneri Dergisi*, 10(39), 31-39.

- Méon, P.-G., & Weill, L. (2010). Is Corruption an Efficient Grease? *World Development*, 38(3), 244-259. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2009.06.004>
- Mo, P. H. (2001). Corruption and economic growth. *Journal of comparative economics*, 29(1), 66-79.
- Mongay, J., & Filipescu, D. A. (2012). Are Corruption and Ease of Doing Business Correlated? An Analysis of 172 Nations. În: S. Harris, O. Kuivalainen, & V. Stoyanova (Ed.), *International Business* (ss. 13-26). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137007742_2
- Morisset, J. (2000). *Foreign direct investment in Africa: Policies also matter* (C. 2481). World Bank Publications. https://www.google.com/books?hl=fr&lr=&id=rRzktbMMWmQC&oi=fnd&pg=PA15&dq=Foreign+Direct+Investment+in+Africa%3F:+Policies+Also+Matter.+Policy+Research+Working+Paper&ots=hU9_HwJJPk&sig=qtleHcz-XdIhWpdjL0VxEpNEXOI
- Morris, R., & Aziz, A. (2011). Ease of doing business and FDI inflow to Sub-Saharan Africa and Asian countries. *Cross Cultural Management: An International Journal*, 18(4), 400-411.
- Mpiana Tshitenge, J.-P. (2018). Le service public d'électricité dans la périphérie de Kinshasa: Entre régulation de contrôle et régulation autonome. *Anthropologie & développement*, 48-49, Article 48-49. <https://doi.org/10.4000/anthropodev.674>
- Munemo, J. (2014). Business start-up regulations and the complementarity between foreign and domestic investment. *Review of World Economics*, 150(4), 745-761. <https://doi.org/10.1007/s10290-014-0189-2>
- Mushi, F. M. (2021). *Système fiscal congolais. Pilier ou frein aux affaires ?* (Etudes africaines). L'Harmattan. <https://www.eyrolles.com/Entreprise/Livre/systeme-fiscal-congolais-pilier-ou-frein-aux-affaires--9782343204130/>
- Nageri, K. I., & Gunu, U. (2020). Corruption and Ease of Doing Business: Evidence from ECOWAS. *Acta Universitatis Sapientiae, Economics and Business*, 8(1), 19-37. <https://doi.org/10.2478/auseb-2020-0002>

- Nageri, K. I., Nageri, S. I., & Amin, A. (2015). The joint impact of stock market and corruption on economic growth and development in Nigeria: Evidence from cointegration and VECM analysis. *Serbian Journal of Management*, 10(2), 189-200.
- Namazi, M., & Namazi, N.-R. (2016). Conceptual analysis of moderator and mediator variables in business research. *Procedia Economics and Finance*, 36, 540-554.
- Nangpiire, C., Rodrigues, R. G., & Adam, I. O. (2018). Ease of doing business and foreign direct investment inflow among Sub-Sahara African countries. *International Journal of Business and Emerging Markets*, 10(3), 289. <https://doi.org/10.1504/IJBEM.2018.093006>
- Nas, T. F., Price, A. C., & Weber, C. T. (1986). A policy-oriented theory of corruption. *American Political Science Review*, 80(1), 107-119.
- Nnadozie, E., & Njuguna, A. E. (2011). Investment climate and foreign direct investment in Africa. *6th African Economic Conference*, 26-28. https://archive.uneca.org/sites/default/files/uploaded-documents/AEC/2011/njuguna_and_nnadozie-investment_climate_n_fdi_in_africa_1.pdf
- Nye, J. S. (1967). Corruption and political development: A cost-benefit analysis. *American political science review*, 61(2), 417-427.
- Omodero, C. O. (2019). Effect of Corruption on Foreign Direct Investment Inflows in Nigeria. *Studia Universitatis „Vasile Goldis” Arad – Economics Series*, 29(2), 54-66. <https://doi.org/10.2478/sues-2019-0008>
- Özdamar, K. (2016). *Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellenmesi*. Nisan Kitabevi.
- Özsemerci, K. (2003). *Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri* - (Sayıştay Yayınevi). <https://www.nadirkitap.com/turk-kamu-yonetiminde-yolsuzluklar-nedenleri-zararlari-ve-cozum-onerileri-kemal-ozsemerci-kitap33215949.html>
- Özüdoğru, H. Y., Kan, A., Yaman, E., & Uslu, L. (2018). Yerel halkın Suriyelilere yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18, 115-140.

- Paldam, M. (2002). The big pattern of corruption. Economics, culture and the seesaw dynamics. *European Journal of Political Economy*, 18, 215-240. [https://doi.org/10.1016/S0176-2680\(02\)00078-2](https://doi.org/10.1016/S0176-2680(02)00078-2)
- Park, H. (2003). Determinants of corruption: A cross-national analysis. *Multinational Business Review*, 11(2), 29-48.
- Pieroni, L., & d'Agostino, G. (2013). Corruption and the effects of economic freedom. *European journal of political economy*, 29, 54-72.
- Piplica, D. (2011). Corruption and inflation in transition EU member countries. *Ekonomiska misao i praksa*, 2, 469-506.
- Piwonski, K. (2010). *Does the 'Ease of Doing Business' In a Country Influence its Foreign Direct Investment Inflows?* https://digitalcommons.bryant.edu/honors_finance/13/
- Quazi, R., Vemuri, V., & Soliman, M. (2014). Impact of corruption on foreign direct investment in Africa. *International Business Research*, 7(4), 1.
- Radio France International. (2020). *RDC: ouverture du procès de l'affaire du détournement de fonds du Programme des 100 jours—Reportage Afrique*. <https://www.rfi.fr/fr/podcasts/20200511-rdc-ouverture-proc%C3%A8s-laffaire-d%C3%A9tournement-fonds-programme-100-jours>
- Rathee, P., & Aggarwal, S. (2022). Understanding Impact Investment Intention Using the Extended Theory of Planned Behaviour. *Global Business Review*, 097215092211150. <https://doi.org/10.1177/09721509221115001>
- Raut, R. K., Kumar, R., & Das, N. (2021). Individual investors' intention towards SRI in India: An implementation of the theory of reasoned action. *Social Responsibility Journal*, 17(7), 877-896.
- Revelle, W., & Zinbarg, R. E. (2009). Coefficients alpha, beta, omega, and the glb: Comments on Sijtsma. *Psychometrika*, 74, 145-154.

- Roebuck, J. B., & Barker, T. (1974). A typology of police corruption. *Social problems*, 21(3), 423-437.
- Samimi, A. J., Abedini, M., & Abdollahi, M. (2012). Corruption and inflation tax in selected developing countries. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 11(3), 391-395.
- Samsuri, A., Ismiyanti, F., & Narsa, I. M. (2019). Effects of risk tolerance and financial literacy to investment intentions. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 10(9), 40-54.
- Sandholtz, W., & Gray, M. M. (2003). International integration and national corruption. *International Organization*, 57(4), 761-800.
- Sandholtz, W., & Koetzle, W. (2000). Accounting for corruption: Economic structure, democracy, and trade. *International studies quarterly*, 44(1), 31-50.
- Shabbir, G., & Anwar, M. (2007). Determinants of corruption in developing countries. *The Pakistan development review*, 751-764.
- Shah, A. A., Jehangir, D. M., & Ahmad, D. A. (2021). Development and Validation of Measurement Scale for Perceived Ease of Doing Business. *International Journal of Business and Management Sciences*, 2(4), Article 4.
- Sheppard, B. H., Hartwick, J., & Warshaw, P. R. (1988). The theory of reasoned action: A meta-analysis of past research with recommendations for modifications and future research. *Journal of consumer research*, 15(3), 325-343.
- Shumer, S. M. (1979). Machiavelli Republican Politics and its Corruption. *Political Theory*, 7(1), 5-34. <https://doi.org/10.1177/009059177900700102>
- Smith, T. M. (1971). Corruption, tradition and change. *Indonesia*, 11, 21-40.
- Sobaih, A. E. E., & Elshaer, I. A. (2023). Risk-taking, financial knowledge, and risky investment intention: Expanding theory of planned behavior using a moderating-mediating model. *Mathematics*, 11(2), 453.

- Stapenhurst, R. (2000). The media's role in curbing corruption. *The International Bank for Reconstruction and Development*.
<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=d999111cf4f9d758c4f54c4f8cade452c2cc0801>
- Streiner, D. L. (2005). Finding Our Way: An Introduction to Path Analysis. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 50(2), 115-122. <https://doi.org/10.1177/070674370505000207>
- Sürücü, L., Şeşen, H., & Maşlakçı, A. (2021). *SPSS, AMOS ve PROCESS macro ile ilişkisel, aracı/düzenleyici ve yapısal eşitlik modellemesi* (1. baskı: Mayıs 2021). Detay Yayıncılık.
- Svensson, J. (2005). Eight Questions about Corruption. *Journal of Economic Perspectives*, 19(3), 19-42. <https://doi.org/10.1257/089533005774357860>
- Swamy, A., Knack, S., Lee, Y., & Azfar, O. (2001). Gender and corruption. *Journal of development economics*, 64(1), 25-55.
- Tan, X., Liu, L., Huang, Z., & Zheng, W. (2017). Working for the Hierarchical System: The Role of Meritocratic Ideology in the Endorsement of Corruption. *Political Psychology*, 38(3), 469-479. <https://doi.org/10.1111/pops.12341>
- Tanzi, V. (1998). Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *Staff Papers - International Monetary Fund*, 45(4), 559. <https://doi.org/10.2307/3867585>
- Tedika, O. K. (2013). Anatomie de la corruption en République démocratique du Congo. *MPRA Paper*, 49160. <https://core.ac.uk/download/pdf/211605999.pdf>
- TEPAV. (2006). *Yolsuzlukla Mücadele, TBMM Raporu Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenleri, Etkileri, Çözüm Önerileri* (2. baskı). TEPAV Yolsuzlukla Mücadele Kitapları.
<https://www.google.com/search?q=Yolsuzlukla+M%C3%BCcadele%2C+TBMM+Raporu+Bir+Olgu+Olarak+Yolsuzluk%3A+Nedenleri%2C+Etkileri%2C+%C3%87%C3%B6z%C3%BCm+%C3%96nerileri.+TEPAV+Yolsuzlukla+M%C3%BCcadele+Kitaplar%C4%B1&oq=Yo+lsuzlukla+M%C3%BCcadele%2C+TBMM+Raporu+Bir+Olgu+Olarak+Yolsuzluk%3A+Nedenleri%2C+Etkileri%2C+%C3%87%C3%B6z%C3%BCm+%C3%96nerileri.+TEPAV+Yolsu>

zlukla+M%C3%BCcadele+Kitaplar%C4%B1&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIGC
AEQRRg80gEHOTQwajBqNKgCALACAA&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Treisman, D. (2000). The causes of corruption: A cross-national study. *Journal of public economics*, 76(3), 399-457.

Türk Dil Kurumu. (2024). *Türk Dil Kurumu / Sözlük*. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/>

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2020). *Methodology for Resolving Insolvency* [Text/HTML]. World Bank. <https://archive.doingbusiness.org/en/methodology/resolving-insolvency>

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2024, Ocak 30). *2023 Corruption Perceptions Index: Explore the results*. Transparency.Org. <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2011, Kasım 2). *Bribe Payers Index 2011—Publications*. Transparency.Org. <https://www.transparency.org/en/publications/bribe-payers-index-2011>

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2018). *Nepotism—Corruptionary A-Z*. Transparency.Org. <https://www.transparency.org/en/corruptionary/nepotism>

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2019a). *Baromètre Mondial De La Corruption Afrique 2019 Perceptions Et Expériences De La Corruption Par Les Citoyens—Recherche Google*.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. [chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.transparency.org/files/content/pages/GCB_Africa_2019_Full_report_FR_WEB.pdf](https://www.transparency.org/files/content/pages/GCB_Africa_2019_Full_report_FR_WEB.pdf)

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2019b). *Lobbying—Corruptionary A-Z*. Transparency.Org. <https://www.transparency.org/en/corruptionary/lobbying>

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2019c). *What is corruption?* Uluslararası Şeffaflık Örgütü. <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption>

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2021a, Aralık 8). *Grand corruption—Our priorities*. Uluslararası Şeffaflık Örgütü. <https://www.transparency.org/en/our-priorities/grand-corruption>

- Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2021b, Aralık 20). *The ABCs of the CPI: How the Corruption Perceptions Index is....* Transparency.Org. <https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>
- Uluslararası Şeffaflık Örgütü. (2024, Ocak 30). *2023 Corruption Perceptions Index: Explore the results.* Transparency.Org. <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>
- Uluslararası Şeffaflık Örgütü Fransa. (2018). *Dictionnaire de la corruption.* Transparency France International. <https://transparency-france.org/nous-connaître/nos-publications/ressources-documentaires/dictionnaire-de-la-corruption/>
- Umar, A., Zakari, J., & Abdulkarim, I. H. (2022). Ease of Doing Business, Corruption and Domestic Investment Nexus in Nigeria: A Bootstrap ARDL Approach. *POLAC Management Review (PMR)*, 2(2), 2756-4428.
- UN Women. (2022, Nisan 21). *Le secteur informel en RDC, un espace peu maîtrisable.* ONU Femmes – Afrique. <https://africa.unwomen.org/fr/stories/nouvelle/2022/08/le-secteur-informel-en-rdc-un-espace-peu-maitrisable>
- Van Aaken, A., Feld, L. P., & Voigt, S. (2008). *Power over prosecutors corrupts politicians: Cross country evidence using a new indicator.* https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1097675
- Velde, D. W. te, & Morrissey, O. (2001). *Foreign ownership and wages: Evidence from five African countries.* CREDIT Research Paper. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/81838/1/01-19.pdf>
- Vogiatzoglou, K., & Nguyen, P. N. T. (2016). Economic openness and economic growth: A cointegration analysis for ASEAN-5 countries. *The European Journal of Applied Economics*, 13(2), 10-20.
- Wei, S.-J. (2000). How taxing is corruption on international investors? *Review of economics and statistics*, 82(1), 1-11.

- Wei, S.-J., & Shleifer, A. (2000). Local corruption and global capital flows. *Brookings papers on economic activity*, 2000(2), 303-354.
- Wei, S.-J., & Wu, Y. (2002). Negative alchemy? Corruption, composition of capital flows, and currency crises. İçinde *Preventing currency crises in emerging markets* (ss. 461-506). University of Chicago Press. <https://www.nber.org/system/files/chapters/c10642/c10642.pdf>
- www.investindrc.cd. (t.y.). *Mécanismes de Protection des Investissements* [2017]. Geliş tarihi 20 Ocak 2024, gönderen <https://www.investindrc.cd/fr/Mecanismes-de-Protection-des-Investissements>
- www.investindrc.cd. (2018). *Agence Nationale pour la Promotion des Investissements*. <https://www.investindrc.cd/fr/Commerce-transfrontalier>
- Yatırımların Teşviki Ulusal Ajansı. (2023). *Agence Nationale pour la Promotion des Investissements*. <https://www.investindrc.cd/fr/Comment-creer-une-entreprise-en-RD-Congo>
- Zhao, J. H., Kim, S. H., & Du, J. (2003). The impact of corruption and transparency on foreign direct investment: An empirical analysis. *MIR: Management International Review*, 41-62.
- Zhu, J., Jia, F., & Wu, H. (2019). Bankruptcy costs, economic policy uncertainty, and FDI entry and exit. *Review of International Economics*, 27(4), 1063-1080. <https://doi.org/10.1111/roie.12412>

8. EKLER

EK 1. TÜRKÇE ANKET FORMU

Sayın Katılımcı

Bu anket, Marmara Üniversitesi İşletme Yüksek Lisans programı kapsamında, Uluslararası İşletmecilik Anabilim Dalında gerçekleştirilen akademik bir çalışma için tasarlanmıştır. Çalışma, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde (KDC) yolsuzluk algısının yatırım niyeti üzerindeki etkisinde algılanan iş yapma kolaylığının oynadığı rolleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu anket kapsamında sizden kişisel bilgileriniz (adınız, soyadınız vb.) talep edilmeyecektir. Soruları eksiksiz ve dikkatli bir biçimde okuyarak yanıtlamanız, çalışmanın doğru sonuçlar verebilmesi açısından önem taşımaktadır. Yaklaşık 7 dakikanızı alacak anketin sonunda cevaplarınızı kaydetmeyi unutmayınız. Şimdiden ayracağınız zaman ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Lütfen aşağıdaki ifadelere katılım derecenizi belirten ifadeyi (en düşük not)“1” Kesinlikle Katılmıyorum, (en büyük not) “5” Kesinlikle Katılıyorum olacak şekilde ilgili kutuyu işaretleyerek belirtiniz.						
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Yolsuzluk, Demokratik Kongo Cumhuriyeti tarihinin farklı dönemlerinde sürekli olarak mevcut olmuştur.	1	2	3	4	5
2	Yolsuzluk yapma fırsatı bulan çoğu kişi yolsuzluk yapar.	1	2	3	4	5
3	Günümüzde, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde yolsuzluk çok yaygın bir olgudur ve neredeyse her sektöre yayılmıştır.	1	2	3	4	5
4	Günümüz Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin toplumunda yolsuzluk çok ciddi bir sorundur.	1	2	3	4	5
5	Yolsuzluk olgusu iş çevrelerine ortaya çıkmış ve giderek daha ciddi bir hal almıştır.	1	2	3	4	5

Lütfen aşağıdaki ifadelere katılım derecenizi belirten ifadeyi (en düşük not)“1” Kesinlikle Katılmıyorum, (en büyük not) “5” Kesinlikle Katılıyorum olacak şekilde ilgili kutuyu işaretleyerek belirtiniz.

	Kongo Demokratik Cumhuriyeti ile ilgili aşağıdaki soruları cevaplayınız.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
6	İş kurmak nispeten az sayıda prosedür içermektedir.	1	2	3	4	5
7	İş kurmak için gereken süre daha azdır.	1	2	3	4	5
8	İş kurmanın maliyeti makuldür.	1	2	3	4	5
9	İş kurmak için gereken asgari sermaye makuldür.	1	2	3	4	5
10	Tapu siciline kayıt işlemleri nispeten az zaman alıyor.	1	2	3	4	5
11	Tapu siciline kayıt işlemlerine ilişkin prosedürlerin sayısı azdır.	1	2	3	4	5
12	Tapu siciline kayıt işlemleri kolaylıkla gerçekleştiriliyor.	1	2	3	4	5
13	Tapu siciline kayıt işlemlerinin maliyeti makuldür.	1	2	3	4	5
14	Genel olarak arazi yönetimi iyidir.	1	2	3	4	5
15	İnşaat izni/ruhsatı almanın maliyeti makuldür.	1	2	3	4	5
16	İnşaat izni/ruhsatı almak için gerekli prosedür sayısı nispeten azdır.	1	2	3	4	5
17	İnşaat izni/ruhsatı almak için geçen süre kısadır.	1	2	3	4	5
18	İnşaat izni/ruhsatı almak için prosedür hakkında bilgi edinmek kolaydır.	1	2	3	4	5
19	İnşaat ile ilgili düzenlemeler yüksek kalitededir.	1	2	3	4	5
20	İşletmeler için elektrik aboneliği başlatmak nispeten az prosedür gerektirir.	1	2	3	4	5
21	İşletmeler için elektrik bağlantı süreci nispeten hızlıdır.	1	2	3	4	5
22	İşletmeler için elektrik bağlantı maliyeti makuldür.	1	2	3	4	5
23	Elektrik kalitesi iyidir.	1	2	3	4	5
24	Elektrik bağlantısına sahip olan nüfus oranı yüksektir.	1	2	3	4	5
25	Alacaklılar borcun geri ödenmesini kolayca sağlayabilir.	1	2	3	4	5
26	Alacaklılar, borcun ödenmemesi durumunda teminata rahatlıkla el koyabilir.	1	2	3	4	5
27	Borçluların kredi geçmişleri ve mevcut borç durumlarıyla ilgili bilgilere kolaylıkla erişilebilir.	1	2	3	4	5
28	İflas etmiş bir şirketin tasfiye gelirlerinden öncelikle alacaklılar ödeme alırlar.	1	2	3	4	5
29	Firmalar, banka finansmanına erişim konusunda herhangi bir zorluk yaşamıyorlar.	1	2	3	4	5
30	Azınlık pay sahibi yatırımcılar, şirket veya yönetim kurulu yükümlülüklerini yerine getirmezse, onlara karşı kolaylıkla dava açabilir.	1	2	3	4	5

31	Azınlık hissedarlarının şirket yönetimi ve önemli kurumsal kararlardaki rolü önemlidir.	1	2	3	4	5
32	Azınlık hissedarlar, şirket veya yönetim kurulunun görevi kötüye kullanılmasına karşı etkili bir şekilde korunmaktadır.	1	2	3	4	5
33	Vergi iade formunu doldururken çevrimiçi vergi sistemini kullanmak kolaydır.	1	2	3	4	5
34	Çevrimiçi vergi sistemini kullanarak gelir vergimi beyan etmek kolaydır.	1	2	3	4	5
35	Vergi mükellefi tarafından yapılan ödeme sayısı azdır.	1	2	3	4	5
36	Vergi uyum prosedürü kısa sürüyor.	1	2	3	4	5
37	Vergi oranı adildir.	1	2	3	4	5
38	İhracat ve ithalat yapmak nispeten az zaman alıyor.	1	2	3	4	5
39	Uluslararası ticaretin maliyeti nispeten düşüktür.	1	2	3	4	5
40	Uluslararası ticaret limanları verimli çalışıyor.	1	2	3	4	5
41	Gümrükler verimli ve iş dostudur.	1	2	3	4	5
42	İş ortamdaki düzenlemeler verimli ve iş dostudur.	1	2	3	4	5
43	Hukuk sistemi tarafından sözleşmenin uygulanması nispeten az zaman alıyor.	1	2	3	4	5
44	Sözleşmenin uygulanmasına yönelik prosedürlerin sayısı nispeten daha azdır.	1	2	3	4	5
45	Mahkeme ve icra masrafları nispeten düşüktür.	1	2	3	4	5
46	Ortalama avukatlık ücreti makuldür.	1	2	3	4	5
47	Hukuk sistemi yüksek kalite ve normlara uygundur.	1	2	3	4	5
48	İflas işlemleri kapsamında borcun tahsil edilmesi için geçen süre azdır.	1	2	3	4	5
49	İflas işlemleri kapsamında borcun tahsil edilmesinin maliyeti makuldür.	1	2	3	4	5
50	İflas sürecinde iyileşme oranı yüksektir.	1	2	3	4	5

Lütfen aşağıdaki ifadelere katılım derecenizi belirten ifadeyi (en düşük not)“1” Kesinlikle Katılmıyorum, (en büyük not) “5” Kesinlikle Katılıyorum olacak şekilde ilgili kutuyu işaretleyerek belirtiniz.

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
51	Kongo Demokratik Cumhuriyeti’ne sık sık yatırım yapacağım.	1	2	3	4	5
52	Arkadaşlarım ve yakınlarıma Kongo Demokratik Cumhuriyeti’ne yatırım yapmaya teşvik ederim.	1	2	3	4	5
53	Yakın gelecekte Kongo Demokratik Cumhuriyeti’ne yatırım yapacağım.	1	2	3	4	5

Bölüm 3: Demografik özelliklerinizi belirtiniz.

54. Cinsiyetiniz nedir?

Erkek

Kadın

55. Kaç yaşındasınız?

56. Medeni durumunuz nedir?

Bekar

Evli

Boşanmış

57. Aylık gelir seviyeniz aşağıdakilerden hangisidir (Amerikan Doları olarak)?

0-1000

1001-2000

2001-3000

3001-4000

4001-5000

5001-6000

6001-7000

7001-8000

8001 ve üzeri

58. Eğitim durumunuz nedir?

İlkokul Mezunu
Ortaokul Mezunu
Lise Mezunu
Üniversite (Lisans) Mezunu
Üniversite (Yüksek Lisans)
Üniversite (Doktora)

59. Çalışma durumunuz nedir?

Özel Sektör
Kamu Görevlisi
Serbest Meslek
Çalışmıyor

60. Uyruğunuz:

61. Şu an hangi ülkede ikamet ediyorsunuz?

62. Hangi sektörde yatırım yapmayı düşünüyorsunuz?

- Madencilik
- İnşaat
- Enerji
- Tarım

Diğer :.....

EK 2. FRANSIZCA ANKET FORMU

Cher participant,

Ce questionnaire a été élaboré dans le cadre d'une étude académique menée à l'Université de Marmara, Département d'Administration des Affaires Internationales, dans le cadre du programme de maîtrise en Administration des Affaires. L'objectif de cette étude est d'analyser les rôles joués par la facilité perçue de faire des affaires (Doing Business) dans l'impact de la perception de la corruption sur l'intention d'investissement en République démocratique du Congo (RDC). Vos informations personnelles (nom, prénom, etc.) ne vous seront pas demandées dans le cadre de cette enquête. Il est important que vous lisiez et répondiez entièrement et attentivement aux questions afin que l'étude produise des résultats précis. N'oubliez pas d'enregistrer vos réponses à la fin du sondage, qui prendra environ 7 minutes. Merci d'avance pour votre temps et vos contributions.

Cordialement,

Christian Lumbala KABENGELE

Étudiant en Maîtrise en Administration des Affaires

Université de Marmara

Veillez indiquer votre degré d'accord avec les affirmations suivantes en cochant la case correspondante, la note la plus basse étant "Pas du tout d'accord" et la note la plus haute "5" étant "Tout à fait d'accord".

		Pas du tout d'accord	Pas d'accord	Ni d'accord, ni pas d'accord	D'accord	Tout à fait d'accord
1	La corruption a été constamment présente à diverses époques de l'histoire de la République démocratique du Congo.	1	2	3	4	5
2	La plupart des personnes qui trouvent l'opportunité de se livrer à la corruption en profitent.	1	2	3	4	5
3	De nos jours, la corruption est un phénomène très répandue en République démocratique du Congo et elle a presque infiltré tous les secteurs.	1	2	3	4	5
4	La corruption est un problème très sérieux dans la société	1	2	3	4	5

	contemporaine congolaise.					
5	Le phénomène de la corruption est apparu dans les environnements professionnels et a progressivement pris une tournure de plus en plus sérieuse.	1	2	3	4	5

Veillez indiquer votre degré d'accord avec les affirmations suivantes en cochant la case correspondante, la note la plus basse étant "Pas du tout d'accord" et la note la plus haute "5" étant "Tout à fait d'accord".

	Répondez aux questions suivantes sur la République démocratique du Congo	Pas du tout d'accord	Pas d'accord	Ni d'accord, ni pas d'accord	D'accord	Tout à fait d'accord
6	La création d'une entreprise implique un nombre réduit de procédures.	1	2	3	4	5
7	Le temps nécessaire à la création d'une entreprise est relativement court.	1	2	3	4	5
8	Le coût associé à la création d'une entreprise est raisonnable.	1	2	3	4	5
9	Le capital social minimum requis pour créer une entreprise est raisonnable.	1	2	3	4	5
10	Les formalités d'enregistrement au registre foncier prennent relativement peu de temps.	1	2	3	4	5
11	Il y a peu de formalités liées à l'enregistrement au registre foncier.	1	2	3	4	5
12	Les formalités d'enregistrement au registre foncier sont simples à accomplir.	1	2	3	4	5
13	Le coût de l'enregistrement au registre foncier est raisonnable.	1	2	3	4	5
14	La gestion foncière est bonne.	1	2	3	4	5
15	Le coût de l'obtention d'un permis de construction est raisonnable.	1	2	3	4	5
16	Il y a relativement peu de procédures requises pour l'obtention d'un permis de construction.	1	2	3	4	5
17	Le temps nécessaire pour obtenir un permis de construction est court.	1	2	3	4	5
18	Il est facile de se renseigner sur la procédure d'obtention d'un permis de construire.	1	2	3	4	5
19	Les réglementations relatives à la construction sont de haute qualité.	1	2	3	4	5
20	Pour les entreprises, démarrer un abonnement pour le raccordement électrique nécessite très peu de formalités.	1	2	3	4	5

21	Le processus d'obtention d'un raccordement électrique pour les entreprises est relativement rapide.	1	2	3	4	5
22	Le coût du raccordement électrique pour les entreprises en est raisonnable.	1	2	3	4	5
23	La qualité de l'électricité est bonne.	1	2	3	4	5
24	Le taux d'électrification de la population est élevé.	1	2	3	4	5
25	Les créanciers peuvent facilement assurer le remboursement de la dette.	1	2	3	4	5
26	Les créanciers peuvent facilement saisir la garantie du prêt en cas de défaut de paiement.	1	2	3	4	5
27	Les informations sur les historiques de crédit et l'endettement actuel des emprunteurs sont facilement accessibles.	1	2	3	4	5
28	Les créanciers sont les premiers à être payés avec l'argent provenant de la liquidation d'une entreprise en faillite.	1	2	3	4	5
29	Les entreprises n'ont aucune difficulté à accéder au financement bancaire.	1	2	3	4	5
30	C'est facile pour les investisseurs minoritaires d'intenter une action en justice contre l'entreprise ou le conseil d'administration en cas d'inexécution de leurs obligations.	1	2	3	4	5
31	Le rôle des actionnaires minoritaires dans la gestion et les décisions importantes de l'entreprise est crucial.					
32	Les actionnaires minoritaires sont efficacement protégés (par la loi) contre les abus commises par l'entreprise ou le conseil d'administration.					
33	Il est facile d'utiliser le système fiscal en ligne pour remplir le formulaire de déclaration d'impôts.	1	2	3	4	5
34	Il est facile de déclarer son impôt sur le revenu en utilisant le système fiscal en ligne.					
35	Le nombre de paiements de taxe effectués par le contribuable est faible.	1	2	3	4	5
36	Les procédures pour être en règle avec les impôts prend moins de temps.	1	2	3	4	5
37	Le taux fiscal est raisonnable.	1	2	3	4	5
38	L'exportation et l'importation prennent relativement peu de temps.	1	2	3	4	5
39	Le coût du commerce international est relativement faible.	1	2	3	4	5
40	Les ports de commerce international fonctionnent efficacement.	1	2	3	4	5
41	Les douanes sont efficaces et favorables aux entreprises.	1	2	3	4	5
42	Les réglementations relatives à l'environnement des entreprises sont efficaces et favorables aux entreprises.	1	2	3	4	5
43	Le système juridique prend relativement moins de temps pour faire respecter un contrat.	1	2	3	4	5

44	Le nombre de procédures pour l'exécution d'un contrat est relativement moins élevé.	1	2	3	4	5
45	Les coûts des tribunaux et de l'exécution sont relativement moins élevés.	1	2	3	4	5
46	Les honoraires moyens des avocats sont raisonnables.	1	2	3	4	5
47	Le système juridique est de haute qualité et conforme aux normes.	1	2	3	4	5
48	Le délai de recouvrement de la dette dans le cadre de la procédure d'insolvabilité est significativement court	1	2	3	4	5
49	Le coût du recouvrement de la dette dans le cadre de la procédure d'insolvabilité est raisonnable	1	2	3	4	5
50	Le taux de recouvrement dans le cadre des procédures d'insolvabilité est élevé	1	2	3	4	5

Veillez indiquer votre degré d'accord avec les affirmations suivantes en cochant la case correspondante, la note la plus basse étant "Pas du tout d'accord" et la note la plus haute "5" étant "Tout à fait d'accord".

		Pas du tout d'accord	Pas d'accord	Ni d'accord, ni pas d'accord	D'accord	Tout à fait d'accord
51	J'investirai fréquemment en République démocratique du Congo.	1	2	3	4	5
52	J'encouragerai mes amis et mes proches famille à investir en République démocratique du Congo.	1	2	3	4	5
53	J'investirai en République démocratique du Congo dans un avenir proche.	1	2	3	4	5

Indiquez vos caractéristiques démographiques.

54. Quel est votre sexe?

- Masculin Féminin

55. Dans quelle tranche d'âge vous situez-vous ?

- 15-19 20-29 30-39 40-49 50-59 60 ve üzeri

56. "Quelle est votre situation matrimoniale ?

Célibataire Marié(e)

57. Quel est votre niveau de revenu mensuel parmi les suivants ?

0-15000 15001-25000 25001-35000 35000-45000
 45001-75000 75001-150000 150000 üzeri

58. Quel est votre niveau d'éducation?

Ecole primaire Ecole secondaire/Humanitaire Graduat Licence Maitrise
 Doctorat

59. Quelle est votre situation professionnelle?

Secteur privé Fonctionnaire de l'état Profession libérale
 Sans emploi Etudiant

60. Votre nationalité:

61. Votre pays de résidence :

62. Quel secteur envisagez-vous pour votre investissement ?

EK 3. İNGİLİZCE ANKET FORMU

Dear Participant

This survey was designed for an academic study carried out at the Department of International Business within the scope of Marmara University's Master of Business Administration program. The study aims to examine the roles played by the perceived ease of doing business and country image in the impact of corruption perception on investment intention in the Democratic Republic of the Congo (DRC). Your personal information (name, surname, etc.) will not be requested from you within the scope of this survey. It is important that you read and answer the questions completely and carefully in order for the study to yield accurate results. Do not forget to record your answers at the end of the survey, which will take approximately 7 minutes. Thank you in advance for your time and contributions.

Section 1

Please indicate your degree of agreement with the following statements by ticking the relevant box, with "1" (the lowest score) being "Strongly Disagree" and "5" (the highest score) being "Strongly Agree".						
		I strongly disagree	I do not agree	I neither agree nor disagree	I agree	I strongly agree
1	Corruption always exists in different eras in Democratic Republic Congo.	1	2	3	4	5
2	Most people who have opportunities to be corrupt will be corrupt.	1	2	3	4	5
3	At present, corruption is a very common phenomenon and spreads to almost every industry in Democratic Republic Congo.	1	2	3	4	5
4	The problem of corruption is very severe in today's Congolese society.	1	2	3	4	5
5	The corruption phenomenon has appeared in business environments and become more and more serious.	1	2	3	4	5

Section 2

Please indicate your degree of agreement with the following statements by ticking the relevant box, with "1" (the lowest score) being "Strongly Disagree" and "5" (the highest score) being "Strongly Agree".						
	Answer the following questions about the Democratic Republic of the Congo.	I strongly disagree	I do not agree	I neither agree nor disagree	I agree	I strongly agree
6	Starting a business involves less number of procedures.	1	2	3	4	5
7	The time required to start a business is relatively short.	1	2	3	4	5
8	The cost associated with starting a business is reasonable.	1	2	3	4	5
9	The minimum share capital required to start a business is reasonable.	1	2	3	4	5
10	It takes relatively less time to transfer property.	1	2	3	4	5
11	The number of procedures for transferring property is relatively less.	1	2	3	4	5
12	It is easy to transfer property.	1	2	3	4	5
13	The cost of transferring property is reasonable	1	2	3	4	5
14	Overall land administration is of good quality	1	2	3	4	5
15	The cost of getting construction permit is justifiable.	1	2	3	4	5
16	The number of procedures of Dealing with Construction Permits is relatively less.	1	2	3	4	5
17	Time is not wasted in getting construction permit.	1	2	3	4	5
18	It is easy to access information about procedure of getting construction permit.	1	2	3	4	5
19	Building regulation are of high quality.	1	2	3	4	5
20	Obtaining an electricity connection for business involves a relatively low number of procedures.	1	2	3	4	5
21	The process of getting an electricity connection for business is relatively swift.	1	2	3	4	5
22	The cost associated with obtaining an electricity connection for business is reasonable.	1	2	3	4	5
23	The quality of electricity is good.	1	2	3	4	5
24	The electrification rate, indicating the proportion of the population connected to electricity, is high.	1	2	3	4	5
25	It is easy for creditors to force repayment of debt.	1	2	3	4	5
26	The creditors can easily seize collateral of the loan in case of default.	1	2	3	4	5

27	Information about credit histories and current indebtedness of borrowers can easily be accessed.	1	2	3	4	5
28	Creditors are paid first out of the proceeds of liquidating a bankrupt firm.	1	2	3	4	5
29	Firms do not have any difficulty in accessing bank financing.	1	2	3	4	5
30	It is easy for minority investors to take legal action against the company or the board of directors for non-performance of their obligations.	1	2	3	4	5
31	The role of minority shareholders in company management and major corporate decisions is significant.	1	2	3	4	5
32	Protection of minority shareholders against abuse by the board of directors is effective.	1	2	3	4	5
33	I find online tax system easy to use in filling my tax return.	1	2	3	4	5
34	I find it easy in filing my income tax using online tax system.	1	2	3	4	5
35	The number of payments by taxpayer is comparatively less.	1	2	3	4	5
36	Procedure of tax compliance takes less time.	1	2	3	4	5
37	Tax rate in our country is justifiable.	1	2	3	4	5
38	It takes relatively less time to export and import products.	1	2	3	4	5
39	The cost of international trade is relatively low.	1	2	3	4	5
40	Ports for international trade are efficient.	1	2	3	4	5
41	The customs departments are efficient and business friendly.	1	2	3	4	5
42	The regulatory environment is efficient and business friendly.	1	2	3	4	5
43	Its takes relatively less time by legal system to enforce contract.	1	2	3	4	5
44	The number of procedures for enforcement of contract are relatively.	1	2	3	4	5
45	The courts and enforcement costs are relatively low.	1	2	3	4	5
46	Average Attorney fee is reasonable.	1	2	3	4	5
47	The legal system is of high quality and standard.	1	2	3	4	5
48	Time taken to recover debt under insolvency proceedings is significantly short	1	2	3	4	5
49	Cost involved to recover debt under insolvency proceedings is reasonable	1	2	3	4	5
50	Recovery rate under insolvency proceedings is high	1	2	3	4	5

Section 3

Please indicate your degree of agreement with the following statements by ticking the relevant box, with "1" (the lowest score) being "Strongly Disagree" and "5" (the highest score) being "Strongly Agree".

		I strongly disagree	I do not agree	I neither agree nor disagree	I agree	I strongly agree
52	I will invest in Democratic Republic Congo frequently.	1	2	3	4	5
53	I will encourage my friend and family to invest in Democratic Republic Congo.	1	2	3	4	5
54	I will invest in Democratic Republic Congo in near future.	1	2	3	4	5

Section 4: Please state your demographic characteristics.

55. What is your gender?

Male Female

56. How old are you?

57. What is your marital status?

Single Married Divorced

58. Which of the following is your monthly income level (In USD dollar)?

0-1000 1001-2000 2001-3000 3001-4000
 4001-5000 5001-6000 6001-7000 7001-8000 8001 and above

59. What is your educational background?

Primary School Graduate Secondary School Graduate High School Graduate
 (Undergraduate) Bachelor Graduate Master's Graduate Doctorate Graduate

60. What is your employment status?

Private sector Public Official Self-employment Not working

61. Your nationality:

62. Which country are you currently residing in?

63. In which sector do you plan to invest?

EK 4. GÖRÜŞME SORULARI

Bu görüşme, Marmara Üniversitesi İşletme Yüksek Lisans programı kapsamında, Uluslararası İşletmecilik Anabilim Dalında gerçekleştirilen akademik bir çalışma için tasarlanmıştır. Çalışma, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne (KDC) yatırım yapma karar süreci ile ilgili bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Bu süreçte, KDC'deki yolsuzluk algınızın yatırım niyetinizi nasıl şekillendirdiği hakkında bilgi almak istenmektedir. Ayrıca, Kongo'daki iş ortamı ile ilgili de bilgi toplanacaktır.

Görüşmemiz sırasında, KDC'deki yolsuzluk algınızın yatırım kararlarınıza etkisi, Kongo'daki iş ortamının fırsatları ve zorlukları hakkında görüşlerinizi paylaşmanızı rica ediyoruz. Bu bilgiler, KDC'ye yapılacak olası yatırımları daha iyi anlamamıza ve değerlendirmemize yardımcı olacaktır.

Genel Bilgiler

- Şirketinizin ismi ve faaliyet alanı nedir?
- Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde ne kadar süredir yatırım yapıyorsunuz veya yatırım yapmayı planlıyorsunuz?

Yatırım Niyeti

- KDC'ye yatırım yapma kararınızı hangi faktörler etkiledi?
- KDC'deki yatırım ortamını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yolsuzluk

- KDC'deki yolsuzluk seviyesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Yolsuzluk, yatırım kararınızı nasıl etkiledi?
- Yolsuzlukla karşılaştığınız durumlar oldu mu? Olduysa, bu durumlar yatırım sürecinizi nasıl etkiledi?

Diğer sorular

- KDC'de yatırım yaparken karşılaştığınız en büyük zorluklar nelerdir?
- Bu zorlukları aşmak için ne gibi stratejiler geliştirdiniz?
- Uluslararası Kurumlarının geliştirdiği raporlarında (önergin Yolsuzluk Algısı Endeksi, İş Yapma Kolaylığı) belirtilen faktörlerin yatırım kararınıza etkisi nedir?
- KDC'de iş yapma kolaylığı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- KDC hükümetine, yolsuzlukla mücadele ve iş yapma kolaylığını artırma konusunda ne gibi önerilerde bulunabilirsiniz?

- Yatırımcıların KDC'ye olan ilgisini artırmak için neler yapılabilir?

EK 5. Tablo 32. Görüşme sonuçları

no	Uyruk	Faaliyet Alanı	Yatırım Süresi	Yatırım Kararı Etkenleri	Yolsuzluk Algısı	Yolsuzluğun Yatırım Kararına Etkisi	Karşılaşılan Zorluklar	Çözüm Stratejileri	Öneriler
1	Kongolu	İnşaat	1 yıl	Pazar potansiyeli, düşük maliyet	Yüksek: Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde yolsuzluk her yerde mevcut.	Olumsuz: Rüşvet ödemedi basit idari belgeler elde etmek neredeyse imkansızdır.	Elektrik kesintileri, yüksek rüşvet talepleri	Jeneratör kullanımı	Yolsuzlukla mücadele politikaları, bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi
2	Kongolu	Tarım	2 yıl	Doğal kaynaklar, hükümet teşvikleri	Yaygın: Rüşvet ödemedi veya devlette akraba olmadan bir kamu ihalesini kazanmak imkansızdır.	Ciddi engel: Bu durum, adil rekabetin önüne geçiyor ve nitelikli hizmetlerin sunulmasını	Vergi belirsizliği, altyapı eksiklikleri	Yerel danışman kullanımı	Bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi, altyapı yatırımlarının artırılması

						engelliyor.			
3	Kongolu	Üretim	3 yıl	Ucuz işgücü, büyük pazar	Aşırı: Kongo devletinin bir şirkete borcu olduğunda, paranın hızlı ödenmesi için şirket sahibinden yüzde 20-30 oranında komisyon talep ediliyor.	Büyük risk: Bu yolsuzluk ortamında çalışmak, bir şirketi kolaylıkla iflasa sürükleyebilir.	Yargı sistemindeki yolsuzluk, yüksek komisyon talepleri	Hukuki destek, yerel yetkililerle iyi ilişkiler kurma	Vergi sisteminin revize edilmesi, yargı sisteminde reform yapılması
4	Kongolu	Lojistik	4 yıl	Stratejik konum, yatırım teşvikleri	Yaygın: Hayatımda bu kadar yolsuzluk görmedim. Kongo'da yalnızca milyonlar çalınıyor.	Caydırıcı: Bu ortamda, yasal ticaret yapmak yerine yasadışı ticari faaliyetlerde bulunmak daha mantıklı görünüyor.	Gümrük işlemlerindeki belirsizlikler, yüksek maliyetler	Üçüncü taraf lojistik hizmetleri kullanımı	Gümrük süreçlerinin şeffaflaştırılması, dış yatırımcılar için teşviklerin artırılması
5	Kongolu	Sağlık	5 yıl	Yüksek	Yoğun: Elektrik,	Olumsuz:	Elektrik	Alternatif enerji	Enerji altyapısının

				talep, hükümet desteği	yatırımcılar ve girişimciler için ciddi bir sorundur. Günün 24 saati elektriğe sahip olmak imkansızdır.	Elektrik sorunları, ülkenin ekonomik büyümesini ve yatırım çekme kapasitesini ciddi şekilde kısıtlıyor.	kesintileri, rüşvet talepleri	kaynakları kullanımı	iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji yatırımlarının teşvik edilmesi
6	Kongolu	Perakende	1 yıl	Büyük tüketici pazarı, düşük operasyon maliyetleri	Yaygın: 5000 dolar sermayem var ve bir şirket kurmak istiyorum, ancak avukatlar benden 3000 dolar talep ediyor.	Engelleyici: Yasal ticaret yapmak yerine yasadışı ticari faaliyetlerde bulunmak daha mantıklı görünüyor.	Yüksek başlangıç maliyetleri, bürokratik engeller	Maliyetleri düşürmek için yerel ortaklarla iş birliği yapma	Şirket kuruluş sürecinin sadeleştirilmesi, avukatlık ücretlerinin düzenlenmesi
7	Kongolu	Eğitim	2 yıl	Eğitim talebinin yüksekliği,	Yüksek: Kongo'da finansmana erişim çok ciddi bir sorun teşkil etmektedir.	Sınırlayıcı: Bu durum, yerel girişimcilerin ve işletmelerin	Finansman erişimindeki zorluklar, yüksek rüşvet	Uluslararası finansman kaynakları	Yerel bankaların kurulması, finansmana erişim kolaylaştırıcı

				genç nüfus	Ülkede yerel yatırımcılara ait hiçbir banka bulunmamaktadır.	büyüme ve gelişme fırsatlarını ciddi şekilde kısıtlamaktadır.	talepleri	arayışı	düzenlemeler
8	Kongolu	Teknoloji	3 yıl	Hızla büyüyen pazar, düşük maliyet	Yaygın: KDC'deki gümrükler tam bir saçmalaktır ve Kongo hükümetinin en büyük başarısızlıklarından biridir.	Olumsuz: Değeri 5.000 dolar olan bir konteyner için gümrükte 12.000 dolardan fazla ödeme yapmak zorunda kalıyorsunuz.	Gümrük işlemlerindeki yüksek maliyetler, altyapı sorunları	Alternatif tedarik zincirleri geliştirme	Gümrük işlemlerinin sadeleştirilmesi, uluslararası ticaret kolaylıklarının artırılması
9	Kongolu	Turizm	4 yıl	Doğal güzellikler, turizm potansiyeli	Aşırı: Vergi memurları her hafta kendilerine rüşvet verilmesi için geliyorlar ve ödenecek vergilerin sayısını bile	Caydırıcı: Bu belirsizlik ve keyfi uygulamalar, işletmelerin planlama ve finansal yönetim	Vergi belirsizliği, yüksek rüşvet talepleri	Yerel rehber ve danışman kullanımı	Vergi sisteminin şeffaflaştırılması, turizm teşviklerinin artırılması

					bilmiyoruz.	yapmalarını neredeys imkansız hale getiriyor.			
10	Kongolu	Enerji	5 yıl	Yüksek enerji talebi, düşük operasyon maliyetleri	Yaygın: Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki yargı sistemi son derece yozlaşmış ve adil kararlar vermekten çok uzak.	Olumsuz: Yolsuzluk, şirketlerin sürdürülebilirliğini ve karlılığını ciddi şekilde tehdit ediyor.	Yargı sistemindeki yolsuzluk, yüksek rüşvet talepleri	Uluslararası hukuki destek arayışı	Yargı sisteminde reform yapılması, yolsuzlukla mücadele politikalarının güçlendirilmesi
11	Kongolu	İnşaat	1 yıl	Pazar potansiyeli, düşük maliyet	Yüksek: Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde yolsuzluk her yerde mevcut.	Olumsuz: Rüşvet ödemeden basit idari belgeler elde etmek neredeyse imkansızdır.	Elektrik kesintileri, yüksek rüşvet talepleri	Jeneratör kullanımı	Yolsuzlukla mücadele politikaları, bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi
12	Kongolu	Tarım	2 yıl	Doğal kaynaklar,	Yaygın: Rüşvet ödemeden veya	Ciddi engel: Bu durum, adil	Vergi belirsizliği,	Yerel danışman kullanımı	Bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi, altyapı

				hükümet teşvikleri	devlette akraba olmadan bir kamu ihalesini kazanmak imkansızdır.	rekabetin önüne geçiyor ve nitelikli hizmetlerin sunulmasını engelliyor.	altyapı eksiklikleri		yatırımlarının artırılması
13	Kongolu	Üretim	3 yıl	Ucuz işgücü, büyük pazar	Aşırı: Kongo devletinin bir şirkete borcu olduğunda, paranın hızlı ödenmesi için şirket sahibinden yüzde 20-30 oranında komisyon talep ediliyor.	Büyük risk: Bu yolsuzluk ortamında çalışmak, bir şirketi kolaylıkla iflasa sürükleyebilir.	Yargı sistemindeki yolsuzluk, yüksek komisyon talepleri	Hukuki destek, yerel yetkililerle iyi ilişkiler kurma	Vergi sisteminin revize edilmesi, yargı sisteminde reform yapılması
14	Kongolu	Lojistik	4 yıl	Stratejik konum, yatırım teşvikleri	Yaygın: Hayatımda bu kadar yolsuzluk görmedim. Kongo'da yalnızca milyonlar çalınıyor.	Caydırıcı: Bu ortamda, yasal ticaret yapmak yerine yasadışı ticari faaliyetlerde	Gümrük işlemlerindeki belirsizlikler, yüksek maliyetler	Üçüncü taraf lojistik hizmetleri kullanımı	Gümrük süreçlerinin şeffaflaştırılması, dış yatırımcılar için teşviklerin artırılması

						bulunmak daha mantıklı görünüyor.			
15	Kongolu	Sağlık	5 yıl	Yüksek talep, hükümet desteği	Yoğun: Elektrik, yatırımcılar ve girişimciler için ciddi bir sorundur. Günün 24 saati elektriğe sahip olmak imkansızdır.	Olumsuz: Elektrik sorunları, ülkenin ekonomik büyümesini ve yatırım çekme kapasitesini ciddi şekilde kısıtlıyor.	Elektrik kesintileri, rüşvet talepleri	Alternatif enerji kaynakları kullanımı	Enerji altyapısının iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji yatırımlarının teşvik edilmesi
16	Kongolu	Perakende	1 yıl	Büyük tüketici pazarı, düşük operasyon maliyetleri	Yaygın: 5000 dolar sermayem var ve bir şirket kurmak istiyorum, ancak avukatlar benden 3000 dolar talep ediyor.	Engelleyici: Yasal ticaret yapmak yerine yasadışı ticari faaliyetlerde bulunmak daha mantıklı	Yüksek başlangıç maliyetleri, bürokratik engeller	Maliyetleri düşürmek için yerel ortaklarla iş birliği yapma	Şirket kuruluş sürecinin sadeleştirilmesi, avukatlık ücretlerinin düzenlenmesi

						görünüyor.			
17	Kongolu	Eğitim	2 yıl	Eğitim talebinin yüksekliği, genç nüfus	Yüksek: Kongo'da finansmana erişim çok ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Ülkede yerel yatırımcılara ait hiçbir banka bulunmamaktadır.	Sınırlayıcı: Bu durum, yerel girişimcilerin ve işletmelerin büyüme ve gelişme fırsatlarını ciddi şekilde kısıtlamaktadır.	Finansman erişimindeki zorluklar, yüksek rüşvet talepleri	Uluslararası finansman kaynakları arayışı	Yerel bankaların kurulması, finansmana erişim kolaylaştırıcı düzenlemeler
18	Kongolu	Teknoloji	3 yıl	Hızla büyüyen pazar, düşük maliyet	Yaygın: KDC'deki gümrükler tam bir saçmalaktır ve Kongo hükümetinin en büyük başarısızlıklarından biridir.	Olumsuz: Değeri 5.000 dolar olan bir konteyner için gümrükte 12.000 dolardan fazla ödeme yapmak zorunda kalıyorsunuz.	Gümrük işlemlerindeki yüksek maliyetler, altyapı sorunları	Alternatif tedarik zincirleri geliştirme	Gümrük işlemlerinin sadeleştirilmesi, uluslararası ticaret kolaylıklarının artırılması
19	Kongolu	Turizm	4 yıl	Doğal	Aşırı: Vergi	Caydırıcı: Bu	Vergi	Yerel rehber ve	Vergi sisteminin

				güzellikler, turizm potansiyeli	memurları her hafta kendilerine rüşvet verilmesi için geliyorlar ve ödenecek vergilerin sayısını bile bilmiyoruz.	belirsizlik ve keyfi uygulamalar, işletmelerin planlama ve finansal yönetim yapmalarını neredeyse imkansız hale getiriyor.	belirsizliği, yüksek rüşvet talepleri	danışman kullanımı	şeffaflaştırılması, turizm teşviklerinin artırılması
20	Kongolu	Enerji	5 yıl	Yüksek enerji talebi, düşük operasyon maliyetleri	Yaygın: Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki yargı sistemi son derece yozlaşmış ve adil kararlar vermekten çok uzak.	Olumsuz: Yolsuzluk, şirketlerin sürdürülebilirliği ve karlılığını ciddi şekilde tehdit ediyor.	Yargı sistemindeki yolsuzluk, yüksek rüşvet talepleri	Uluslararası hukuki destek arayışı	Yargı sisteminde reform yapılması, yolsuzlukla mücadele politikalarının güçlendirilmesi
21	Kongolu	İnşaat	1 yıl	Pazar potansiyeli, düşük	Yüksek: Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde yolsuzluk her yerde	Olumsuz: Rüşvet ödemedi basit idari belgeler	Elektrik kesintileri, yüksek rüşvet	Jeneratör kullanımı	Yolsuzlukla mücadele politikaları, bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi

				maliyet	mevcut.	elde etmek neredeyse imkansızdır.	talepleri		
22	Kongolu	Tarım	2 yıl	Doğal kaynaklar, hükümet teşvikleri	Yaygın: Rüşvet ödemenen veya devlette akraba olmadan bir kamu ihalesini kazanmak imkansızdır.	Ciddi engel: Bu durum, adil rekabetin önüne geçiyor ve nitelikli hizmetlerin sunulmasını engelliyor.	Vergi belirsizliği, altyapı eksiklikleri	Yerel danışman kullanımı	Bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi, altyapı yatırımlarının artırılması
23	Kongolu	Üretim	3 yıl	Ucuz işgücü, büyük pazar	Aşırı: Kongo devletinin bir şirkete borcu olduğunda, paranın hızlı ödenmesi için şirket sahibinden yüzde 20-30 oranında komisyon talep ediliyor.	Büyük risk: Bu yolsuzluk ortamında çalışmak, bir şirketi kolaylıkla iflasa sürükleyebilir.	Yargı sistemindeki yolsuzluk, yüksek komisyon talepleri	Hukuki destek, yerel yetkililerle iyi ilişkiler kurma	Vergi sisteminin revize edilmesi, yargı sisteminde reform yapılması

24	Kongolu	Lojistik	4 yıl	Stratejik konum, yatırım teşvikleri	Yaygın: Hayatımda bu kadar yolsuzluk görmedim. Kongo'da yalnızca milyonlar çalınıyor.	Caydırıcı: Bu ortamda, yasal ticaret yapmak yerine yasadışı ticari faaliyetlerde bulunmak daha mantıklı görünüyor.	Gümrük işlemlerindeki belirsizlikler, yüksek maliyetler	Üçüncü taraf lojistik hizmetleri kullanımı	Gümrük süreçlerinin şeffaflaştırılması, dış yatırımcılar için teşviklerin artırılması
25	Kongolu	Sağlık	5 yıl	Yüksek talep, hükümet desteği	Yoğun: Elektrik, yatırımcılar ve girişimciler için ciddi bir sorundur. Günün 24 saati elektriğe sahip olmak imkansızdır.	Olumsuz: Elektrik sorunları, ülkenin ekonomik büyümesini ve yatırım çekme kapasitesini ciddi şekilde kısıtlıyor.	Elektrik kesintileri, rüşvet talepleri	Alternatif enerji kaynakları kullanımı	Enerji altyapısının iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji yatırımlarının teşvik edilmesi
26	Kongolu	Perakende	1 yıl	Büyük	Yaygın: 5000 dolar	Engelleyici:	Yüksek	Maliyetleri	Şirket kuruluş sürecinin

				tüketici pazarı, düşük operasyon maliyetleri	sermayem var ve bir şirket kurmak istiyorum, ancak avukatlar benden 3000 dolar talep ediyor.	Yasal ticaret yapmak yerine yasadışı ticari faaliyetlerde bulunmak daha mantıklı görünüyor.	başlangıç maliyetleri, bürokratik engeller	düşürmek için yerel ortaklarla iş birliği yapma	sadeleştirilmesi, avukatlık ücretlerinin düzenlenmesi
27	Kongolu	Eğitim	2 yıl	Eğitim talebinin yüksekliği, genç nüfus	Yüksek: Kongo'da finansmana erişim çok ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Ülkede yerel yatırımcılara ait hiçbir banka bulunmamaktadır.	Sınırlayıcı: Bu durum, yerel girişimcilerin ve işletmelerin büyüme ve gelişme fırsatlarını ciddi şekilde kısıtlamaktadır.	Finansman erişimindeki zorluklar, yüksek rüşvet talepleri	Uluslararası finansman kaynakları arayışı	Yerel bankaların kurulması, finansmana erişim kolaylaştırıcı düzenlemeler
28	Kongolu	Teknoloji	3 yıl	Hızla büyüyen pazar, düşük	Yaygın: KDC'deki gümrükler tam bir saçmalaktır ve Kongo hükümetinin en büyük	Olumsuz: Değeri 5.000 dolar olan bir konteyner için gümrükte	Gümrük işlemlerindeki yüksek maliyetler,	Alternatif tedarik zincirleri geliştirme	Gümrük işlemlerinin sadeleştirilmesi, uluslararası ticaret kolaylıklarının artırılması

				maliyet	başarısızlıklarından biridir.	12.000 dolardan fazla ödeme yapmak zorunda kalıyorsunuz.	altyapı sorunları		
29	Türk	Turizm	4 yıl	Doğal güzellikler, turizm potansiyeli	Aşırı: Vergi memurları her hafta kendilerine rüşvet verilmesi için geliyorlar ve ödenecek vergilerin sayısını bile bilmiyoruz.	Caydırıcı: Bu belirsizlik ve keyfi uygulamalar, işletmelerin planlama ve finansal yönetim yapmalarını neredeyse imkansız hale getiriyor.	Vergi belirsizliği, yüksek rüşvet talepleri	Yerel rehber ve danışman kullanımı	Vergi sisteminin şeffaflaştırılması, turizm teşviklerinin artırılması
30	Türk	Enerji	5 yıl	Yüksek enerji talebi, düşük operasyon	Yaygın: Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki yargı sistemi son derece yozlaşmış ve adil kararlar	Olumsuz: Yolsuzluk, şirketlerin sürdürülebilirliği ini ve karlılığını ciddi şekilde	Yargı sistemindeki yolsuzluk, yüksek rüşvet talepleri	Uluslararası hukuki destek arayışı	Yargı sisteminde reform yapılması, yolsuzlukla mücadele politikalarının güçlendirilmesi

				maliyetleri	vermekten çok uzak.	tehdit ediyor.			
31	Türk	İnşaat	1 yıl	Pazar potansiyeli, düşük maliyet	Yüksek: Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde yolsuzluk her yerde mevcut.	Olumsuz: Rüşvet ödemedi basit idari belgeler elde etmek neredeyse imkansızdır.	Elektrik kesintileri, yüksek rüşvet talepleri	Jeneratör kullanımı	Yolsuzlukla mücadele politikaları, bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi
32	Türk	Tarım	2 yıl	Doğal kaynaklar, hükümet teşvikleri	Yaygın: Rüşvet ödemedi veya devlette akraba olmadan bir kamu ihalesini kazanmak imkansızdır.	Ciddi engel: Bu durum, adil rekabetin önüne geçiyor ve nitelikli hizmetlerin sunulmasını engelliyor.	Vergi belirsizliği, altyapı eksiklikleri	Yerel danışman kullanımı	Bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi, altyapı yatırımlarının artırılması
33	Türk	Üretim	3 yıl	Ucuz işgücü, büyük pazar	Aşırı: Kongo devletinin bir şirkete borcu olduğunda, paranın hızlı	Büyük risk: Bu yolsuzluk ortamında çalışmak, bir	Yargı sistemindeki yolsuzluk, yüksek	Hukuki destek, yerel yetkililerle iyi ilişkiler kurma	Vergi sisteminin revize edilmesi, yargı sisteminde reform yapılması

					ödenmesi için şirket sahibinden yüzde 20-30 oranında komisyon talep ediliyor.	şirketi kolaylıkla iflasa sürükleyebilir.	komisyon talepleri		
34	Türk	Lojistik	4 yıl	Stratejik konum, yatırım teşvikleri	Yaygın: Hayatımda bu kadar yolsuzluk görmedim. Kongo'da yalnızca milyonlar çalınıyor.	Caydırıcı: Bu ortamda, yasal ticaret yapmak yerine yasadışı ticari faaliyetlerde bulunmak daha mantıklı görünüyor.	Gümrük işlemlerindeki belirsizlikler, yüksek maliyetler	Üçüncü taraf lojistik hizmetleri kullanımı	Gümrük süreçlerinin şeffaflaştırılması, dış yatırımcılar için teşviklerin artırılması
35	Türk	Sağlık	5 yıl	Yüksek talep, hükümet desteği	Yoğun: Elektrik, yatırımcılar ve girişimciler için ciddi bir sorundur. Günün 24 saati elektriğe sahip olmak	Olumsuz: Elektrik sorunları, ülkenin ekonomik büyümesini ve yatırım çekme	Elektrik kesintileri, rüşvet talepleri	Alternatif enerji kaynakları kullanımı	Enerji altyapısının iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji yatırımlarının teşvik edilmesi

					imkansızdır.	kapasitesini ciddi şekilde kısıtlıyor.			
36	Türk	Perakende	1 yıl	Büyük tüketici pazarı, düşük operasyon maliyetleri	Yaygın: 5000 dolar sermayem var ve bir şirket kurmak istiyorum, ancak avukatlar benden 3000 dolar talep ediyor.	Engelleyici: Yasal ticaret yapmak yerine yasadışı ticari faaliyetlerde bulunmak daha mantıklı görünüyor.	Yüksek başlangıç maliyetleri, bürokratik engeller	Maliyetleri düşürmek için yerel ortaklarla iş birliği yapma	Şirket kuruluş sürecinin sadeleştirilmesi, avukatlık ücretlerinin düzenlenmesi
37	Türk	Eğitim	2 yıl	Eğitim talebinin yüksekliği, genç nüfus	Yüksek: Kongo'da finansmana erişim çok ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Ülkede yerel yatırımcılara ait hiçbir banka bulunmamaktadır.	Sınırlayıcı: Bu durum, yerel girişimcilerin ve işletmelerin büyüme ve gelişme fırsatlarını ciddi şekilde kısıtlamaktadır.	Finansman erişimindeki zorluklar, yüksek rüşvet talepleri	Uluslararası finansman kaynakları arayışı	Yerel bankaların kurulması, finansmana erişim kolaylaştırıcı düzenlemeler

38	Türk	Teknoloji	3 yıl	Hızla büyüyen pazar, düşük maliyet	Yaygın: KDC'deki gümrükler tam bir saçmalaktır ve Kongo hükümetinin en büyük başarısızlıklarından biridir.	Olumsuz: Değeri 5.000 dolar olan bir konteyner için gümrükte 12.000 dolardan fazla ödeme yapmak zorunda kalıyorsunuz.	Gümrük işlemlerindeki yüksek maliyetler, altyapı sorunları	Alternatif tedarik zincirleri geliştirme	Gümrük işlemlerinin sadeleştirilmesi, uluslararası ticaret kolaylıklarının artırılması
39	Türk	Turizm	4 yıl	Doğal güzellikler, turizm potansiyeli	Aşırı: Vergi memurları her hafta kendilerine rüşvet verilmesi için geliyorlar ve ödenecek vergilerin sayısını bile bilmiyoruz.	Caydırıcı: Bu belirsizlik ve keyfi uygulamalar, işletmelerin planlama ve finansal yönetim yapmalarını neredeyse imkansız hale getiriyor.	Vergi belirsizliği, yüksek rüşvet talepleri	Yerel rehber ve danışman kullanımı	Vergi sisteminin şeffaflaştırılması, turizm teşviklerinin artırılması

40	Türk	Enerji	5 yıl	Yüksek enerji talebi, düşük operasyon maliyetleri	Yaygın: Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki yargı sistemi son derece yozlaşmış ve adil kararlar vermekten çok uzak.	Olumsuz: Yolsuzluk, şirketlerin sürdürülebilirliği ve karlılığını ciddi şekilde tehdit ediyor.	Yargı sistemindeki yolsuzluk, yüksek rüşvet talepleri	Uluslararası hukuki destek arayışı	Yargı sisteminde reform yapılması, yolsuzlukla mücadele politikalarının güçlendirilmesi
----	------	--------	-------	---	--	--	---	------------------------------------	---